

**Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет
ННІ євроінтеграційних досліджень**

ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

*За матеріалами наукового проекту
«Інноваційний університет – інструмент інтеграції
в європейський освітній і науковий простір»*

У 2 частинах

Частина I. Аналітичний огляд

Ministry of Education and Science of Ukraine
Uzhhorod National University
ERI of European Integration Studies

INNOVATIONS IN HIGHER EDUCATION

*Based on materials of the research project
“Innovative university – tool of integration to European
educational and research area”*

In 2 parts

Part I. Analytical review

Uzhhorod – 2016

ББК 74.58+67я7
УДК 378:34(075)
I-66

**Видання здійснено за фінансової підтримки
Міжнародного Вишеградського фонду**

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол №12 від 27 листопада 2015 р.)

У виданні вміщено матеріали до заключного звіту щодо реалізації наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір».

У частині I – «Аналітичний огляд» – за результатами напрацювань експертних груп проекту висвітлено особливості інноваційної політики країн Вишеградської групи, досвід впровадження освітніх інновацій у вищих навчальних закладах країн світу й України, проблеми інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності.

Аналітичний огляд підготували:

Науковий консультант проекту:

Луговий В.І. – перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України, національний експерт з реформування вищої освіти

Координатор проекту:

Артьомов І.В. – директор ННІ євроінтеграційних досліджень ДВНЗ «УжНУ»

Експерти наукового проекту:

Студеняк І.П. – проректор з наукової роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (м.Ужгород, Україна)

Устич С.І. – директор Інституту транскордонного співробітництва (м.Ужгород, Україна)

Кокенші О. – професор Дебреценського університету (Угорщина)

Лісі В. – професор Кошицького технічного університету (Словацька Республіка)

Шерегій Є. – професор Жешувського університету (Республіка Польща)

Мірошніков Д.Д., Білак О.П., Ященко Є.В. – співробітники Інституту транскордонного співробітництва (м.Ужгород, Україна)

Працівники ННІ Інституту євроінтеграційних досліджень:

Гусь А.В., Серeda Л.І., Зуб С.В. – провідні спеціалісти

Упорядкування і загальна редакція І.В. Артьомова

ISBN 978-617-7132-55-3

© Колектив авторів, 2016

© ПП «АУТДОР – ШАРК», 2016

**The publication is issued with the financial support of
the International Visegrad Fund**

Recommended for publication by the Academic Council of the SU “Uzhhorod National University” (Protocol No. 12 of 27.11.2015)

The publication includes materials to the final report on the implementation of the research project "Innovative university - tool of integration to european educational and research area".

In Part I. "Analytical review" - by results of the work of expert group of the project highlighted features of innovative policy in the Visegrad countries, experience in implementing educational innovations in higher education institutions of the world and Ukraine, problems of infrastructure provision of innovative activity.

Analytical review prepared by:

Scientific consultant of the project:

V. Luhovyi - Dr., First Vice President of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (NAES of Ukraine), national expert on higher education reform in Ukraine

Project coordinator:

I.V. Artjomov – Director of the ER Institute of European Integration Studies of UzhNU

Experts of the research project:

I. Studenyak – Vice-Rector for research of the SU “Uzhhorod National University” (Uzhhorod, Ukraine)

S. Ustych – Director of the Institute for Transborder Cooperation (Uzhhorod, Ukraine)

O. Kokeneshi – Professor of the University of Debrecen (Hungary)

V. Lisi – Professor of the Technical University in Kosice (Slovak Republic)

Ye. Sheregiy – Professor of University of Rzeszow (Poland)

D. Mirosnikov, O. Bilak, Ye. Yaschenko – employees of the Institute for Transborder Cooperation (Uzhhorod, Ukraine)

Employees of the ER Institute of European Integration Studies:

A. Gus, L. Sereda, S. Zub – leading specialists

General editorship: I. Artjomov

ISBN 978-617-7132-55-3

© Team of authors, 2016

© PE "AUTDOR-SHARK", 2016

ЧАСТИНА І.

Аналітичний огляд

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
РОЗДІЛ І. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ	16
1.1. Система вищої освіти в інноваційній політиці держави	16
1.2. Сучасний стан розвитку науково-інноваційної діяльності в університетах України	19
1.2.1. Дослідницькі університети як центри інноваційного розвитку країни	24
1.2.2. Порівняльний аналіз концепцій і програм інноваційного розвитку провідних університетів України	32
1.3. Інноваційний університет як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ	143
РОЗДІЛ ІІ. ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	145
2.1. Інтеграція науки, освіти і виробництва як напрям підвищення конкурентоспроможності України	145
2.2. Трансфер технологій як основний механізм поєднання науково- технічної і виробничої діяльності	149
2.3. Система інноваційної інфраструктури	153
2.4. МОН України як центральний орган у сфері інноваційної діяльності	154
2.5. Наукові парки: досвід країн Вишеградської четвірки	173
2.6. Практика організації наукових парків в Україні	188
2.7. Інноваційні проекти Ужгородського національного університету	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ	199

РОЗДІЛ ІІ. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ І НАУЦІ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ	203
3.1. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України	203
3.2. Поняття «інновація»: історіографічний огляд проблематики	218
3.3. Інституційно-правове забезпечення інноваційної діяльності у вищій освіті та науковій сфері	226
3.4. Інновації у вищій освіті і науці країн Вишеградської групи	240
3.5. Рейтинги університетів країн В-4	260
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ	267

РОЗДІЛ ІІІ. ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ І НАУЦІ ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПИ, АЗІЇ ТА АМЕРИКИ	273
4.1. Моніторинг джерельної бази інноваційної діяльності вищої школи окремих країн Європи, Азії та Америки	273
4.2. Інноваційні аспекти провідних університетів окремих країнах Європи, Азії та Америки	328
4.3. Порівняльний аналіз систем вищої освіти у деяких країнах Європи	368
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ	379

PART I.

Analytical review

CONTENTS

PREAMBLE	10
PART I. INNOVATIVE ACTIVITIES OF UKRAINEAN UNIVERSITIES	16
1.1. The higher education system in the innovative policy of the state.....	16
1.2. The current state of development of scientific and innovative activities in Ukrainian universities	19
1.2.1. Research universities as centers of the country innovative development	24
1.2.2. Comparative analysis of innovative concepts and programs of Ukrainian leading universities.....	32
1.3. Innovative University as a factor in modernization of educational and research sphere and development of knowledge society	49
REFERENCES	143
PART II. INFRASTRUCTURE PROVISION OF INNOVATIVE ACTIVITY FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	145
2.1. Integration of science, education and production as a way of improving the competitiveness of Ukraine	145
2.2. Technology transfer as the main mechanism for combining scientific and technical and production activities	149
2.3. The system of innovative infrastructure	153
2.4. Ministry of Education and Science of Ukraine as central body in the sphere of innovative activity	154
2.5. Science Parks: experience of the Visegrad Four	173
2.6. Practice in organization of science parks in Ukraine	188
2.7. Innovative projects of Uzhhorod National University	192
REFERENCES	199

PART III. INNOVATIONS IN EDUCATION AND SCIENCE OF THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES	203
3.1. Regional policy in the Visegrad Four Countries: experience for Ukraine	203
3.2. Definition "innovation": historiographical review of the issues	218
3.3. Institutional and legal support of innovative activity in higher education and scientific sphere	226
3.4. Innovation in higher education and science in the Visegrad Countries	240
3.5. University Rankings of the V4 countries	260
REFERENCES	267

PART IV. INNOVATIONS IN EDUCATION AND SCIENCE OF THE CERTAIN COUNTRIES OF EUROPE, ASIA AND AMERICA	273
4.1. Monitoring of the source base of innovative activity in certain countries of Europe, Asia and America	273
4.2. Innovative aspects of leading universities in certain countries of Europe, Asia and America	328
4.3. Comparative analysis of higher education systems in certain European countries	368
REFERENCES	379

ПЕРЕДМОВА

Визнання європейської інтеграції стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом України, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, прийняття нових законів України «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», розробка Концепції розвитку вищої освіти на період 2015-2025 рр. висувають нові актуальні завдання перед вищою школою на шляху до європейського і світового освітнього простору для забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, потреб суспільства, ринку праці у кваліфікованих фахівцях.

Одним з найважливіших завдань становлення постіндустріального суспільства – суспільства знань – є розвиток ефективної системи підготовки фахівців, що базується на принципі єдності освіти і науки і забезпечує поєднання цінностей фундаментальної освіти і можливостей гнучкого реагування на потреби в кадрах для розвитку актуальних наукових напрямів і наукомістких технологій.

У зв'язку з цим своєчасною і актуальною є Концепція інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр., розроблена міжнародним авторським колективом у ході реалізації наукового проекту **«Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європей-**

ський освітній і науковий простір» за фінансової підтримки Вишеградського фонду (керівник проекту – директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень УжНУ І.В. Артьомов). Партнери в реалізації проекту – Жешувський університет (Польща); Дебреценський університет (Угорщина); Технічний університет в м.Кошице (Словацька Республіка); ГО «Інститут трансграничного співробітництва» (Україна), що дозволило врахувати кращий досвід інноваційної діяльності університетів країн Вишеградської групи.

Для УжНУ, який посідає 30 позицію з-поміж 286 вищих навчальних закладів у консолідованому рейтингу вишів України, 26-е місце за рейтингом Webometrics, 18-е місце у рейтингу прозорості, 13-е в рейтингу SciVerseScopus, – зазначена Концепція надзвичайно важлива.

Пропоноване видання «Інновації у вищій освіті» (у двох частинах) містить найцікавіші наукові матеріали про особливості інтеграційних процесів освіти, науки і виробництва в процесі становлення дослідницько-інноваційних університетів. Висвітлено широкий спектр питань, пов'язаних з перетворенням наукового знання в ринковий продукт і створення додаткової вартості в ланцюжку трикутника знань «**освіта – наука – інновації**».

Частина перша видання – «**Аналітичний огляд**» – знайомить читача з інноваційною діяльністю провідних університетів України. Розкривається сучасний стан їх дослідницько-інноваційної та наукової діяльності, наводяться приклади та порівняльний аналіз концепцій і програм розвитку. Важливе місце відведено характеристиці стану інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності вищих навчальних закладів України. Характерною особливістю видання є залучення та розкриття досвіду інновацій в освіті і науці країн Вишеградської групи, інституційно-правового забезпечення інноваційної діяльності в освіті та науковій сфері, а також рейтингові показники університетів країн В-4. Значне місце відведено моніторинговим показникам інновацій в освіті і науці провідних університетів окремих країн Європи, Азії та Америки, а також порівняльному аналізу систем вищої освіти в цих країнах.

У частині другій видання – «**Наукові розробки**» – наведено українську та англійську версії розроблених у процесі виконання проекту наукових продуктів, а саме:

- **Концепція інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015-2025 рр.;**
- **Концепція Наукового парку ДВНЗ «Ужгородський національний університет».**

Зазначені наукові розробки – це «дорожня карта», важливі програмні документи для ДВНЗ «УжНУ» на шляху до набуття статусу дослідницького, інноваційного університету, новизна яких полягає в наступному:

- вперше чітко сформульовано напрями і принципи трансформації традиційного класичного університету, яким є УжНУ, в інноваційний;
- вперше визначено напрями диверсифікації джерел фінансування інноваційного університету в умовах автономної діяльності;
- вперше розроблено орієнтири функціонування університету як інтегратора знань, науки й інновацій, важливого чинника регіонального зростання.

Вагомим досягненням виконавців проекту є створення міжнародної команди висококваліфікованих експертів, здатних розробляти потужну концептуальну базу інноваційного розвитку університету.

Всі ці напрацювання стануть потужною основою для розроблення Стратегії інноваційного розвитку університету, трансформування його в дослідницько-інноваційний, що передбачено ст. 32 Закону України «Про вищу освіту».

Наостанок зазначимо, що наукове видання «**Інновації у вищій освіті**» – надзвичайно актуальне і важливе дослідження, що стане в нагоді як фахівцям, розробникам стратегії інноваційного розвитку університету, так і науковцям, аспірантам, магістрам, а також усім, хто цікавиться проблематикою становлення дослідницько-інноваційних університетів.

В.І. Смоланка,
доктор медичних наук, професор,
ректор ДВНЗ «УжНУ»

FOREWORD

Recognition of European integration as Ukraine's strategic foreign policy priority, signing the Ukraine-EU Association Agreement, adoption of new Law of Ukraine "On Higher Education", introduction of the concept for development of higher education for the period 2015-2025 set new actual challenges for high school on its way to European and global educational area to ensure high-tech provision and innovation development of our country and meet demands of society as well as labour market requirement for qualified specialists.

One the most important tasks in formation of postindustrial society - the "knowledge society" - is the development of an effective specialist training system based on the principle of unity of education and science, and provides a combination of values of basic education and opportunities for flexible response to staffing requirements for the development of current research directions and high technology.

In connection with this very timely and relevant is the Concept of innovative development for SU "Uzhhorod National University" at 2015-2025., developed by an international group of authors on the results of the research project "**Innovative university - tool of integration to European educational and research area**" with the financial support of the International Visegrad Fund (Project coordinator - Director of the ER Institute of European Integration Studies of UzhNU Artjomov I.V.). Partners in the project implementation were - University of Rzeszow (Poland); University of Debrecen (Hungary); Technical University in Kosice (Slovakia); NGO "Institute for Transborder Cooperation" (Ukraine) which allowed to consider best practices of universities innovative activities in the Visegrad Group countries.

For UzhNU, which ranks 30th place among 286 higher education institutions in the consolidated ranking of universities in Ukraine, 26th place by Webometrics rating, 18th place in the ranking of transparency, 13th in the SciVerseScopus ranking - developed Concept is extremely important.

Proposed publication "**Innovations in Higher Education: Analytical Review**" in two parts contains interesting research materials about the features of the integration processes of education, science and industry in the process of

creation of research and innovative universities. Deals with a wide range of issues related to the process of converting scientific knowledge in the market product and create added value in the chain of knowledge triangle "**education - science - innovation**".

The first Part of the edition "**Analytical Review**" introduces the reader to innovative activity of leading universities in Ukraine. Disclosed the current state of research and innovative activities of universities of our country. Given examples and comparative analysis of the Concept and programs of research universities and practice of best universities in building of the knowledge society. An important part is designated to the characteristic of state infrastructure support for innovative activity of higher education institutions in Ukraine. A characteristic feature of this publication is to attract and disclosure the experiences of innovations in education and science of the Visegrad Group countries, institutional and legal support for innovative activities in education and scientific area, and rating performance of universities in V4 countries. Significant place in the scientific publication devoted to monitoring indicators of innovations in education and science, in leading universities of Europe, Asia and America as well as a comparative analysis of higher education systems in these countries.

In the second Part of the edition "**Scientific developments**" presented text materials (Ukrainian and English version) developed during the implementation of a research project - 2 Concepts:

- **The Concept of innovative development for SU "Uzhhorod National University" at 2015-2025.**

- **The Concept of the Science Park "Uzhhorod National University".**

The above mentioned scientific developments are a "road map", an important program document for SU "UzhNU" on the way to acquiring the status of "research and innovative university" novelty of which is as follows:

- first clearly formulated guidelines and principles of transformation of the traditional classical university, which is UzhNU in innovation;

- first identified areas to diversify sources of funding of innovative university in terms of autonomous activity

- first developed benchmarks for university functioning as an integrator of knowledge, science and innovation, an important factor for regional growth.

A significant achievement of project implementers is the creation of an international team – collective-team of highly qualified experts capable of developing a strong conceptual basis of innovative development of the university.

All these achievements will be a strong basis for the developers of detailed Strategy of innovative development of the university, transforming it into a research and innovative, that under Art. 32 of the Law of Ukraine "On Higher Education".

Finally, we note - scientific publication "**Innovations in Higher Education: Analytical Review**" is extremely relevant and important research that will be useful as for professionals – developers of strategies of innovative development for the university and for researchers, graduate students, masters and other categories of readers interested in issues of formation of innovative and research universities.

*Volodymyr Smolanka,
Doctor of Sciences (Medicine), Professor,
Rector of SU "Uzhhorod National University"*

РОЗДІЛ І.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

1.1. Система вищої освіти в інноваційній політиці держави

Економічне зростання держави у ХХІ столітті може відбуватися лише за умов орієнтації на інноваційний шлях розвитку. Одним із головних носіїв інноваційної спроможності нації виступають вищі навчальні заклади, які не можуть знаходитися осторонь процесів, що відбуваються у суспільстві.

Інноваційна діяльність ВНЗ є обов'язковою складовою інноваційної політики держави, тому що ефективна співдружність "виробництво – університети" значно більш продуктивне, ніж створення нових компаній для інноваційної діяльності.

Вступаючи до Болонського процесу, Україна прийняла на себе зобов'язання з реорганізації вищої освіти у напрямках забезпечення її привабливості та доступності, переходу до європейських стандартів навчання. На жаль, у нас майже відсутні власні практичні напрацювання щодо створення інноваційних університетів.

На думку більшості науковців, які займаються цією проблемою, інноваційна діяльність у сфері вищої освіти – це створення та впровадження інноваційних освітянських технологій, що представляють собою нові якісно удосконалені технології, методи та форми навчання.

Інноваційна система вищого навчального закладу – це організаційно-управлінський механізм з розробки та впровадження новацій для підвищення його конкурентоспроможності. Її метою є визначення і реалізація перспективних напрямів діяльності у двох відносно самостійних, проте взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих аспектах діяльності вищого навчального закладу: розробка і впровадження нових технологій освіти та удосконалення існуючого процесу освіти загалом; підвищення ефективності наукової і науково-дослідної діяльності. Для формування інноваційної системи вищого навчального закладу необхідно розробити наукове підґрунтя, а саме: концепцію – зміст інноваційної політики, цілі, види, категорії, принципи,

закономірності, чинники впливу на нововведення, а також методологію як сукупність організаційного, кадрового, фінансового, інформаційного забезпечення в управлінській моделі системних новацій¹.

В Україні за роки незалежності наука втратила функції впливу на соціально-економічний розвиток держави, до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що стало загрозою національній безпеці України.

Реформи вітчизняної економіки та програми, що пропонувалися президентами та урядами країни упродовж останніх років, лише формально декларували інноваційну спрямованість держави і жодним чином не вплинули на зростання попиту виробництва та потреби економіки на наукові, науково-технічні розробки.

Однією з найважливіших стратегічних цілей, які в сучасних умовах має ставити перед собою українське суспільство, є пошук можливостей та вжиття дієвих заходів, спрямованих на активізацію розвитку науково-технічного потенціалу щодо прискорення технологічного розвитку економіки нашої держави, підвищення її конкурентоспроможності та інноваційності².

Що ж потрібно змінити в країні, щоб вона почала рухатися шляхом інноваційного розвитку? Відомий український вчений і організатор науки ректор НУ «Київський політехнічний інститут» М. Згуровський вважає, що для цього потрібно здійснити п'ять кроків.

Перший. Задіяти державну політику, спрямовану на пріоритетний науково-технологічний розвиток (досі така політика лише декларувалася). Очевидно, що ця політика повинна бути серед головних програмних принципів найбільших політичних партій України, стати пріоритетною в реальних діях керівників держави і всіх рівнів державного управління.

Другий. Створити керовану інноваційну модель розвитку держави за напрямками, що відповідають природним критеріям і людським ресурсам країни, її геополітичному стану і географічному положенню. На підставі цих пріоритетів необхідно створити стратегічні програми розвитку або націо-

¹ Корольова Т.С. Складові інноваційної системи вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2160/1/%D0%A1%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2.pdf>

² Постанова Верховної Ради України Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/182-viii>

нальні програми, які об'єднують власні наукові розробки, власний кадровий супровід, виробничий сектор, бізнес.

Третій. Доцільно здійснити комплекс заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національної науки та освіти. З широкого спектра наукових досліджень і підготовки кадрів, традиційно здійснюваних в Україні, повинні бути виділені ті, де існують відповідні умови для створення так званих острівців прориву (потужні наукові школи, матеріальна база, лідерські позиції тощо). На цих напрямках (їх для України не більше десяти) необхідно сконцентрувати кращі людські та фінансові ресурси, забезпечити адміністративну підтримку, інтеграцію суто дослідницького та університетського сегментів для кадрового супроводу наукових програм.

Четвертий. Необхідно привести «до спільного знаменника» вимоги, що висуваються до фахівців різних рівнів кваліфікації з боку як роботодавців, так і освіти. Головними інструментами, покликаними сприяти процесу ефективної взаємодії сфер праці та освіти, є узгоджена з Європейською загальною кваліфікаційною рамкою Національна рамка кваліфікацій України, збалансоване з потребами країни державне замовлення на підготовку кадрів.

П'ятий. Необхідно завершити формування єдиного законодавчого поля інноваційної діяльності шляхом внесення доповнень у кілька десятків прийнятих раніше законів і різних відомчих документів та їх взаємного узгодження. А в цілому вже прийшов час для підготовки та прийняття Інноваційного кодексу України ¹.

Інновація сьогодні є домінуючим фактором розвитку вищої школи, найважливішим чинником її успішного функціонування в сучасних умовах. Якщо раніше ВНЗ могли успішно функціонувати, концентруючи увагу в основному на раціональному використанні свого внутрішнього потенціалу, то сьогодні назріла необхідність їх переходу з режиму функціонування в режим розвитку. Стратегія інноваційного розвитку визначає «що змінити» і «як змінити». Відповіді на ці питання дають можливість проектувати механізм інноваційного розвитку ВНЗ як системи. В рамках інноваційної стратегії університети проводять політику орієнтації на споживчий попит, ретельне вивчен-

¹ М.З. Згуровский Университетская модель инновационного развития Украины [Електронний ресурс].

Режим доступу:

<http://startup.kpi.ua/sikorsky/files/2012/12/%D0%A3%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B.pdf>

ня майбутніх контрагентів, контактів з конкурентами, новими комерційними структурами, визначаючи при цьому їх надійність і перспективу.

Отже, інноваційна модель розвитку вищої освіти диктує необхідність глибокої інтеграції наукової, освітньої та інноваційної діяльності, розробки та впровадження механізмів, що підвищують реальну конкурентоспроможність ВНЗ за рахунок підвищення якості всіх видів діяльності. Головне завдання інноваційного університету – якісна підготовка інноваційно орієнтованих фахівців у пріоритетних галузях техніки і технологій на основі єдиного процесу отримання, генерації, поширення і застосування нових знань. Така підготовка фахівців для інноваційної економіки вимагає формування інноваційного середовища університетів.

1.2. Сучасний стан розвитку науково-інноваційної діяльності в університетах України

Вищі навчальні заклади України можуть та повинні бути в числі найбільш відомих європейських та світових університетів за умови опанування інноваційного шляху розвитку. Тільки таким чином можна забезпечити подальший розвиток вітчизняної системи вищої освіти з одночасним підвищенням її конкурентоспроможності та якості. На реалізацію цих завдань повинна бути спрямована державна освітня політика, яка виступає основою для вибору інноваційної стратегії розвитку ВНЗ.

В умовах формування економіки знань необхідно усвідомлювати кардинальну потребу суспільних зрушень в напрямі інноваційного розвитку. Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 142 країн зайняла у 2011 році у сфері вищої освіти та професійної підготовки – 51 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку – 74, за оснащеністю сучасними технологіями – 82, за показником якості освіти – 72, якості роботи науково-дослідних закладів (університетів) – 72 та в загальному рейтингу – 82, розмістившись між Тринідадом і Тобаго та Намібією, що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу, перетворення України в державу, яка експортує сировинні ресурси з незначною часткою доданої вартості, та виникнення загрози економічній та національній безпеці.

Результати аналізу економічного зростання країн – лідерів рейтингів конкурентоспроможності Швейцарії, Сінгапуру, Швеції, Нідерландів, Данії,

Японії та Великобританії – свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки. Важливою складовою такої системи має стати ефективна система вищої освіти, що складається з ВНЗ, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, а також система генерації знань, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державних наукових центрів, академічних та галузевих інститутів наукових підрозділів університетів, наукових та конструкторських підрозділів підприємств .

Оптимальний варіант інноваційного розвитку України передбачає розвиток національної інноваційної системи шляхом здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості ¹. Бажані зрушення вимагають забезпечувати ефективну спроможність вищої освіти випереджати ті соціальні та економічні зміни, що відбуваються, готувати молодь до праці і життя в суспільстві, формувати демократичне суспільство. Подібне складне завдання може бути виконаним, якщо освіта органічно пов'язана з усіма галузями матеріального виробництва та духовної культури, що забезпечує наслідування і відтворення соціального досвіду.

Стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Концепції інноваційного розвитку України є:

а) забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти шляхом: підвищення рівня комп'ютеризації вищих навчальних закладів; активізації науково-технічної та інноваційної діяльності ВНЗ та збільшення обсягу її бюджетного фінансування; утворення інноваційних структур в системі освіти; рефор-

¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ovu.com.ua/articles/1625-pro-shvalennya-kontseptsiyi-rozvitku-atsionalnoyi>.

мування системи вищої освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереженням культурних та інтелектуальних національних традицій;

б) підвищення результативності вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки шляхом: інтеграції університетського сектору наукових досліджень і розробок до світової інноваційної системи, сприяння розвитку міжнародного партнерства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності; збільшення частки наукових та науково-технічних досліджень у ВНЗ, спрямованих на створення нових видів інноваційної продукції; врахування кон'юнктури світового ринку під час визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;

в) забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції діяльності вищих навчальних закладів, академічних та галузевих наукових установ шляхом: підвищення рівня фондоозброєності державного сектору наукових досліджень і розробок; концентрації ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, створенні умов для організації високотехнологічного виробництва в Україні; посилення взаємодії освіти та науки, створення університетів дослідницького типу на базі провідних ВНЗ; стимулювання процесу підвищення кваліфікації, розвиток системи дистанційного навчання.

Досвід провідних американських, британських та австралійських університетів свідчить, що так званий «академічний капіталізм» є одним із головних засобів підвищення ефективності та якості освітньої і наукової діяльності.

Загалом сучасна трансформація вищої освіти в Україні є складним нелінійним процесом, в якому можна виділити наступні напрями:

- **екстенсифікація** – збільшення кількості ВНЗ, спеціальностей та програм, студентського контингенту, а також загальне розширення доступу громадян до вищої освіти;

- **модернізація** – як зміна змісту освіти, притаманної для командно-адміністративного суспільства, так і узгодження її з сучасними вимогами. Складовими цього процесу є демократизація, інноваційні процеси у вищій школі: поява нових спеціальностей, освітніх програм, технологій та засобів навчання, поширення сучасних методів менеджменту та маркетингу вищої освіти;

- **глобалізація та європеїзація** – трансформація української освіти в контексті глобалізації сучасної освіти та формування єдиного європейського простору вищої освіти.

Курс на євроінтеграцію стикається і іноді вступає в протиріччя з низкою тенденцій (і загальносвітових, і вітчизняних), які проявилися останніми роками в системі вищої освіти. Це, по-перше, різке зростання регіональної неоднорідності ВНЗ в Україні та яскраво виражена регіоналізація в цілому. А по-друге, нова парадигма освіти, особливо вищої, яка орієнтує її не на кваліфікацію фахівця, а на компетентність. Це важко пов'язати з прагматичною спрямованістю європейської освіти й курсом на скорочення термінів навчання. Сучасна освіта, якщо орієнтуватися на останні основоположні документи ЮНЕСКО, покликана допомогти людині навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити й навчитися жити разом. По суті, це нові глобальні компетентності. Інакше кажучи, складається парадоксальна ситуація: саме життя й висунуті ним завдання ускладнюються, а система вищої освіти спрощується. На думку академіка В. Лугового, «вища освіта, зокрема, характеризується неефективною організацією, розпорошеністю, подрібненістю, малокомплектністю, великою витратністю, низьким інституційним потенціалом і недостатньою якістю, а отже, потребують суттєвої оптимізації»¹.

Отже, стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. **Цей трансформаційний процес має базуватися на таких засадах:**

- *по-перше*, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати громадянина держави Україна, гармонійно розвинути особистість, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється з патріотизмом;

- *по-друге*, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Водночас необхідно враховувати при цьому не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально психологічних цінностей. Значна частина проблем, що накопичилася у системі вищої освіти, пов'язані насамперед з розбалансованістю комплексу зазначених чинників суспільних перетворень;

¹ Луговий В.І. Економічно-організаційні засади освіти в Україні та світі: порівняльний аналіз / В. Луговий, Ж. Таланова // Педагогіка і психологія. – 2012. - № 1. – С. 64-70.

- *по-третє*, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі з урахуванням інтеграційних процесів.

В якості інтегральної оцінки нинішнього стану українських університетів можна розглядати їхнє місце у рейтингу QS World University Rankings за чотири критеріями, які найбільше цікавлять майбутніх студентів: дослідження, викладання, працевлаштування та міжнародні перспективи.

До списку найкращих університетів планети увійшли шість українських вишів:

1. Національний університет імені Тараса Шевченка посів 421 місце.
2. Уперше в рейтингу і одразу на 481 позиції опинився Харківський національний університет імені Н.В.Каразіна.
3. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» став 551.
4. Ще один новачок у рейтингу – Сумський державний університет – посів 651 місце.
5. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» та Донецький національний університет поділили 701 сходинку у рейтингу¹.

Ще однією інтегральною оцінкою нинішнього стану провідних українських ВНЗ є їх місце в Міжнародному довіднику вищої освіти². За цим рейтингом провідні ВНЗ України, програми і концепції розвитку яких ми мали можливість аналізувати, оскільки вони є у вільному доступі, займають такі позиції:

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка – *7 позиція*
- Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна – *10 позиція*
- Національний університет «Львівська політехніка» – *16 позиція*
- Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана – *38 позиція*.

Якщо виходити з того, що у зазначеному Міжнародному довіднику вищої освіти аналізувалися позиції 132 вітчизняних ВНЗ, то нами для аналізу дійсно було обрано кращі університети України.

¹ До рейтингу найкращих університетів світу потрапили 6 українських ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/do-reytingu-naykraschih-universitetiv-svitu-potrapili-6-ukrayinskih-vnz-infografika-428385.html>

² Universities in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.4icu.org/ua/>

З огляду на те, що всі вони (окрім Університету банківської справи) мають статус дослідницьких, саме функціонуванню таких університетів присвячено наступний підрозділ.

1.2.1. Дослідницькі університети як центри інноваційного розвитку

Дослідницький університет - національний вищий навчальний заклад, який має вагомі наукові здобутки, провадить дослідницьку та інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки з виробництвом, бере участь у реалізації міжнародних проектів і програм. Надання вищим навчальним закладам України статусу дослідницького університету здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства освіти і науки України. Статус дослідницького надається з метою підвищення ролі університету як центру освіти і науки, підготовки висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, упровадження в практику наукових досягнень, технічних і технологічних розробок, реалізації разом з іншими вищими навчальними закладами та науковими установами спільних програм за пріоритетними напрямками фундаментальних і прикладних наукових досліджень для розв'язання важливих соціально-економічних завдань у різних галузях економіки.

Діяльність дослідницьких університетів регламентується «Положенням про дослідницький університет», затвердженим Постановою КМУ № 163 від 17.02.10 року.

Статус дослідницьких університетів в Україні мають:

- Національний університет «Львівська політехніка» від 8 липня 2009 року;
- Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка від 29 липня 2009 року;
- Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого від 29 липня 2009 р.;
- Львівський національний університет ім. І. Франка від 29 липня 2009 року;
- Національний університет «Острозька академія» від 29 липня 2009 року;

- Національний університет «Києво-Могилянська академія» від 29 липня 2009 року;
- Національний гірничий університет України від 23 вересня 2009 року;
- НТУУ «Київський політехнічний інститут» від 3 лютого 2010 року;
- Національний університет біоресурсів і природокористування від 3 лютого 2010 року;
- НТУ «Харківський політехнічний інститут» від 3 лютого 2010 року;
- Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна від 3 лютого 2010 року;
- Київський національний економічний університет ім. Гетьмана від 3 лютого 2010 р.;
- Національний авіаційний університет від 3 лютого 2010 року;
- Східноукраїнський національний університет імені В. Даля від 24 березня 2010 року.

Необхідно відзначити, що термін «дослідницький університет», який набув значного міжнародного поширення, а в Україні є офіційним статусом певних ВНЗ, приміром, у США має не нормативний, а дескриптивний характер, слугуючи відзначенням відповідності ВНЗ певним критеріям освітнього, наукового та економічного характеру. Загалом, поняття «дослідницького університету» у світі сьогодні передбачає відповідність ВНЗ кільком важливим критеріям, серед яких:

1. Висока частка коштів, отримуваних університетом на здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень (50 % і більше загального бюджету, при цьому кошти отримуються винятково на конкурсній основі, а не як пільги, передбачені особливим статусом).

2. Різноманітність дисциплін, що викладаються у ВНЗ, висока частка здобувачів наукового ступеня.

3. Значна кількість залучених викладачів, у тому числі з-за кордону.

4. Наявність розвинутої інфраструктури, до складу якої входять як інфраструктура для власне навчання студентів і аспірантів та для здійснення наукових досліджень, так і інноваційна інфраструктура – малі і середні підприємства, що працюють на базі та у партнерстві з відповідним ВНЗ, безпосередньо займаючись комерціалізацією наукових результатів.

5. Високий ступінь навчальної та дослідницької автономії, наявність потужної корпоративної етики, що забезпечує високий рівень і наступність нау-

кових шкіл та значні обсяги благодійних пожертв від колишніх випускників, що добилися успіху в бізнесі¹.

Модель «потрійної спіралі» інноваційного розвитку спирається на такі ключові положення:

1. Внаслідок поступу суспільства від індустріального до суспільства знань у взаємодії між державою (центральною і місцевою владою) та суб'єктами економічної діяльності і вищими навчальними закладами послідовно зростає роль ВНЗ як суб'єкта створення нового знання.

2. Процес посилення ролі дослідницьких інноваційних університетів супроводжується активізацією співпраці між ними, з одного боку, та державою і бізнесом з іншого; інноваційна діяльність дедалі більше стає результатом цієї тісної взаємодії, а не наслідком ініціативи (певного замовлення) з боку державних установ чи промисловості.

3. На доповнення до своїх традиційних функцій, кожен з трьох основних суб'єктів інноваційної діяльності дедалі більше може частково перебирати на себе функції інших для забезпечення оптимального результату. При цьому сучасний інноваційний університет є не тільки джерелом кадрів і знань, він бере дедалі активнішу участь у безпосередньому створенні інноваційних підприємств і, таким чином, комерціалізації результатів дослідницької діяльності та отриманої освіти.

Серед визначальних особливостей функціонування моделі «потрійної спіралі» в інноваційних дослідницьких університетах варто виділити такі:

– засвоєння студентами (особливо магістрами) базових компетенцій інноваційної діяльності здійснюється через їх включення у відповідні практики;

– університет перетворюється на повноцінний центр продуктивної комунікації держави, бізнесу і суспільства з питань технологічного, загально-економічного, соціального прогнозування, обміну передовими знаннями;

– заміщення традиційної лінійної схеми «фундаментальні дослідження – прикладні розробки – впровадження» більш гнучкими організаційними механізмами, ґрунтованими на постійній тісній співпраці з реальним сектором еко-

¹ Национальные исследовательские университеты: вопросы формирования развития сети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.strf.ru/organization.aspx?CatalogId=221&d_no=17248.

номіки як у пошуку замовлень на прикладні розробки, так і у створенні інноваційних підприємств, що займаються реалізацією отриманих результатів;

– активізація міжнародного співробітництва як у наукових дослідженнях, так і в інноваційній діяльності, пов'язана з наслідками глобалізаційних процесів у науковій сфері та економіці.

Таким чином, інноваційна діяльність у сучасних ВНЗ являє собою не тільки спосіб залучення додаткового позабюджетного фінансування. У сучасних соціально-економічних реаліях вона є одним з найважливіших самостійних завдань сучасної вищої освіти, необхідною складовою якісного навчального процесу.

Водночас система вищої освіти в Україні та інших пострадянських країнах в цілому досі не має наукового потенціалу, співмірного з потенціалом академічних установ. Дієво сприяти вирішенню названої проблеми здатні інноваційні навчально-дослідницькі центри, які можуть залучати до своєї роботи як фахівців відповідних науково-дослідних установ, так і провідних науковців, що працюють в університетах, аспірантів та студентів.

Розширення освітньо-наукової та економічної автономії ВНЗ вестиме до створення і зміцнення у провідних університетах відкритого середовища нової економіки, яке забезпечує постійну мобільність людей з можливостями зміни їх функцій, компетенцій і кваліфікацій. Базовою одиницею такого відкритого інноваційного простору стає гібридна структура, що об'єднує університетську кафедру, підрозділ НДІ та суб'єкт економічної діяльності. В таких умовах стає можливою реалізація ще однієї важливої потенційної переваги провідних університетів у творенні інноваційного середовища, яка полягає в наявності у провідних університетів розвинутої інфраструктурної бази, що скорочує потребу, наприклад, у нових будівлях для технопарків тощо.

Одним зі свідчень перспективності розвитку інноваційних університетів в Україні є швидкий розвиток експортної сфери інформаційних технологій, обсяг якого міжнародними експертами оцінюється у понад 1 млрд доларів на рік, що вдвічі і більше випереджає аналогічні показники сусідніх з нашою країн-членів ЄС – Румунії, Польщі й Угорщини.

Так само, як різним є інституційне оформлення знанневої гілки «потрійної спіралі», ще більш різноманітними можуть бути конкретні форми організації інноваційних центрів. Незважаючи на це, вони передбачають єдиний спільний елемент: створення умов, що забезпечують постійну організацію нових підприємств, які мають на меті реалізацію інноваційних ідей, нау-

кових результатів і розробок, створюваних у сучасних університетах. Університети при цьому дедалі більше повинні набувати не тільки дослідницьких, а й підприємницьких рис.

У зв'язку з цим необхідно наголосити, що інноваційні структури можуть мати несхожі організаційні форми, які залежать від конкретних умов різних країн і регіонів однієї країни (центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, технопарки тощо). Разом з тим, усі ці організаційні форми є похідними щодо загальної мети і спрямованості інноваційного університету, який виступає ініціатором впровадження своїх наукових результатів в економіку та, у партнерстві з державою і бізнесом, стимулює створення нових фірм своїми співробітниками і випускниками в разі відсутності підприємств, готових реалізувати інноваційні розробки. Таким чином, сучасний інноваційний чи підприємницький університет – це у першу чергу не економічний чи управлінський навчальний заклад, що випускає дипломованих підприємців чи менеджерів, а передусім ВНЗ природничо-наукового та інженерно-технологічного профілю, викладачі, студенти і аспіранти якого здатні реалізувати свої новаторські напрацювання, впроваджувати в економіку результати своїх досліджень і розробок шляхом створення нових підприємств.

Зарубіжний та вітчизняний досвід свідчить, що вирішення завдання розбудови сучасної конкурентної економіки та суспільства знань потребує оптимального використання новітніх моделей інноваційних процесів, важливою складовою яких виступають дослідницькі інноваційні університети. Такі вищі навчальні заклади, працюючи у тісному партнерстві з державою і місцевим самоврядуванням та суб'єктами економічної діяльності, дедалі більше перетворюються на центри інноваційного розвитку, досягаючи значного прискорення процесів впровадження результатів досліджень і розробок у затребувані економікою технології, товари і послуги. З огляду на необхідність розбудови інноваційної економіки, а також зважаючи на соціально-економічні умови та специфіку освітньо-наукової системи сучасної України, **розвиток інноваційних дослідницьких університетів вимагає вирішення таких завдань:**

- створення сучасних навчально-дослідницьких центрів, що залучають до своєї роботи як викладачів, студентів та аспірантів університетів, так і фахівців відповідних науково-дослідних установ із забезпеченням умов максимального використання для їх роботи наявної дослідної та навчальної інфраструктури;

- активізація діалогу між ВНЗ, науковими установами, представниками бізнесу та державних органів з конкретних питань підвищення ефективності інноваційної діяльності;
- розширення автономії ВНЗ та наукових установ як у здійсненні навчального процесу та досліджень, так і у сфері господарської діяльності;
- створення умов для максимально швидкої комерціалізації результатів перспективних досліджень і розробок, у тому числі за рахунок спрощення механізмів взаємодії нових і існуючих інноваційних підприємств з органами влади;
- широке залучення до практичної інноваційної діяльності студентів (передусім магістрів) і аспірантів з відповідним коригуванням відповідних навчальних програм і планів;
- впровадження у навчальні програми ВНЗ окремих курсів та їх частин, спрямованих на засвоєння студентами принципів і практичних прийомів сучасної підприємницької та інноваційної діяльності, ознайомлення з прикладами економічно ефективного впровадження результатів досліджень;
- заохочення ініціатив студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ, спрямованих на комерціалізацію результатів досліджень і розробок;
- активізація міжвузівського (у тому числі міжнародного) співробітництва у сферах інноваційної діяльності, пошуку та реалізації продуктивних в економічному плані ідей і напрямів досліджень;
- вжиття заходів, спрямованих на посилення ступеня визнання важливості інноваційної підприємницької діяльності в суспільстві¹.

Дискусія довкола інноваційного розвитку національної економіки ведеться в Україні вже понад десять років. При цьому головними суспільними інституціями інноваційного процесу в Україні вбачалися наукові інститути, високотехнологічний бізнес та органи державного управління. Університети ж у ньому як серйозні учасники і партнери не сприймалися. Ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» академік Михайло Згуровський вважає, що такий підхід сформувався ще за радянських часів і за інерцією перенесений у сьогодення. Вважалося, що для класичної освіти неприродна тісна взаємодія з високотехнологічним ви-

¹ «Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань». Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1427/>

робництвом, і далеко не кожному студентів, який здобуває базову освіту, будуть потрібні підприємницькі знання та компетенція. У ті часи виробничий сектор, академічну науку і вищу освіту пов'язували в єдиному інноваційному комплексі органи централізованого планування і управління. Нині таке централізоване управління в державі відсутнє. В умовах ринкової економіки держава може запропонувати лише правила інноваційного розвитку, політично й ресурсно стимулювати важливі проекти та програми. Усі ж інші види взаємодії між учасниками інноваційного процесу повинні здійснюватися самостійно на основі їхніх взаємних інтересів.

На думку цитованого автора, головні стримуючі фактори в Україні для прискореного інноваційного розвитку такі:

- відмова України від політики пріоритетного науково-технологічного розвитку, виключення з числа основних продуктивних сил науки, передової освіти та інновацій. Натомість відбувається орієнтація України на зовнішні запозичення, які, на жаль, не використовуються для інвестицій у нові технології та засоби виробництва;

- актуальна проблема України – незбалансованість структури та обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з потребами ринку праці та з перспективними напрямками розвитку країни;

- відсутність механізмів стимулювання та заохочення інноваційної діяльності. Навпаки, комерціалізації винаходів в Україні чиниться спротив через не орієнтовану на інноваційний розвиток податкову систему, суперечливе законодавство, рейдерство і т.ін.

Цікаву думку з приводу існуючих проблем у вищій освіті та наукових дослідженнях висловлено в публікації тижневика «Дзеркало тижня», автор якої вважає, що нинішня система фінансування в Україні – геть неефективна. Щороку мільярди гривень викидають не на розвиток сучасної науки, а на соціальний захист науковців, перетворюючи їх на привілейовану касту після досягнення пенсійного віку. Як наслідок – наука в Україні вже давно набула ознак наукоподібного хуторянства, від якого ані суспільство, ані держава не отримують належної користі. Будь-який університет у світі (Гарвард, Оксфорд, Кембрідж...) видає набагато більше конкурентноспроможної наукової продукції, ніж усі академії наук та університети України взяті разом¹. Свої

¹ Черніга Р. Наука в Україні: особливий шлях розвитку чи глибокий занепад?[Електронний ресурс] / Роман Черніга. – Дзеркало тижня. – 12 червня 2015р. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/science/nauka-v-ukrayini-osobliviy-shlyah-rozvitku-chi-glibokiy-zanepad-.html>

висновки автори публікації роблять на основі наведених даних (Див. рис. 1.1., рис. 1.2.; табл. 1.1).

Рисунок 1.1

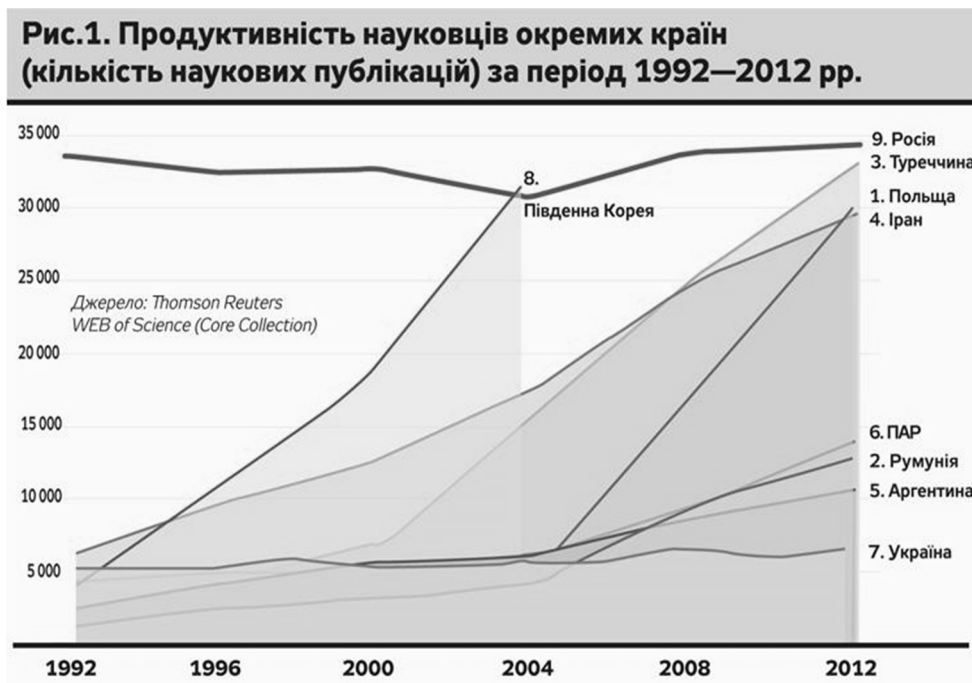

Рисунок 1.2

Сукупне фінансування наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок * у деяких країнах

Назва країни	Сукупне фінансування у % від ВВП	Державне фінансування у % від ВВП
Туреччина	0,86	0,47
Аргентина	0,65	0,49
ПАР	0,87	0,50
Італія	1,25	0,69
Росія	1,09	0,79
Канада	1,74	0,93
Південна Корея	4,03	1,06

* Загальноприйняте скорочення англійською GERD

Джерело: *The research & innovation performance of the G20*, September 2013

І, нарешті, в Україні замало закордонних і національних інвесторів високотехнологічного бізнесу. Вони не йдуть у цей сектор з огляду на відсутність механізмів інноваційної діяльності, відповідного законодавства та стабільності.

1.2.2. Порівняльний аналіз концепцій і програм інноваційного розвитку провідних університетів України

Світовий досвід засвідчує, що відповіддю на інноваційні потреби суспільства в галузі освіти стають інноваційні (підприємницькі) університети – освітні, науково-дослідницькі і виробничі центри. Сьогодні вони вирішують широкі коло задач соціального і регіонального розвитку.

Формування інноваційних університетів відбувається різними способами, що відповідають національним особливостям.

В Україні процес формування інноваційних університетів знаходиться на початковій стадії. Як уже зазначалося, інноваційнульність здійснюють передусім ВНЗ, що отримали статус дослідницьких.

З метою з'ясування напрямів і пріоритетів науково-інноваційної діяльності провідних університетів України нами було промоніторено зазначені програмні документи п'яти університетів, серед яких чотири мають статус дослідницьких. Це зокрема (див. Додатки):

- Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року;

- Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана на 2013-2015 роки;
- Концепція інноваційного розвитку Університету банківської справи Національного банку України на 2010-2020 роки;
- Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року;
- Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010-2020 роки.

Порівняльний аналіз програмних документів мав з'ясувати їх структуру, мету створення, задекларувати місію ВНЗ, стратегічні цілі та пріоритети, механізми їх реалізації, очікувані результати, фінансову підтримку реалізації (*таблиця 1.2*).

Як уже зазначалося, в якості пріоритетного завдання системи вищої освіти України сьогодні розглядається підвищення конкурентоспроможності вітчизняних університетів серед провідних світових науково-освітніх центрів.

Тим часом у цих умовах кожен вуз повинен дати адекватну оцінку своєму нинішньому стану і прийняти рішення, яке місце в освітній системі він зможе зайняти в перспективі, яка визначається прийнятим в даний час горизонтом управління – 2020 роком. Оцінка перспектив досягнення високої конкурентоспроможності спирається на визначення тих видів і форм діяльності, пріоритетний розвиток яких може забезпечити необхідний прорив. При цьому важливо одночасне імідж університету, його традиції.

З цією метою і створюються університетами програмні документи – стратегії, плани, концепції розвитку.

Необхідність в університетському стратегічному управлінні виникла наприкінці ХХ ст. і пов'язана з фундаментальною зміною соціально-економічного статусу світової вищої школи. Вона полягає в тому, що в ході своєї діяльності університети все більшою мірою вимушені боротися за ринкові джерела фінансування, що доповнюють державне забезпечення. В результаті вищі навчальні заклади опинилися в умовах жорсткої конкурентної боротьби, в тому числі і за державні кошти.

Наукові роботи зі стратегічного управління ВНЗ спираються на загальну концепцію стратегічного управління і в основному присвячені конструюванню і вивченню нової «постгумбольдтівської» моделі університету, яка сьогодні визначається як інноваційний, підприємницький університет.

Порівняльний аналіз концепцій і програм інноваційного розвитку провідних університетів України

Назва документа	Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року	Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана на 2013-2015 роки	Концепція інноваційного розвитку університету Банківської справи Національного банку України на 2010-2020 роки	Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року	Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010-2020 роки
Структура (зміст) документа	<p>I. Загальні положення</p> <p>1.1. Визначення термінів</p> <p>1.2. Нормативно-правова база інноваційної діяльності Університету</p> <p>II. Головна мета та принципи стратегії</p> <p>III. Основні пріоритети та ключові заходи</p> <p>3.1. Розвиток кадрового потенціалу та модернізація освітньої діяльності в Університеті</p> <p>3.2. Науково-інноваційний розвиток Університету</p> <p>Формування сучасної інноваційної інфраструктури</p> <p>3.4. Удосконалення нормативно-правової бази Університету</p> <p>3.5. Модернізація фінансово-економічного адміністрування інноваційної діяльності</p> <p>IV. Очікувані результати Програми науково-інноваційної діяльності КНУ імені Тараса Шевченка до 2020 року.</p>	<p>1. Вступ</p> <p>2. Стратегічні цілі та основні напрями інноваційної діяльності.</p>	<p>I. Загальні положення.</p> <p>II. Стан розвитку Університету.</p> <p>III. Зовнішні виклики та можливості.</p> <p>IV. Стратегічні цілі та пріоритети.</p> <p>4.1. Забезпечення європейської якості освіти.</p> <p>4.2. Науково-дослідна діяльність.</p> <p>4.3. Кадрова політика та формування інноваційної культури.</p> <p>4.4. Розвиток міжнародних стратегічних партнерств та професійного співтовариства.</p> <p>4.5. Інформаційне забезпечення.</p> <p>4.6. Формування активної громадянської позиції.</p> <p>4.7. Формування іміджевої політики.</p> <p>4.8. Розвиток матеріально-технічної бази.</p>	<p>1. Вступ</p> <p>2. Завдання та заходи з реалізації програми розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року.</p>	<p>I. Головна мета розвитку університету, механізми її реалізації, пріоритетів, напрямків діяльності</p> <p>1.1. Головна мета Програми розвитку університету на 2010–2020 рр.</p> <p>1.2. Основні механізми реалізації головної мети розвитку</p> <p>1.3. Пріоритетні напрями діяльності</p> <p>II. Підвищення результативності і якості наукових досліджень та інноваційної діяльності</p> <p>III. Підвищення якості та інтернаціоналізація навчального процесу</p> <p>IV. Розвиток соціокультурної та виховної функцій університету</p> <p>V. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень</p> <p>VI. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання</p> <p>VII. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>
Мета програми (Концепції)	<p>Формування новітнього середовища знань та інновацій, механізмів їх утворення, збереження, використання і передачі, наслідком чого стане підвищення престижу Університету як відомого у світі науково-освітнього, дослідницького, аналітичного та міждисциплінарного центру, що робить значний теоретичний та практичний внесок у створення засад і механізмів переходу на інноваційний шлях підготовки нового типу науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, впливає на формування вектора наукових досліджень для забезпечення потреб суспільства.</p>	<p>Встановлення стратегічних цілей, принципів і завдань для розроблення цільової комплексної програми заходів Університету, спрямованої на забезпечення динамічного розвитку закладу, підвищення конкурентоспроможності Університету та його випускників на ринку освітніх послуг та наукових досліджень.</p>	<p>Метою програми є забезпечення поступального стійкого розвитку Національного університету «Львівська політехніка» як навчально-науково інноваційного центру з розвинутою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проєктно-конструкторських розробок десятки основних завдань.</p>	<p>Метою програми є забезпечення поступального стійкого розвитку Національного університету «Львівська політехніка» як навчально-науково інноваційного центру з розвинутою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проєктно-конструкторських розробок десятки основних завдань.</p>	<p>Головною метою розвитку університету на період 2010–2020 років є розкриття дослідницького потенціалу його діяльності, максимальне наближення до основних характеристик університету світового класу і створення передумов для входження до 500 кращих університетів світу за визначними університетськими рейтингами.</p>

Місія ВНЗ	Підготовка високоінтелектуального кадрового ресурсу держави, необхідного для реалізації стратегії розвитку України, здатного оперативно реагувати на виклики сучасності та брати активну участь у реалізації програми економічних реформ на міжнародному та державному рівнях.	Визначає свою місію як вагомий внесок у суспільний розвиток через дослідження, генерування нових знань, їх поширення та підготовку конкурентних фахівців і креативних особистостей.	Місія Університету - забезпечення лідерства в галузі підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів для фінансово-кредитної сфери України, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості освіти, наукових досліджень і виховання, інтеграції в європейське освітнє, наукове і економічне співробітництво.	1. Підвищення результативності і якості праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону загалом. 2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури. 3. Інноваційно-освітня діяльність. 3. Розвиток соціокультурної та виховної функції університету 4. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень 5. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання 6. Посилення кадрового потенціалу університету.	1. Моніторинг ринку праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону загалом. 2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури. 3. Інноваційно-освітня діяльність. 4. Кадрове забезпечення освітньо-наукової діяльності університету та удосконалення системи атестації науково-педагогічних працівників. 5. Інноваційно-наукова діяльність та розвиток інноваційної структури університету. 6. Розвиток матеріально-технічної бази університету. 7. Інформаційне забезпечення освітньо-наукової діяльності університету. 8. Співпраця з установами НАН, науковими установами та вищими навчальними закладами університету. 9. Міжнародна співпраця та інтеграція у міжнародний освітній і науковий простір. 10. Молодіжна політика та студентське самоврядування.
<p>Стратегічні цілі та пріоритети</p> <p>1. Розвиток кадрового потенціалу та модернізація освітньої діяльності; підготовка конкурентоспроможних кадрів нового креативного покоління для створення та розвитку нових знань, проведення сучасних фундаментальних досліджень, здатних змінити наукові пріоритети, впровадження у різні сфери діяльності нових систем функціонування інтелектуального капіталу та схем його формування.</p> <p>2. Науково-інноваційний розвиток університету: виявлення та підтримка нових перспективних напрямів наукових досліджень, які узгоджуються із пріоритетними напрямками України та тенденціями розвитку науки у світі; проведення науково-дослідних та конструкторських робіт, створення програмних засобів та технологій, виконання освітніх послуг за замовленням підприємств.</p> <p>3. Формування сучасної інноваційної інфраструктури університету: створення інноваційної системи університету з відповідною інфраструктурою та механізмами модернізації для оцінювання показників інноваційного розвитку факультетів/інститутів, кафедр, наукових та науково-педагогічних працівників);</p> <p>4. Удосконалення нормативно-правової бази університету: у сфері інтелектуальної власності та у сфері вдосконалення менеджменту діловодства університету.</p> <p>5. Модернізація фінансово-економічного адміністрування інноваційної діяльності: створення на базі НДЧ університету спеціальних фондів для підтримки інноваційного розвитку університету з єдиною системою ідентифікації, правової охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності.</p>	<p>І. Розвиток наукових досліджень та реформування організації науково-дослідницької діяльності.</p> <p>Стратегічна ціль – утвердження університету як провідного національного та міжнародного науково-дослідницького центру.</p> <p>ІІ. Інноваційний розвиток освітньої діяльності дослідницького університету.</p> <p>Стратегічна ціль – забезпечення особистого та професійного зростання студентів шляхом формування сучасних компетенцій у національному та світовому вимірах.</p> <p>ІІІ. Кадрове забезпечення інноваційного розвитку дослідницького університету.</p> <p>Стратегічна ціль – усебічний розвиток креативного ресурсу професорсько-викладацького корпусу дослідницького університету.</p> <p>ІV. Поглиблення та підвищення ефективності міжнародного співробітництва дослідницького університету.</p> <p>Стратегічна ціль – формування міжнародного іміджу університету як глобально орієнтованого освітньо-наукового центру.</p> <p>V. Розвиток системи взаємодії університету з підприємницьким сектором та державними установами.</p> <p>Стратегічна ціль – інтеграція інтелектуального ресурсу університету з вітчизняним бізнес-середовищем.</p> <p>VI. Розбудова ефективної системи керування університетом та створення сучасної інфраструктури дослідницького університету.</p> <p>Стратегічна ціль – створення сучасної інфраструктури та системи керування, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності дослідницького університету.</p>	<p>- в галузі освіти – утримання лідерських позицій у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців; - в науковій діяльності – досягнення статусу самоврядного (автономного) науково-дослідницького університету; - в кадровій політиці - розвиток ком-петентісних характеристик, підвищення якісного рівня науково-педагогічного колективу; - в міжнародному співробітництві – підвищення міжнародного авторитету університету, забезпечення міжнародних стандартів якості освітніх послуг; - в галузі інформаційного забезпечення – впровадження у всі сфери діяльності університету новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, інтеграція наукової бібліотеки в вітчизняний і світовий інформаційний простір; - у формуванні активної громадянської позиції – забезпечення гармонійного розвитку особистості на основі поєднання кращих міжнародних, національних і корпоративних традицій. - в іміджевій політиці - усесвітнє віддзеркалення всіх інноваційних змін університету, які забезпечуватимуть його позитивне сприйняття громадянськості як навчального закладу нової формациі; - у сфері матеріально-технічного забезпечення – розвиток матеріально-технічної бази відповідно до міжнародних стандартів.</p>	<p>1. Підвищення результативності і якості праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону загалом. 2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури. 3. Інноваційно-освітня діяльність. 3. Розвиток соціокультурної та виховної функції університету 4. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень 5. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання 6. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>	<p>1. Підвищення результативності і якості праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону загалом. 2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури. 3. Інноваційно-освітня діяльність. 3. Розвиток соціокультурної та виховної функції університету 4. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень 5. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання 6. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>	<p>1. Підвищення результативності і якості праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону загалом. 2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури. 3. Інноваційно-освітня діяльність. 3. Розвиток соціокультурної та виховної функції університету 4. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень 5. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання 6. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>

Механізми реалізації стратегічних цілей, завдань, заходів			
<p>1. Розробка освітніх програм і проведення індивідуальних майстер-класів з інноваційного розвитку та комерціалізації знань науково-педагогічними працівниками Університету;</p> <p>- використання нових технологій; створення спеціалізованих аудиторій для проведення on-line лекцій, конференцій; - дистанційне тестування усіх бажаних навчальних та підвищувати свою кваліфікацію;</p> <p>- створення нових програм підготовки фахівців відповідно до стратегічних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку України;</p> <p>- запровадження освітніх програм з менеджменту інноваційної діяльності (загально-університетський курс для бакалаврів усіх спеціальностей у 8 семестрі);</p> <p>- розробка магістерських програм, які передбачають викладання курсів іноземними мовами.</p> <p>2. Розбудова та використання стратегічних інформаційних та комунікаційних технологій, комп'ютерних систем.</p> <p>3. Формування банку (баз даних) ідей, технологій, виробів; створення групи експертів, до складу якої входять представники влади та бізнес-структур, співробітники Університету, міжнародні партнери для відбору найбільш привабливих інноваційних проектів. Формування ефективної системи комерціалізації наукових розробок на основі приватно-державного партнерства, зокрема, створення Центру трансферу технологій на базі Наукового парку.</p> <p>4. Набуття Університетом прав на результати інноваційної діяльності наукового парку, бізнес-інкубатора, центру трансферу технологій; супроводження патентів інтелектуальної власності та процедури передачі прав використання результатів інтелектуальної діяльності за ліцензійними угодами, інформаційних джерел із міждисциплінарних досліджень;</p>	<p>I 1. Реформування системи організації та поглиблення змісту наукових досліджень в університеті.</p> <p>2. Реформування системи організації та поглиблення змісту студентських наукових досліджень.</p> <p>3. Інтернаціоналізація наукових досліджень.</p> <p>4. Створення організаційних умов для проведення наукових досліджень.</p> <p>II 1. Удосконалення змісту та організації освітньої діяльності.</p> <p>2. Інформатизація освітньої діяльності університету.</p> <p>III 1. Упровадження контрактної системи наймання й оплати праці науково-педагогічних працівників.</p> <p>2. Модернізація системи добору науково-педагогічних працівників.</p> <p>IV 1. Активізація представницької та інформаційно-рекламної діяльності на міжнародному рівні.</p> <p>2. Підвищення ефективності міжнародного партнерства.</p> <p>V 1. Розбудова партнерської мережі науки, освіти та бізнесу для розв'язання спільних завдань ефективної економічної діяльності в Україні.</p> <p>VI 1. Реалізація новітніх моделей керування дослідницьким університетом.</p> <p>2. Удосконалення інформаційно-аналітичної системи підтримки керування університетом.</p> <p>3. Розвиток матеріально-технічної бази науково-освітньої діяльності університету.</p> <p>4. Розвиток соціальної інфраструктури університету</p>	<p>1. Перехід на компетентісну модель підготовки, яка базується на формуванні цілісної системи знань, вмінь, навичок, практичних здібностей у вирішенні професійних завдань;</p> <p>2. Внесення інноваційних змін у зміст і методологію освіти: участь у формуванні державних стандартів з профільних спеціальностей; реалізація педагогічних інновацій;</p> <p>3. Створення та розвиток інфраструктури підтримки інноваційної діяльності (наукових лабораторій, експериментальних проблемних груп, відділів інноваційної діяльності, центрів трансферу технологій тощо) для забезпечення ефективного партнерства університетської науки і бізнесу;</p> <p>4. Забезпечення розвитку та створення нових наукових напрямів і шкіл шляхом моніторингу пріоритетних напрямів досліджень фінансово-операційної науки щодо проведення фундаментальних і прикладних досліджень;</p> <p>5. Розроблення Програми розвитку кадрового потенціалу Університету, визначення стратегічних показників кадрової політики, створення ефективного механізму її реалізації;</p> <p>6. Реалізація основних напрямів Концепції підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Університету; організація підготовки та перепідготовки кадрів в області інновацій і наукового підприємництва;</p> <p>7. Створення мережевого вищого навчального закладу, інформатизація процесу управління для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень;</p> <p>8. Стимулювання студентських інноваційних ініціатив та впровадження їх у діяльності Університету;</p>	<p>1. Підтримування позитивного іміджу університету та розвитку його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців.</p> <p>Удосконалення системи неперервної освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Реалізація 3 заходів, спрямованих на підготовку випускників до майбутньої професійної діяльності, підвищення рівня їх готовності до роботи за фахом.</p> <p>2. Удосконалення організаційної структури університету як навчально-науково-інноваційного комплексу та підвищення ефективності його роботи. Оптимізація компетенцій, розмежування функцій, повноважень і відповідальності управлінських структур різного рівня та їх адаптація до нових умов діяльності, удосконалення нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури університету на базі сучасних інфокомунікаційних технологій, запровадження електронного документообігу</p> <p>3. Розроблення концепції та програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-наукового рівня «доктор філософії». Забезпечення інноваційно-дослідницького, міждисциплінарного характеру навчання, органічної єдності наукового та навчального процесів. Упровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання.</p>
<p>1. Подальша демократизація університетського життя, розширення повноважень університетської спільноти в розробці та реалізації рішень щодо функціонування та розвитку уні-верситету в цілому, факультетів, інститутів, інших підрозділів. Підвищення ролі студентського самоврядування як рівноправного партнера в управлінні університетом.</p> <p>2. Модернізація університетського менеджменту. Створення сучасної гнучкої і ефективної системи стратегічного і оперативного управління університетом у цілому та його підрозділами, запровадження сучасних інформаційних технологій документообігу, контролю управлінських рішень.</p> <p>3. Підвищення відповідальності керівників усіх рівнів за заплановані результати діяльності, за виконання управлінських рішень. Розробка, впровадження та сертифікація системи менеджменту якості.</p> <p>4. Подальше посилення кадрового потенціалу, збереження балансу дослідчених і молодих викладачів і науковців, створення реальних сприяючих умов для творчого росту і просування уні-верситетської молоді. За-лучення до навчального</p>	<p>1. Підтримування позитивного іміджу університету та розвитку його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців.</p> <p>Удосконалення системи неперервної освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Реалізація 3 заходів, спрямованих на підготовку випускників до майбутньої професійної діяльності, підвищення рівня їх готовності до роботи за фахом.</p> <p>2. Удосконалення організаційної структури університету як навчально-науково-інноваційного комплексу та підвищення ефективності його роботи. Оптимізація компетенцій, розмежування функцій, повноважень і відповідальності управлінських структур різного рівня та їх адаптація до нових умов діяльності, удосконалення нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури університету на базі сучасних інфокомунікаційних технологій, запровадження електронного документообігу</p> <p>3. Розроблення концепції та програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-наукового рівня «доктор філософії». Забезпечення інноваційно-дослідницького, міждисциплінарного характеру навчання, органічної єдності наукового та навчального процесів. Упровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання.</p>	<p>1. Перехід на компетентісну модель підготовки, яка базується на формуванні цілісної системи знань, вмінь, навичок, практичних здібностей у вирішенні професійних завдань;</p> <p>2. Внесення інноваційних змін у зміст і методологію освіти: участь у формуванні державних стандартів з профільних спеціальностей; реалізація педагогічних інновацій;</p> <p>3. Створення та розвиток інфраструктури підтримки інноваційної діяльності (наукових лабораторій, експериментальних проблемних груп, відділів інноваційної діяльності, центрів трансферу технологій тощо) для забезпечення ефективного партнерства університетської науки і бізнесу;</p> <p>4. Забезпечення розвитку та створення нових наукових напрямів і шкіл шляхом моніторингу пріоритетних напрямів досліджень фінансово-операційної науки щодо проведення фундаментальних і прикладних досліджень;</p> <p>5. Розроблення Програми розвитку кадрового потенціалу Університету, визначення стратегічних показників кадрової політики, створення ефективного механізму її реалізації;</p> <p>6. Реалізація основних напрямів Концепції підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Університету; організація підготовки та перепідготовки кадрів в області інновацій і наукового підприємства;</p> <p>7. Створення мережевого вищого навчального закладу, інформатизація процесу управління для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень;</p> <p>8. Стимулювання студентських інноваційних ініціатив та впровадження їх у діяльності Університету;</p>	<p>1. Підтримування позитивного іміджу університету та розвитку його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців.</p> <p>Удосконалення системи неперервної освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Реалізація 3 заходів, спрямованих на підготовку випускників до майбутньої професійної діяльності, підвищення рівня їх готовності до роботи за фахом.</p> <p>2. Удосконалення організаційної структури університету як навчально-науково-інноваційного комплексу та підвищення ефективності його роботи. Оптимізація компетенцій, розмежування функцій, повноважень і відповідальності управлінських структур різного рівня та їх адаптація до нових умов діяльності, удосконалення нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури університету на базі сучасних інфокомунікаційних технологій, запровадження електронного документообігу</p> <p>3. Розроблення концепції та програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-наукового рівня «доктор філософії». Забезпечення інноваційно-дослідницького, міждисциплінарного характеру навчання, органічної єдності наукового та навчального процесів. Упровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання.</p>

<p>вирішення питань щодо розподілу прибутків від інтелектуальної власності та реалізація цього механізму на практиці.</p> <p>5. Запровадження ефективного механізму конкурсного відбору наукових проектів, що фінансуються за кошти державного бюджету та міжнародних грантів.</p>		<p>4. Виконання комплексних програм підготовки кандидатів і докторів наук» на 2011–2020 рр. Збільшення кількості спеціалізованих вчених рад та спеціальностей із захисту дисертацій. Створення системи залучення молодих науковців до освітньо-наукової та інноваційної діяльності. Організація стажування працівників університету та виконання аспірантами дисертаційних робіт у провідних вітчизняних та закордонних наукових центрах.</p> <p>5. Розвиток провідних наукових шкіл. Визначення пріоритетних тематичних напрямів розвитку фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт. Створення центру фундаментальних досліджень, наукового парку та офісу трансферу технологій. Формування міжнародних науково-дослідних колективів для спільних досліджень з фундаментальних та прикладних проблем, а також творчих колективів за участю науковців, представників промислових підприємств, науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших організацій та установ для спільного розв'язання науково-технічних задач та запровадження наукових розробок у виробництво.</p> <p>6. Придбання сучасного високо-технологічного навчально-лабора-торного обладнання та технічних засобів навчання. Розвиток потужностей ви-давництва. Благоустрій території. Реалізація заходів з енергозбереження. Будівництво сучасного навчально-наукового комплексу, студентського гуртожитку, соціального житла готель-ного типу, навчально- спортивного бага-тофункціонального комплексу.</p> <p>7. Придбання та розроблення комп'ю-терного та телекомунікаційного обладнання, програмного забезпечення для навчального процесу та наукових досліджень. Забезпечення студентам, викладачам та науковцям широкого доступу до світових інформаційних науково-освітніх ресурсів. Створення регіонального центру сертифікації електронних ключів. Інформаційне забезпечення дистанційного навчання. Створення електронних навчальних видань.</p> <p>8. Створення нових науково-навчальних комплексів, розроблення і реалізація освітньої програми підготовки докторів філософії спільно з установами НАН України і вищими навчальними закладами України. Збільшення кількості студентів, викладачів та науковців, які проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних вітчизняних університетах та наукових установах.</p> <p>9. Реалізація програми інтеграції університету в загальноєвропейську систему освіти. Збільшення кількості освітніх програм, розроблених за участю і на основі досвіду провідних закордонних університетів. Збільшення кількості іноземних студентів, а також студентів, викладачів та науковців, які 6 проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних закордонних університетах. Створення інфраструктури міжнародної наукової співпраці.</p>	<p>процесу провідних фахівців українських і зарубіжних університетів і наукових центрів, академічних наукових установ.</p> <p>5. Активне запровадження систем ефективного заохочення викладачів та науковців за високі результати їх діяльності та сприяння досягненню університетом головної мети розвитку.</p> <p>6. Прозоре і раціональне використання всіх університетських ресурсів та над-ходжень, їх концентрація на напрямках, які сприяють досягненню університетом головної мети розвитку.</p> <p>7. Активна взаємодія і розвиток парт-нерських стосунків з інститутами НАН України, спільне використання унікального науково-технічного облад-нання в дослідженнях і підготовці фахівців.</p> <p>8. Участь університету у створенні між-регіональних, міжвідомчих виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів, що охоплюють практично всі сфери економіки, у тому числі в промисловості (нових матеріалів, альтер-нативних джерел енергії, машино- та приладобудування, паливно-енер-гетичного, військово-промислового, аерокосмічного та біомедичного комплексів), в аграрній сфері, у сфері освіти, забезпеченні інформаційно-комунікаційних послуг та в інших сферах.</p> <p>9. Активне і взаємовигідне партнерство із закордонними університетами, нау-ковими і промисловими організаціями та компаніями. Розгорнута участь у міжнародних наукових програмах, які фінансуються організаціями Євро-пейського Союзу та іншими.</p> <p>10. Активна й наполеглива взаємодія з місцевою владою, Міністерством освіти і науки України, Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України з метою підтримки уні-верситетських програм, спрямованих на досягнення головної мети розвитку.</p>
--	--	---	---

				<p>10. Реалізація молодіжної політики в університеті та її нормативно-правове забезпечення. Розвиток студентського самоврядування, участь студентської молоді в управлінні університетом та у громадському житті.</p>	
<p>Отримані результати</p>	<p>Підвищення авторитету Університету в Україні та світі, його міжнародне визнання як сучасного класичного дослідницького навчального закладу. Випереджальна підготовка елітних наукових і педагогічних кадрів з метою виконання масштабних міждисциплінарних досліджень і довгострокових наукових та освітніх програм. Формування системи багатоканального фінансування через комерціалізацію результатів наукової та інноваційної діяльності. Експорт створених в Університеті високих технологій як важлива складова економіки освітянської діяльності.</p>	<p>Виписані до кожного підпункту відповідних програмних заходів (наводяться в таблиці)..</p>		<p>1.Перетворення університету на потужний освітньо-науковий, інноваційний, конкурентоспроможний на світовому рівні центр, здатний оперативно реагувати на освітянські, наукові, культурні та соціальні запити суспільства; 2. Створення сучасної системи підготовки висококваліфікованих фахівців, які на основі глибоких фундаментальних знань та спеціалізованої практичної підготовки можуть зробити вагомий внесок у розвиток промисловості науки, освіти та культури української держави; 3. Максимальне розширення спектру та підвищення якості освітніх послуг; 4.Створити інноваційної інфраструктури та ефективної системи комерціалізації наукових розробок та трансферу технологій; 5.Забезпечення інтеграції університету в європейський освітній та науковий простір; 6.Ефективне та оперативне задоволення соціальних потреб працівників і студентів університету; 7.Удосконалення молодіжної політики та студентського самоврядування.</p>	

Беззаперечно, існує відмінність між оперативним і стратегічним управлінням і, відповідно, між планом і стратегією. План, як результат оперативного управління, являє собою перелік заходів щодо досягнення заданих показників з використанням заданих ресурсів. Добре відомим прикладом плану розвитку провідного вузу на сучасному етапі може служити програма його розвитку як національного дослідницького університету.

Сенс стратегічного управління полягає саме в пошуку ресурсів розвитку в умовах, коли колишні способи одержання засобів існування вже не працюють або працюють недостатньо ефективно, і, відповідно, в такій трансформації організації, яка дозволить працювати з новими джерелами коштів. Для ВНЗ основним способом пошуку нових джерел фінансування є вихід на нові ринки. Для університетів це в першу чергу ринок платної освіти, а також ринок наукових досліджень та інновацій.

В узагальненому вигляді стратегія розвитку ВНЗ повинна містити відповіді на три головні питання:

- Яким є університет сьогодні, в чому його сила і в чому слабкість?
- Яким університет має стати в прогнозованому майбутньому, в умовах, заданих горизонтом управління (2020 роком), тобто якою є цільова модель майбутнього університету?
- Які нові види діяльності треба освоїти, і, відповідно, які організаційні зміни необхідно здійснити, щоб перейти в обраний цільовий стан?

Сучасний конкурентоспроможний на світовому рівні університет – це інноваційний, а значить, підприємницький ВНЗ. Хоча поняття інноваційного університету як університету, що реалізує триєдину функцію: освіти, наукових досліджень та інноваційної діяльності («трикутник знань»), - можна вважати загально визнаним і вже досить сталим, проте ряд аспектів цієї моделі ВНЗ вимагають більш широкого аналізу. Перш за все мова йде про принципову неможливість навіть для визнаних інноваційних світових університетів бути конкурентоспроможними з високотехнологічними корпораціями в питанні виробництва інновацій. В моделі університету як «трикутника знань» відсутній основний об'єкт діяльності ВНЗ - студент. Тим часом в останні роки у світі виникло розуміння, що суспільству потрібен не вузький спеціаліст, а фахівець нового типу, який не тільки отримав певну суму знань і навичок творчої діяльності, а й готовий до комерціалізації наукових результатів. Необхідним є стимулювання молодих вчених для їх «розвороту» в бік інноваційної діяльності.

Отже, як бачать цільові моделі свого розвитку на 2020 рік зазначені вище університети України? Інакше кажучи, яким бачать себе ці університети в майбутньому?

КНУ ім.Т.Г.Шевченка:

Відомий у світі науково-освітній, дослідницький, аналітичний та між-дисциплінарний центр, що робить значний теоретичний та практичний внесок у створення засад і механізмів переходу на інноваційний шлях підготовки нового типу науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, впливає на формування вектора наукових досліджень для забезпечення потреб суспільства.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна визначає своїм завданням розкриття дослідницького потенціалу діяльності, максимальне наближення до основних характеристик університету світового класу і створення передумов для входження до 500 кращих університетів світу за визнаними університетськими рейтингами.

НУ «Львівська політехніка»:

Навчально-науковий інноваційний центр з розвиненою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проектно-конструкторських розробок.

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана визначає свою місію як вагомий внесок у суспільний розвиток через дослідження, генерування нових знань, їх поширення та підготовку конкурентних фахівців і креативних особистостей.

Університет банківської справи НБ України визначає місію університету як забезпечення лідерства в галузі підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів для фінансово-кредитної сфери України, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості освіти, наукових досліджень і виховання, інтеграції в європейське освітнє, наукове і економічне співробітництво.

У концепціях і програмах інноваційного розвитку важливим моментом є опис тих нових видів діяльності, в які повинен включитися університет, тих організаційних перетворень, які він повинен здійснити, щоб реалізувати цільову модель. **Зокрема, КНУ ім. Т.Г.Шевченка серед стратегічних цілей і пріоритетів зазначає:**

- Науково-інноваційний розвиток університету: виявлення та підтримка нових перспективних напрямів наукових досліджень, які узгоджуються із пріоритетними напрямами України та тенденціями розвитку науки у світі; проведення науково-дослідних та конструкторських робіт, створення програмних засобів та технологій, виконання освітніх послуг за замовленням підприємств.

- Формування сучасної інноваційної інфраструктури університету: створення інноваційної системи Університету з відповідною інфраструктурою та механізмами модернізації для оцінювання показників інноваційного розвитку факультетів/інститутів, кафедр, наукових та науково-педагогічних працівників);

Серед стратегічних цілей і пріоритетів КНЕУ ім. Гетьмана:

- *утвердження університету як провідного національного та міжнародного науково-дослідницького центру;*

- *забезпечення особистісного та професійного зростання студентів шляхом формування сучасних компетенцій у національному та світовому вимірах;*

- *усебічний розвиток креативного ресурсу професорсько-викладацького корпусу дослідницького університету;*

- *формування міжнародного іміджу Університету як глобально орієнтованого освітньо-наукового центру;*

- *інтеграція інтелектуального ресурсу університету з вітчизняним бізнес-середовищем;*

- *створення сучасної інфраструктури та системи керування, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності дослідницького університету.*

Аналізовані програмні документи містять опис і функції інноваційного університету . Серед них для аналізу ми використали такі, як:

- генерація наукових досліджень;
- комерціалізація наукових розробок;
- модернізація освітньої діяльності. Програми підприємницької освіти;
- патентування та ліцензування технологій;
- взаємодія із зарубіжним і вітчизняним освітянським і науковим інноваційним середовищем;
- сприяння регіональному розвитку.

Зазначимо, що в новому Законі України «Про вищу освіту» ключовою є **інноваційна складова** діяльності вищих навчальних закладів. Зокрема, у статтях 65,66,67,68 визначено організаційно-правові форми впровадження інновацій, внесено зміни щодо фінансової самостійності вищого навчального

закладу¹. Імплементация закону сприятиме інтегруванню України до єдиного освітнього простору, без якого неможливо порушувати питання про визнання у світі українських дипломів, продовження навчання студентів, аспірантів у зарубіжних університетах.

У **таблиці 1.3** на основі здійсненого аналізу функцій інноваційного університету подано опис організаційних перетворень і трансформацій, зазначених у програмах і концепціях розвитку науково-інноваційної діяльності згаданих ВНЗ.

На підставі проведеного аналізу роботи провідних університетів України, які мають статус дослідницьких, можна зробити такі висновки:

– підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС свідчить про можливість інтегруватися в європейське співтовариство, а провідним університетам України – в європейський освітній та науковий простори;

– структурні зміни в організації вищої освіти і науки, що передбачені Законом України «Про вищу освіту» та Концепцією розвитку вищої освіти на період 2015-2025 рр. – свідчення чіткого бачення перспектив і напрямків модернізації вищої освіти відповідно до геополітичних змін та вимог сьогодення.

Таблиця 1.3

Інноваційні функції, науково-інноваційна діяльність та складові інноваційної інфраструктури університетів України

Скорочення:

КНУ – Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

КНЕУ – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана;

УБС НБУ – Університет банківської справи Національного банку України;

НУ «ЛП» - Національний університет «Львівська політехніка»;

ХНУ – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна;

НУ ОУ – Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Інноваційні функції	Інноваційна діяльність та інфраструктура
Генерація наукових досліджень	КНУ – Інноваційний центр; УБС НБУ – наукові лабораторії; експериментальні проблемні групи; відділи інноваційної діяльності;

¹ Закон України «Про вищу освіту»: Ст. 65, 66, 67, 68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

	<p>НУ «ЛП» - Інститутські та кафедральні навчально-наукові лабораторії; Інтелектуальний навчально-науковий центр професійно-кар'єрної орієнтації; Мала технічна академія; центри інтелектуального дозвілля молоді; підготовчі курси; портал для абітурієнтів; Університетський центр мовної підготовки науковців та викладачів; Центр фундаментальних досліджень; ХНУ – 2 центри (лабораторії) колективного користування, оснащені наукомістким обладнанням; кількість одержаних патентів (у середньому за останні 5 років) – 60-70; кількість кластерів – 1 шт. (2014 р); НУ ОУ – науково-методичні центри; Центр воєнно-стратегічних досліджень; науково-дослідні лабораторії та наукові групи; Центр імітаційного моделювання; навчальні командні пункти; польова навчально-матеріальна база навчального центру Університету.</p>
<p>Комерціалізація наукових розробок</p>	<p>КНУ – Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Т. Шевченка»; єдина платформа – корпоративний портал (база експертів, розробок, патентів, ідей); Банк (база даних) ідей, технологій, виробів; студентський бізнес-інкубатор та Центр трансферу технологій, створений на базі Корпорації «Науковий парк КНУ»; формування системи багатоканального фінансування; КНЕУ – Науковий парк; Трансфер продуктів інтелектуальної власності; Входження до міжнародних дослідницьких мереж, кластерів та асоціацій; УБС НБУ – Центр трансферу технологій; НУ «ЛП» - Науковий парк та офіс трансферу технологій; ХНУ – участь у створенні міжрегіональних, міжвідомчих виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів; ефективна комерціалізація результатів наукових досліджень за участю українських та зарубіжних суб'єктів інноваційної діяльності, вихід на національні і світові ринки наукових розробок і технологій; ініціювання та участь у створенні нових та входження до діючих кластерів у партнерстві з підприємствами високотехнологічних галузей промисловості, інформаційно-консультативними компаніями, НДІ, ВНЗ; 34 підготовлені інноваційні проекти, що мають комерційну спрямованість (за 2014 рік).</p>
<p>Модернізація освітньої діяльності. Програми підприємницької освіти</p>	<p>КНУ – розробка освітніх програм і проведення індивідуальних майстер-класів з інноваційного розвитку та комерціалізації знань науково-педагогічними працівниками Університету; створення спеціалізованих аудиторій для проведення он-лайн лекцій...; створення нових програм підготовки фахівців відповідно до стратегічних пріоритетних напрямів; запровадження системи франчайзингу з метою просування Університету на міжнародному ринку освітніх послуг; розвиток відносин з міжнародними фондами підтримки інноваційних</p>

проектів: Фонд Фулбрайта, Фонд Гумбольда, British Council, Фонд цивільних досліджень та розвитку США тощо...;

участь у спільних міжнародних проектах (Horizon +2020);

залучення іноземних венчурних компаній, інвестиційних фондів, донорів (бізнес-ангелів) для підтримки Університетських проектів;

участь наукових і науково-педагогічних працівників, а також докторантів, аспірантів в студентів в організації університетських бізнес-проектів.

КНЕУ - створення інформаційної платформи обміну знаннями «електронний університет», розроблення та впровадження системи рейтингування науково-педагогічних працівників; створення мультимедійної лабораторії для проведення онлайн-конференцій, вебінарів, онлайн-переговорів з бізнес-партнерами;

створення маркетингової лабораторії;

сприяння працевлаштуванню випускників за рахунок укладання тристоронніх угод між університетом, випускником та роботодавцями;

формування системи наукового менеджменту Університету з ефективним використанням потенціалу дослідницьких інститутів;

реалізація програм співробітництва Університету з міжнародними організаціями та співтовариствами (програма Темпус, Еразмус Мундус, Жана Моне та ін.);

проведення щорічного бізнес-форуму «Наука-бізнес-освіта: стратегічне партнерство»;

УБС НБУ – створення блогу ректора для забезпечення активного діалогу керівника ВНЗ з громадськістю;

інтеграція усіх програмно-технічних комплексів у єдину систему для ефективного управління Університетом та раціонального використання інтелектуального потенціалу його працівників; ведення системи персональних Web-сторінок викладачів і співробітників Університету;

започатковано міжнародну сертифікацію знань студентів-магістрів із бізнес-компетентності «European Business competence License»;

НУ «ЛП» - система електронного документообігу;

інформаційно-комунікаційна інфраструктура університету;

формування електронного банку тестів для контролю знань та самотестування студентів; розвиток дистанційної форми навчання студентів та слухачів;

технологія електронного навчання;

організація виробництва дослідних зразків наукомісткої інноваційної продукції, розробленої науковими підрозділами університету;

англомовні навчальні програми та організація викладання навчальних дисциплін англійською мови;

організація творчих колективів для виконання спільних проектів з реалізації державних і регіональних цільових наукових і науково-технічних програм;

збільшення кількості проектних пропозицій для отримання міжнародних грантів: програма Темпус, Еразмус, інші програми ЄС;

збільшення кількості спільних із закордонними університетами програм, які передбачають отримання подвійних дипломів;

організація та проведення навчальних семінарів-тренінгів для студентів, аспірантів і науковців університету з написання конкурсних проектів та програм із залучення фахівців програми Фулбрайта, DAAD, OAAD, а також представництв міжнародних освітніх організацій у Львові (Альянс Франсез, Австрійський культурний центр тощо);

	<p>ХНУ – підвищення якості навчального процесу, забезпечення його відповідності світовим стандартам, постійне оновлення напрямів, змісту і форм організації навчання відповідно до динаміки національного та світового ринків праці, перехід на проблемно-дослідницьку модель навчального процесу;</p> <p>розвиток інноваційної освітянської сфери діяльності на основі інтеграції знань, одержаних під час виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інноваційно-підприємницьких робіт із сучасними освітніми технологіями;</p> <p>модернізація інформаційної інфраструктури університету з метою перспективної програмно-технічної та комунікаційної платформи для інформатизації університету;</p> <p>створення українською, російською, англійською мовою інтернет-порталів мережевої взаємодії наукових та інших організацій, які працюють у сфері наукових напрямів досліджень університету;</p> <p>розгорнута участь у міжнародних наукових програмах, які фінансуються організаціями ЄС та іншими країнами;</p> <p>НУ ОУ – досягнення міжнародних стандартів якості надання освітніх послуг;</p> <p>створення у закладі розвиненої мережі іміджевої підтримки усіх інноваційних розробок та ініціатив;</p> <p>активізація діяльності Університету та його структурних підрозділів у розробленні та реалізації державних цільових і військових проектів та програм;</p> <p>посилення дослідницького компоненту у програмах підготовки висококваліфікованих фахівців;</p> <p>проведення активної політики трансферу наукових результатів у навчальний процес і професійне середовище шляхом проведення наукових конференцій, форумів, круглих столів, семінарів тощо;</p> <p>створення мережевого ВНЗ, інформатизація процесу управління для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень;</p> <p>формування єдиного інформаційного освітнього середовища та інтеграція у вітчизняний інформаційний простір.</p>
<p>Патентування та ліцензування технологій</p>	<p>КНУ – набуття прав на результати інноваційної діяльності наукового парку, бізнес-інкубатора, центру трансферу технологій;</p> <p>супроводження патентів інтелектуальної власності та процедури передачі прав використання результатів інтелектуальної діяльності за ліцензійними угодами;</p> <p>вирішення питань щодо розподілу прибутків від інтелектуальної власності.</p> <p>КНЕУ – захист прав інтелектуальної власності на найбільш перспективні та міждисциплінарні наукові розробки;</p> <p>УБС НБУ – розвиток механізму захисту інтелектуальної власності та забезпечення інформаційної безпеки;</p> <p>НУ «ЛП» - створення університетської системи реєстрації, охорони, використання, а також захисту наукових розробок, інтелектуальної власності та авторських прав науково-педагогічних працівників університету; забезпечення охорони прав на інтелектуальну власність, продажу ліцензій як передумови трансферу знань і технологій;</p> <p>ХНУ – створення страхового фонду рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань;</p>

	<p>підготовка проектів комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок, створення бізнес-проектів з використанням інтелектуальної власності університету.</p>
<p>Взаємодія із зарубіжним і вітчизняним освітянським і науковим інноваційним середовищем</p>	<p>КНУ – співробітництво із закордонними університетами, інноваційна інтеграція, активний обмін знаннями, розробками, спільні проекти, Road Show; взаємодія з європейською мережею трансферу технологій EEN (Enterprise Europe Network) з метою залучення партнерів для створення єдиного міжнародного порталу трансфер технологій;</p> <p>КНЕУ – інтенсифікація наукової співпраці із зарубіжними партнерами з євроінтеграційної проблематики, підготовка англomовних магістерських та бакалаврських програм;</p> <p>входження Університету до міжнародних дослідницьких мереж, кластерів, асоціацій;</p> <p>активізація участі Університету у виконанні спільних із закордонними колегами науково-дослідних робіт, фінансованих із зовнішніх джерел;</p> <p>стажування в міжнародних науково-дослідницьких центрах аспірантів, молодих учених та студентів;</p> <p>УБС НБУ – узгодження змісту вітчизняних навчальних програм із зарубіжними ВНЗ, видача подвійного диплому та європейського додатку до диплому;</p> <p>розширення можливостей доступу студентів до європейських освітніх програм;</p> <p>створення і реалізація спільних магістерських програм для отримання студентами європейського диплому;</p> <p>входження в систему міжнародного науково-інформаційного і комунікаційного простору для залучення до наукової роботи учених і дослідників з інших країн;</p> <p>НУ «ЛП» - стажування працівників університету та виконання аспірантами дисертаційних робіт у провідних вітчизняних та закордонних наукових центрах;</p> <p>розроблення програми інтеграції університету в загальноєвропейську систему освіти;</p> <p>інтенсифікація участі «ЛП» в міжнародних асоціаціях університетів;</p> <p>ХНУ – подальша інтеграція у європейський та світовий науково-освітній простір;</p> <p>формування широкого взаємовигідного партнерства університету з українськими та закордонними університетами, науковими і промисловими організаціями й компаніями, націленого на забезпечення міжнародного визнання університетської освіти і науки;</p> <p>НУ ОУ – впровадження європейських норм і стандартів в організацію науково-дослідної та навчальної роботи, поширення власних здобутків у цій сфері за кордоном, сприяння інтеграції у міжнародну спільноту вищих навчальних закладів і розширення обміну інформацією із зарубіжними партнерами;</p> <p>інтеграція української військової науки та освіти у світовий і європейський науково-освітній простір;</p> <p>розроблення концептуальної моделі корпоративної інноваційної культури як засобу забезпечення ефективності та конкурентоспроможності на ринку освітніх і наукових послуг;</p> <p>зміцнення та розвиток співробітництва з провідними зарубіжними військовими навчальними закладами;</p>

	<p>формування ефективного механізму співпраці інститутів та підрозділів Університету з міжнародними партнерами, активне залучення співробітників міжнародних дослідницьких центрів та знаних зарубіжних учених у навчальний процес.</p>
<p>Взаємодія із зарубіжним і вітчизняним освітянським і науковим інноваційним середовищем</p>	<p>КНУ – співробітництво із закордонними університетами, інноваційна інтеграція, активний обмін знаннями, розробками, спільні проекти, Road Show;</p> <p>взаємодія з європейською мережею трансферу технологій EEN (Enterprise Europe Network) з метою залучення партнерів для створення єдиного міжнародного порталу трансфер технологій;</p> <p>КНЕУ – інтенсифікація наукової співпраці із зарубіжними партнерами з євроінтеграційної проблематики, підготовка англомовних магістерських та бакалаврських програм;</p> <p>входження Університету до міжнародних дослідницьких мереж, кластерів, асоціацій;</p> <p>активізація участі Університету у виконанні спільних із закордонними колегами науково-дослідних робіт, фінансованих із зовнішніх джерел;</p> <p>стажування в міжнародних науково-дослідницьких центрах аспірантів, молодих учених та студентів;</p> <p>УБС НБУ – узгодження змісту вітчизняних навчальних програм із зарубіжними ВНЗ, видача подвійного диплому та європейського додатку до диплому;</p> <p>розширення можливостей доступу студентів до європейських освітніх програм;</p> <p>створення і реалізація спільних магістерських програм для отримання студентами європейського диплому;</p> <p>входження в систему міжнародного науково-інформаційного і комунікаційного простору для залучення до наукової роботи учених і дослідників з інших країн;</p> <p>НУ «ЛП» - стажування працівників університету та виконання аспірантами дисертаційних робіт у провідних вітчизняних та закордонних наукових центрах;</p> <p>розроблення програми інтеграції університету в загальноєвропейську систему освіти;</p> <p>інтенсифікація участі «ЛП» в міжнародних асоціаціях університетів;</p> <p>ХНУ – подальша інтеграція у європейський та світовий науково-освітній простір;</p> <p>формування широкого взаємовигідного партнерства університету з українськими та закордонними університетами, науковими і промисловими організаціями й компаніями, націленого на забезпечення міжнародного визнання університетської освіти і науки;</p> <p>НУ ОУ – впровадження європейських норм і стандартів в організацію науково-дослідної та навчальної роботи, поширення власних здобутків у цій сфері за кордоном, сприяння інтеграції у міжнародну спільноту вищих навчальних закладів і розширення обміну інформацією із зарубіжними партнерами;</p> <p>інтеграція української військової науки та освіти у світовий і європейський науково-освітній простір;</p> <p>розроблення концептуальної моделі корпоративної інноваційної культури як засобу забезпечення ефективності та конкурентоспроможності на ринку освітніх і наукових послуг;</p>

	<p>зміцнення та розвиток співробітництва з провідними зарубіжними військовими навчальними закладами; формування ефективного механізму співпраці інститутів та підрозділів Університету з міжнародними партнерами, активне залучення співробітників міжнародних дослідницьких центрів та знаних зарубіжних учених у навчальний процес.</p>
<p>Сприяння регіональному розвитку</p>	<p>НУ «ЛП» - формування позитивного іміджу університету та розвиток його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців; удосконалення системи неперервної освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації; рекламування діяльності університету, формування позитивного іміджу освіти, отриманої в університетів, та професійної діяльності випускників; укладання договорів про співпрацю з обласними фондами зайнятості західного регіону та їхня реалізація; формування групи моніторингу регіонального ринку праці та тенденції розвитку економіки регіону, розроблення методики такого моніторингу; формування бази даних вакантних робочих місць для працевлаштування випускників університету; організація гнучкої системи перепідготовки фахівців з урахуванням потреб регіонального ринку праці на засадах концепції «Освіта упродовж життя»; формування банку даних випускників, місць їхнього працевлаштування та моніторинг їхнього кар'єрного росту; розроблення та впровадження паспорта випускника університету; реалізація заходів з підготовки випускників до майбутньої професійної діяльності (ярмарки кар'єр, тренінги тощо); розширення форм взаємодії університету з «Асоціацією випускників Львівської політехніки» ХНУ – участь університету у створенні міжрегіональних, міжвідомчих виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів, що охоплюють практично всі сфери економіки, у тому числі в промисловості (нових матеріалів, альтернативних джерел енергії, машино- та приладобудування, паливно-енергетичного, військово-промислового, аерокосмічного та біомедичного комплексів), в аграрній сфері, у сфері освіти, забезпеченні інформаційно-комунікаційних послуг та в інших сферах; активна й наполеглива взаємодія з місцевою владою, Міністерством освіти і науки України, Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України з метою підтримки університетських програм, спрямованих на досягнення головної мети розвитку.</p>

1.3. Інноваційний університет як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань

На основі здійсненого дослідження можна цілком впевнено стверджувати, що в Україні спостерігаються тенденції до інтеграції ВНЗ дослідницького типу з іншими учасниками інноваційного процесу шляхом встановлення правовідносин зі спільної діяльності.

Хоча сфери діяльності освітніх закладів підприємницького типу, їх значення та місце в національній інноваційній мережі недостатньо вивчені, деякі висновки з цього приводу можна зробити. Підприємницький університет за своєю суттю є інноваційним навчально-науковим закладом, що здійснює інноваційну діяльність¹.

Основними видами діяльності інноваційного університету є наукова та освітня діяльність на основі інноваційних технологій і принципів управління.

Наукова діяльність університету є провідною діяльністю і орієнтована на отримання нових знань, освітня – на використання знань у навчальному процесі для підготовки фахівців, а інноваційна – на комерціалізацію знань.

Освітня діяльність інноваційного університету ґрунтується на нетрадиційних технологічних і педагогічних рішеннях, використанні ідей і принципів нових наукоємних освітніх технологій, що забезпечують багаторазове підвищення ефективності та якості педагогічної праці.

Наукова діяльність в інноваційному університеті здійснюється в рамках проведення фундаментальних і прикладних досліджень, замовниками та споживачами результатів яких виступають учасники та виконавці наступних етапів єдиного інноваційного процесу університету через ефективно діючу технологію трансферу наукових результатів.

В основу діяльності інноваційного університету покладено такі базові принципи, як:

- становлення і розвиток вузу як суб'єкта ринкових відносин;
- інтеграція академічних цінностей і підприємницької культури; єдність наукового, навчального та інноваційного процесів;
- стратегічне партнерство університету, держави, наукових установ, промисловості та бізнесу;

¹ Мірзодаєва Т.В., Романовський О.О. Концептуальні підходи до формування міждержавних інноваційно-освітніх мереж підприємницького типу // Міжнародний науковий вісник. – Ужгород: Зак ДУ, 2012 – Вип.5(24). – С.328

- нова корпоративна культура університету;
- самоаналіз, самооцінка і самоатестація діяльності університету;
- гармонізація організаційної діяльності університету з вимогами системи загального управління якістю.

Стратегічними напрямками діяльності інноваційного університету, що визначають його довгостроковий курс, є:

- створення системи інноваційної освіти та елітної підготовки фахівців;
- розвиток фундаментальних і прикладних досліджень як бази інноваційної діяльності;
- формування та реалізація в університеті повного інноваційного циклу в науковій і освітній діяльності;
- підтримка існуючих та формування нових науково-педагогічних шкіл; створення збалансованої, адекватної новим вимогам зовнішнього середовища корпоративної культури і внутрішнього конкурентного середовища університету;
- формування стійкої системи стратегічного партнерства університету, держави, промисловості, наукових організацій, бізнесу;
- створення надійної дискреційної багатоканальної бази фінансування університету і системи фандрайзингу;
- створення системи стимулювання студентів, викладачів і співробітників університету до інтеграції академічних цінностей і підприємницької культури;
- забезпечення лідерства університету на вітчизняних і зарубіжних основних профільних ринках ¹.

Ще один важливий момент, який кидається у вічі при аналізі програмних документів обраних для дослідження ВНЗ України. Лише у Програмі розвитку НУ «Львівська політехніка» на період 2020 року потрапляємо на таку функцію університету, як **сприяння регіональному розвитку (таблиця 1.3).**

Це виявляється у формуванні окремого розділу Програми під назвою «Моніторинг ринку праці та тенденції розвитку економіки держави та регіону за галузями».

Серед заходів – укладання договорів про співпрацю з фондами зайнятості областей Західного регіону та їх реалізація; формування групи моніто-

¹ Похолков Н.П., Агранович Б.Л. Миссия инновационного (предпринимательского) университета // Инженерное образование – 2004. - №2- С.6-11

рингу регіонального ринку праці та тенденцій розвитку економіки регіону; організація гнучкої системи перепідготовки фахівців з урахуванням потреб регіонального ринку праці та ін.

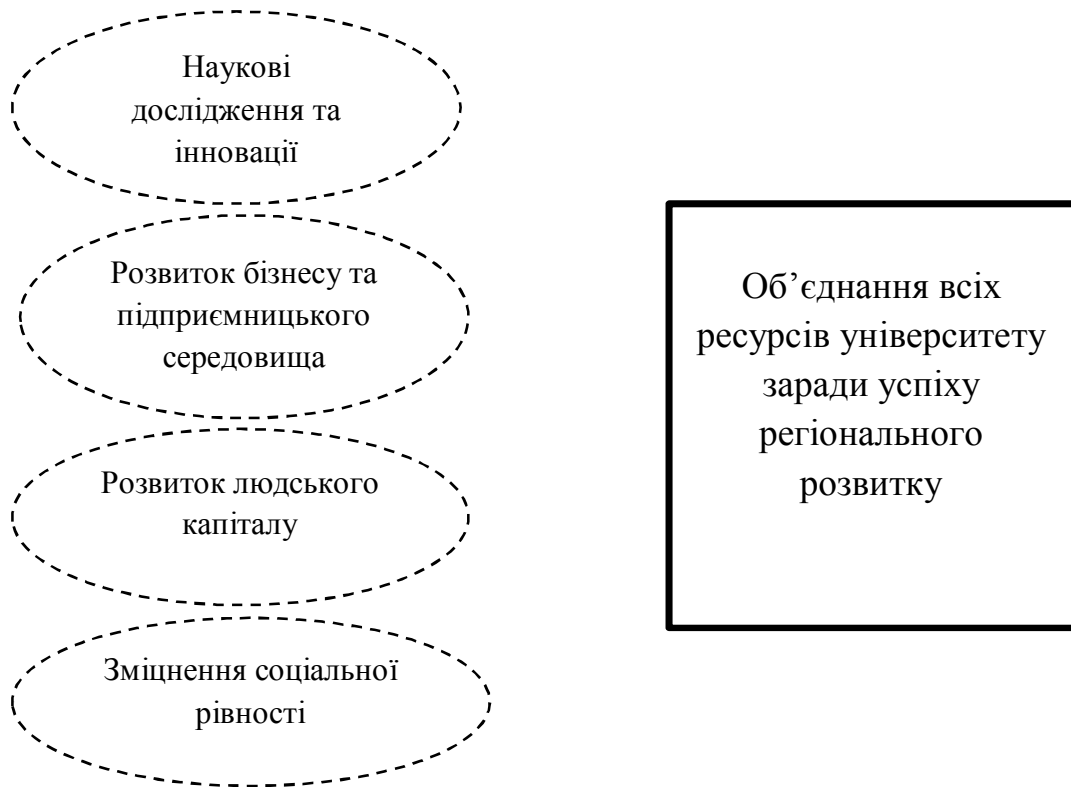

Рис. 1.3 Вплив університету на регіональний розвиток

Між тим більшість досліджень, спрямованих на регіональний розвиток, показує, наскільки важлива співпраця університету і бізнесу. Підвищується інтерес до дослідження ролі та впливу університету на економічний розвиток регіонів. Існують кілька важливих досліджень стосовно впливу університетів на регіональний розвиток, у т.ч. дослідження Євросоюзу «Підключення університетів до регіонального зростання» (2011). Згідно із дослідженням словацьких учених з Університету св. Кирила і Мефодія (м.Трнава), механізми активізації регіонального розвитку можна класифікувати на чотири категорії¹:

1. Наукові дослідження та інновації – підвищення інноваційної діяльності через науково-дослідницьку діяльність.

¹ Ludmila Čábyová, Jana Černá, Spolupráca univerzít a podnikov [Електронний ресурс]. - Zborník vedeckých prác z výskumného grantu VEGA č. reg. č1/1059/11 Bariéry distribučných ciest znalostí z univerzít do podnikateľského prostredia. – Trnava,2012. – Режим доступу: http://fmk.sk/download/konferencie/zborniky/Spolupraca-univerzit-a-podnikov_Zbornik-vedeckych-prac.pdf

2. Розвиток бізнесу та підприємницького середовища – особливо у сфері допомоги в розвитку і зростанні бізнесу.

3. Розвиток людського капіталу – за допомогою формальної освіти в рамках навчальних програм та самоосвіти протягом усього життя, або комерційної освіти.

4. Зміцнення соціальної рівності – за допомогою культурного розвитку регіонального середовища.

У рамках цього механізму (рис.1.1) наукові дослідження і розробки виступають найголовнішою категорією, якою університет може сприяти розвитку регіону. Наприклад, винаходи економічних, соціальних та гуманітарних напрямів можна трансформувати в організаційні, соціальні чи екологічні інновації, що спрямовані в регіональне навколишнє середовище, в якому ці суб'єкти діють.

На рис. 1.4: показано механізм трансформації знань, починаючи від найпростіших форм (консалтинг) до найскладніших зв'язків, які використовуються на рівні національних стратегічних дослідницьких центрів¹.

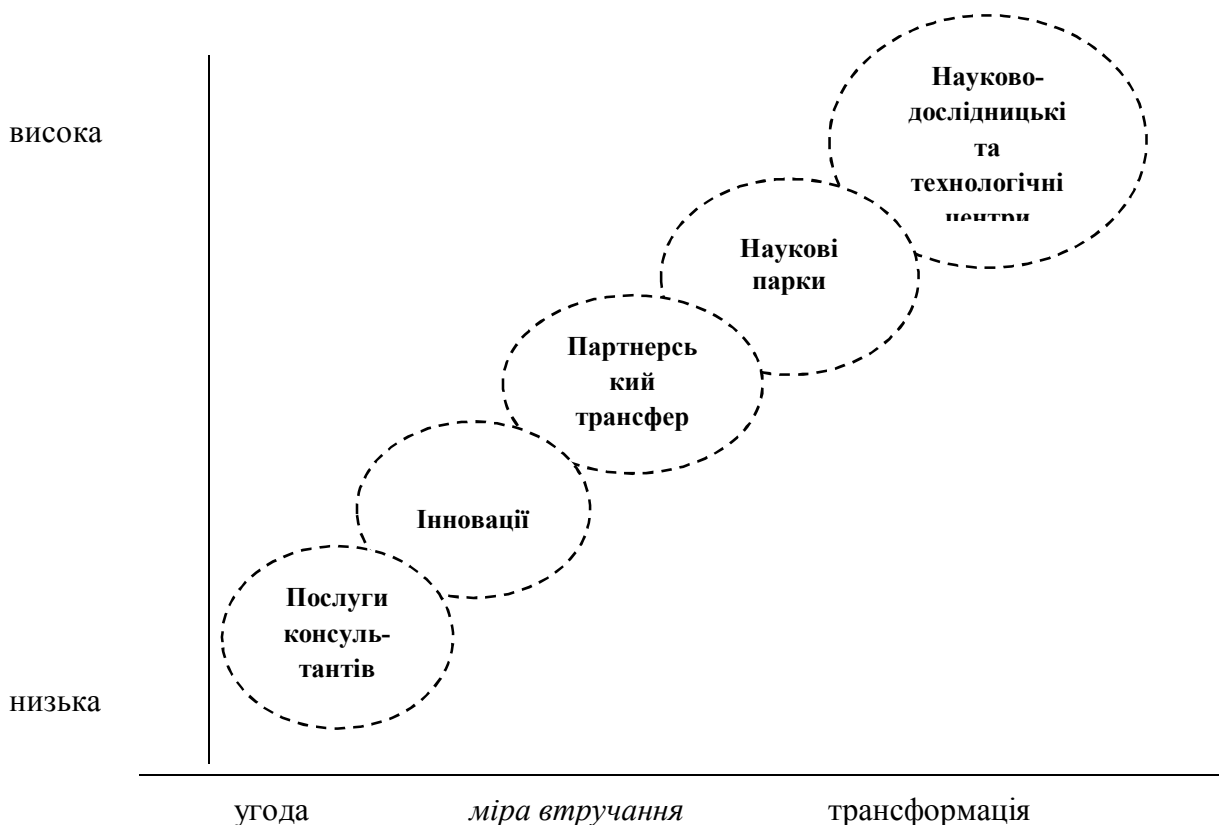

Рис. 1.4 Механізм трансформації знань

¹ Ludmila Čábyová, Jana Černá, Spolupráca univerzít a podnikov [Електронний ресурс]. - Zborník vedeckých prác z výskumného grantu VEGA č. reg. č1/1059/11 Bariéry distribučných ciest znalostí z univerzít do podnikateľského prostredia. – Trnava, 2012. – Режим доступу: http://fmk.sk/download/konferencie/zborniky/Spolupraca-univerzitat-a-podnikov_Zbornik-vedeckych-prac.pdf

При дослідженні впливу університетів на регіональний розвиток необхідно також враховувати характер і тип області, в якій університети розташовані.

Названі словацькі вчені посилаються на авторів Boucher, Conway, Meer¹, які ділять університети на чотири категорії відповідно до їх впливу на регіональний розвиток.

Ці категорії були виокремлені на базі відмінностей у рівні або існуванні ієрархії і конкуренції серед вузів регіону. Наприклад, університети, розташовані в центральних районах, де поряд існує ряд інших традиційних і нових, орієнтованих на високі технології університетів, повинні впоратися з конкурентоспроможністю або ієрархічними відносинами з іншими університетами.

Університети і регіони, в яких вони розташовані, вищезазначені автори розділили на чотири категорії:

1. Один університет у периферійній області.
2. Кілька університетів у центральній області.
3. Традиційні університети в столичному регіоні.
4. Новітні технічно-орієнтовані університети в центральному або столичному регіоні.

У периферійних регіонах здебільшого зустрічаємось з локалізацією тільки одного університету, який має винятково важливу роль у зв'язку з генерацією знань і його економічним впливом, незважаючи на те, що він не належить до крупних університетів. Університети в таких регіонах займають кращу позицію для формування інституційного середовища, яке забезпечує їм здатність активно впливати на регіональний розвиток. Такі університети в своєму регіоні майже завжди є одним з партнерів у проектах, пов'язаних з утворенням, дослідженням і розвитком малих і середніх підприємств та трансфером технологій.

В основних економічних регіонах ми зустрічаємо вже кілька локалізованих університетів. Спосіб, яким такі університети залучаються до розвитку регіону, показує менш когерентну систему, як у першій категорії. Університети цієї категорії не мають великого впливу на створення регіональних мереж, важливість передачі знань тут менша. Між університетами цього типу спостерігається велика конкурентна боротьба.

Університети в центральних регіонах, як правило, найпрестижніші, найстаріші і орієнтовані на міжнародні ринки в своїх країнах. У цих тради-

¹ Boucher, B., Conway Ch., Van der Meer, E. (2003): Tiers of Engagement by Universities in their Region's Development. *Regional Studies*, Vol. 37.9. Strany 887–897.

ційних університетах участь у регіональному контексті менш очевидна, ніж у попередніх.

За висновком цитованих авторів¹, категорія університетів, яка має найбільший вплив на розвиток регіону, - це єдиний університет в периферійній області. Традиційні престижні університети бувають, як правило, більш зосереджені на національних і глобальних проблемах, ніж на проблемах власного регіону.

З цього випливає, що різними є форми участі університетів у регіональному розвитку. Найчастіше їх роль є ключовою в науці і дослідженнях, освіті і трансфері знань у бізнес-середовище.

З огляду на викладене вище та на проведений порівняльний аналіз програм і концепцій інноваційного розвитку ВНЗ дозволимо зробити логічний висновок: *столичні ВНЗ (КНУ, КНЕУ) більшою мірою зосереджені на національних і глобальних проблемах, ніж на проблемах власного регіону.*

Натомість якщо університет належить до категорії «один у своєму регіоні» (периферійній області), він відіграє ключову роль у соціально-економічному та культурному розвитку свого регіону.

Це, зокрема, простежується і в матеріалах, що стосуються розроблення Стратегії розвитку Ужгородського національного університету².

Майже у всіх варіантах бачення майбутнього УжНУ на 2020 рік, які розробники стратегії пропонували обрати, а також при визначенні свого варіанту місії університету натрапляємо на окреслення значення УжНУ як провідного освітнього і наукового центру Західної України, сукупний інтелектуальний потенціал якого дозволяє підтримувати високий рівень конкурентоспроможності Закарпаття як провідного осередку вищої освіти і науки в регіоні, що відіграє стрижневу роль у цивілізаційному розвитку Закарпаття.

Ужгородський національний університет має всі передумови для досягнення даної мети. Враховуючи 70-річний досвід роботи науковців кількох поколінь, географічне положення Закарпаття та його роль як з'єднуючої ланки України з Європейським Союзом, сприятливі умови для розвитку міжнародної співпраці з ВНЗ сусідніх країн Вишеградської групи, досягнення рівня інноваційного університету та інтегрування в європейський освітній та науковий простори стає реальним.

¹ Там само

² Офіційний сайт УжНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uzhnu.edu.ua/>

ДОДАТКИ

- *Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року;*
- *Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана на 2013-2015 роки;*
- *Концепція інноваційного розвитку університету банківської справи Національного банку України на 2010-2020 роки;*
- *Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року;*
- *Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010-2020 роки.*
- *Концепція освітньої діяльності Національного університету оборони України ім. Черняховського на період до 2017 року.*

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

КИЇВ-2013

ВСТУП

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (далі – Університет) – перший в Україні класичний університет, що має високий рівень міжнародного визнання. Його статус як самоврядного (автономного) дослідницького національного університету затверджено Постановою Кабінету Міністрів України №795 від 29 липня 2009 р.

Місія Університету як класичного університету дослідницького типу полягає у підготовці високоінтелектуального кадрового ресурсу держави, необхідного для реалізації стратегії розвитку України, здатного оперативно реагувати на виклики сучасності та брати активну участь у реалізації програми економічних реформ на міжнародному та державному рівнях.

Фактично з кінця XIX ст. Університет функціонує як дослідницький, здійснюючи підготовку нових поколінь учених, створюючи мережу наукових товариств та засновуючи наукові школи, які сформували і вже понад століття розвивають власні наукові традиції, проводять дослідження фундаментального та прикладного характеру, започатковуючи нові напрями розвитку науки і визначаючи її перспективи у XX і XXI ст.

Нині Університет – єдиний з українських ВНЗ, що упродовж усіх років формування наукометричної бази даних Scopus очолює рейтинг ВНЗ України, а за індексом Гірша (h-індекс 66) наближається до показників НАН України (h-індекс 67). У 2013 р. серед 100 найбільш цитованих українських дослідників у наукометричних базах Web of Science та Scopus 19 осіб представляють сектор університетської науки; показово, що 10 із них – це вчені Університету.

Дослідники Університету беруть активну участь у реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні через розробку фундаментальних, прикладних, а також договірних науково-дослідних робіт, що об'єднані в 11 Комплексних наукових програм Університету. Науковці Університету виконують наукові дослідження за багатьма міжнародними грантами.

Університет є лідером у підготовці та атестації наукових кадрів в Україні. Упродовж 2000-2013 років ефективність функціонування університетської аспірантури та докторантури удвічі вища за загальнонаціональні показники.

Водночас наукова та інноваційна діяльність в Університеті поки що не стали пріоритетними. У 2011-2012 роках на наукову та інноваційну діяль-

ність припало не більше 10% від загального обсягу витрат по Університету, а у 2013 році ця цифра складатиме близько 9%. Частка залучених коштів на фінансування наукових досліджень зі спеціального фонду становить 21-27% від загального фонду при рекомендованих показниках для дослідницьких університетів не менше 50%.

Потенціал науково-педагогічних і наукових працівників, аспірантів і докторантів Університету використовується не в повному обсязі, а рівень присутності праць учених у світових науково-метричних базах даних є недостатнім. Це підтверджується порівнянням з провідними університетами Росії, Польщі, Литви, Білорусії.

Рівень впровадження наукових розробок у навчальний процес і виробництво повинен постійно зростати, що має бути відображено в обсягах договірних робіт та наданих послуг. Сьогодні економіка України стає на інноваційний шлях розвитку. Київський національний університет імені Тараса Шевченка має можливість очолити цей процес в галузі освіти і науки.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Визначення термінів

У цій Програмі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери;

інноваційна діяльність – діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;

інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим Законом України «Про інноваційну діяльність»;

інноваційний проект – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;

інноваційна організація – (інноваційний центр, науковий парк, бізнес-інкубатор, центр трансферу технологій тощо) організація (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або)

продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг;

інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо);

пріоритетні напрями інноваційної діяльності – науково та економічно обґрунтовані та визначені, відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№19-20 від 2012 року), напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг і збільшення експортного потенціалу з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень;

трансфер технологій – передача технологій, що оформляється шляхом укладання між фізичними і (або) юридичними особами двостороннього чи багатостороннього договору, яким встановлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технологій і (або) її складових.

1.2. Нормативно-правова база інноваційної діяльності Університету

Програма науково-інноваційної діяльності Університету є органічною складовою Програми розвитку Університету до 2020 року та визначає основні напрями формування єдиної політики Університету щодо розвитку науково-дослідницької та інноваційної діяльності.

Нормативно-правовою базою Програми є чинні нормативно-правові документи, які регулюють процес інноваційної діяльності в Україні:

- Конституція України;
- Закони України:
 - «Про інноваційну діяльність» (№40-IV від 04.07.2002);
 - «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№1977-XII від 13.12.1991);
 - «Про наукову і науково-технічну експертизу» (№51/95-ВР від 10.02.1995);
 - «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (№991-XIV від 16.07.1999);
 - «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (№2623-III від 11.07.2001);

- «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№433-IV від 16.01.2003);
- «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (№143-V від 14.09.2006);
- «Про наукові парки» (№1563- VI від 25.06.2009);
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№19-20 від 2012 року);
- Указ Президента України:
 - «Стратегія економічного і соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» (№493/2004 від 28.04.2004);
- Розпорядження Кабінету Міністрів України:
 - «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» (№68 р від 17.06.2009).

II. ГОЛОВНА МЕТА ТА ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЇ

В основу Програми науково-інноваційного розвитку Університету покладені такі принципи:

Ефективність. Ресурси та послуги, які надаються науковим і науково-педагогічним працівникам факультетів/інститутів, студентам та зовнішнім зацікавленим особам, сприяють досягненню економічної ефективності та динамічного розвитку Університету.

Гнучкість, сприйнятливість до змін. Університет чітко усвідомлює актуальні потреби зовнішніх зацікавлених осіб щодо системи підготовки кадрів, своєчасно реагує на зміни цих потреб і надає якісні освітні послуги, що задовольняють ці потреби.

Інноваційність. Університет здійснює інноваційну діяльність з метою стабільного отримання позитивних показників діяльності, зокрема, поліпшення якості і зменшення вартості послуг для організацій, створення конкурентоспроможних переваг Університету.

Міждисциплінарність (різноманітність, різнотипність). Наукові дослідження, освіта та менеджмент в Університеті пов'язані і базуються на системних принципах, що дозволяють об'єднати різноманіття нових ідей, інструментів, технологій, спрямованих на спільне вирішення проблем.

Указані принципи спрямовані на досягнення таких цілей:

- покращення якості викладання та освіти, підвищення рівня наукових досліджень, залучення та стимулювання наукових і науково-педагогічних працівників;
- підтримка та забезпечення виконання стратегічних завдань, поставлених керівництвом Університету;
- підвищення ефективності використання технічних та програмних засобів, комп'ютерних систем та ІТ інфраструктури;
- оптимізація доступу науково-педагогічних працівників факультетів/інститутів, співробітників, аспірантів, студентів Університету до інструментальних, інформаційних, управлінських, програмних та інших сервісів з метою представлення результатів своєї роботи;
- розгортання інноваційних систем і сервісів, що допоможуть зменшити витрати, збільшити ефективність і зробити Університет більш конкурентоспроможним і науково-продуктивним навчальним закладом;
- посилення обізнаності, освіченості й удосконалення навичок студентів, аспірантів, докторантів та науково-педагогічних працівників Університету в компетентній і ефективній роботі з комп'ютерними системами, інформаційними ресурсами Університету;
- захищеність конфіденційності, цілісності і придатності Університетських ІТ ресурсів.

Стратегічною метою політики науково-інноваційної діяльності

Університету є формування новітнього середовища знань та інновацій, механізмів їх утворення, збереження, використання і передачі, наслідком чого стане підвищення престижу Університету як відомого у світі науково-освітнього, дослідницького, аналітичного та міждисциплінарного центру, що робить значний теоретичний та практичний внесок у створення засад і механізмів переходу на інноваційний шлях підготовки нового типу науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, впливає на формування вектора наукових досліджень для забезпечення потреб суспільства, і характеризується як:

- сучасний дослідницький університет з високим рівнем міжнародного авторитету – приклад інтеграції науки і освіти, міждисциплінарних досліджень та інноваційного шляху розвитку, взаємодії талановитого студентства та досвідчених учених і педагогів;

- навчальний заклад, відкритий для талановитої молоді, спеціалістів, бажаючих пройти перепідготовку або отримати додаткову (другу) освіту;

- центр концентрації інтелектуального капіталу, в якому специфіка інноваційної діяльності пов'язана з інтелектуальною працею, який є середовищем генерування ідей, нових знань та технологій і створення кінцевого продукту навчання – конкурентного кадрового потенціалу;

- центр розробки механізмів взаємодії фундаментальних та прикладних досліджень, класичних та модульних освітніх програм, активізації наукової діяльності талановитих студентів та аспірантів;

- база передових міждисциплінарних досліджень, які мають наукову новизну, носять інноваційний характер та містять інноваційні технології в розробках, що проходять апробацію в Університеті з метою отримання коштів/ дивідендів від їх подальшого впровадження в економіку та виробництво;

- центр, який є джерелом формування міжнародних науково-інноваційних програм, зв'язків, стандартів інтернаціоналізації освіти та міжнародного співробітництва, дипломатії та гуманітарних стандартів.

III. ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ТА КЛЮЧОВІ ЗАХОДИ

3.1. Розвиток кадрового потенціалу та модернізація освітньої діяльності в Університеті: підготовка конкурентоспроможних кадрів нового креативного покоління для створення та розвитку нових знань, проведення сучасних фундаментальних досліджень, здатних змінити наукові пріоритети, впровадження у різні сфери діяльності результатів прикладних досліджень, створення нових систем функціонування інтелектуального капіталу та схем його формування.

Сучасні тенденції у сфері освіти вимагають від Університету сформулювати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення освітньої моделі та розвиток методології розробки нових освітніх програм і методик їх викладання на основі кращого міжнародного та вітчизняного досвіду з метою подальшого впровадження в українських вищих навчальних закладах.

Для вирішення вказаних завдань передбачається проведення таких заходів:

- збільшення кількості студентів Університету - учасників інноваційних процесів (за рахунок розробки освітніх програм і проведення індивідуальних майстер-класів з інноваційного розвитку та комерціалізації знань науково-педагогічними працівниками Університету);

- використання нових технологій: створення спеціалізованих аудиторій для проведення on-line лекцій, конференцій, інтернет-семінарів з метою забезпечення дистанційного навчання та оперативної взаємодії з університетами-партнерами та організаціями;

- дистанційне тестування усіх бажаючих навчатися та підвищувати свою кваліфікацію з подальшим отриманням відповідних сертифікатів Університету;

- розробка системи для освоєння додаткових навчальних модулів, що не входять у навчальний план освітньої програми, з наступною сертифікацією отриманих компетенцій;

- вдосконалення та створення нових для Університету програм підготовки фахівців відповідно до стратегічних пріоритетних напрямів, зазначених у Концепції науково-технічного та інноваційного розвитку України та в Законі «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»;

- запровадження освітніх програм з менеджменту інноваційної діяльності (загально-університетський курс для бакалаврів усіх спеціальностей у 8 семестрі);

- розробка програм для магістратури нового типу на основі міждисциплінарних магістерських програм, які передбачають викладання курсів іноземними мовами;

- створення міжнародних освітніх проектів з можливостями отримання випускниками подвійних дипломів;

- запровадження системи франчайзингу з метою просування Університету на міжнародному ринку освітніх послуг;

- участь наукових і науково-педагогічних працівників, а також докторантів, аспірантів і студентів в організації університетських бізнес-проектів;

- планування заходів, спрямованих на пошук та розвиток талантів: проведення олімпіад та конкурсів, створення лабораторій, організація зимових і літніх шкіл, проведення фестивалів науки, інтелектуальних змагань, створення центрів інноваційного розвитку за участю Студентського парламенту та Наукового товариства студентів та аспірантів;

- співробітництво економічного, юридичного факультетів та інституту міжнародних відносин з метою створення курсів з підготовки науково-педагогічних працівників Університету у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій, враховуючи український та міжнародний досвід;

- участь співробітників Університету у редколегіях іноземних освітніх журналів, міжнародних асоціаціях;

- матеріальне стимулювання освітньої та наукової ініціативи, інноваційної активності науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів;

- активізація програми мобільності для викладачів;

- запровадження практики використання таких поширених у світі форм на позначення наукових звань і посад викладачів, як «Adjunct Professor», «Research Professor», а також «Honorary Professor», що дозволить науковим та науково-педагогічним працівникам Університету приєднатися до світового науково-освітнього потенціалу;

- запровадження молодіжних «міжнародних потягів дружби» за напрямом освіти, науки та інновацій;

- моніторинг працевлаштування і кар'єрного просування випускників усіх освітніх програм (спеціальностей).

3.2. Науково-інноваційний розвиток Університету: зокрема виявлення та підтримка нових перспективних напрямів наукових досліджень, які узгоджуються із пріоритетними напрямами України та тенденціями розвитку науки у світі; проведення науково-дослідних та конструкторських робіт, створення програмних засобів та технологій, виконання освітніх послуг за замовленням підприємств.

Для вирішення зазначених завдань передбачається проведення таких заходів:

- розбудова та використання стратегічних інформаційних та комунікаційних технологій, комп'ютерних систем;

- концентрація та розвиток пріоритетних напрямів науки і техніки: енергетика та енергоефективні технології; раціональне природокористування (зелена економіка, сталий розвиток); наука про життя та здоров'я людини, біомедицина, біо- та нанотехнології; створення і використання нових матеріалів;

- видання міжнародного електронного журналу з міждисциплінарних досліджень як джерела контактів та взаємодії між університетами-партнерами, інвесторами, донорами та різними виробничими організаціями;

- залучення до публікацій у друкованих виданнях Університету іноземних авторів – провідних фахівців з високими показниками у міжнародних наукометричних базах даних;

- створення єдиної платформи – корпоративного порталу (бази експертів, розробок, патентів, ідей) для взаємодії між викладачами та науковцями

Університету, університетами-партнерами, державними установами та компаніями в Україні і за кордоном, обміну інформацією, розробками, патентами, матеріалами лекцій, конференцій;

- створення та розвиток електронної бібліотеки загалом та електронних ресурсів для забезпечення співробітникам, студентам та аспірантам Університету доступу до науко-метричних баз даних.

3.3. Формування сучасної інноваційної інфраструктури Університету: створення інноваційної системи Університету з відповідною інфраструктурою та механізмами модернізації для оцінювання показників інноваційного розвитку факультетів/інститутів, кафедр, наукових та науково-педагогічних працівників);

Для вирішення зазначених завдань передбачається проведення таких заходів:

- формування банку (баз даних) ідей, технологій, виробів;
- створення групи експертів, до складу якої входять представники влади та бізнес-структур, співробітники Університету, міжнародні партнери для відбору найбільш привабливих інноваційних проектів;

- створення на базі Корпорації «Науковий парк Київського університету імені Тараса Шевченка» студентського бізнес-інкубатора із використанням можливостей підприємств, зацікавлених у розвитку інноваційного сектору економіки України;

- вихід на міжнародний рівень в інноваційній сфері: співробітництво із закордонними університетами, інноваційна інтеграція, активний обмін знаннями, розробками, спільні проекти, Road Show; взаємодія з європейською мережею трансферу технологій EEN (Enterprise Europe Network) з метою залучення партнерів та створення єдиного міжнародного порталу трансферу технологій;

- формування ефективної системи комерціалізації наукових розробок на основі приватно-державного партнерства, зокрема, створення Центру трансферу технологій на базі Корпорації «Науковий парк Київського університету імені Тараса Шевченка»;

- створення спільних з компаніями-партнерами лабораторій на факультетах/інститутах та виконання науково-дослідних робіт на замовлення організацій;

- розробка та впровадження критеріїв оцінювання показників інноваційної діяльності факультетів/інститутів, кафедр та наукових і науково-педагогічних працівників.

3.4. Удосконалення нормативно-правової бази Університету:

1) у сфері інтелектуальної власності:

- набуття Університетом прав на результати інноваційної діяльності наукового парку, бізнес-інкубатора, центру трансферу технологій; супроводження патентів інтелектуальної власності та процедури передачі прав використання результатів інтелектуальної діяльності за ліцензійними угодами, інформаційних джерел із міждисциплінарних досліджень; вирішення питань щодо розподілу прибутків від інтелектуальної власності та реалізація цього механізму на практиці;

- прийняття нормативних актів відповідно до регулювання відносин між студентами, аспірантами, докторантами, науково-педагогічними працівниками та роботодавцями і Університетом, що дозволяють на комерційній основі:

- студентам, аспірантам, докторантам, науково-педагогічним працівникам Університету працювати у роботодавця за індивідуальним графіком;
- роботодавцю обрати працівника із числа кращих студентів/ аспірантів;
- Університету укласти договори;

- формування єдиної заявки для участі в конкурсі кращих бізнес-проектів (ідей) конкурентоспроможних «проривних» технологій з пріоритетних напрямів досліджень;

- розробка та прийняття нормативно-правових актів для врегулювання відносин: учений – Університет – лабораторія – бізнес-структура;

2) у сфері вдосконалення менеджменту діловодства Університету:

- створення єдиної відкритої електронної бази зразків документів з метою спрощення процедури підписання документів і прискорення введення документів в роботу;

- запровадження електронної комп'ютерної системи типу «Корпоративний портал» для підвищення ефективності взаємодії між підрозділами Університету.

3.5. Модернізація фінансово-економічного адміністрування інноваційної діяльності: створення на базі НДЧ Університету спеціальних фондів для підтримки інноваційного розвитку Університету з єдиною системою ідентифікації, правової охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності.

Для вирішення зазначених завдань передбачається проведення таких заходів:

- запровадження ефективного механізму конкурсного відбору наукових проектів, що фінансуються за кошти державного бюджету;
- розвиток відносин з міжнародними фондами підтримки інноваційних проектів (підписання угод про співпрацю): Фонд Гумбольдта, Фонд Фулбрайта, British Council, Фонд цивільних досліджень та розвитку США (CRDF) тощо;
- участь у спільних міжнародних проектах (Horizon + 2020);
- залучення грантів від Єврокомісії на розвиток інноваційної інфраструктури Університету та підтримку інноваційних проектів;
- залучення іноземних венчурних компаній, інвестиційних фондів, донорів (бізнес-ангелів) для підтримки Університетських проектів;
- підписання договорів з підприємствами про співпрацю з метою створення на базі Університету експериментальних центрів впровадження інноваційних продуктів та технологій;
- надання платних послуг: юридичні питання, експертні оцінки, маркетингові та рекламні послуги, консультація та супровід проектів, діагностика матеріалів тощо;

Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка може бути реалізована за умови активного включення усіх підрозділів, факультетів/інститутів до її виконання.

IV. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ДО 2020 РОКУ

Реалізація Програми забезпечить підвищення авторитету Університету в Україні, підтвердить його міжнародне визнання та репутацію у світовому науковому та академічному співтоваристві як сучасного класичного дослідницького навчального закладу.

Включення науково-педагогічних співробітників, аспірантів і студентів у процес наукової та інноваційної діяльності створить нові оптимальні умови для випереджальної підготовки елітних наукових і педагогічних кадрів з метою виконання масштабних міждисциплінарних досліджень і довгострокових наукових та освітніх програм.

Удосконалення матеріально-технічної та лабораторної бази, формування

міждисциплінарного науково-освітнього середовища сприятимуть створенню та розвитку інноваційної інфраструктури Університету, підвищенню кваліфікації викладачів, зниженню витрат на забезпечення науково-інноваційної діяльності, що дозволить реалізувати розробки на практиці, забезпечить промисловість та виробництво новими технологіями.

Комерціалізація результатів наукової та інноваційної діяльності значною мірою сприятиме формуванню системи багатоканального фінансування. Університет отримає можливість не лише розробляти, але й упроваджувати у масове виробництво високі технології.

Експорт створених в Університеті високих технологій стане важливою складовою економіки освітянської діяльності.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**ПРОГРАМА
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

**КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
НА 2013-2015 роки**

**УХВАЛЕНО
Вченою радою університету
(Протокол № 3 від 31.10.2013 р.)**

ВСТУП

У постіндустріальній парадигмі економічного розвитку визначальну роль у генеруванні, акумуляції та передаванні знань, інформації й інновацій відіграють дослідницькі університети. Саме вони завдяки глибокій інтеграції наукових досліджень та освіти здійснюють на сьогодні найвагоміший внесок у розвиток інтелектуального ресурсу націй, стають ключовими суб'єктами національних інноваційних систем та рівноправними партнерами бізнесу в забезпеченні науково-технологічного трансферу.

Невід'ємним компонентом діяльності дослідницьких університетів є інноваційна діяльність, яка забезпечує не лише зміцнення їх конкурентних позицій на світовому ринку науково-освітніх послуг, підвищення міжнародного іміджу та престижу, але й диверсифікацію джерел фінансування, насамперед, завдяки розвитку різноманітних форм співробітництва з підприємницьким сектором економіки, участі в міжнародних програмах та грантових проектах.

Інноваційна діяльність вітчизняних університетів набуває пріоритетного значення в контексті євроінтеграційної політики держави, необхідності виконання рекомендацій Нової стратегічної програми європейського співробітництва «Освіта і навчання 2020», спрямованої на розбудову інформаційно орієнтованих європейських суспільств та перетворення навчання впродовж життя на доступну усім громадянам реальність.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за свою більш ніж столітню історію накопичив багатий науково-освітній досвід і сформував потужний творчий, кадровий та науково-методичний ресурс, що є запорукою ефективного виконання ролі провідної науково-освітньої установи України у сфері економіки, менеджменту та права. Про визнання на загальнодержавному рівні результативної та ефективної роботи КНЕУ свідчить надання йому у 2010 році статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету.

Ураховуючи наявний потенціал та місце КНЕУ в системі національної економічної освіти, усвідомлюючи відповідальність перед суспільством за подальший розвиток і забезпечення практики науковими знаннями та конкурентними фахівцями XXI століття, колектив університету визначає свою місію як *вагомий внесок у суспільний розвиток через дослідження, генерування нових знань, їх поширення та підготовку конкурентних фахівців і креативних особистостей.*

Програма інноваційного розвитку університету базується на: положеннях і нормах Законів України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності», «Про інноваційну діяльність»; постановках Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дослідницький університет», «Про надання статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» №76 від 3 лютого 2010 р.; Стратегії розвитку університету на 2010-2015 рр., Програмі інноваційного розвитку університету на період 2011-2012 рр., Ухвалі Вченої ради «Про пріоритетні напрямки та програмні заходи подальшого розвитку Університету за положеннями доповіді академіка А. Ф. Павленка, схваленої Конференцією трудового колективу 16 жовтня 2012 р.» від 01.11.2012 р. Програма містить стратегічні цілі та основні напрямки інноваційної діяльності, що орієнтовані на кінцеві результати та ефективну інтеграцію в європейський та світовий науково-освітній простір:

I. Розвиток наукових досліджень та реформування організації науково-дослідницької діяльності.

II. Інноваційний розвиток освітньої діяльності дослідницького університету.

III. Кадрове забезпечення інноваційного розвитку дослідницького університету.

IV. Поглиблення та підвищення ефективності міжнародного співробітництва дослідницького університету.

V. Розвиток системи взаємодії університету з підприємницьким сектором та державними установами.

VI. Розбудова ефективної системи керування університетом та створення сучасної інфраструктури дослідницького університету.

Реалізація місії та досягнення зазначених стратегічних цілей передбачає розроблення системи відповідних програмних заходів та виконання конкретних завдань науково-дослідницького, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, матеріально-технічного та соціального характеру.

Напрямок І. Розвиток наукових досліджень та реформування організації науково-дослідницької діяльності

Стратегічна ціль – утвердження університету як провідного національного та міжнародного науково-дослідницького центру

Відповідальні за напрямок: Павленко А. Ф., Лук'яненко Д. Г.

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
1.1.	Реформування системи організації та поглиблення змісту наукових досліджень в університеті		
1.1.1.	Формування системи наукового менеджменту Університету з ефективним використанням можливостей традиційних структур, форм і методів наукової діяльності, а також потенціалу дослідницьких інститутів	Лук'яненко Д. Г., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Ефективна координація суб'єктів наукової діяльності. Система показників ефективності наукової діяльності: збільшення міжнародної публікаційної активності, кількість залучених міжнародних дослідницьких грантів
1.1.2.	Упровадження системи прогнозування напрямів і масштабів фундаментальних і прикладних наукових досліджень Університету, постійного їх внутрішнього аудиту та моніторингу	Лук'яненко Д.Г., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів	Упорядкування наукових досліджень Університету відповідно до нормативних вимог звітності та рейтингування
1.1.3.	Запровадження порядку планування наукової роботи, щорічної звітності та фінансування науково-дослідних інститутів з урахуванням відповідних критеріїв	Лук'яненко Д. Г., директори науково-дослідних інститутів, директор наукового парку	Регламентування діяльності та звітності науково-дослідних інститутів
1.1.4.	Створення науково-експертної ради Університету	Лук'яненко Д. Г., Паценко О. Ю., Бородюк В.М.	Положення про науково-експертну раду
1.1.5.	Координація діяльності кафедр у виконанні фундаментальних і прикладних тем, фінансованих з державного бюджету України	Директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Зростання обсягів фінансування наукової діяльності за рахунок державних коштів
1.1.6.	Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт Університету за рахунок трансферу продуктів інтелектуальної власності	Лук'яненко Д. Г., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Нарощування вартості нематеріальних активів

1.1.7.	Захист прав інтелектуальної власності на найбільш перспективні та міждисциплінарні наукові розробки	Завідувачі кафедр, завідувач відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій	Отримання прав інтелектуальної власності
1.1.8.	Підготовка до захисту кандидатських та докторських дисертацій згідно з критеріями дослідницького університету	Голови спеціалізованих учених рад, завідувачі кафедр	Захист дисертацій в установлені терміни
1.1.9.	Формування фонду фінансової підтримки наукових публікацій у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, та баз даних, що мають високий індекс цитування	Директор центру науки та інновацій, начальник фінансово-економічного відділу	Акумуляція грошових коштів для фінансування міжнародних наукових публікацій
1.1.10.	Суттєве розширення переліку легітимних платних послуг у сфері наукової діяльності та комерціалізація окремих її компонентів	Штуль В. П., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, начальник фінансово-економічного відділу	Отримання додаткових доходів цільового призначення
1.1.11.	Обґрунтування й організаційне оформлення наукових шкіл Університету	Лук'яненко Д. Г., завідувачі кафедр	Суспільне визнання наукових здобутків учених Університету
1.1.12.	Ініціювання укладення галузевих і корпоративних угод про наукове супроводження бізнесу та консалтинг	Лук'яненко Д. Г., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Реалізація творчого потенціалу та підвищення іміджу Університету
1.1.13.	Отримання молодими вченими не менше 5 державних премій та грантів Президента України, премій Кабінету Міністрів України, премій Національної академії наук України та галузевих академій	Директори науково-дослідних інститутів, декани факультетів, завідувачі кафедр	Премії та гранти
1.1.14.	Удосконалення видавничої політики Університету	Колот А.М., головні редактори наукових фахових видань	Підвищення якості наукової та навчально-методичної літератури, що видає Університет
1.1.15.	Публікування наукових монографій та підручників з грифом МОН у кількості не менше 40 одиниць на рік	Завідувачі кафедр, голови редакційних колегій факультетів, декани факультетів, директор видавництва	Видання публікацій в установлені терміни
1.1.16.	Створення та поступове наповнення ендаумент-фонду Університету	Декани факультетів, директор центру науки та інновацій, начальник фінансово-економічного відділу	Акумуляція грошових коштів для інноваційного розвитку Університету

1.1.17.	Щорічне видання звіту про результати науково-освітньої діяльності Університету з метою аналізу та розроблення рекомендацій щодо її вдосконалення	Директор центру науки та інновацій	Річні звіти українською та англійською мовами
1.2.	Реформування системи організації та поглиблення змісту студентських наукових досліджень		
1.2.1.	Поглиблення наукового складника магістерських дипломних робіт студентів на основі вільного вибору проблематики досліджень	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Нові положення про підготовку магістерських дипломних робіт
1.2.2.	Запобігання можливому плагіату в студентських наукових роботах, а також оприлюднення списку захищених магістерських робіт на сайтах кафедр	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Технологія перевірки робіт на плагіат
1.2.3.	Участь кафедр у національних і міжнародних конкурсах студентських дипломних робіт	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Дипломи та інші документи про нагородження переможців
1.2.4.	Активізація молодіжної та студентської науки завдяки залученню студентів до виконання дослідницьких тем і проектів	Директори науково-дослідних інститутів, директор наукового парку, голова наукового студентського товариства	Публікація студентських наукових робіт в авторитетних наукових журналах і виданнях
1.2.5.	Формування політики підтримки та заохочення найбільш обдарованих та креативних студентів	Лук'яненко Д.Г., декани факультетів	Система стимулів та заохочень талановитих студентів
1.2.6.	Збільшення кількості міжнародних, всеукраїнських та регіональних студентських олімпіад і конкурсів студентських наукових робіт, які проводять в Університеті	Лук'яненко Д. Г., Наливайко А. П., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, декани факультетів, голова студентського наукового товариства	Відповідні кількісні показники
1.2.7.	Створення організаційних умов діяльності наукового парку Університету	Лук'яненко Д. Г., директор наукового парку, завідувачі кафедр, директори науково-дослідних інститутів	Реалізація індивідуальних та колективних науково-дослідних тем, проектів та інноваційних продуктів через науковий парк на договірних засадах
1.3.	Інтернаціоналізація наукових досліджень		
1.3.1.	Входження Університету до міжнародних дослідницьких мереж, кластерів та асоціацій	Лук'яненко Д. Г., Наливайко А. П., директор наукового	Залучення міжнародних грантів на проведення

		парку, директори науково-дослідних інститутів, завідувач відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій	наукових досліджень
1.3.2.	Публікування наукових праць спільно з іноземними партнерами	Директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Відповідні кількісні показники
1.3.3.	Активізація участі Університету у виконанні спільних із закордонними колегами науково-дослідних робіт, фінансованих із зовнішніх джерел	Лук'яненко Д. Г., Наливайко А. П., декани факультетів, завідувачі кафедр, директори науково-дослідних інститутів	Науково-дослідні проекти з міжнародним фінансуванням
1.3.4.	Стажування в міжнародних науково-дослідницьких центрах аспірантів, молодих учених та студентів (не менше 50 осіб за рік)	Декани факультетів	Відповідні кількісні показники
1.3.5.	Упровадження системи моніторингу результатів науково-дослідної діяльності професорсько-викладацького корпусу	Колот А. М., Олексюк О. І.	Система моніторингу
1.4.	Створення організаційних умов для проведення наукових досліджень		
1.4.1.	Оновлення організаційної структури керування наукою	Лук'яненко Д. Г., начальник відділу кадрів, начальник фінансово-економічного відділу	Створення центру науки та інновацій
1.4.2.	Дебюрократизація процедур керування науковою діяльністю Університету в межах єдиної інформаційної автоматизованої системи управління	Лук'яненко Д. Г., Паценко О. Ю.	Розроблення і впровадження інформаційно-аналітичної системи «Наука КНЕУ»
1.4.3.	Реформування системи підготовки науково-педагогічних кадрів (докторів філософії та докторів наук)	Лук'яненко Д. Г., декани факультетів, робоча група	Розроблення концепції та інтегрованих програм підготовки докторів філософії в галузі економіки та підприємництва
1.4.4.	Формування власних баз даних Університету, що акумулюють результати авторських емпіричних досліджень	Олексюк О. І., директор головного центру інформаційних систем, директор центру суспільних зв'язків	Електронна база даних про здобутки наукових шкіл Університету
1.4.5.	Регламентування порядку участі наукових кадрів Університету в проектах на державне та корпоративне фінансування	Директор наукового парку, директор науково-дослідного інституту економічно-	Відповідні кількісні показники

	науково-дослідних робіт, отримання національних та міжнародних грантів, наукових стипендій, премій та ін.	го розвитку, начальник фінансового відділу, начальник відділу кадрів	
1.4.6.	Розбудова системи захисту прав інтелектуальної власності	Завідувач відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій	Зареєстровані права інтелектуальної власності
1.4.7.	Запровадження організаційної форми проведення наукових конференцій Університету на принципах плановості, періодичності, міжнародного статусу, самоокупності та синхронізації з випуском періодичних фахових видань	Завідувачі кафедр, директори науково-дослідних інститутів, директор наукового парку	Перспективний план проведення наукових конференцій та публікації їх матеріалів, налагодження ефективної комунікації в професійному співтоваристві
1.4.8.	Забезпечення належного мас-медійного та інтернет-представництва наукової діяльності Університету, ефективний науковий паблік рилейшнз та брендинг його наукових шкіл	Голови спеціалізованих учених рад, директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, головні редактори наукових видань, відділ зв'язків з громадськістю, прес-центр	Регулярне інформування громадськості про наукові здобутки Університету

**Напрямок II. Інноваційний розвиток освітньої діяльності
дослідницького університету**

Стратегічна ціль – забезпечення особистісного та професійного зростання студентів шляхом формування сучасних компетенцій у національному та світовому вимірах

Відповідальні за напрямок: Колот А. М., Олексюк О. І.

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
2.1.	Удосконалення змісту та організації освітньої діяльності		
2.1.1.	Удосконалення та гармонізація навчальних планів з усіх напрямків підготовки галузі знань «Економіка та підприємництво»	Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Навчальні плани
2.1.2.	Розроблення новітніх навчальних планів, навчальних дисциплін для бакалаврського та магістерського рівнів, зокрема іноземними мовами. Створення нового покоління міждисциплінарних дослідницьких освітніх програм	Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Навчальні плани, програми дисциплін
2.1.3.	Удосконалення системи формування компетенцій бакалаврського та магістерського рівнів на основі їх гармонізації з професійними стандартами роботодавців	Колот А. М., Олексюк О. І.	Положення про організацію навчального процесу та інші розпорядчі документи
2.1.4.	Розвиток системи «навчання протягом життя» випускників різних років та їх підтримка у професійному зростанні після завершення Університету	Колот А. М., Олексюк О. І., Асоціація випускників КНЕУ	Концепція навчання протягом життя
2.1.5.	Удосконалення нормативних матеріалів, що регламентують організацію освітньої діяльності в Університеті	Лук'яненко Д. Г., Колот А. М., Олексюк О. І.	Положення про організацію навчального процесу та інші розпорядчі документи
2.1.6.	Підвищення гнучкості освітньої підготовки в Університеті й удосконалення вибіркового складника навчальних планів	Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Навчальні плани, програми дисциплін
2.1.7.	Посилення підготовки фахівців бакалаврського та магістерського рівнів на основі запровадження спеціалізованих професійних сертифікаційних програм	Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Сертифікаційні програми

2.1.8.	Підготовка спільних із зарубіжними партнерами навчальних програм та навчально-методичних видань	Наливайко А. П., Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Міжнародні програми, науково-методичні видання
2.1.9.	Підвищення академічної мобільності студентів та викладачів за рахунок їх участі в міжнародних і національних бізнес-форумах, навчально-методичних конференціях	Наливайко А. П., Колот А. М., Олексюк О. І., декани факультетів, завідувачі кафедр	Програми стажувань, публікації за результатами участі
2.1.10.	Сприяння працевлаштуванню випускників за рахунок укладання тристоронніх угод між університетом, випускником та роботодавцями	Колот А. М., Олексюк О. І., Центр «Перспектива»	Угоди про співпрацю
2.2.	Інформатизація освітньої діяльності університету		
2.2.1.	Запровадження сучасних методик навчання, що базуються на інформаційних технологіях	Колот А. М., Олексюк О. І.	Оновлені навчально-методичні комплекси
2.2.2.	Підтримка наявних форм навчання за рахунок дистанційних технологій, а також розвиток нових форм здобуття знань	Колот А. М., Олексюк О. І.	Інструкції, навчальні плани і навчально-методичні комплекси з дистанційного навчання
2.2.3.	Розвиток інституційного репозитарію університету	Бібліотека, кафедри, науково-дослідні інститути	Відкритий електронний архів наукових публікацій КНЕУ
2.2.4.	Підключення спеціалізованих періодичних видань Університету до світових наукометричних баз даних	Центр науки та інновацій Головні редактори фахових наукових видань Бібліотека	Покращення індексу цитування вчених-дослідників Університету
2.2.5.	Створення інформаційної платформи обміну знаннями «електронний університет», надання можливості студентам користуватися власними комп'ютерними пристроями в навчальному процесі	Колот А. М., Олексюк О. І., головний центр інформаційних систем і технологій	Положення про електронний університет
2.2.6.	Удосконалення та запровадження нових модулів системи управління освітньою діяльністю («Деканат», «Кафедра», «Інститут» та ін.)	Колот А. М., Олексюк О. І., центр автоматизації управління університетом	Комп'ютерна система управління освітньою діяльністю
2.2.7.	Організація постійних курсів для підвищення кваліфікації викладачів університету з інформаційних технологій	Центр післядипломної освіти	Програма, графік та інші документи з організації навчання

**Напрямок III. Кадрове забезпечення інноваційного розвитку
дослідницького університету**

Стратегічна ціль – усебічний розвиток креативного ресурсу професорсько-викладацького корпусу дослідницького університету

Відповідальні за напрямок: Лук'яненко Д. Г.

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
3.1.	Упровадження контрактної системи наймання й оплати праці науково-педагогічних працівників		
3.1.1.	Створення науково-педагогічним працівникам умов для суміщення дослідницької та викладацької діяльності	Ректорат	Відповідні кількісні показники
3.1.2.	Удосконалення системи стимулювання інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників	Павленко А. Ф., директор Інституту вищої освіти	Оновлений варіант Положення про стимулювання інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників
3.2.	Модернізація системи добору науково-педагогічних працівників		
3.2.1.	Розроблення довгострокової програми кадрового забезпечення Університету	Лук'яненко Д. Г., проректори з науково-педагогічної роботи, декани факультетів, відділ кадрів	Відповідність кадрової структури кафедр Університету критеріям дослідницького університету
3.2.2.	Розроблення та впровадження системи рейтингування науково-педагогічних працівників Університету	Лук'яненко Д. Г., проректори з науково-педагогічної роботи, декани факультетів, завідувачі кафедр, відділ кадрів	Положення про рейтингування науково-педагогічних працівників Університету
3.2.3.	Залучення до науково-педагогічної діяльності відомих учених та експертів	Лук'яненко Д. Г., завідувачі кафедр	Відповідні кількісні показники
3.2.4.	Розроблення довгострокової програми підвищення рівня володіння викладачами Університету іноземними мовами	Наливайко А. П., завідувачі кафедр, директор центру «Інтенсив»	Активне використання викладачами Університету іноземних мов у навчальній та науково-дослідній діяльності
3.2.5.	Упровадження системи організації праці та заохочення викладачів, які виконують дослідження на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук (доктора наук за профілем Університету)	Лук'яненко Д. Г., завідувачі кафедр	Доповнення до Положення про організацію навчального процесу в умовах його індивідуалізації та впровадження кредитно-модульної системи
3.2.6.	Перехід до організації аудиторної роботи викладачами, які мають науковий ступінь	Декани, завідувачі кафедр	Положення про планування науково-педагогічного навантаження

Напрямок IV. Поглиблення та підвищення ефективності міжнародного співробітництва університету

Стратегічна ціль – формування міжнародного іміджу Університету як глобально орієнтованого освітньо-наукового центру

Відповідальні за напрямок: Наливайко А. П., декани факультетів

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
4.1.	Активізація представницької та інформаційно-рекламної діяльності на міжнародному рівні		
4.1.1.	Формування інформаційної бази щодо відповідності Університету критеріям для ефективної участі в міжнародних рейтингах університетів	Декани факультетів, директор Інституту вищої освіти	Подання інформації в рейтинги
4.1.2.	Реалізація програм співробітництва Університету з міжнародними організаціями та співтовариствами (програма Темпус, Еразмус Мундус, Жана Моне та ін.)	Наливайко А. П., декани факультетів, директори науково-дослідних інститутів	Програми, угоди, проекти та ін.
4.1.3.	Проведення розгорнутої інформаційно-рекламної компанії через Інтернет з метою збільшення кількості іноземних студентів	Директор центру міжнародних зв'язків, сайт Університету, прес-служба	Відповідні кількісні показники
4.2.	Підвищення ефективності міжнародного партнерства		
4.2.1.	Постійний пошук університетів-партнерів та налагодження результативної міжнародної співпраці	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Угоди, меморандуми про співпрацю
4.2.2.	Інтенсифікація наукової співпраці із зарубіжними партнерами з євроінтеграційної проблематики	Директори науково-дослідних інститутів, завідувачі кафедр	Спільні програми, проекти
4.2.3.	Підготовка англомовних магістерських та бакалаврських програм	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Запровадження системи англомовних програм
4.2.4.	Розширення співпраці органів студентського самоврядування Університету із закордонними партнерами	Наливайко А. П., голова наукового студентського товариства, голова студентської академічної ради, голова профкому студентів та аспірантів	Розширення міжнародної мобільності студентів

4.2.5.	Формування бази даних щодо потенційних можливостей розширення міжнародних зв'язків Університету через залучення до цього процесу членів колективу	Наливайко А. П., директор центру міжнародних зв'язків	База даних щодо потенційних можливостей розширення міжнародних зв'язків Університету
4.2.6.	Удосконалення організаційної форми забезпечення міжнародних зв'язків Університету на засадах проектного структурування	Наливайко А. П., директор центру міжнародних зв'язків	Міжнародні проекти
4.2.7.	Розширення переліку легітимних платних послуг у сфері міжнародної діяльності	Наливайко А. П., Штуль В.П., начальник фінансово-економічного відділу, директор центру міжнародних зв'язків	Додаткові джерела доходів Університету

Напрямок V. Розвиток системи взаємодії університету з підприємницьким сектором та державними установами

Стратегічна ціль – інтеграція інтелектуального ресурсу університету з вітчизняним бізнес-середовищем

Відповідальні за напрямок: Декани факультетів

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
5.1.	Розбудова партнерської мережі науки, освіти та бізнесу для розв’язання спільних завдань ефективної економічної діяльності в Україні		
5.1.1.	Запровадження практики щорічного проведення в Університеті бізнес-форуму «Наука-бізнес-освіта: стратегічне партнерство»	Постійний оргкомітет бізнес-форуму	Репрезентація, юридичне оформлення та комерціалізація інноваційних продуктів Університету
5.1.2.	Розширення обсягу пропозицій інноваційних продуктів університету для бізнесових структур	Завідувачі кафедр, директори науково-дослідних інститутів, директор наукового парку	Відповідні кількісні показники
5.1.3.	Збільшення кількості угод про співробітництво між Університетом та бізнес-структурами	Лук’яненко Д. Г., директори науково-дослідних інститутів, директор наукового парку	Угоди, договори, спільні програми
5.1.4.	Підвищення ефективності взаємодії Університету із роботодавцями для системного та послідовного покращення підготовки фахівців	Декани факультетів, завідувачі кафедр	Показники рейтингів роботодавців щодо якості підготовки кадрів
5.1.5.	Інтенсифікація організаційної, інформаційно-рекламної та ринково-дослідної діяльності Університету	Декани факультетів, завідувачі кафедр, директори науково-дослідних інститутів	Поглиблення співробітництва Університету з бізнес-партнерами
5.1.6.	Налагодження ефективної роботи з випускниками Університету, поглиблений аналіз їхнього оцінювання отриманих освітніх послуг та моніторинг їх кар’єрного зростання	Голови органів студентського самоврядування	Система «Анкетування випускника КНЕУ»

Напрямок VI. Розбудова ефективної системи керування університетом та створення сучасної інфраструктури дослідницького університету
Стратегічна ціль – створення сучасної інфраструктури та системи керування, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності дослідницького університету

Відповідальні за напрямок: Колот А. М., Олексюк О. І.

№ п/п	Завдання та заходи, що реалізують стратегічну ціль	Виконавці	Очікувані результати
1	2	3	4
6.1	Реалізація новітніх моделей керування дослідницьким університетом		
6.1.1.	Постійний моніторинг виконання та дотримання критеріїв дослідницького університету	Проректори	Система критеріїв Кабінету Міністрів України
6.1.2.	Розширення бази та диверсифікація власних, корпоративних, галузевих, регіональних та загальнодержавних джерел фінансування	Лук'яненко Д. Г., Наливайко А. П., директор наукового парку, директори науково-дослідних інститутів, завідувач відділу інтелектуальної власності та трансферу технологій	Забезпечення фінансової стабільності Університету
6.1.3.	Залучення грантів міжнародних, закордонних фондів, організацій для дослідницької діяльності та модернізації системи освіти	Декани факультетів, директори науково-дослідних інститутів	Проекти з грантовим фінансуванням
6.1.4.	Забезпечення більш широкого представництва і реальної участі студентів у роботі офіційних і дорадчих органів Університету	Оболенська Т. Є., декани факультетів, голови органів студентського самоврядування	Оновлена система управління Університетом
6.2	Удосконалення інформаційно-аналітичної системи підтримки керування університетом		
6.2.1.	Оптимізація комп'ютерної підтримки керування діяльністю Університету на єдиній інформаційній платформі	Центр автоматизації управління університетом, головний центр інформаційних систем	Комп'ютерна система керування діяльністю Університету
6.2.2.	Розвиток сайту університету та розроблення сайтів структурних підрозділів, кафедр, науково-дослідних інститутів	Головний центр інформаційних систем університету	Сайти структурних підрозділів, кафедр, науково-дослідних інститутів
6.2.3.	Обладнання всіх приміщень університету мережею безпроводного зв'язку	Головний центр інформаційних систем	Мережа безпроводного зв'язку

6.3.	Розвиток матеріально-технічної бази науково-освітньої діяльності університету		
6.3.1.	Запровадження системи стандартів матеріально-технічної бази науково-освітньої діяльності	Начальник фінансово-економічного відділу	Збірник стандартів
6.3.2.	Постійне оновлення матеріально-технічної бази Університету: – створення мультимедійної лабораторії для проведення онлайн-конференцій, вебінарів, онлайн-переговорів із міжнародними партнерами; – створення на базі бібліотеки сучасного інформаційного дослідницького центру; – створення маркетингової лабораторії для проведення досліджень (фокус-груп)	Штуль В.П., начальник фінансово-економічного відділу, Шафалюк О.К., Дима О.О., директор бібліотеки	Розбудова інфраструктури сучасного дослідницького університету Концепція і стратегічний план розвитку бібліотеки
6.3.3.	Забезпечення моніторингу функціонування інфраструктури науково-освітньої діяльності	Проректори, декани факультетів, завідувачі кафедр	Положення про моніторинг
6.3.4.	Розбудова інфраструктури КНЕУ за принципами «зеленого університету» на засадах сталого розвитку	Штуль В.П., начальник фінансово-економічного відділу	Формування енерго-ефективної та бюджетно збережувальної системи ресурсо- та енергозабезпечення інфраструктури
6.3.5.	Формування інвестиційної політики з будівництва, реконструкції та капітального ремонту університетських приміщень	Штуль В.П.	Програма розвитку інфраструктури Університету
6.4.	Розвиток соціальної інфраструктури університету		
6.4.1.	Визначення системи індикаторів соціальної інфраструктури	6.4.1.	Визначення системи індикаторів соціальної інфраструктури
6.4.2.	Розроблення програми розвитку соціальної інфраструктури Університету	6.4.2.	Розроблення програми розвитку соціальної інфраструктури Університету
6.4.3.	Створення виокремлених робочих зон для самостійної роботи студентів у гуртожитках	6.4.3.	Створення виокремлених робочих зон для самостійної роботи студентів у гуртожитках

6.4.4.	Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт навчальних корпусів та навчальних приміщень з дотриманням іміджевого дизайну Університету	6.4.4.	Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт навчальних корпусів та навчальних приміщень з дотриманням іміджевого дизайну Університету
6.4.5.	Іміджеве оформлення інтер'єру та екстер'єру Університету та приуніверситетських територій у сучасному стилі із застосуванням університетської символіки та кольорів	6.4.5.	Іміджеве оформлення інтер'єру та екстер'єру Університету та приуніверситетських територій у сучасному стилі із застосуванням університетської символіки та кольорів
6.4.6.	Координація діяльності структурних підрозділів Університету для розвитку соціальної інфраструктури	6.4.6.	Координація діяльності структурних підрозділів Університету для розвитку соціальної інфраструктури

КОНЦЕПЦІЯ

ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. Київ)
на 2010-2020 РОКИ

Київ
2010

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глобалізація світу, стрімкий розвиток науки, новітні інформаційні технології вимагають інноваційного розвитку освіти, створення умов для професійного становлення особистості, збагачення її інтелекту та духовності.

Місія Університету – забезпечення лідерства в галузі підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів для фінансово-кредитної сфери України, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості освіти, наукових досліджень і виховання, інтеграції в європейське освітнє, наукове і економічне співтовариство.

Інноваційний розвиток Університету – це орієнтація стратегічних цілей на створення та впровадження у навчальну, наукову, виховну та інші сфери діяльності нових процесів, процедур та технологій, орієнтація дій менеджменту на нові, нестандартні підходи до вирішення проблем та зовнішніх викликів.

Концепція інноваційного розвитку Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ) на 2010-2020 роки (далі по тексту – Концепція) розроблена з **метою** встановлення стратегічних цілей, принципів і завдань для розроблення цільової комплексної програми заходів Університету щодо її реалізації. Вона спрямована на забезпечення динамічного розвитку закладу, підвищення конкурентоспроможності Університету та його випускників на ринку освітніх послуг та наукових досліджень.

Стратегічними цілями Концепції є:

- *в галузі освіти* – утримання лідерських позицій у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців;
- *в науковій діяльності* – досягнення статусу самоврядного (автономного) науково-дослідницького Університету;
- *в кадровій політиці* - розвиток компетентісних характеристик, підвищення якісного рівня науково-педагогічного колективу;
- *в міжнародному співробітництві* – підвищення міжнародного авторитету Університету, забезпечення міжнародних стандартів якості освітніх послуг;
- *в галузі інформаційного забезпечення* – впровадження у всі сфери діяльності Університету новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, інтеграція наукової бібліотеки в вітчизняний і світовий інформаційний простір;

- у формуванні активної громадянської позиції – забезпечення гармонійного розвитку особистості на основі поєднання кращих міжнародних, національних і корпоративних традицій.

- в іміджевій політиці - усебічне віддзеркалення всіх інноваційних змін Університету, які забезпечуватимуть його позитивне сприйняття громадськістю як навчального закладу нової формації;

- у сфері матеріально-технічного забезпечення – розвиток матеріально-технічної бази відповідно до міжнародних стандартів.

Концепція розроблена у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Концепції розвитку національної інноваційної системи, та нормативних документів Університету (Концепції розвитку наукової школи Університету, Концепції розвитку наукової бібліотеки, Концепції міжнародної діяльності Університету; Концепції підвищення кваліфікації, Концепції профорієнтаційної роботи; Концепції працевлаштування випускників).

Основними **принципами** реалізації Концепції визначено такі:

- інноваційність;
- системність та безперервність освіти;
- фаховість;
- науковість;
- корпоративне партнерство;
- мобільність;

II. СТАН РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ) - це вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, сертифікований відповідно до міжнародних стандартів ISO 9001.

В Університеті розроблено та впроваджено півторарічні магістерські програми за спеціальностями: «Банківська справа», «Фінанси», «Облік і аудит», «Економічна кібернетика», які враховують актуальні потреби банківської сфери, запроваджено викладання окремих дисциплін та, за бажанням студентів, захист магістерських дипломних робіт іноземною мовою. Запроваджено для студентів-магістрів вивчення другої іноземної мови для можливості паралельного одержання дипломів вищих навчальних закладів Іспанії та Польщі.

У результаті співробітництва з Департаментами НБУ та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) в Університеті уперше в Україні розроблено магістерські програми з корпоративного управління та фінансового моніторингу в банках, впроваджено європейську програму управління бізнесом.

Удосконаленню змісту навчання в Університеті сприяло подальше впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, оновлення навчально-методичного забезпечення. Розроблено та впроваджено програми наскрізного практичного навчання для бакалаврів, реалізовано сучасні форми дистанційного вивчення дисциплін. В Університеті для студентів створено дієву систему навчально-тренувальних банків, бухгалтерій і фірм «Покрова» і «Сто мов», працює студентська кредитна спілка «Галичина».

Впроваджено сучасні програми підвищення кваліфікації державних службовців та працівників фінансово-кредитних установ.

У подальшому діяльність Університету повинна бути скерована на удосконалення роботи щодо формування контингенту та забезпечення високих показників працевлаштування випускників.

Наукова робота Університету здійснюється відповідно до напрямів визначених Концепцією розвитку наукової школи «Банківництво в системі сталого економічного розвитку». Їх розвиток забезпечують створені в Університеті науково-дослідні лабораторії.

Університет є співорганізатором та активним учасником першого в Україні науково-навчального комплексу «Економосвіта», який забезпечує впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес.

В Університеті діють:

- аспірантура за спеціальностями: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності), 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці;

- докторантура за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

- спеціалізована вчена рада К 26.883.01 з правом прийому до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Збірники наукових праць «Вісник Університету банківської справи Національного банку України» і «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики», що видаються в Університеті, включено до Переліку наукових фахових видань України з економічних наук.

Науково-дослідні розробки Університету впроваджуються у діяльності НБУ, інших фінансово-кредитних установ та організацій. Результати наукових досліджень апробовано на численних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, опубліковано у монографіях і наукових статтях. В Університеті започатковано діяльність Дискусійного клубу, на засіданнях якого студенти вчаться відстоювати власні наукові та громадянські позиції.

В Університеті створено умови для наукової творчості студентів, працює Студентське наукове товариство. Наукові доробки студентів високо оцінені на міжнародних і всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт.

У подальшому слід розвивати наукові школи, підвищувати рівень фундаментальних досліджень і прикладних розробок, посилювати дослідницьку компоненту в навчальних програмах.

Домінантною умовою реалізації інноваційного вектора розвитку Університету є його кадрова політика.

Науково-педагогічний склад Університету характеризується значною часткою осіб, які мають наукові ступені докторів і кандидатів наук. Випускаючі кафедри очолюють провідні науковці – доктори наук, професори.

До навчального процесу активно залучаються провідні вчені НАН України, фахівці МОН України, найбільш досвідчені працівники Національного банку України, Мінфіну, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Державної податкової адміністрації та Мінекономіки, провідні фахівці фінансово-кредитних установ.

Університет має ефективну систему стажування і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників в Україні та за кордоном.

Для поліпшення якісної характеристики науково-педагогічних працівників необхідно збільшити частку працівників з науковими ступенями та вченими званнями.

В Університеті ведеться послідовна цілеспрямована діяльність щодо інтеграції в міжнародне освітнє співтовариство: навчальний заклад співпрацює з майже 40 вищими навчальними закладами Білорусі, Болгарії, Великої Британії, Іспанії, Латвії, Німеччині, Польщі, Російській Федерації, Чехії, Швейцарії, Японії тощо. Університет є членом Мережі університетів Чорноморського регіону (BSUN) та Великої Хартії Університетів (Болонья, Італія).

У контексті Болонського процесу Університет забезпечує мобільність студентів та аспірантів, організовує їх участь у міжнародних навчальних і

наукових заходах та стажування в зарубіжних банках, наукових установах і навчальних закладах.

В Університеті започатковано міжнародну сертифікацію знань студентів-магістрів із бізнес-компетентності «European Business Competence* Licence» (EBC*L), яка проводиться Колегією міжнародних бухгалтерів і аудиторів.

З метою входження у європейський простір необхідно впроваджувати європейські норми і стандарти в організації науково-дослідної та навчальної роботи, поширення власних здобутків у цій сфері за кордоном, сприяти інтеграції у міжнародну спільноту вищих навчальних закладів і розширювати обмін інформацією із зарубіжними партнерами.

У процесі інформаційного забезпечення наукової та навчальної діяльності керівництво Університету особливу увагу приділяє розвитку бібліотеки, запровадженню прогресивних форм і методів її роботи для якісного забезпечення навчально-наукового процесу.

З метою своєчасного та диференційованого забезпечення необхідною інформацією навчального процесу та науково-дослідницької діяльності в Університеті створені та постійно поповнюються електронні каталоги і цифрові бібліотеки, в яких зберігаються навчально-методичні матеріали (конспекти лекцій, програми дисциплін, навчальні посібники, тестові завдання тощо), які надходять на електронних носіях, чи до яких забезпечено дистанційний доступ.

В бібліотечній справі впроваджуються сучасні інформаційні технології, зокрема інтегрована бібліотечна інформаційна система ІРБІС-64, організовано доступ до електронних каталогів бібліотеки Національного банку України, що стало початком створення корпоративної бібліотечно-інформаційної мережі. Спільно з Центральною бібліотекою НБУ, в режимі on-line відкрито постійний доступ до пакету 11 повнотекстових і реферативних баз даних фірми EBSCO PUBLISHING (США), який забезпечує доступ до більш як 2000 сучасних та архівних електронних наукових інформаційних матеріалів провідних економічних видань світу.

В Університеті автоматизовано роботу приймальної комісії через впровадження програми «Абітурієнт» як складової системи автоматизації навчального процесу «Деканат + Університет».

З метою інтеграції усіх програмно-технічних комплексів (системи підтримки прийняття управлінських рішень, управління якістю, інформаційно-бібліотечного забезпечення, університетського маркетингу, управління навчальним процесом, науковими дослідженнями, людськими ресурсами, інфор-

маційними потоками та документами) необхідно створити систему автоматизації управління мережевим вищим навчальним закладом Національного банку України.

Потреби у випуску науково-навчальної та навчально-методичної літератури, збірників наукових праць, періодичних видань, а також іміджевої продукції забезпечує видавництво Університету.

Книги видавництва неодноразово були представлені на книжкових виставках у Львові, Києві, Харкові, Одесі та одержали нагороди і відзнаки: почесну грамоту X Міжнародного книжкового фестивалю «Світ книги 2008», (м. Харків), відзнаку XV Національної книжкової виставки-ярмарку «Форум видавців у Львові» у номінації «Найсвоєчасніша книга року» за підручник «Наукознавство» професора В.С. Марцина, нагороду «Краща книга 2009 року» XVI Національної книжкової виставки-ярмарку «Форум видавців» за перший в Україні підручник «Корпоративна соціальна відповідальність» за редакцією професора Т.С.Смовженко і професора А.Я.Кузнєцової.

В Університеті відбувається поступальний розвиток функціональної та матеріально-технічної інфраструктури видавництва.

З метою підвищення якості навчального процесу та підтвердження статусу Університету як навчального закладу найвищого рівня акредитації необхідно продовжити розробку та видання базових підручників для профільних дисциплін з усіх спеціальностей.

Органи студентського самоврядування є невід'ємною частиною громадського самоврядування Університету. Студентські осередки є членами національних і міських організацій. Студентські ради Університету та інститутів мають власні друковані органи - газети: «КУБ» - у Києві; «Аверс» - у Черкасах; «Банк'О» - у Львові; «Наша справа» - у Харкові.

В Університеті діє SIFE-клуб, функціонують молодіжні центри, хореографічні ансамблі «Екстрем» та «Контрасти», «Комільфо», студія бального танцю «Стиль», клуби «Журналіст» і «Психологія особистості», створено творчий колектив – театр вогню «Фаєр фест». «Зразковий» студентський вокальний ансамбль «Мелос» впродовж багатьох років є лауреатом і переможцем Всеукраїнських і регіональних конкурсів.

Традиційними в Університеті стали Шевченківські, Сковородинівські, Франкові та Нарбутівські читання, Дні вишиванки.

Молодь багато часу приділяє спортивному розвитку, досягаючи високих результатів. Серед студентів Університету багато кандидатів і майстрів спор-

ту з футболу, тенісу, волейболу, спортивних танців, карате тощо; переможців і призерів всеукраїнських і європейських чемпіонатів.

УБС приділяє велику увагу пропагуванню соціальної відповідальності серед молоді та в суспільстві. Одним із наймасштабніших заходів є щорічний благодійний «Аукціон надій». За зібрані кошти облаштовано мультимедійний клас у Школі соціальної реабілітації м. Городок, куплено інкубатор екстра-класу для пологового будинку №1 м. Львова, врятовано дерев'яну церкву у селі Кути, зібрано кошти на очищення річки Вільшанки, що на Черкащині.

За ініціативи Університету при підтримці НБУ в Україні запроваджено святкування Дня банківських працівників, відновлено День Ощадності, метою якого є популяризація ідей ощадності, патріотизму та меценатства.

У подальшому для сприяння особистісному розвитку та розкриттю творчого, інтелектуального потенціалу необхідно продовжити формування у студентської молоді готовності до навчання протягом усього життя, професійної компетентності, активної громадянської позиції, соціальної відповідальності, мобільності, європейської і національної ідентичності, інноваційної культури.

В Університеті створений та працює сектор зв'язків з засобами масової інформації, який забезпечує формування позитивного іміджу навчального закладу на вітчизняному та міжнародному ринку освітніх послуг. Університет плідно працює з представниками ЗМІ на місцевих, регіональному та міжнародному рівнях. Корпоративне видання навчального закладу – журнал „Золотий резерв” визнано Асоціацією корпоративних медіа України кращим корпоративним виданням 2009 року за професійне висвітлення головних подій і трендів у банківській сфері, аналіз актуальних тем освіти та науки.

Висвітлення усіх подій, які відбуваються в Університеті та його структурних підрозділах, забезпечується своєчасним наповненням інформаційного сайту новин.

В Університеті вперше серед усіх навчальних закладів України відкрито блог ректора для забезпечення активного діалогу керівника вищого навчального закладу з громадськістю.

Знані науковці є постійними учасниками рубрик „Наукові коментарі”.

Для забезпечення позитивного сприйняття Університету як навчального закладу нової формації необхідно створити у закладі розвинену мережу іміджевої підтримки усіх інноваційних розробок та ініціатив.

Матеріальна база Університету – це сучасний комплекс навчально-лабораторних корпусів, студентських гуртожитків із соціально-культурною сферою у Львові, Харкові, Черкасах, який забезпечує належні умови для навчання студентів та організації праці науково-педагогічних працівників.

Пріоритетом розвитку матеріальної бази Університету є будівництво власного Комплексу будівель у м. Києві, подальший розвиток та підтримка матеріально-технічних баз структурних підрозділів, створення спортивно-оздоровчих комплексів.

III. ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Основними зовнішніми викликами для Університету є:

- поглиблення процесів глобалізації та їх вплив на загальні тенденції розвитку фінансового сектора національної економіки України;
- інтеграція української науки та освіти у світовий та європейський науково-освітній простір;
- інтернаціоналізація науки і освіти;
- посилення конкуренції на ринку освітніх послуг;
- скорочення попиту на ринку праці;
- «відтік» висококваліфікованих фахівців;
- скорочення чисельності випускників загальноосвітніх навчальних закладів та зниження рівня якості їх знань.

Нові можливості, які відкриваються перед Університетом:

- формування нової моделі Університету, яка забезпечує можливості творчої самореалізації для викладачів, співробітників, студентів, аспірантів, докторантів та надання йому науково-дослідницького статусу;
- доступність до передових наукових і навчальних технологій;
- отримання фінансування міжнародних фондів та грантів на здійснення наукових досліджень та реалізацію освітніх проектів;
- можливість отримання двох дипломів;
- розширення можливостей доступу до інформаційних ресурсів;
- забезпечення внутрішньої та зовнішньої мобільності студентів, аспірантів і науково-педагогічних працівників;
- розвиток студентського самоврядування відповідно до європейських стандартів.

IV. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ПРІОРИТЕТИ

4.1. Забезпечення європейської якості освіти

Концептуальним напрямом у галузі освіти є утримання лідерських позицій Університету у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців.

Забезпечення європейської якості освіти та подальше входження в світове освітнє середовище здійснюється шляхом досягнення таких стратегічних цілей:

- реалізація моделі випереджаючої освіти, заснованої на ідеї становлення всебічно розвинутої особистості та її вміння адаптуватися до швидких змін у банківських і фінансових технологіях та суспільних процесах, що сприятиме забезпеченню професійної мобільності та конкурентоспроможності випускників;
- удосконалення організації і змісту навчально-виховного процесу в напрямі забезпечення європейських стандартів при збереженні культурних традицій України;
- побудова навчального процесу на принципах гнучкості, адаптивності, економічної ефективності та інноваційності практичної підготовки з орієнтацією на споживачів освітніх послуг.

Досягнення стратегічних цілей забезпечується шляхом виконання основних завдань:

- перехід на компетентісну модель підготовки, яка базується на формуванні цілісної системи знань, вмінь, навичок, практичних здібностей у вирішенні професійних завдань;
- внесення інноваційних змін у зміст і методологію освіти: участь у формуванні державних стандартів з профільних спеціальностей; реалізація педагогічних інновацій;
- уведення інноваційної гнучкої технології планування та організації навчального процесу, орієнтованої на індивідуалізацію навчання та стимулювання творчої самостійної роботи студентів, забезпечення високої якості знань;
- узгодження змісту вітчизняних навчальних програм із зарубіжними вищими навчальними закладами, видача подвійного диплому та європейського додатку до диплому;

- подальший розвиток системи безперервної освіти та досягнення Університетом статусу провідного профільного центру ступеневої підготовки та підвищення кваліфікації працівників фінансово-кредитної сфери;
- удосконалення методики викладання з урахуванням компетентісного підходу та критеріїв оцінки рівня знань та якості організації навчального процесу;
- упровадження інноваційних технологій та методів навчання, заснованих на досягненнях науки, інформаційних і дистанційних освітніх технологіях;
- забезпечення взаємодії із замовниками при формуванні планів і програм навчання; активний розвиток і розширення спектру магістерських програм з врахуванням вимог ринку праці;
- забезпечення безперервної практичної підготовки студентів у період навчально-ознайомлювальної, навчальної, виробничої та переддипломної практик на базі навчально-тренувальних комплексів Університету та реальних баз практик – підприємствах, організаціях, фінансових та банківських установах;
- упровадження інноваційних підходів до мовної підготовки: досягнення необхідного рівня володіння однією іноземною мовою, в перспективі – двома; читання лекцій і проведення занять іноземною мовою; набуття навичок сприйняття складної спеціальної інформації, здатності формувати нові ідеї та пропозиції; забезпечення інтенсивного вивчення мови шляхом стажувань у рамках програм міжнародних обмінів тощо;
- формування системи бізнес-освіти на основі інтеграції вітчизняного та зарубіжного досвіду та впровадження інноваційних підходів: розширення програм додаткової професійної вищої освіти (перепідготовка та підвищення кваліфікації, стажування, MBA і MPA-програми та ін.); забезпечення варіативності форм навчання, високої якості змістовного наповнення навчально-методичних матеріалів.

4.2. Науково-дослідна діяльність

Необхідною умовою інноваційного розвитку Університету є перетворення наукової діяльності в пріоритетну галузь. Наукові дослідження і технології визначають якість освіти, забезпечують оновлення освітніх стандартів,

планів і програм, навчально-методичного забезпечення та їх відповідність вимогам сучасності.

Стратегічними цілями наукової діяльності Університету визначено:

- досягнення статусу самоврядного (автономного) науково-дослідницького Університету, що відповідає провідним університетам за рівнем та якістю наукових досліджень і освітніх програм;
- гармонізація наукових досліджень і підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до пріоритетних напрямів фінансово-економічної науки;
- реалізація основних засад Концепції наукової школи «Банківництво в системі сталого економічного розвитку», формування нових наукових напрямів і шкіл;
- підвищення якості та інноваційної складової наукових досліджень, збільшення кількості наукових розробок, що мають загальнонаціональне та світове визнання;
- активне залучення та стимулювання припливу творчої молоді в науку, освіту та високі технології.

Основними завданнями щодо вдосконалення системи наукової діяльності є:

- створення та розвиток інфраструктури підтримки інноваційної діяльності (наукових лабораторій, експериментальних проблемних груп, відділів інноваційної діяльності, центрів трансферу технологій тощо) для забезпечення ефективного партнерства університетської науки і бізнесу;
- забезпечення розвитку та створення нових наукових напрямів і шкіл шляхом моніторингу пріоритетних напрямів досліджень фінансово-економічної науки щодо проведення фундаментальних і прикладних досліджень; аудиту та коригування напрямів досліджень відповідно до змін світової наукової кон'юнктури та вимог замовників і споживачів; підвищення рівня фундаментальних досліджень і прикладних розробок; посилення дослідницької компоненти в програмах підготовки висококваліфікованих фахівців тощо;
- активізація діяльності Університету та його структурних підрозділів у розробленні та реалізації державних цільових, галузевих і регіональних соціально-економічних проектів і програм; проведення експертно-

аналітичного оцінювання наукових розробок для органів управління всіх рівнів і суб'єктів господарювання; формування портфеля договірних замовлень на дослідження;

- подальший розвиток і поглиблення наукового співробітництва шляхом формування наукових колективів із науково-педагогічних працівників Університету, інших вищих навчальних закладів України та зарубіжжя, провідних вітчизняних і зарубіжних учених та фахівців-практиків фінансово-кредитної сфери для проведення нових, міждисциплінарних за характером, досліджень, у тому числі - підготовки спільних наукових праць;
- підвищення наукової активності всіх суб'єктів освітнього процесу та формування нового покоління педагогів-дослідників: підвищення якості підготовки та захисту дисертаційних досліджень, зростання ефективності роботи аспірантури, впровадження ефективної системи стимулювання підготовки та захисту докторських дисертацій;
- організація ефективної роботи спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій, розширення переліку наукових спеціальностей, відкриття в Університеті спеціалізованої вченої ради по захисту докторських дисертацій;
- розроблення цілісної системи пошуку та розвитку талановитої студентської молоді; активізація роботи Студентського наукового товариства;
- проведення активної політики трансферу наукових результатів у навчальний процес і професійне середовище шляхом проведення конференцій, форумів, круглих столів, семінарів, лекцій тощо.

4.3. Кадрова політика та формування інноваційної культури

Домінантною умовою реалізації інноваційного вектора розвитку Університету є його кадрова політика, яка спрямована на досягнення *стратегічних цілей*:

- формування кадрового та інтелектуального потенціалу відповідно до критеріїв та вимог надання освітніх послуг у сфері вищої освіти;
- досягнення лідерських позицій на ринку професійної освіти та статусу провідного центру підвищення кваліфікації та перепідготовки банківських і педагогічних працівників економічного напрямку;

- розробка системи стимулювання та мотивації праці, орієнтованої на об'єктивну оцінку реалізації конкретних завдань за кінцевим результатом;
- формування інноваційної культури, орієнтованої на творчу діяльність організаційно-управлінського та аналітичного рівня, сприяння розкриттю та реалізації інноваційного потенціалу особистості;
- забезпечення високого та якісного рівня кадрового діловодства на основі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

Система кадрового забезпечення спрямовується на вирішення таких завдань:

- розроблення Програми розвитку кадрового потенціалу Університету, визначення стратегічних показників кадрової політики, створення ефективного механізму її реалізації;
- реалізація основних напрямів Концепції підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Університету; організація підготовки та перепідготовки кадрів в області інновацій і наукового підприємництва;
- підготовка науково-педагогічних працівників в аспірантурі та докторантурі Університету, а також провідних ВНЗ і наукових установ України та зарубіжжя щодо забезпечення критеріїв та вимог надання освітніх послуг у сфері вищої освіти;
- удосконалення системи рейтингування науково-педагогічних кадрів, проведення професійних конкурсів на кращого науковця, викладача-методиста, куратора академічної групи тощо; нормативних документів системи оплати праці та стимулювання, систематизації представлення працівників до відзначення нагородами та почесними званнями;
- реалізація комплексу соціальних цільових програм для працівників: покращення житлових умов; профілактичне оздоровлення, організація спортивно-оздоровчих заходів, відпочинку тощо.

Інноваційна культура, як складова інноваційного потенціалу, характеризує рівень освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах.

Враховуючи, що інноваційна культура знаходиться в тісному зв'язку з іншими її формами, основними завданнями щодо її формування є:

- розроблення концептуальної моделі корпоративної інноваційної культури як засобу забезпечення ефективності та конкурентоспроможності на ринку освітніх і наукових послуг;
- упровадження механізмів, методів і алгоритмів перетворення розвитку інноваційної культури на організований, впорядкований та регульований процес з визначеною структурою відносин, правилами поведінки та дій, відповідальністю;
- розроблення механізму формування конструктивного відношення до нововведень;
- створення інноваційної атмосфери в колективі, впровадження прогресивних форм менеджменту інноваційної діяльності;
- інтенсифікація педагогічних інноваційних процесів: зміна стилю професійного педагогічного мислення; здатності генерувати нестандартні ідеї при вирішенні управлінських і професійних завдань.

4.4. Розвиток міжнародних стратегічних партнерств та професійного співтовариства

З метою ефективною реалізації міжнародних зв'язків Університет має орієнтуватися на основні пріоритети міжнародного співробітництва Концепції міжнародної діяльності Університету банківської справи НБУ (м. Київ).

Стратегічні цілі міжнародної діяльності Університету:

- зміцнення та розвиток співробітництва з провідними зарубіжними університетами;
- досягнення міжнародних стандартів якості освітніх послуг;
- участь у проведенні спільних міжнародних наукових досліджень;
- розширення можливостей доступу студентів до європейських освітніх програм;
- отримання ліцензії на підготовку іноземних громадян, що прибули в Україну на навчання, до вступу у вищі навчальні заклади та підготовку іноземних громадян за акредитованими напрямками (спеціальностями).

Забезпечення позиціонування на міжнародному рівні потребує вирішення таких завдань.

Поглиблення інтеграції в європейський освітній простір:

- проведення маркетингових досліджень європейського ринку, пошук і впровадження ефективних механізмів експорту/імпорту освітніх послуг;
- удосконалення змісту та підвищення якості освітніх програм шляхом вивчення та запровадження передових педагогічних і освітніх технологій, авторських курсів, майстер-класів у викладанні всіх дисциплін навчального плану;
- вивчення та запровадження міжнародного досвіду щодо тьюторської підтримки самостійної та індивідуальної роботи студентів;
- створення і реалізація спільних магістерських програм для отримання студентами європейського диплому; підвищення якості мовної підготовки студентів;
- розвиток спільних аспірантських програм PhD із зарубіжними навчальними закладами-партнерами;
- реалізація підготовки фахівців за програмами MBA, здійснення підготовки іноземних студентів.

Активізації, розширення і підвищення результативності міжнародної наукової співпраці:

- впровадження досягнень закордонних наукових шкіл та передового наукового досвіду міжнародних партнерів Університету в навчальний процес;
- формування ефективного механізму наукової співпраці інститутів та підрозділів Університету з міжнародними партнерами, активне залучення співробітників міжнародних дослідницьких центрів та знаних зарубіжних вчених у навчальний процес;
- створення міжнародних науково-дослідних колективів та консорціумів для виконання спільних досліджень з фундаментальних та прикладних проблем, підготовка і видання монографій і підручників у видавництві УБС за результатами цих досліджень;
- входження в систему міжнародного науково-інформаційного і комунікаційного простору для залучення до наукової роботи учених і дослідників з інших країн;
- розширення міжнародного наукового представництва Університету шляхом інтенсифікації інформаційно-рекламної та міжнародної виставкової діяльності;

- активне залучення студентів і аспірантів до різних форм міжнародної наукової діяльності;
- активізація публікацій науково-педагогічних працівників у міжнародних наукових виданнях;
- пошук додаткових форм фінансування наукових досліджень за рахунок міжнародних грантів, проектів і програм.

Планування та організація заходів щодо забезпечення академічної мобільності усіх суб'єктів освітнього процесу:

- організація коротко- та довгострокового навчання та стажування студентів, аспірантів і докторантів за освітніми й науковими програмами, програмами літніх шкіл та культурних обмінів;
- розширення участі науково-педагогічних працівників Університету в міжнародних проектах академічних обмінів викладачами і вченими, курсах підвищення кваліфікації та стажування для науково-педагогічних працівників;
- запрошення кваліфікованих науково-педагогічних працівників закордонних вищих навчальних закладів та спеціалістів організацій до проведення лекцій, тренінгів, семінарів англійською мовою.

4.5. Інформаційне забезпечення в Університеті спрямоване на впровадження у всі сфери його діяльності новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, інтеграції наукової бібліотеки у вітчизняний і світовий інформаційний простір, розвиток і популяризацію видавництва Університету.

Стратегічними цілями Університету у сфері розвитку інформаційного забезпечення є:

- створення мережевого вищого навчального закладу, інформатизація процесу управління для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень;
- забезпечення навчальної, наукової та інших сфер діяльності Університету сучасними інформаційними технологіями;
- формування єдиного інформаційного освітнього середовища та інтеграція у вітчизняний та світовий інформаційний простір.

Досягнення стратегічних цілей здійснюватиметься шляхом:

- *упровадження і розвитку єдиної корпоративної інформаційної системи:* впровадження провідних інформаційних технологій управління кадрами, знаннями та процесами Університету; інтеграції усіх прог-

рамно-технічних комплексів у єдину систему для ефективного управління Університетом та раціонального використання інтелектуального потенціалу його працівників; створення єдиної системи електронного документообігу; уведення системи персональних Web-сторінок викладачів і співробітників Університету;

- *інтеграції в європейські та національні науково-освітні телекомунікаційні мережі*: забезпечення інформаційної підтримки наукових досліджень, випуску електронних інформаційних видань, участі в Інтернет-семінарах, форумах, конференціях з актуальних питань фінансово-економічної науки;
- *інформатизації процесу навчання*: впровадження активних методів навчання на базі нових інформаційно-комунікаційних технологій; використання комп'ютерних технологій для моніторингу та аналізу якості знань, розробки та апробації нових методик тестування; розробки автоматизованих навчальних курсів, їх тиражування, розповсюдження і супроводження; створення медіацентру і відеотеки навчальних курсів з відкритим доступом для самостійного навчання тощо;
- *формування єдиного інформаційного освітнього середовища*: безперервного супроводження існуючих та створення спеціалізованих навчальних WEB-серверів; розвитку WEB-сайту Університету та інститутів; удосконалення дистанційних освітніх технологій на основі віртуального навчання в режимі он-лайн, відеоконференцій, Інтернет-семінарів тощо;
- *упровадження автоматизованих інформаційно-пошукових бібліотечних систем*: розвиток системи електронного формування бібліотечних фондів, електронного каталогу книг і періодичних видань бібліотеки, забезпечення доступу до цифрових засобів масової інформації, національних і міжнародних електронних бібліотек, наукових та інформаційних фондів, створення Консорціуму бібліотек, підпорядкованих НБУ, які працюють на основі АІБС ІРБІС і реалізація корпоративної каталогізації;
- впровадження новітніх програмно-апаратних комплексів підготовки друкованих та електронних видань у видавництві Університету;
- розширення можливостей доступу студентів і співробітників до освітніх і наукових інформаційних ресурсів через Інтернет-портал Університету;
- розвитку механізмів захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення інформаційної безпеки.

4.6. Формування активної громадянської позиції

Стратегічним орієнтиром у формуванні активної громадянської позиції Концепцією визнано – забезпечення гармонійного розвитку особистості на основі засвоєння європейських та національних цінностей і корпоративних традицій та сприяння участі студентів у діяльності органів студентського самоврядування.

Досягнення поставленої цілі буде забезпечуватися шляхом вирішення таких завдань:

- підтримка студентського самоврядування, яке забезпечує захист прав та інтересів осіб, які навчаються в Університеті, та їхню участь в управлінні вищим навчальним закладом;
- вдосконалення вітчизняного організаційно-методичного забезпечення виховного процесу, вивчення, узагальнення та впровадження кращих надбань міжнародного досвіду організації виховної роботи в процес формування активної громадянської позиції особистості;
- сприяння активному обміну теоретико-методологічними засадами системи національного виховання, новими підходами, формами і методами виховної діяльності шляхом організації й проведення науково-методичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо;
- розширення мережі секцій, клубів та інших творчих об'єднань студентської молоді;
- посилення координації органів студентського самоврядування інститутів, забезпечення висвітлення усіх сторін діяльності студентського самоврядування в друкованих органах Університету та Інститутів;
- сприяння налагодженню контактів органів студентського самоврядування Університету з українськими та міжнародними студентськими організаціями;
- стимулювання студентських інноваційних ініціатив та впровадження їх у діяльності Університету;
- сприяння організації студентським самоврядуванням наукових, культурно-масових, спортивних, оздоровчих та інших заходів;
- прийняття рішень про відрахування, переведення, поселення в гуртожиток студентів Університету за погодженням з органами студентського самоврядування;

- забезпечення органів студентського самоврядування належними умовам для їхньої діяльності;
- залучення студентів до участі в проведенні наукових і соціологічних досліджень для Національного банку України, фінансово-кредитних установ і підприємств;
- розширення участі студентів Університету у проектах міжнародних студентських організацій та товариств;
- організацію студентами виїзних шкіл за освітніми і дослідницькими програмами;
- сприяння вихованню духовності та культури шляхом залучення студентської молоді до участі у добровільних акціях, розвитку волонтерського руху;
- створення силами студентів профорієнтаційних класів та інтернет-порталу для школярів старших класів;
- включення до кадрового резерву Університету студентів, які характеризуються інноваційним мисленням, мобільністю і відповідальністю.

4.7. Формування іміджевої політики

Іміджева політика, розвиваючи досягнутий рівень представлення Університету громадськості, повинна забезпечити його позитивне сприйняття як навчального закладу нової формації, усебічно віддзеркалюючи всі інноваційні зміни.

Іміджева політика спрямовується на досягнення стратегічних цілей:

- формування корпоративного іміджу та корпоративної культури, створення ефективних моделей іміджу для різних цільових аудиторій;
- формування та просування бренду «Університет банківської справи Національного банку України»;
- реалізація PR-діяльності щодо взаємодії з різними групами громадськості, розробка програм взаємодії;
- створення та розвиток корпоративних друкованих і електронних видань.

Досягнення стратегічних цілей здійснюється шляхом виконання завдань організаційного, координаційного управління та контролю:

- позиціонування Університету банківської справи УБС НБУ як лідера на ринку освітніх та навчальних послуг;

- реалізація маркетингових досліджень ринку абітурієнтів, працедавців, випускників та інших цільових груп з метою виявлення факторів конкурентних переваг ВНЗ та формування відповідної іміджевої політики;
- формування позитивного інноваційного іміджу Університету: інформування всіх цільових груп громадськості щодо його місії, довготривалих цілей, політики, програм і завдань; популяризація бренду Університету на національному, регіональному та міжнародному рівнях за допомогою інтегрованих маркетингових комунікацій;
- використання мережі Інтернет як ефективного інформаційно-комунікаційного каналу, розвиток і супровід сайту Університету та Інститутів у глобальному інформаційному середовищі;
- організація PR-діяльності, спрямованої на різні цільові аудиторії шляхом використання традиційних та інноваційних комунікаційних каналів;
- планування і здійснення рекламної діяльності Університету: вивчення сегментів ринку, на яких планується рекламувати освітні послуги і наукову продукцію; визначення цілей та вироблення основних ідей рекламних компаній; визначення типів носіїв реклами та їх оптимальне поєднання (газети, журнали, рекламні ролики тощо); вибір форм і методів реклами в ЗМІ, їх оформлення; прогнозування термінів дії реклами;
- розроблення новітніх концепцій і сценаріїв проведення спеціальних заходів Університету (для зовнішніх і внутрішніх аудиторій);
- зміцнення популярності та просування на ринку друкованих видань корпоративного журналу «Золотий резерв».

4.8. Розвиток матеріально-технічної бази

Розвиток і реалізація освітніх програм потребує формування міцної матеріально-технічної бази, відповідної сучасним міжнародним стандартам, що визначено *стратегічною ціллю* Концепції інноваційного розвитку Університету.

Для її досягнення необхідно виконати *низку завдань в сфері матеріально-технічного забезпечення, якими є:*

- будівництво комплексу будівель Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ) по проспекту Науки, 7 в Голосіївському р-ні м. Києва, об'єктів соціальної інфраструктури та спортивно-оздоровчих комплексів в його структурних підрозділах - Інститутах;

- будівництво приміщення наукової бібліотеки в м. Києві, упровадження сучасного бібліотечного обладнання для реалізації проекту електронної бібліотеки;
- дотримання відповідності ліцензійних та акредитаційних вимог щодо матеріально-технічного забезпечення навчального процесу;
- упровадження нових і модернізація діючих лінгафонних аудиторій для вивчення іноземних мов з урахуванням інноваційних методів навчання;
- оновлення інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури Університету;
- реконструкція та модернізація навчально-тренувальних комплексів із урахуванням сучасних інноваційних професійно-орієнтованих технологій;
- покращення житлово-побутових умов студентів і викладачів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

*Схвалено Вченою радою університету.
Протокол № 35 від 12.10.2010 р.*

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

**Національного університету
“Львівська політехніка”
на період до 2020 року**

Стратегія інноваційного розвитку України передбачає формування інноваційної освітньої, наукової та технологічної інфраструктури, яка забезпечуватиме розвиток інтелектуального капіталу, генерацію нових знань, перетворення їх на нові продукти, послуги та технології. Інноваційний дослідницький університет є новою формою організації наукової та освітньої діяльності, яка відповідає вимогам сьогодення щодо розвитку освіти і науки та спрямована на швидку адаптацію до потреб економіки держави та регіону.

Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» розроблена на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 8 липня 2009 року № 713 «Про надання Національному університету «Львівська політехніка» статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного вищого навчального закладу», Положення про дослідницький університет, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року № 163 та рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 22 квітня 2010 року № 14/1-41 «Про підсумки діяльності вищих навчальних закладів у 2009 році та основні завдання на 2010 рік».

Метою програми є забезпечення поступального стійкого розвитку Національного університету «Львівська політехніка» як навчально-наукового інноваційного центру з розвиненою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проектно-конструкторських розробок.

Для досягнення цієї мети програмою передбачено реалізацію десяти основних завдань.

1. Моніторинг ринку праці, тенденцій розвитку економіки держави і регіону за галузями

Підтримування позитивного іміджу університету та розвиток його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців. Удосконалення системи неперервної освіти, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Реалізація заходів, спрямованих на підготовку випускників до майбутньої професійної діяльності, підвищення рівня їх готовності до роботи за фахом.

2. Удосконалення управління університетом та його організаційної структури

Удосконалення організаційної структури університету як навчально-науково-інноваційного комплексу та підвищення ефективності його роботи. Оптимізація компетенцій, розмежування функцій, повноважень і відповідальності управлінських структур різного рівня та їх адаптація до нових умов діяльності, удосконалення нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури університету на базі сучасних інфокомунікаційних технологій, запровадження електронного документообігу.

3. Інноваційно-освітня діяльність

Розроблення концепції та програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-наукового рівня «доктор філософії». Забезпечення інноваційно-дослідницького, міждисциплінарного характеру навчання, органічної єдності наукового та навчального процесів. Упровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання. Розвиток системи забезпечення якості знань і підготовки фахівців. Розширення форм і методів самостійної роботи студента, створення умов та засобів для самодіагностики знань, зокрема інтерактивних технологій самостійної роботи студентів. Збільшення частки реальних курсових проєктів та кваліфікаційних робіт студентів університету, виконаних за замовленнями підприємств, організацій та установ чи рекомендованих до впровадження.

4. Кадрове забезпечення освітньо-наукової діяльності університету та удосконалення системи атестації науково-педагогічних працівників

Виконання комплексних програм підготовки кандидатів і докторів наук» на 2011–2020 рр. Збільшення кількості спеціалізованих вчених рад та спеціальностей із захисту дисертацій. Створення системи залучення молодих науковців до освітньо-наукової та інноваційної діяльності. Організація стажування працівників університету та виконання аспірантами дисертаційних робіт у провідних вітчизняних та закордонних наукових центрах

5. Інноваційно-наукова діяльність та розвиток інноваційної структури університету

Розвиток провідних наукових шкіл. Визначення пріоритетних тематичних напрямів розвитку фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт. Створення центру фундаментальних досліджень, наукового парку та офісу трансферу технологій. Формування міжнародних науково-дослідних колективів для спільних досліджень з фундаментальних та прикладних проблем, а також творчих колективів за участю науковців, представників промислових підприємств, науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших організацій та установ для спільного розв'язання науково-технічних задач та впровадження наукових розробок у виробництво. Заснування нових наукових журналів міжнародного рівня, збільшення кількості публікацій науковців університету в індексованих наукових виданнях.

6. Розвиток матеріально-технічної бази університету

Придбання сучасного високотехнологічного навчально-лабораторного обладнання та технічних засобів навчання. Капітальні та поточні ремонти навчальних корпусів, технопарку, студентських гуртожитків та житлового фонду, навчально-геодезичних полігонів та баз відпочинку. Розвиток потужностей видавництва. Благоустрій території. Реалізація заходів з енергозбереження. Будівництво сучасного навчально-наукового комплексу, студентського гуртожитку, соціального житла готельного типу, навчально-спортивного багатофункціонального комплексу

7. Інформаційне забезпечення освітньо-наукової діяльності університету

Придбання та розроблення комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання, програмного забезпечення для навчального процесу та наукових досліджень. Забезпечення студентам, викладачам та науковцям широкого доступу до світових інформаційних науково-освітніх ресурсів. Створення регіонального центру сертифікації електронних ключів. Інформаційне забезпечення дистанційного навчання. Створення електронних навчальних видань.

8. Співпраця з установами НАН, науковими установами та вищими навчальними закладами України

Створення нових науково-навчальних комплексів, розроблення і реалізація освітньої програми підготовки докторів філософії спільно з установами НАН України і вищими навчальними закладами України. Збільшення кількості студентів, викладачів та науковців, які проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних вітчизняних університетах та наукових установах.

9. Міжнародна співпраця та інтеграція у міжнародний освітній і науковий простір

Реалізація програми інтеграції університету в загальноєвропейську систему освіти. Збільшення кількості освітніх програм, розроблених за участю і на основі досвіду провідних закордонних університетів. Збільшення кількості іноземних студентів, а також студентів, викладачів та науковців, які проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних закордонних університетах. Створення інфраструктури міжнародної наукової співпраці.

10. Молодіжна політика та студентське самоврядування

Реалізація молодіжної політики в університеті та її нормативно-правове забезпечення. Розвиток студентського самоврядування, участь студентської молоді в управлінні університетом та у громадському житті. Соціальний захист студентів.

Кожне завдання реалізується через систему заходів, які наведено в таблиці.

Фінансовим забезпеченням програми є кошти державного бюджету та позабюджетні кошти, основними джерелами яких будуть платні освітні послуги, договірна наукова та впроваджувальна діяльність, а також гранти, спонсорські та благодійні внески.

Реалізація програми упродовж 2011–2020 років дасть змогу:

- позиціонувати університет як потужний освітньо-науковий, інноваційний, конкурентоспроможний на світовому рівні центр,

здатний оперативно реагувати на освітянські, наукові, культурні та соціальні запити суспільства;

- сформувати сучасну систему підготовки висококваліфікованих фахівців, які на основі глибоких фундаментальних знань та спеціалізованої практичної підготовки можуть зробити вагомий внесок у розвиток промисловості, науки, освіти та культури української держави;
- максимально розширити спектр та підвищити якість освітніх послуг;
- створити інноваційну інфраструктуру та ефективну систему комерціалізації наукових розробок та трансферу технологій;
- забезпечити інтеграцію університету в європейський освітній та науковий простір;
- ефективно та оперативно задовольняти соціальні потреби працівників і студентів університету;
- удосконалювати молодіжну політику та студентське самоврядування.

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
на 2010-2020 роки**

(подано у скороченому вигляді)

*Затверджено конференцією
трудового колективу
14 жовтня 2010 року*

I. Головна мета розвитку університету, механізми її реалізації, пріоритетні напрями діяльності

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна має один із найпотужніших науково-педагогічних потенціалів, здійснює широкий спектр і забезпечує високий рівень наукових досліджень. Університет за переважною кількістю показників перевищує критерії, встановлені Кабінетом Міністрів України для дослідницьких університетів, входить до трійки найкращих університетів України. Університет тісно співпрацює з установами Національної Академії наук України, галузевими державними академіями наук, забезпечує високу якість підготовки фахівців, має понад 200-літні традиції органічного поєднання наукових досліджень і викладання, розвинену матеріальну базу. Все це дозволяє колективу університету ставити масштабну і відповідальну мету, складні і високі завдання.

1.1. Головна мета Програми розвитку університету на 2010–2020 рр.

Головною метою розвитку університету на період 2010–2020 років є розкриття дослідницького потенціалу його діяльності, максимальне наближення до основних характеристик університету світового класу і створення передумов для входження до 500 кращих університетів світу за визнаними університетськими рейтингами.

За оцінками авторитетних експертів сучасної вищої освіти, університети світового класу:

- забезпечують одержання наукових результатів світового рівня;
- гарантують високу якість освіти та широкий спектр освітніх програм, у першу чергу, високого рівня – докторантських, аспірантських, магістерських;
- мають високий фаховий рівень науково-педагогічних та наукових працівників;
- проводять набір на навчання талановитих студентів та аспірантів не лише у своїй країні, але й за кордоном, забезпечують високу академічну мобільність студентів і викладачів;
- мають розвинуті міжнародні комунікації (наукові, академічні, публічні) та міжнародний авторитет;

- одержують значні обсяги фінансування з державних та недержавних джерел, мають сучасне наукове та навчальне обладнання, розгорнуту соціальну інфраструктуру.

Фактично за всіма цими характеристиками Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна має високі показники і реальні перспективи їх суттєвого покращення і, таким чином, виходу на принципово новий якісний рівень своєї діяльності.

1.2. Основні механізми реалізації головної мети розвитку

1. Подальша демократизація університетського життя, розширення повноважень університетської спільноти в розробці та реалізації рішень щодо функціонування та розвитку університету в цілому, факультетів, інститутів, інших підрозділів. Підвищення ролі студентського самоврядування як рівно правового партнера в управлінні університетом.
2. Модернізація університетського менеджменту. Створення сучасної гнучкої і ефективної системи стратегічного і оперативного управління університетом у цілому та його підрозділами, запровадження сучасних інформаційних технологій документообігу, контролю управлінських рішень.
3. Підвищення відповідальності керівників усіх рівнів за заплановані результати діяльності, за виконання управлінських рішень. Розробка, впровадження та сертифікація системи менеджменту якості.
4. Подальше посилення кадрового потенціалу, збереження балансу досвідчених і молодих викладачів і науковців, створення реальних сприятливих умов для творчого росту і просування університетської молоді. Залучення до навчального процесу провідних фахівців українських і зарубіжних університетів і наукових центрів, академічних наукових установ.
5. Активне впровадження систем ефективного заохочення викладачів та науковців за високі результати їх діяльності та сприяння досягненню університетом головної мети розвитку.
6. Прозоре і раціональне використання всіх університетських ресурсів та надходжень, їх концентрація на напрямках, які сприяють досягненню університетом головної мети розвитку.

7. Активна взаємодія і розвиток партнерських стосунків з інститутами НАН України, спільне використання унікального науково-технічного обладнання в дослідженнях і підготовці фахівців.
8. Участь університету у створенні міжрегіональних, міжвідомчих виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів, що охоплюють практично всі сфери економіки, у тому числі в промисловості (нових матеріалів, альтернативних джерел енергії, машино- та приладобудування, паливно-енергетичного, військово-промислового, аерокосмічного та біомедичного комплексів), в аграрній сфері, у сфері освіти, забезпеченні інформаційно-комунікаційних послуг та в інших сферах.
9. Активне і взаємовигідне партнерство із закордонними університетами, науковими і промисловими організаціями та компаніями. Розгорнута участь у міжнародних наукових програмах, які фінансуються організаціями Європейського Союзу та іншими.
10. Активна й наполеглива взаємодія з місцевою владою, Міністерством освіти і науки України, Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України з метою підтримки університетських програм, спрямованих на досягнення головної мети розвитку.

1.3. Пріоритетні напрями діяльності

1. Підвищення результативності та якості фундаментальних і прикладних наукових досліджень у перспективних галузях сучасного наукового пізнання. Ефективна комерціалізація результатів наукових досліджень за участю українських та зарубіжних суб'єктів інноваційної діяльності, вихід на національні і світові ринки наукових розробок і технологій.
2. Підвищення якості навчального процесу, забезпечення його відповідності світовим стандартам, постійне оновлення напрямів, змісту і форм організації навчання відповідно до динаміки національного та світових ринків праці, перехід на проблемно-дослідницьку модель навчального процесу.
3. Подальша інтеграція у європейський та світовий науково-освітній простір.
4. Вдосконалення виховної роботи зі студентською молоддю, зміцнення і розвиток традицій класичного університету, забезпечення історичної

пам'яті університету. Посилення і розширення ролі університету як центру інтелектуальної культури та просвітництва.

5. Посилення соціального захисту та соціальної підтримки викладачів і студентів, розвиток університетської соціальної інфраструктури. Розвиток і модернізація матеріально-технічної бази навчального процесу і наукових досліджень, забезпечення фінансової стійкості університету.

II. Підвищення результативності і якості наукових досліджень та інноваційної діяльності

Найважливішою відмінною ознакою національних дослідницьких університетів є здатність генерувати знання і забезпечувати ефективний трансфер технологій в економіку, вести широкий спектр фундаментальних, прикладних та пошукових досліджень, реалізувати високоефективну підготовку магістрів і кадрів вищої кваліфікації, бути лідером в організації і розвитку інноваційно-наукової, інноваційно-підприємницької діяльності.

Основою функціонування Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна як дослідницького є використання визнаних вітчизняною та світовою громадськістю конкурентних переваг наукових шкіл з математики, фізики, ядерної фізики, радіофізики, хімії, біофізики, біології, економічного та соціально-гуманітарного наукових напрямків, опора на унікальний науково-педагогічний потенціал університету. Перспективи інноваційного розвитку наукових досліджень в університеті пов'язані з можливістю поглибити інтеграцію з наявними в Харківському регіоні провідними в Україні науково-дослідними інститутами в галузях фізики, ядерного реакторобудування, матеріалознавства, радіофізики та електроніки, біофізики, медицини і біології. Одним зі шляхів розвитку науково-інноваційної діяльності університету повинна стати участь університету у створенні міжрегіональних, міжвідомчих виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів.

Університет має необхідний потенціал для проведення досліджень світового рівня, організації підготовки висококваліфікованих спеціалістів, розвитку інноваційно-підприємницької діяльності, насамперед, на таких пріоритетних напрямках:

- нанофізика; наноелектроніка; наноматеріали; нанотехнології, у тому числі нанобіотехнології; технології одержання наноструктурованих матеріа-

лів; пристрої і системи на їх основі; системи, що забезпечують розвиток цих напрямків;

- ядерна фізика та енергетика, фізика плазми, фізика матеріалів, фізичні технології, медична фізика;
- радіофізика та електроніка, біофізика, фізика інформаційно-керуючих систем; пристрої, системи і технології на їх основі; астрономія;
- хімія, біологія, геологія; фізичні, біофізичні, фізико-хімічні технології та технології живих систем, моніторинг навколишнього середовища і екологічна безпека;
- математика, математична фізика;
- інформаційні та телекомунікаційні технології, пристрої та системи;
- гуманітарні технології і моделі розвитку людського капіталу і соціально-економічних товариств.

Основні завдання для кожного з пріоритетних напрямків науково-освітньої діяльності університету:

- розвиток фундаментальних і прикладних наукових напрямків, які забезпечують лідируючі позиції університету;
- становлення університету як національного інноваційного університету, націленого на ефективну комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок за участю українських та зарубіжних суб'єктів інноваційної діяльності;
- розвиток інноваційної освітянської сфери діяльності на основі інтеграції знань, одержаних під час виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інноваційно-підприємницьких робіт із сучасними освітніми технологіями;
- формування широкого взаємовигідного партнерства університету з українськими та закордонними університетами, науковими і промисловими організаціями й компаніями, націленого на забезпечення міжнародного визнання університетської науки і освіти.

Основні напрямки фундаментальних і прикладних досліджень університету на 2010–2020 роки наведені в табл. 1. Перелік заходів щодо розвитку науково-дослідної діяльності університету як національного дослідницького університету та очікувані результати ефективності реалізації завдань, що забезпечать виконання Програми розвитку університету в науковій царині, надані в табл. 2, 3.

III. Підвищення якості та інтернаціоналізація навчального процесу

Метою удосконалення навчально-виховного процесу є забезпечення високої конкурентноспроможності університету на національному і міжнародному рівнях при нерозривному зв'язку передових методів навчання та наукових досліджень, орієнтації освітніх стандартів університету на підготовку професійної та управлінської еліти.

Пропоновані заходи ґрунтуються на засадах:

– гнучкого та оперативного реагування на динаміку ринку праці шляхом коригування та перегляду номенклатури спеціальностей та спеціалізацій, випереджального розвитку навчання на рівнях магістратури та аспірантури за наукоємними напрямками та спеціальностями;

– інтернаціоналізації навчального процесу;

– втілення „студентоцентричної” моделі навчально-виховного процесу;

– розвитку системи внутрішнього та зовнішнього контролю якості освіти, постійного моніторингу навчального процесу, зворотного зв'язку з випускниками, надійної соціальної та психологічної підтримки учасників навчально-виховного процесу;

– розвитку системи залучення до університету обдарованої молоді, моніторингу кар'єрного зростання випускників;

– упровадження у навчальний процес передових навчальних технологій.

Перелік заходів щодо розвитку навчальної діяльності університету та очікувані результати реалізації відповідних задач надано в табл. 4.

Розширення співпраці з міжнародними організаціями, надання можливості українським і іноземним студентам нострифікації дипломів університету на міжнародному рівні, розширення стажувань за кордоном, широке залучення іноземних студентів є пріоритетними завданнями університету з подальшої інтеграції до європейського та світового науково-освітнього простору (табл. 5).

IV. Розвиток соціокультурної та виховної функцій університету

Головними завданнями реалізації соціокультурної та виховної функцій університету (табл. 6) є посилення і розширення інтелектуального та морального впливу університету на внутрішнє та навколишнє середовище, сприяння розвитку духовних потреб людей через їх знайомство з надбаннями класич-

ної культурної спадщини, досягненнями сучасної української та світової культури, популяризація наукового знання.

Таблиця 6

Розвиток соціокультурної та виховної функцій університету.

Тут і далі: „” – за умови одержання бюджетного фінансування*

№ з/п	Напрямок діяльності	Заходи
1	Збереження, примноження та пропаганда університетських культурних традицій	<p>а) Закріплення та розвиток університетських традицій (День випускника, День знань, Дні факультетів, університетські фестивалі, університетські бали тощо).</p> <p>б) Вироблення сталих ритуалів (інавгурація ректора, деканів, «клятва випускника (студента)»).</p> <p>в) Удосконалення системи університетських відзнак, упорядкування університетської території та створення «місць пам'яті» (меморіальні дошки, пам'ятники, іменні аудиторії, зони відпочинку, встановлення стел та позначок з університетською символікою (годинники, ліхтарі, стилізовані «входи» до університетського містечка тощо), розміщення символіки університету на університетських автомобілях.</p>
2	Піднесення ролі університету як інтелектуального та культурного центру	<p>а) Створення в університеті нових музеїв (археології, сучасної науки тощо), виставкових залів, фотогалереї студентського театру (2012-2015 рр.).</p> <p>б) Регулярне проведення в університеті концертів професійних музикантів та співаків, а також фестивалів аматорів (в т.ч. фестиваль іноземних студентів з представленням країни: їжа, вбрання, музика та ін.).</p> <p>в) Організація зустрічей із видатними людьми (зокрема з почесними докторами університету).</p> <p>г) Забезпечення регулярної роботи студентських клубів, інших творчих об'єднань.</p> <p>д) Збільшення кількості студентів, які на постійній основі беруть участь у роботі мистецьких і літературних колективів і гуртків, з 400 до 800 осіб.</p>
3	Просвітительська діяльність та популяризація наукового знання	<p>а) Робота Відкритого університету світової культури для широкого загалу слухачів та лекторію «Вершини науки» (з 2011 р.).</p> <p>б) Виконання видавничої програми «Харківський університет: історія, традиції» та програми науково-популярних видань «Оптимістична наука» (з 2012 р.).</p>
4	Модернізація навчального процесу з фізичного виховання. Розвиток спортивно-масової роботи	<p>а) Подальший розвиток секційної форми організації навчального процесу з фізичного виховання.</p> <p>б) Розвиток мережі спортивних змагань серед студентів і співробітників.</p> <p>в) Забезпечення роботи спортивних кімнат у всіх студентських гуртожитках університету.</p> <p>г) Капітальний ремонт спортивних баз навчального корпусу на пл. Свободи, 6, головного корпусу університету (пл. Свободи, 4) та фізико-технічного факультету, капітальний ремонт спортивного комплексу „Каразінський”.*</p>

V. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень

Передбачається (табл. 7) реорганізація управління інформаційною інфраструктурою університету, спрямована на створення системи координації робіт з інформатизації факультетами та підрозділами університету. Ядром цієї системи повинна стати постійно діюча комісія Вченої ради університету, яка має взяти на себе функції моніторингу стану інформатизації, розробки напрямів розвитку інформаційної інфраструктури університету, замовника проектів інформатизації в університеті.

Другим важливим завданням є модернізація інформаційної інфраструктури університету з метою створення перспективної програмно-технічної та комунікаційної платформи для інформатизації університету.

Важливим чинником успіху програми інформатизації університету є успішне виконання проекту, який передбачає створення інформаційної системи, що забезпечує проведення лекцій, практичних занять, семінарів та конференцій через Інтернет.

Головною проблемою є проблема інформатизації управління університетом, що включає, зокрема, створення та впровадження системи електронного документообігу та інтегрованої інформаційної системи управління університетом. Першочерговою задачею, яка постає при виконанні цих завдань, є формалізація відносин в системі управління університетом, що передбачає зміну існуючих правил поведінки при прийнятті управлінських рішень.

Якісне інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень в університеті передбачає, в першу чергу, підвищення ефективності функціонування Центральної наукової бібліотеки, що вимагає нові принципи формування бібліотечного фонду, розвиток фонду електронної бібліотеки та її функцій, реорганізацію фонду бібліотеки та системи обслуговування, вдосконалення і розвиток матеріально-технічної бази бібліотеки. Центральна наукова бібліотека в найближчі роки повинна досягти рівня інформаційно-бібліотечного обслуговування, притаманного провідним університетам світу. Основними завданнями (табл. 8) є:

– запровадження передових інформаційних технологій для здійснення наукової, науково-інформаційної, культурно-просвітницької діяльності та міжнародного співробітництва у сферах формування, обміну і використання світових бібліотечних ресурсів;

- формування універсального фонду інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв інформації;
- створення електронної бібліотеки університету і надання на її основі нових послуг студентам, аспірантам, професорсько-викладацькому складу, працівникам;
- підвищення ефективності інформаційно-бібліотечного обслуговування шляхом забезпечення доступності до повнотекстових ресурсів;
- створення страхового фонду рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань.

VI. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання

Виконання завдань цього розділу Програми (табл. 9) передбачає:

- забезпечення фінансової стійкості університету, оптимізацію використання видаткової частини бюджету при першочерговій увазі до напрямів, що забезпечують досягнення стратегічної мети розвитку;
- міцну соціальну підтримку працівників і осіб, які навчаються, удосконалення системи заохочень, матеріальних і моральних стимулів;
- гарантування безпечних і сприятливих умов праці і навчання;
- результативну співпрацю адміністрації з профспілками, органами студентського самоврядування.

VII. Посилення кадрового потенціалу університету

Метою реалізації цього розділу Програми є забезпечення умов і стимулів продуктивної праці співробітників, що є необхідною умовою виконання стратегічної мети розвитку університету. Діяльність із посилення кадрового потенціалу передбачає удосконалення механізмів підвищення мотивації діяльності та безперервного професійного зростання науково-педагогічних працівників і науковців та додержання оптимальних вікових пропорцій, спадкоємність кадрового потенціалу науково-педагогічних працівників університету та приток талановитої молоді. Заходи Програми у сфері кадрової діяльності наведені в табл. 10.

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

КОНЦЕПЦІЯ
ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО
на період до 2017 року

Київ 2013

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

В умовах глобалізації світу, нових викликів національній безпеці, стрімкого розвитку науки, новітніх інформаційних технологій необхідно створити умови для інноваційного розвитку військової освіти, професійного розвитку військовослужбовців, зміцнення їх лідерських якостей, збагачення інтелекту та духовності, виховання в душі постійної готовності до захисту Вітчизни.

Основною метою освітньої діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (далі – Університет) є підготовка (перепідготовка та підвищення кваліфікації) висококваліфікованих фахівців для Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, правоохоронних органів та збройних сил інших держав відповідно до державного замовлення і договірних зобов'язань. Університет провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям повної вищої освіти та кваліфікації за широким спектром напрямів науки, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром освітньої, наукової та науково-технічної діяльності у Збройних Силах України, має розвинуту інфраструктуру навчальних, навчально-наукових та наукових підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність.

Основними принципами освітньої діяльності Університету є:

доступність для кожного офіцера Збройних Сил України всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються Університетом;

рівність умов для кожного слухача щодо повної реалізації його здібностей, таланту, всебічного розвитку;

гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;

незалежність освітньої діяльності Університету від впливу політичних партій, громадських і релігійних організацій;

наступність у навчанні від тактичного до оперативного-тактичного та оперативно-стратегічного рівнів підготовки на основі єдності сучасних поглядів і підходів до підготовки військових фахівців усіх ланок військового управління;

постійне вдосконалення змісту навчання, орієнтація на новітні технології та методики навчання, максимальне використання в навчальному процесі сучасних інформаційно-аналітичних систем;

взаємозв'язок із військовими навчальними закладами іноземних держав; інтеграція освіти та науки у ході освітньої діяльності Університету.

Концепцію освітньої діяльності Університету на період до 2017 року (далі – Концепція) розроблено з метою встановлення стратегічних цілей, основних принципів і завдань щодо подальшого розвитку Університету. Концепція є основою для підготовки комплексної програми заходів щодо її реалізації, спрямована на забезпечення динамічного розвитку навчального закладу.

Стратегічними цілями Концепції є:

у галузі освіти – утримання лідерських позицій у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності військових фахівців;

у науковій діяльності – досягнення статусу самодостатнього науково-дослідного закладу;

у кадровій політиці – розвиток компетентісних характеристик, підвищення якісного рівня науково-педагогічного колективу;

у міжнародному співробітництві – підвищення міжнародного авторитету Університету, забезпечення міжнародних стандартів якості освітніх послуг;

у галузі інформаційного забезпечення – впровадження у всі сфери діяльності Університету новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення;

у формуванні активної громадянської позиції – забезпечення гармонійного розвитку особистості на основі поєднання кращих міжнародних, національних і корпоративних традицій;

в іміджевій політиці – усебічне відображення всіх інноваційних змін Університету, які забезпечуватимуть його позитивне сприйняття громадськістю як навчального закладу нової формації;

у сфері матеріально-технічного забезпечення – розвиток матеріально-технічної бази відповідно до кращих вітчизняних та міжнародних стандартів.

Концепцію розроблено відповідно до Закону України “Про вищу освіту”, Національної доктрини розвитку освіти, Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Концепції розвитку національної інноваційної системи, Державної комплексної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, Програми реформування військової освіти на період до 2017 року.

Основними принципами реалізації Концепції визначено:

інноваційність;

системність та безперервність освіти;

фаховість;
науковість;
корпоративне партнерство;
мобільність.

II. СТАН РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТУ

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського належить до сфери управління Міністерства оборони України.

Діяльність Університету здійснюється відповідно до Статуту.

Рішенням Державної акредитаційної комісії України від 22 червня 2004 року, протокол № 51 (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.07.2004 № 558), Університет визнано акредитованим за IV рівнем (сертифікат про акредитацію серія РД-ІУ № 1123054 від 26.02.2013).

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 13.07.2007 № 610 Університет внесений до Державного реєстру вищих навчальних закладів України (довідка про внесення до Державного реєстру вищих навчальних закладів України № 11-Д-758 від 19.05.2010).

Університет має:

ліцензію Міністерства освіти і науки (серія АЕ № 270232 від 10.04.2013. Термін дії ліцензії за відповідними спеціальностями: 1 липня 2014 року – 1 липня 2022 року;

ліцензію на надання освітніх послуг навчальним закладом, пов'язаних з одержанням освіти на рівні кваліфікаційних вимог до підвищення кваліфікації офіцерського складу та державних службовців Збройних Сил України за базовими напрямками (спеціальностями) (серія АЕ № 270232 від 10.04.2013, термін дії – до 01.07.2014);

ліцензію на надання освітніх послуг навчальним закладом, пов'язаних з одержанням освіти на рівні кваліфікаційних вимог до військової підготовки студентів за програмою офіцерів запасу (серія АЕ № 270232 від 10.04.2013, термін дії – до 01.07.2014);

ліцензію на надання освітніх послуг навчальним закладом, пов'язаних з одержанням освіти на рівні кваліфікаційних вимог до підготовки іноземних громадян за базовими акредитованими напрямками (спеціальностями) (серія АЕ № 270232 від 10.04.2013, термін дії – до 26.12.2016).

В Університеті створено упорядковану систему надання освітніх послуг відповідно до державних стандартів вищої освіти України. Навчання в Університеті побудовано на основі найсучасніших світових поглядів на теорію і практику воєнного мистецтва. Удосконаленню змісту навчання в Університеті сприяло подальше впровадження модульної системи організації навчального процесу, оновлення навчально-методичного забезпечення. Розроблено та впроваджено програми наскрізного практичного навчання для магістрів, реалізовано сучасні форми вивчення навчальних дисциплін.

Інформаційне забезпечення дисциплін навчального плану підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” здійснюється в основному за рахунок підручників і навчальних посібників, виданих в Університеті.

Забезпеченість слухачів підручниками та навчальними посібниками за всіма навчальними дисциплінами становить 100%.

Для забезпечення навчально-виховного процесу в Університеті працює бібліотека, яка має загальний, навчальний і секретний фонди та налічує близько 370 тис. примірників навчальних та художніх видань.

Для підвищення оперативності доступу до інформаційних ресурсів у бібліотеці Університету створено єдину електронну навчальну базу даних (електронну бібліотеку) та електронний каталог літератури, який налічує понад 50 тис. записів. Працюють дві читальні зали, які повністю забезпечені періодичними фаховими виданнями.

Для надання можливості науковим і науково-педагогічним працівникам та слухачам використовувати сучасний інформаційний ресурс, наукові і практичні досягнення передових країн світу в навчальній роботі, науковій та науково-технічній діяльності в Університеті вирішене питання доступу до всесвітньої глобальної мережі Інтернет та АСУ “Дніпро” Збройних Сил України.

Впроваджено сучасні програми підвищення кваліфікації державних службовців I–VII рівнів та військовослужбовців Збройних Сил України.

Надалі діяльність Університету потрібно спрямовувати на удосконалення роботи щодо формування контингенту слухачів, поліпшення їх практичної підготовки на міжвидовій основі за міжвидовим принципом, трансформацію навчально-виховного процесу відповідно до вимог Державної комплексної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, Програми реформування військової освіти на період до 2017 року, Системи оперативних стандартів Збройних Сил України.

Наукова і науково-технічна діяльність Університету здійснюється відповідно до визначених керівними документами Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України напрямів, розвиток яких забезпечують створені в Університеті науково-методичні центри, Центр воєнно-стратегічних досліджень, науково-дослідні лабораторії та наукові групи.

Наукова і науково-технічна діяльність є одним з основних видів діяльності Університету, спрямована на вирішення проблем забезпечення обороноздатності України, розвиток воєнної науки та є головним засобом досягнення високої якості підготовки військових фахівців.

Необхідною умовою інноваційного розвитку Університету є перетворення наукової діяльності в одну з пріоритетних галузей. Наукові дослідження і технології визначають якість освіти, забезпечують оновлення освітніх стандартів, планів і програм, навчально-методичного забезпечення та їх відповідність вимогам сучасності.

Головними завданнями наукової і науково-технічної діяльності Університету є:

дослідження актуальних проблем національної безпеки України у воєнній сфері;

участь у розробленні концептуальних документів з питань оборони держави та розвитку Збройних Сил України;

дослідження форм та способів підготовки, застосування і забезпечення Збройних Сил України;

дослідження актуальних проблем розвитку систем військової освіти та науки Збройних Сил України;

науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу Університету.

Наукова і науково-технічна діяльність організовується та здійснюється за такими основними її видами:

виконання науково-дослідних робіт;

проведення досліджень на навчаннях та інших заходах оперативної, мобілізаційної і бойової підготовки військ, а також у ході їх повсякденної діяльності;

підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;

проведення науково-технічної експертизи;
розроблення наукових праць (монографій, словників, порадників, підручників, методичних посібників, дисертацій, статей, рецензій, відзивів, висновків тощо);

наукове супроводження розроблення проектів статутних, нормативно-правових і нормативно-технічних документів, науково-методичних матеріалів;

підготовка, проведення та участь у наукових і науково-практичних конференціях, семінарах;

винахідницька та раціоналізаторська робота;

наукова робота слухачів;

інші види діяльності, пов'язані з одержанням нових наукових результатів і науковим супроводженням їх практичної реалізації у Збройних Силах України.

В Університеті функціонує три спеціалізовані вчені ради з правом проведення захисту докторських та кандидатських дисертацій в галузі військових, технічних та історичних наук.

Наукові та науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації в Університеті готують у докторантурі та ад'юнктурі, а також шляхом самостійної, поза докторантурою або ад'юнктурою, роботою над докторською або кандидатською дисертацією.

Університет є співорганізатором та активним учасником науково-навчального комплексу, який забезпечує впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес.

Науково-дослідні розробки Університету впроваджуються у діяльність Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, інших установ, військових частин, організацій та підприємств Збройних Сил України. Результати наукових досліджень апробовано на численних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, опубліковано у монографіях і наукових статтях.

В Університеті створено умови для наукової творчості слухачів, працюють наукові гуртки слухачів.

Надалі передбачено розвиток наукових шкіл, підвищення рівня фундаментальних досліджень і прикладних розробок, посилення дослідницького компонента в навчальних програмах.

Домінантною умовою реалізації інноваційного вектора розвитку Університету є його кадрова політика.

Науково-педагогічний склад Університету характеризується значною часткою осіб, які мають наукові ступені докторів і кандидатів наук. Випускаючі кафедри очолюють провідні науковці – доктори наук, професори.

Кадрова робота із заміщення вакантних посад науково-педагогічних працівників Університету здійснюється на конкурсних засадах і відповідно до вимог Інструкції про порядок заміщення вакантних посад командування, наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах (військово-навчальних підрозділах вищих навчальних закладів) на конкурсній основі, затвердженої наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 20.08.2001 № 285/602, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 10.09.2001 № 792/5983.

До навчального процесу активно залучається керівний склад Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, провідні вчені науково-дослідних установ Міністерства оборони України, провідні фахівці вищих військових навчальних закладів України.

Університет має ефективну систему стажування і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Для поліпшення якісної характеристики науково-педагогічних працівників сплановано поступове збільшення частки працівників з науковими ступенями та вченими званнями.

В Університеті ведеться послідовна цілеспрямована діяльність щодо інтеграції в міжнародне військово-освітнє співтовариство: навчальний заклад співпрацює майже з 20 вищими навчальними закладами США, Німеччини, Великобританії, Італії, Росії, Норвегії, Казахстану, Туркменістану тощо.

В Університеті започатковано і щорічно проводяться міжнародні тижні, у ході яких відбувається обмін досвідом підготовки військових фахівців, вивчення процедур та оперативних стандартів України й інших держав.

Для входження в європейський простір передбачено подальше впровадження європейських норм і стандартів в організацію науково-дослідної та навчальної роботи, поширення власних здобутків у цій сфері за кордоном, сприяння інтеграції у міжнародну спільноту вищих навчальних закладів і розширення обміну інформацією із зарубіжними партнерами.

У процесі інформаційного забезпечення наукової та навчальної діяльності керівництво Університету особливу увагу приділяє розвитку бібліотеки, запровадженню прогресивних форм і методів її роботи для якісного забезпечення навчально-виховного процесу.

Для своєчасного та диференційованого забезпечення необхідною інформацією навчального процесу та наукової і науково-технічної діяльності в Університеті створені та постійно поповнюються електронні каталоги і цифрові бібліотеки, у яких зберігаються навчально-методичні матеріали (конспекти лекцій, програми дисциплін, навчальні посібники, тестові завдання тощо), які надходять на електронних носіях чи до яких забезпечено дистанційний доступ.

Для інтеграції усіх програмно-технічних комплексів (системи підтримки прийняття управлінських рішень, управління якістю, інформаційно-бібліотечного забезпечення, управління навчальним процесом, науковими дослідженнями, людськими ресурсами, інформаційними потоками та документами) планується створити систему автоматизації управління Університетом.

Потреби у випуску навчально-наукової та навчально-методичної літератури, збірників наукових праць, періодичних видань, а також іміджевої продукції забезпечують редакційно-видавничий відділ та друкарня Університету.

В Університеті відбувається поступальний розвиток функціональної та матеріально-технічної інфраструктури видавництва.

Для підвищення якості навчального процесу та підтвердження статусу Університету як навчального закладу найвищого рівня акредитації передбачено систематичне розроблення та видання базових підручників, навчальних посібників для профільних дисциплін з усіх спеціальностей.

Слухачі багато часу приділяють заняттям з фізичної підготовки та спорту, досягаючи високих результатів. Серед слухачів та постійного складу Університету є кандидати і майстри спорту з футболу, тенісу, волейболу, гирьового спорту, військового багатоборства тощо; переможці і призери Збройних Сил України.

Слухачі Університету беруть активну участь у вшануванні пам'яті ветеранів Великої Вітчизняної війни, пропаганді здорового способу життя та патріотичному вихованні молоді.

Надалі для сприяння особистісному розвитку та розкриттю творчого, інтелектуального потенціалу планується продовжити формування у слухачів готовності до навчання протягом усього життя, професійної компетентності, активної громадянської позиції, соціальної відповідальності, мобільності, національної ідентичності, інноваційної культури.

В Університеті створений та працює сектор зв'язків із засобами масової інформації, який забезпечує формування позитивного іміджу навчального

закладу на вітчизняному ринку освітніх послуг. Університет плідно працює з представниками військових і цивільних засобів масової інформації на місцевому, регіональному та державному рівнях.

Висвітлення усіх подій, які відбуваються в Університеті та його структурних підрозділах, забезпечується також і своєчасним наповненням WEB-сайта Університету.

Для забезпечення позитивного сприйняття Університету як навчального закладу нової формації передбачено створення у закладі розвинутої мережі іміджевої підтримки усіх інноваційних розробок та ініціатив.

Матеріальна база Університету являє собою сучасний комплекс навчальних корпусів, спортивних залів та відкритих спортивних майданчиків, навчальних командних пунктів, гуртожитків для слухачів і постійного складу Університету, який забезпечує належні умови для навчання слухачів та організації діяльності наукових і науково-педагогічних працівників.

Для реалізації практичної складової навчання створені та діють центр імітаційного моделювання, навчальні командні пункти. Для удосконалення польової виучки використовується польова навчально-матеріальна база навчального центру Університету. Кількість комп'ютерної техніки – понад 1200 персональних обчислювальних машин.

Пріоритетом розвитку матеріальної бази Університету є подальший розвиток та підтримання житлового фонду, матеріально-технічної бази структурних підрозділів, удосконалення спортивно-оздоровчих комплексів.

ІІІ. ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Основними зовнішніми викликами для Університету є:

поглиблення процесів глобалізації та їх вплив на загальні тенденції розвитку оборонної сфери України;

інтеграція української військової науки та освіти у світовий і європейський науково-освітній простір;

посилення конкуренції на ринку освітніх послуг;

скорочення попиту на ринку праці;

відплив висококваліфікованих фахівців;

скорочення чисельності випускників вищих військових навчальних закладів та зниження рівня якості їх знань.

Нові можливості, які відкриваються перед Університетом:

формування нової моделі Університету, яка забезпечуватиме творчу самореалізацію для наукових і науково-педагогічних працівників, співробітників, слухачів, ад'юнктів, докторантів, та надання йому науково-дослідного статусу закладу науково-дослідного типу;

доступність до передових наукових і навчальних технологій;

отримання фінансування на здійснення наукових досліджень і реалізацію освітніх проектів;

розширення можливостей доступу до інформаційних ресурсів;

розширення спектра освітніх послуг.

IV. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ПРІОРИТЕТИ

4.1. Забезпечення європейської якості освіти

Концептуальним напрямом у галузі освіти є утримання лідерських позицій Університету у підготовці військових фахівців оперативно-стратегічного та оперативно-тактичного рівнів і забезпечення їх конкурентоспроможності.

Забезпечення європейської якості освіти та подальше входження у світове освітнє середовище здійснюватиметься досягненням таких *стратегічних цілей*:

реалізацією моделі випереджувальної освіти, заснованої на ідеї становлення всебічно розвинутої особистості та її вмінні адаптуватися до швидких змін у військових технологіях і суспільних процесах, що сприятиме забезпеченню професійної мобільності та конкурентоспроможності випускників;

удосконаленням організації і змісту навчально-виховного процесу в напрямі забезпечення європейських стандартів при збереженні культурних традицій України;

побудовою навчального процесу на принципах гнучкості, адаптивності, економічної ефективності та інноваційності практичної підготовки з орієнтацією на споживачів освітніх послуг.

Досягнення стратегічних цілей забезпечується виконанням *основних завдань*:

переходом на компетентнісну модель підготовки, яка базується на формуванні цілісної системи теоретичних знань та практичних вмінь у вирішенні професійних завдань;

внесенням інноваційних змін у зміст і методологію освіти – участю у формуванні галузевих стандартів освіти, реалізацією педагогічних інновацій;

уведенням інноваційної гнучкої технології планування та організації навчального процесу, орієнтованої на індивідуалізацію навчання та стимулювання творчої самостійної роботи слухачів, забезпечення високої якості знань;

удосконаленням змісту навчальних програм на основі впровадження системи оперативних стандартів Збройних Сил України, вивчення та використання кращих зарубіжних стандартів;

подальшого розвитку системи безперервної військової освіти та підвищення ролі Університету як провідного науково-методичного центру у системі ступеневої підготовки і підвищення кваліфікації військових фахівців;

удосконаленням методики викладання з урахуванням компетентнісного підходу і критеріїв оцінювання рівня знань та якості організації навчального процесу;

упровадженням інноваційних технологій та методів навчання, заснованих на досягненнях інформаційних і дистанційних освітніх технологій;

забезпеченням тісної взаємодії із замовниками при формуванні стандартів вищої освіти;

активним розвитком магістерських програм із врахуванням вимог ринку праці;

забезпеченням безперервної практичної підготовки слухачів;

упровадженням інноваційних підходів до мовної підготовки – досягненням необхідного рівня володіння іноземною мовою; започаткуванням практики читання лекцій і проведення занять іноземною мовою; набуттям умінь сприйняття складної спеціальної інформації, здатності формувати нові ідеї та пропозиції;

забезпеченням варіативності форм навчання, високої якості змістового наповнення навчально-методичних матеріалів.

4.2. Наукова і науково-технічна діяльність

Стратегічними цілями наукової діяльності Університету визначені: гармонізація наукових досліджень і підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до пріоритетних напрямів військової науки; формування нових наукових напрямів і шкіл;

підвищення якості та інноваційної складової наукових досліджень, збільшення кількості наукових розробок, що мають загальнонаціональне та світове визнання;

активне залучення та стимулювання припливу творчої молоді в науку, й освіти.

Основними завданнями щодо вдосконалення системи наукової діяльності є:

створення та розвиток інфраструктури підтримування інноваційної діяльності (наукових лабораторій, експериментальних проблемних груп тощо);

забезпечення розвитку та створення нових наукових напрямів і шкіл завдяки моніторингу пріоритетних напрямів досліджень військової науки щодо проведення фундаментальних і прикладних досліджень;

коригування напрямів досліджень відповідно до змін світової наукової кон'юнктури та вимог замовників і споживачів;

підвищення рівня фундаментальних досліджень і прикладних розроблень;

посилення дослідницької компоненти у програмах підготовки висококваліфікованих фахівців тощо;

активізація діяльності Університету та його структурних підрозділів у розробленні та реалізації державних цільових і військових проектів і програм;

проведення експертно-аналітичного оцінювання наукових розроблень для органів військового управління всіх рівнів; формування портфеля замовлень на дослідження;

подальший розвиток і поглиблення наукового співробітництва завдяки формуванню наукових колективів із наукових та науково-педагогічних працівників Університету, інших вищих навчальних закладів України, провідних вітчизняних учених та фахівців-практиків оборонної сфери для проведення нових, міждисциплінарних за характером досліджень, у тому числі підготовки спільних наукових праць;

підвищення наукової активності всіх суб'єктів освітнього процесу та формування нового покоління педагогів-дослідників: поліпшення якості підготовки та захисту дисертаційних досліджень, поліпшення ефективності роботи докторантури та ад'юнктури, впровадження ефективної системи стимулювання підготовки та захисту докторських і кандидатських дисертацій;

організація ефективної роботи спеціалізованих учених рад щодо захисту докторських та кандидатських дисертацій, розширення переліку наукових спеціальностей;

проведення активної політики трансферу наукових результатів у навчальний процес і професійне середовище проведенням наукових конференцій, форумів, круглих столів, семінарів, лекцій тощо.

4.3. Кадрова політика та формування інноваційної культури

Домінантною умовою реалізації інноваційного вектора розвитку Університету є його кадрова політика, яка спрямована на досягнення *стратегічних цілей*:

формування кадрового та інтелектуального потенціалу відповідно до критеріїв та вимог надання освітніх послуг у сфері вищої освіти;

досягнення лідерських позицій на ринку професійної освіти та статусу провідного центру підвищення кваліфікації та перепідготовки військових фахівців та державних службовців з питань оборони держави;

розроблення системи стимулювання та мотивації праці, орієнтованої на об'єктивне оцінювання реалізації конкретних завдань за кінцевим результатом;

формування інноваційної культури, орієнтованої на творчу діяльність організаційно-управлінського та аналітичного рівня, сприяння розкриттю та реалізації інноваційного потенціалу особистості;

забезпечення високого та якісного рівня кадрового діловодства на основі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

Система кадрового забезпечення спрямовується на вирішення таких *завдань*:

розроблення Програми розвитку кадрового потенціалу Університету, визначення стратегічних показників кадрової політики, створення ефективного механізму її реалізації;

реалізація основних напрямів Концепції підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників Університету;

підготовка науково-педагогічних працівників в ад'юнктурі та докторантурі Університету, а також здобування наукового ступеня поза ад'юнктурою (докторантурою) для забезпечення необхідних критеріїв та вимог надання освітніх послуг у сфері вищої освіти;

удосконалення системи рейтингування науково-педагогічних кадрів, проведення професійних конкурсів на кращого науковця, викладача-мето-

диста, куратора навчальної групи тощо; нормативних документів системи оплати праці та стимулювання, систематизації представлення працівників до відзначення нагородами та почесними званнями;

реалізація комплексу соціальних цільових програм для працівників: поліпшення житлових умов; профілактичне оздоровлення, організація спортивно-оздоровчих заходів, відпочинку тощо.

Основними завданнями щодо формування інноваційної культури є:

розроблення концептуальної моделі корпоративної інноваційної культури як засобу забезпечення ефективності та конкурентоспроможності на ринку освітніх і наукових послуг;

упровадження механізмів, методів і алгоритмів перетворення розвитку інноваційної культури на організований, упорядкований та регульований процес з визначеною структурою відносин, правилами поведінки та дій, відповідальністю;

розроблення механізму формування конструктивного відношення до нововведень;

створення інноваційної атмосфери в колективі, впровадження прогресивних форм менеджменту інноваційної діяльності;

інтенсифікація педагогічних інноваційних процесів: зміна стилю професійного педагогічного мислення; здатності генерувати нестандартні ідеї при вирішенні управлінських і професійних завдань.

4.4. Розвиток міжнародних стратегічних партнерств та професійного співтовариства

Для ефективною реалізації міжнародних зв'язків Університет орієнтується на основні пріоритети міжнародного співробітництва Збройних Сил України.

Стратегічні цілі міжнародної діяльності Університету:

зміцнення та розвиток співробітництва з провідними зарубіжними військовими навчальними закладами;

досягнення міжнародних стандартів якості надання освітніх послуг;

збільшення кількості іноземних громадян для підготовки за акредитованими напрямками (спеціальностями);

участь у проведенні спільних міжнародних навчань.

Забезпечення позиціонування на міжнародному рівні потребує вирішення таких завдань:

активізації, розширення і підвищення результативності міжнародної наукової співпраці;

впровадження кращих досягнень закордонних військових наукових шкіл та передового наукового досвіду міжнародних партнерів Університету в навчальний процес;

формування ефективного механізму наукової співпраці інститутів та підрозділів Університету з міжнародними партнерами, активне залучення співробітників міжнародних дослідницьких центрів та знаних зарубіжних учених у навчальний процес;

входження в систему міжнародного науково-інформаційного і комунікаційного простору;

активне залучення слухачів до різних форм міжнародної наукової діяльності;

активізація публікацій науково-педагогічних працівників у міжнародних наукових виданнях.

4.5. Навчально-методичне та інформаційне забезпечення

В Університеті спрямоване на впровадження у всі сфери його діяльності новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення, інтеграції наукової бібліотеки у вітчизняний військовий інформаційний простір, розвиток і популяризацію видань Університету.

Навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців здійснюється відповідно до чинних нормативних актів і рекомендацій Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, галузевих стандартів вищої освіти і стандартів вищої освіти Університету.

Навчальні плани підготовки магістрів за всіма спеціальностями складено з урахуванням вимог Болонської декларації, сучасних технологій та досвіду підготовки відповідних фахівців у закордонних військових навчальних закладах. Навчальні плани затверджені та погоджені з усіма зацікавленими структурами.

В Університеті ефективно впроваджуються новітні технології навчання:

групові форми навчальної роботи, які навчають колективних методів розроблення та прийняття управлінських рішень, розвивають взаємодопомогу та співробітництво, взаємоконтроль і взаємооцінювання;

круглі столи, що відтворюють реальні проблемні ситуації, потребують від учасників умінь аналізувати проблеми, вибирати між альтернативами, швидко орієнтуватися в обстановці, організовувати, координувати, контролювати роботу інших, брати на себе відповідальність за прийняте рішення;

проблемне навчання, яке спрямоване на залучення слухачів до вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю.

Стратегічними цілями Університету у сфері розвитку інформаційного забезпечення є:

створення мережевого вищого навчального закладу, інформатизація процесу управління для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень;

забезпечення навчальної, наукової та інших сфер діяльності Університету сучасними інформаційними технологіями;

формування єдиного інформаційного освітнього середовища та інтеграція у вітчизняний інформаційний простір.

Стратегічні цілі досягатимуться:

упровадженням і розвитком єдиної корпоративної інформаційної системи – впровадженням провідних інформаційних технологій управління кадрами, знаннями та процесами Університету; інтеграцією усіх програмно-технічних комплексів у єдину систему для ефективного управління Університетом та раціонального використання інтелектуального потенціалу його працівників; створенням єдиної системи електронного документообігу;

інформатизацією процесу навчання – впровадженням активних методів навчання на базі нових інформаційно-комунікаційних технологій; використанням комп'ютерних технологій для моніторингу та аналізу якості знань, розробленням та апробацією нових методик тестування; розробленням автоматизованих навчальних курсів; створенням медіацентру навчальних курсів для самостійного навчання тощо;

формуванням єдиного інформаційного освітнього середовища – створенням спеціалізованих навчальних WEB-серверів; розвитком WEB-сайта Університету та інститутів; удосконаленням дистанційних освітніх технологій на основі віртуального навчання в режимі он-лайн, відеоконференцій, Інтернет-семінарів тощо;

упровадженням автоматизованих інформаційно-пошукових бібліотечних систем – розвитком системи електронного формування бібліотечних фондів,

електронного каталогу книг і періодичних видань бібліотеки, забезпеченням доступу до цифрових засобів масової інформації, національних і міжнародних електронних бібліотек, наукових та інформаційних фондів; упровадженням новітніх програмно-апаратних комплексів підготовки друкованих та електронних видань у РВВ та друкарні Університету; розширенням можливостей доступу слухачів, наукових і науково-педагогічних працівників до освітніх і наукових інформаційних ресурсів через Інтернет; розвитком механізмів захисту прав інтелектуальної власності та забезпеченням інформаційної безпеки.

4.6. Формування активної громадянської позиції

Стратегічним орієнтиром у формуванні активної громадянської позиції є забезпечення гармонійного розвитку особистості завдяки засвоєнню європейських та національних цінностей і військових традицій.

Досягнення поставленої мети буде забезпечуватися вирішенням таких завдань:

вдосконалення вітчизняного організаційно-методичного забезпечення виховного процесу, вивчення, узагальнення та впровадження кращих надбань міжнародного досвіду організації виховної роботи у процес формування активної громадянської позиції особистості;

сприяння активному обміну теоретико-методологічними засадами системи національного виховання, новими підходами, формами і методами виховної діяльності завдяки організації й проведенню науково-методичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо;

сприяння вихованню духовності та культури залученням слухачів до участі у заходах вшанування пам'яті ветеранів війни, пропаганди військової служби.

4.7. Формування іміджевої політики

Іміджева політика, розвиваючи досягнутий рівень представлення Університету, повинна забезпечити його позитивне сприйняття як навчального закладу нової формації, усебічно віддзеркалюючи всі інноваційні зміни.

Іміджева політика спрямовується на досягнення *стратегічних цілей*:

формування військового іміджу та корпоративної культури, створення ефективних моделей іміджу для різних цільових аудиторій;

формування та просування бренду “Національний університет оборони України імені Івана Черняховського”;

створення та розвиток військових друкованих і електронних видань.

Досягнення стратегічних цілей здійснюється виконанням завдань організаційного, координаційного управління та контролю:

позиціонування Університету як лідера на ринку освітніх та навчальних послуг у військовій сфері;

формування позитивного інноваційного іміджу Університету – інформування всіх цільових груп громадськості щодо його місії, довготривалих цілей, політики, програм і завдань; популяризація бренду Університету на національному, регіональному, державному та міжнародному рівнях;

використання мережі Інтернет як ефективного інформаційно-комунікаційного каналу, розвиток і супровід сайту Університету у глобальному інформаційному середовищі;

організація PR-діяльності, спрямованої на різні цільові аудиторії завдяки використанню традиційних та інноваційних комунікаційних каналів;

планування і здійснення рекламної діяльності Університету – вивчення сегментів ринку, на яких планується рекламувати освітні послуги і наукову продукцію; визначення цілей та вироблення основних ідей рекламних кампаній; визначення типів носіїв реклами та їх оптимальне поєднання (газети, журнали, рекламні ролики тощо);

удосконалення концепцій і сценаріїв проведення спеціальних заходів Університету (для зовнішніх і внутрішніх аудиторій).

4.8. Розвиток матеріально-технічної бази

Розвиток і реалізація освітніх програм потребує формування міцної матеріально-технічної бази, яка відповідає сучасним міжнародним стандартам, що визначено *стратегічною метою* Концепції інноваційного розвитку Університету.

Для досягнення стратегічної мети необхідно виконати *такі завдання у сфері матеріально-технічного забезпечення:*

розвиток об’єктів соціальної інфраструктури та спортивно-оздоровчих комплексів Університету та його структурних підрозділів – інститутів;

упровадження сучасного бібліотечного обладнання для розвитку проекту електронної бібліотеки;

дотримання відповідності ліцензійних та акредитаційних вимог щодо матеріально-технічного забезпечення навчального процесу;

упровадження нових і модернізація діючих лінгафонних аудиторій для вивчення іноземних мов з урахуванням інноваційних методів навчання;

оновлення інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури Університету;

реконструкція та модернізація навчальних командних пунктів з урахуванням сучасних інноваційних професійно-орієнтованих технологій;

поліпшення житлово-побутових умов слухачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (вересень 2014 – січень 2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf

2. Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1427/>

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. Мірзодаєва Т.В. Концептуальні підходи до формування міждержавних інноваційно-освітніх мереж підприємницького типу/ Т.В. Мірзодаєва, О.О. Романовський // Міжнародний науковий вісник. – Ужгород: Зак ДУ, 2012 – Вип.5(24). – С.328

5. Национальные исследовательские университеты: вопросы формирования развития сети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.strf.ru/organization.aspx?CatalogId=221&d_no=17248.

6. Офіційний сайт УжНУ [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.uzhnu.edu.ua/>

7. Похолков Н.П. Миссия инновационного (предпринимательского) университета/ Н.П. Похлоков, Б.Л. Агранович // Инженерное образование – 2004.- №2- С.6-11.

8. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

9. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

10. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

11. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
12. Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності : Закон України від 01.12.1998 № 284-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 2-3. – С. 20.
13. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 166.
14. Севостьянова Д.В. Проблеми стимулювання інноваційної діяльності промислових підприємств / Д.В. Севостьянова // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово- господарської діяльності підприємства. – 2012. – № 58 (964). – С. 156-160
15. Черніга Р. Наука в Україні: особливий шлях розвитку чи глибокий занепад?[Електронний ресурс] / Роман Черніга. – Дзеркало тижня. – 12 червня 2015р. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/science/nauka-v-ukrayini-osobliviy-shlyah-rozvitku-chi-glibokiy-zanepad-.html>
16. Шовкалюк В.С. Інноваційний розвиток України: особливості 2012 року / В.С. Шовкалюк// Наука України у світовому інформаційному просторі. — Вип. 7. — К.: Академперіодика, 2013. — С. 14-25.
17. Щодо виконання у березні 2015 року Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (інформаційна довідка)/ Урядовий офіс з питань європейської інтеграції[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/download/Sessions/s4/5.1.%20Zvit%20z%20implementacii%20Ugody%20pro%20associaciu_berezen%202015%2003%2030.pdf
18. Щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/04/29/shhodo-proektu-zakonu-ukrayini-pro-naukovu-i-naukovo-texnichnu-diyalnist/>
19. Ľudmila Čábyová, Jana Černá, Spolupráca univerzít a podnikov [Електронний ресурс]. - Zborník vedeckých prác z výskumného grantu VEGA č. reg. č 1/1059/11 Bariéry distribučných ciest znalostí z univerzít do podnikateľského prostredia. – Trnava, 2012. – Режим доступу: http://fmk.sk/download/konferencie/zborniky/Spolupraca-univerzit-a-podnikov_Zbornik-vedeckych-prac.pdf

РОЗДІЛ II.

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

2.1. Інтеграція науки, освіти і виробництва як напрям підвищення конкурентоспроможності України

Запровадження в Україні економіки, яка ґрунтується на виробничому використанні знань, інформації та технологій, неможливе без приведення у відповідність до інноваційних вимог таких елементів системи, як:

- інтелектуальний потенціал суспільства, вертикаль: «наука – освіта – виробництво»;
- система структурних пріоритетів;
- організаційно-інституційний режим;
- фізичне середовище інновацій;
- система соціалізації і освіти;
- фінансові засади діяльності;
- адаптація до зовнішнього контексту інноваційних перетворень.

Всі вищевикладені вимоги дає підстави визначити такі **пріоритети**:

1. Розвиток інтелектуального потенціалу.

Розвиток інтелектуального потенціалу населення – основа основ інноваційного вибору України та базовий пріоритет державної політики в освітянській, науковій та науково-технічній сферах. Реалізація та розвиток творчих здібностей талановитих дітей і молоді, комплексний розвиток системи освіти, стимулювання дослідницької та наукової діяльності, заохочення до творчої розумової праці, підвищення суспільного престижу праці вченого і науковця – головні цілі держави на шляху до побудови економіки знань в Україні.

2. Інтеграція науки, освіти і виробництва.

Формування системи «наука-освіта-технологія-інновація-виробництво» – наріжний камінь розвитку постіндустріальних суспільств та єдиний можливий шлях до підвищення конкурентоспроможності України. Саме

через інтеграцію різних елементів науково-технічного, освітнього і виробничого комплексу Україна має розбудувати власну національну інноваційну систему як сукупність наступних елементів: установ наукової і освітньої галузі, в яких створюються нові знання; нормативної та макроекономічної бази, що включає, зокрема, заходи торгівельної політики, які впливають на просування технологій та їхню вартість; інноваційних та техно-виробничих інфраструктур, спроможних до реалізації інновацій та перетворення їх у товар; можливостей доступу до глобальних інноваційних комунікацій; ринкових умов, що сприяють впровадженню інновацій.

3. Структурні пріоритети.

Структурній перебудові економіки надається вирішальне значення для забезпечення переходу на інноваційну модель зростання та впровадження економіки знань. Головним змістом структурного маневру є випереджаюче зростання частки галузей і виробництв з високим ступенем технологічної переробки та доданої вартості, швидким оборотом капіталу і значною часткою наукоємної складової. Найбільш вагомими очікуваними економічними результатами з погляду впровадження науково-технічних інновацій на підприємствах України є:

- а) ефективність та ощадність використання енергетичних і матеріальних ресурсів;
- б) збільшення частки продукції з високим ступенем переробки;
- в) впровадження сучасних управлінських новацій та елементів логістики у виробництво;
- г) забезпечення гнучкості виробництва з урахуванням попиту на інновації.

4. Організаційно-інституційне забезпечення інноваційних процесів.

Динамічний інноваційний розвиток та економічне зростання на основі оновленої інфраструктури мають здійснюватися шляхом вдосконалення державного менеджменту в науково-технічній та інноваційній сферах. Інновації в системі управління процесами суспільного розвитку – шлях до підвищення ефективності державної політики в цілому.

Для досягнення суттєвих позитивних зрушень у цьому напрямі необхідно:

- а) вдосконалити інституційні основи державної науково-технічної та інноваційної політики;
- б) подолати роз'єднаність та відособленість серед освітніх та наукових закладів;

в) централізувати політику держави в інноваційній сфері в межах єдиного компетентного органу виконавчої влади;

г) посилити статус Ради з питань науково-технічної політики при Президентові України, розробити механізм неухильного виконання її рішень;

д) сформувати загальнодержавну систему автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки і зберігання, поширення та надання інформації у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку;

е) вдосконалити систему державного фінансування інноваційних процесів, механізми державного замовлення в науково-технічній сфері, а також моніторингу ефективності фінансування та реалізації наукових та інноваційних проектів.

5. Розвиток системи інноваційно орієнтованої освіти.

Для ефективного забезпечення реалізації інноваційної стратегії України необхідно створити механізм визначення потреб у спеціалістах для формування державного замовлення на підготовку фахівців, яке має ґрунтуватися на повноцінних прогнозно-аналітичних дослідженнях,

6. Підвищення ефективності фінансування інноваційних процесів.

Упорядкування системи фінансування інноваційних процесів є головною передумовою підвищення результативності державної політики в цій сфері, а також запорукою ефективності розбудови економіки знань в Україні. З метою підвищення ефективності системи фінансування інноваційних процесів необхідно здійснити такі кроки:

а) запровадження та розвиток конкурсних засад у питаннях розподілу коштів на наукові і освітянські програми та проекти, залучення незалежних громадських організацій до контролю за використанням відповідних коштів;

б) вдосконалення національного законодавства щодо створення інтегрованих промислово-фінансових груп (холдингів, корпорацій) з метою стимулювання інтеграції інноваційних ресурсів та інвестиційних капіталів;

в) розробку системи заходів щодо залучення вітчизняних банків у справу кредитування здобуття освіти населенням, а також суттєве розширення кількості кредитно-фінансових компаній, що займаються кредитуванням інноваційної діяльності, прискорення процесів створення інноваційно орієнтованих банків;

г) розгляд перспективи реформування системи фінансування наукових установ шляхом впровадження дворівневої системи фінансового забезпечення: базове фінансування (утримання матеріальної бази, оплата комунальних

послуг); грантове фінансування на конкурсній основі через державні наукові фонди, а також із спеціального фонду;

д) вдосконалення механізмів державного замовлення на інноваційну продукцію;

е) створення системи спеціальних фондів державного фінансування науково-технічних програм та інновацій.

7. Посилення міжнародної кооперації в освітній, науково-технічній та інноваційній сферах.

Міжнародна кооперація в освітній, науково-технічній та інноваційній сферах – це не лише важливий напрям зовнішньої політики держави, а й основний засіб залучення та адаптації України до сучасних надбань науково-технічного прогресу, базова складова гуманітарної інтеграції суспільства. З метою посилення міжнародного напрямку інтеграції необхідно:

1) передбачити кошти на участь представників України у проведенні відповідних міжнародних заходів (конференцій, семінарів, круглих столів) та підвищити дисципліну використання цих коштів;

2) запровадити моніторинг розвитку глобальних подій, інфраструктур та процесів в освітній, науково-технічній та інноваційній сферах;

3) залучити Україну до стратегічних міжнародних проектів і програм, які реалізуються зараз, та виключити можливість незалучення України до регіональних та континентальних освітньо-науково-інноваційних проектів у майбутньому;

4) прискорити адаптацію стандартів в системі національної освіти відповідно до визначених критеріїв Європейського Союзу.

8. Регіоналізація інноваційної та науково-технічної політики.

Інноваційний розвиток регіонів, стимулювання процесів інфраструктурного оновлення та комплексного соціально-економічного розвитку територій – одне з головних стратегічних завдань інноваційної стратегії України, яке, зокрема, передбачає наступне:

1) поглиблення інтеграції регіональних освітніх і наукових інфраструктур шляхом посилення зв'язків між регіональними центрами та відділеннями НАН України та інших галузевих академій, науково-дослідницькими інститутами, академічними закладами та підприємствами;

2) стимулювання створення «академічного інноваційного поясу» навколо НАНУ та її регіональних центрів, який має складатися із підприємств, що впроваджують наукові розробки у виробництво;

3) збільшення кількості підприємств, які впроваджують інновації шляхом надання «місцевих преференцій» (стимулів, які ініціює місцева влада), посилення інноваційно-модернізаційної складової приватизаційних процесів, впровадження системи регіональних інноваційних пріоритетів;

4) запровадження «інноваційності» в якості одного із основних статистичних критеріїв оцінки регіонального розвитку, а також практики періодичних статистичних звітів за показниками регіонального інноваційного розвитку;

5) сприяння розробці та впровадженню регіональних програм інноваційної політики в Україні на основі опрацьованого досвіду регіонів-лідерів.

2.2.Трансфер технологій як основний механізм поєднання науково-технічної і виробничої діяльності

Основним механізмом поєднання науково-технічної діяльності з виробничою є трансфер технологій – процес передачі нової ідеї, технології або розробки у використання. Нормативно-правове поле у сфері трансферу технологій в Україні не є «неораною цілиною». Ще у 2006 році було прийнято Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [16], покликаний забезпечити ефективне використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічність виробництва продукції, охорону майнових прав на вітчизняні технології та/або їх складові на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері. На виконання цього Закону було затверджено необхідні для його реалізації підзаконні акти. Однак результативність сфери трансферу технологій в Україні залишається невисокою.

Вітчизняний ринок високих технологій фактично знаходиться під контролем неурядових організацій. Наукові розробки, створені за державні кошти, здебільшого комерціалізуються без будьякого відшкодування державі. Не забезпечується захист майнових прав на технології та їх об'єкти. Відсутні стимули для розробки пріоритетних технологій та їх впровадження у виробництво. Важливим кроком на шляху вирішення зазначених проблем має стати реалізація положень зазначеного вище Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

У законі наводиться визначення терміну трансферу технології як передача технології, що оформляється шляхом укладення двостороннього або бага-

тостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права і обов'язки щодо технології та/або її складових.

Головною метою державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій закон передбачає забезпечення розвитку національного промислового і науково-технічного потенціалу, його ефективного використання для вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави та забезпечення технологічності виробництва вітчизняної продукції з урахуванням світового досвіду, можливих соціально-економічних, технологічних і екологічних наслідків від застосування технологій та їх складових, сприяння розвитку виробництва, в якому використовуються новітні вітчизняні технології.

Для забезпечення реалізації положень Закону Міністерством освіти та науки України спільно з Фондом державного майна України, Національною академією наук України та іншими центральними органами виконавчої влади розроблено низку підзаконних актів, які в установленому порядку були внесені на розгляд до Кабінету Міністрів України та прийняті ним. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 1 серпня 2007 р. №995 затверджено Типове положення про структурний підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

Постановою доручено міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Національній та галузевим академіям наук, що виконують функції, пов'язані з розробленням технологій та їх складових частин, набуттям, ліцензуванням і захистом прав інтелектуальної власності на них, трансфером та використанням нових технологій створити у центральних органах виконавчої влади, обласних та міських державних адміністраціях, установах Національної та галузевих академії наук України.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право здійснення посередницької діяльності у сфері трансферу технологій» від 26 червня 2007 р. № 861 визначає порядок акредитації осіб, які мають намір займатися посередницькою діяльністю у сфері трансферу технологій. На виконання положень постанови прийнято Накази Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження складу Державної комісії з питань акредитації фізичних та юридичних осіб на право провадження посередницької діяльності у

сфері трансферу технологій» (від 24 липня 2007 р. № 646), «Про затвердження форми заявки та переліку документів, необхідних для проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право провадження посередницької діяльності у сфері трансферу технологій» (від 25 липня 2007 р. № 654).

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про передачу МОН повноважень на затвердження порядку ведення Державного реєстру договорів про трансфер технологій» від 06.02.08 № 252 Міністерство освіти і науки України забезпечує ведення державного реєстру договорів про трансфер технологій, що сприятиме систематизації та уніфікації інформації щодо трансферу технологій, забезпеченню охорони майнових прав на вітчизняні технології та розширенню міжнародного співробітництва у цій сфері. На виконання зазначеного розпорядження розроблено Порядок державної реєстрації договорів про трансфер технологій та ведення Державного реєстру договорів про трансфер технологій, який затверджено наказом МОН від 14 травня 2008 року № 409 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 травня 2008 р. № 464/15155.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер» від 04.06.08 № 520 затверджено мінімальні ставки винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер, в залежності від обсягу продукції, що вироблена з її застосуванням, що сприятиме розвитку цивілізованого ринку трансферу технологій, інноваційних продуктів, товарів і послуг в Україні.

Досвід розвинених країн свідчить, що потужним каталізатором залучення суб'єктів господарювання до інноваційної діяльності виступає система установ інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, призначених для більш ефективної реалізації інноваційних проектів, склад якої обумовлюється економічними, культурними, політичними, соціальними та іншими особливостями.

З метою створення в Україні інноваційної інфраструктури Міністерством освіти і науки України розроблено, а постановою Уряду від 14.05.2008 р. № 447 затверджено державну цільову економічну Програму створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 рр. Програма визначає оптимальний варіант вирішення проблеми створення організаційно-економічних умов, які дієво впливатимуть на підвищення інноваційної активності та конкурентоспроможності економіки країни, здійснення технологічного прориву і забезпечуватимуть формування постійної потреби в розробці та

реалізації інновацій, ефективному використанні науково-технічного, інноваційного та освітнього потенціалу країни в інтересах суспільства. Програмою визначено мінімальну кількість інноваційних структур, створення та діяльність яких дасть можливість забезпечити належну допомогу інноваторам на всіх рівнях. Поряд з державними коштами до фінансування її заходів залучатимуться кошти місцевих бюджетів та з позабюджетних джерел. Частка внеску держави становитиме біля третини загального обсягу її фінансування. Тому для успішної реалізації програмних заходів важливо, щоб держава виконала свої зобов'язання, що підтвердить іншим потенційним інвесторам важливість для неї цього напряму діяльності.

Відповідно до Національного плану дій на 2012 рік [25] Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження від 10.09.2012 № 691-р «Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері» [27]. Метою цієї Концепції є удосконалення засад державного регулювання в інноваційній сфері, розбудова економічних, структурних і організаційних основ інноваційної діяльності, забезпечення взаємодії різних інституцій під час упровадження інновацій, створення системи надання державної підтримки інноваційному розвитку національної економіки, створення сучасного ринку інновацій та технологій, визначення механізму оперативного реагування на зміни в інноваційній сфері. На виконання пункту 2 цього розпорядження Держінформнауки спільно із зацікавленими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України та галузевими Національними академіями наук підготували проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на період до 2014 року» [19].

Заходи спрямовані на уточнення завдань і функцій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в інноваційній сфері та надання правових засад створення місцевими державними адміністраціями структурних підрозділів з питань інноваційного розвитку. Низку заходів спрямовано на створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, упровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури, ринку інновацій та технологій шляхом удосконалення правових засад функціонування технологічних парків, сприяння створенню та забезпечення функціонування технологічних платформ, спрощення процедур утворення інноваційних кластерів, малих інноваційних підприємств.

Для спрощення та уточнення процедури державної реєстрації інноваційних проектів постановою Кабінету Міністрів України від 06.06.2012р. № 573 [15] внесено зміни до Порядку державної реєстрації інноваційних проектів [18], зокрема передбачено розгляд інноваційних проектів за принципом «єдиного вікна» та скорочено терміни проведення їхньої державної реєстрації.

2.3. Система інноваційної інфраструктури

Кабінет Міністрів України ще в 2008 році затвердив Державну цільову економічну програму створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 рр. [18]. Ця Програма спрямована на створення розгалуженої інфраструктури сприяння інноваційній діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Вона охоплює також академічну і вузівську науку, малий бізнес. Завдання та заходи Програми спрямовані на:

- розвиток інфраструктури підтримки малого інноваційного бізнесу;
- формування інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності;
- створення у вищих навчальних закладах цілісної системи інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності;
- створення розгалуженої інноваційної інфраструктури на базі наукових установ;
- створення інфраструктури фінансового забезпечення інноваційної діяльності;
- створення системи забезпечення інноваційної діяльності на рівні регіону із забезпеченням міжрегіональної координації її розвитку;
- забезпечення систематичного навчання та підвищення кваліфікації кадрів у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності;
- створення нормативно-правової та науково-методичної бази та розроблення механізму підтримки і розвитку різних типів підприємств, організацій інноваційної інфраструктури.

За відсутності в 2012 році фінансування зазначеної Програми з державного бюджету реалізація її заходів здійснювалася, головним чином, за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших залучених фінансових ресурсів. У регіонах України в ході виконання Програми вже створені та створюються

нові бізнес-інкубатори, наукові парки, бізнес-центри для підтримки малого та середнього підприємництва, центри трансферу технологій, кластери тощо.

Ефективність такого функціонування не є високою через недосконалі правові механізми та неузгодженість між актами законодавства різних галузей. Крім того, поки що в Україні відсутній або є недостатнім відповідний правовий інструментарій, який би сприяв розвитку інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів інноваційного розвитку, центрів трансферу технологій, венчурних фондів та інших організаційно-правових форм, що в цілому формують національну інфраструктуру інноваційної системи.

При цьому питання, пов'язані з визначенням кола суб'єктів інноваційних правовідносин та їх правового статусу, є ключовими при розробленні механізму правового регулювання національної інноваційної системи. Щодо питання правового аналізу прогалин у законодавчому регулюванні, узгодженості законодавчих актів та оцінки їхньої ефективності можна зазначити наступне.

З урахуванням положень ст. 1 Господарського кодексу України (ГК України) та ст.5 Закону України «Про інноваційну діяльність», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи», інших нормативно-правових актів України можна виділити таких учасників інноваційних правовідносин:

- суб'єкти інноваційної діяльності, які є учасниками інноваційно-виробничих, організаційно-інноваційних та внутрішньоінноваційних відносин;
- суб'єкти інноваційної інфраструктури;
- органи державної влади та місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти, наділені щодосуб'єктів інноваційної діяльності організаційно-господарською компетенцією в інноваційній сфері;
- володільці майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, які забезпечують введення останніх у господарський оборот та можливість їх реалізації як інновацій.

2.4. МОН України як центральний орган у сфері інноваційної діяльності

Міністерство освіти і науки України відповідно до чинного законодавства – це головний (провідний) центральний орган виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, який разом з іншими органами

державної виконавчої влади повинен створювати сприятливі правові умови для здійснення інноваційної діяльності.

Результатом роботи у цьому напрямі на сьогодні є удосконалення нормативно-правової бази регулювання діяльності інноваторів, реалізація заходів, спрямованих на розвиток інноваційної інфраструктури, організація цивілізованого трансферу технологій з метою створення умов для формування та ефективного використання інноваційного потенціалу держави, підвищення рівня конкурентоспроможності продукції. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій є пріоритетним напрямом діяльності міністерства.

Разом з тим не всі акти міністерства направлені на підтримку розвитку інноваційної інфраструктури. Так, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік»» [14] та деяких інших законодавчих актів України було повністю скасовано непряму державну підтримку технологічних парків для виконавців проектів, що гальмувало подальший розвиток технопарків та суттєво скорочувало кількість інноваційних проектів, які реалізуються технопарками. Наслідком такого невваженого рішення стало невиконання затверджених бізнес-планів інноваційних та інвестиційних проектів (які, до речі, погоджувалися Комісією з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів), втрата виконавцями інноваційних проектів можливості вчасно розраховуватися за придбане устаткування і виконані науково-дослідні та проектні роботи, втрата довіри іноземних та вітчизняних інвесторів до стабільності правової бази у сфері інноваційної діяльності і відмова від участі у фінансуванні інноваційних проектів. Зберігаючи високі темпи реалізації інноваційної продукції, технопарки протягом 2005-2007 рр. не розпочали виконання жодного інноваційного проекту. В кінці 2007 р. було зареєстровано перший від 2005 р. інноваційний проект.

З метою виправлення ситуації, що склалася, міністерством було розроблено нову редакцію Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», яким відновлено частково податкові та митні пільги для виконавців проектів (по сплаті податку на прибуток та по відстроченню терміну сплати митних платежів при імпорті нового устаткування, обладнання і комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні). Нова редакція закону прийнята Верховною Радою України 12 січня 2006 р. Закон визначив спеціальний режим інноваційної діяльності, який

передбачав надання державної підтримки діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків. На сьогодні прийнята низка нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення реалізації положень цього Закону, зокрема: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.06 р. № 1657 «Деякі питання організації діяльності технологічних парків», якою затверджено новий порядок державної реєстрації технологічних парків та внесені зміни до порядку розгляду, експертизи та державної реєстрації проектів технологічних парків і положення про порядок розгляду та затвердження пріоритетних напрямів діяльності технологічного парку; Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.06 № 1643 «Про затвердження Порядку зарахування сум податку на прибуток підприємств на спеціальні рахунки технологічного парку, його учасників та спільних підприємств, використання зазначених коштів і здійснення контролю за їх використанням», на виконання положень якої підготовлено спільний наказ від 10.01.07 р. № 3 Міністерства освіти і науки, Міністерства фінансів та Головного контрольно-ревізійного управління щодо затвердження зразків плану використання коштів сум податків, зарахованих на спеціальні рахунки технопарків, наказом МОН від 24.02.07 р. №153 затверджені форми звітів про цільове використання сум податків, зарахованих на спеціальні рахунки; Постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.07 р. № 517 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків», де визначено механізм перевірки діяльності технологічних парків шляхом контролю та моніторингу, в першу чергу напрямів використання коштів спецрахунків технопарків та виконавців проектів згідно із Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», бюджетної ефективності проектів технопарків, відповідності задекларованих у бізнес-планах цілей фактично отриманим результатам та перевірку ефективного використання коштів цільових субсидій, зарахованих на спеціальні рахунки технопарків, їх учасників та спільних підприємств.

Серед основних проблем, які виникли під час практичного застосування спеціального режиму інноваційної діяльності, передбаченого Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 12.01.06 р. № 3333IV, є нечіткість його окремих положень та неоднозначне застосування його норм центральними органами виконавчої влади.

Під час реалізації проектів технологічних парків виникає необхідність внесення змін до них у зв'язку з появою нового, більш ефективного устаткування та відповідною зміною технологічних рішень, закладених у проектах. З метою врегулювання зазначеної проблеми Кабінет Міністрів України 8 листопада 2007 р. прийняв розроблену Міністерством освіти і науки України постанову за № 1310, якою внесені зміни до Порядку розгляду, експертизи та державної реєстрації проектів технологічних парків. Постановою зокрема передбачено надання можливості внесення змін до проекту технологічного парку в разі зміни номенклатури товарів, що необхідні для його реалізації, за умови, що це не призведе до збільшення загальної вартості їх імпорту.

Для визначення компетенції кожного міністерства та відомства, причетного до підготовки висновку до проекту діяльності та розвитку технологічного парку та до його інноваційних проектів у частині визначення доцільності державної їх реєстрації, Міністерством освіти і науки України розроблено та затверджено наказами за погодженням з центральними органами виконавчої влади «Критерії оцінки проекту діяльності та розвитку технологічного парку» (від 10.07.07 р. №593) та «Критерії відбору при ухваленні проектів технологічного парку» (від 10.07.07 р. №594).

Для забезпечення активної участі технологічних парків у розробці проектів нормативно-правових актів, підготовці пропозицій щодо поліпшення умов інноваційної діяльності та механізмів реалізації інноваційних проектів при Міністерстві освіти і науки України створено громадську Раду керівників технопарків, склад якої затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.10.07 р. № 913. У своїй діяльності Рада керується Положенням про громадську Раду керівників технопарків, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 19.11.07 р. № 1019. Головним завданням Ради є налагодження ефективної співпраці технопарків та міністерства в створенні сприятливих для їх діяльності умов. Створення зазначеної Ради спрямоване на забезпечення відкритості діяльності міністерства, врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання його рішень у сфері інноваційної діяльності.

Технопарки

Проблема сьогодні полягає не у збільшенні кількості технопарків, а в активізації їхньої діяльності шляхом запровадження стимулів, у тому числі і по-

даткових, які довели свою дієвість у 2000-2004 рр. У зв'язку з цим Держінформнаукою було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Проект закону спрямований на активізацію діяльності технологічних парків, стимулювання реалізації інноваційних проектів, а також чітке визначення механізмів дії окремих положень цього Закону. Проект акта передбачає:

- спрощення порядку реєстрації технопарків;
- визначення підстав щодо встановлення строку дії та порядку запровадження спеціального режиму інноваційної діяльності технопарків під час виконання проектів;
- зміни механізму державної реєстрації проектів технопарків та підстав для скасування державної реєстрації;
- посилення контролю та відповідальності за реалізацію проектів технологічних парків, а також за використання коштів спеціального рахунку, що спрямовуються на виконання проектів технопарку;
- зміни до термінології, що використовується в Законі.

Сьогодні, перш за все, існують проблеми, пов'язані з визначенням правової природи технопарку. У науковій літературі немає єдиного погляду на те, чи слід відносити технопарк до суб'єктів інноваційної діяльності (тобто до тих структур, які розробляють, виробляють і реалізують інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги), чи до суб'єктів інноваційної інфраструктури (до тих структур, які надають послуги (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) із забезпечення інноваційної діяльності, тобто не створюють самостійно інноваційні продукти/продукцію тощо).

Немає єдності у визначенні природи технопарку і в чинних нормативно-правових актах. Так, зокрема, в Законі України «Про інноваційну діяльність» [22] технопарки відносять до інноваційних підприємств, тобто таких структур, які розробляють, виробляють і реалізують інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, тобто до суб'єктів інноваційної діяльності. У той самий час відповідно до Концепції розвитку національної інноваційної системи (Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» [27]) технопарк поряд з науковими парками, технополісами та бізнес-інкубаторами тощо віднесено до суб'єктів інноваційної інфраструктури.

Також немає єдності і у визначенні організаційно-правової форми технопарку. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», За-

кону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [28], Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» [20] технопарк є або юридичною особою (інноваційним підприємством), або структурою, яка створюється групою юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність. У той же час відповідно до ст.403 ГК України та ст.3 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [17] технопарк взагалі позиціонується як один із типів спеціальних (вільних) економічних зон. Тобто взагалі як територія зі спеціальним режимом діяльності.

Існують проблеми, пов'язані із встановленням правоздатності технопарків. Оскільки в Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» цьому питанню не присвячено жодного слова, це дає підстави для визнання за технопарками загальної правоздатності згідно з положеннями, визначеними ЦК та ГК України.

Існують проблеми, пов'язані з діяльністю такої форми технопарку, як група осіб, що діє на підставі договору про спільну діяльність.

По-перше, у разі вибору саме цієї форми організації діяльності технопарку, останній, згідно із ст. 55 ГК України, не може бути визнаний суб'єктом господарювання.

По-друге, відповідно до положень Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» договором про спільну діяльність учасників технопарку залишилася неврегульованою низка важливих для діяльності останнього питань. Серед них слід назвати відсутність закріплення правових підстав можливого припинення діяльності технопарку та його ліквідації, а також самої процедури ліквідації технопарку. Правда, останній аспект віднесений згідно з п. 2 ст.1 закону на розсуд самих учасників технопарку та має визначатися в договорі про спільну діяльність.

Не встановлені правові наслідки припинення дії договору про спільну діяльність, якщо такий юридичний факт настане до закінчення строку виконання зареєстрованого проекту технопарку. При цьому хотілось би відмітити, що за логікою закону це має призвести до ліквідації технопарку, однак прямо така ситуація залишається не врегульованою, що не може вважатися допустимим, враховуючи ту роль технопарків, яку покладає на них держава для стимулювання процесів науково-технічного та інноваційного розвитку.

Крім того, договірні відносини між учасниками технопарку не вичерпуються лише договором про спільну діяльність – в цілому вони носять комплексний характер, оскільки доповнюються різноманітними правочинами на виконання проекту. В результаті між ними складаються «багат шарові» відносини, які, однак, взаємопов'язані та утворюють системну єдність з метою успішного виконання інноваційного проекту. Така їх взаємообумовленість вимагає приділення уваги законодавцем договірним аспектам діяльності технопарку.

Особлива форма технопарку як групи суб'єктів господарювання без наявності статусу юридичної особи викликає необхідність нормативного визначення питань, пов'язаних з відповідальністю учасників технопарку за зобов'язаннями з виконання проекту. Крім того, доцільно закріпити правило про збереження зобов'язань учасників технопарку у разі виходу учасника з технопарку (виходу з договору про спільну діяльність) до закінчення реалізації проекту, на виконання якогортакий договір був укладений.

Ще однією прогалиною у впорядкуванні діяльності технопарків виступає відсутність у Законі положень про розподіл прав на об'єкти інтелектуальної власності та інноваційні продукти між учасниками технопарку. Причому якщо щодо перших об'єктів прогалина заповнюється шляхом звернення до загальних положень про право інтелектуальної власності, встановлених ЦК України [34], то щодо інноваційних об'єктів, участь у створенні яких беруть кілька суб'єктів, така деталізація не завадила б у зв'язку з повною законодавчою невизначеністю щодо них з метою попередження виникнення спірних ситуацій.

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» у своїй преамбулі говорить про те, що він визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків.

Вказаний режим фактично полягає в отриманні технопарками, їх учасниками та спільними підприємствами певних пільгових умов для здійснюваної ними інноваційної діяльності. Відповідно до ч. 1 ст. 3 зазначеного Закону спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується для технопарку строком на 15 років і діє при виконанні його проектів.

Однак такий режим де-факто поширюється не на всю діяльність технопарків, їх учасників та спільних підприємств – він стосується лише умов виконання конкретного, зареєстрованого проекту технологічного парку. Іншими словами, спеціальний режим надається не інноваційній діяльності

технопарку та виконавцям його проекту в цілому, а лише відповідному проекту, який пройшов експертизу та на який отримано свідоцтво про його державну реєстрацію. Отже, мову слід вести не про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарку, а про спеціальний режим виконання певного інноваційного проекту останнього.

Зазначене положення не змінилося і у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України [10].

Також не можна не звернути уваги на наявні законодавчі неточності, прогалини та колізії, пов'язані зі встановленням спеціального режиму інноваційної діяльності для технопарків. Так, реєстрація технопарків віднесена до компетенції центрального органу виконавчої влади з питань науки, однак підставою для цього визнається їх включення до переліку технопарків, наведеному у преамбулі Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», що фактично означає необхідність внесення змін до Закону, а це вже компетенція Верховної Ради як вищого законодавчого органу держави. Тобто положення про компетенцію з реєстрації технопарків є неоднозначним. Зазначені питання частково вирішуються на рівні підзаконного нормативно-правового регулювання [26].

Крім того, користування умовами спеціального режиму при реалізації інноваційних проектів обмежено для технопарку 15-річним терміном. Однак при цьому свідоцтво про реєстрацію проекту технопарку, який є підставою для запровадження спеціального режиму, чинне протягом строку реалізації проекту технопарку, але не більше 5 років. Слід відзначити, що вищезгаданим Законом України не передбачена можливість продовження дії свідоцтва або отримання нового у разі, якщо реальний строк виконання проекту перевищує п'ятирічний термін, а термін діяльності технопарку ще не вичерпаний.

Також, відповідно до положень Закону, реалізація інноваційного проекту може здійснюватися не лише силами самого технопарку, але й шляхом створення спільного підприємства, а також шляхом залучення співвиконавців та виробників продукції. Однак у вищеназваному Законі фактично відсутнє встановлення правового статусу для цієї категорії суб'єктів, що причетні до реалізації проекту технопарку, не визначені правові підстави їх участі у проекті.

В цілому наявність вищеназваних проблем, а також той факт, що в нормативно-правові акти, які регулюють діяльність технопарків, неодноразово вносилися численні зміни та доповнення, які то скасовували, то знову

поновлювали надані цим структурам пільги, не сприяє нормальному та повноцінному функціонуванню вказаних суб'єктів.

Протягом свого існування модель технопарків зазнала певної еволюції. Особливість ранньої моделі наукових парків полягала в існуванні лише одного засновника, а основним видом діяльності було надання власних земель в оренду інноваційним компаніям. Сучасна ж модель науково-технологічних парків передбачає кілька засновників, що ускладнює механізм управління, проте є ефективнішим, особливо у сфері залучення капіталу. Наступною відмінною рисою нової моделі є наявність у технопарку умов для розміщення на його території великої кількості малих підприємств, що сприяє формуванню такої ж кількості малих і середніх компаній, що займаються науково-технічною діяльністю та мають доступ до користування системою колективних послуг і зв'язком із місцевим університетом або науковим центром. Так, згідно з даними Міжнародної асоціації наукових парків, тісні зв'язки між клієнтськими фірмами та університетами зі створенням науково-технічних груп існує у переважній більшості технопарків світу - 72 %.

Таблиця 2.1

Характеристика основних етапів розвитку технопарків світу

Характерна ознака етапу	Етапи розвитку технопарків		
	<i>1 етап (1947-1970)</i>	<i>2 етап (1971-1985)</i>	<i>3 етап (1986-2011)</i>
1. Домінуюча форма технопарку	Університетський технопарк, регіональний галузевий технопарк, науко-град	Мегатехнопарк (технополіс), технологічні інкубатори, спеціалізовані технопарки, центри трансферу технологій	Мережевий технопарк, об'єднання технопарків
2. Основні характеристики домінуючої форми технопарку	Створюються при університетах	Створюються як регіональні структури, зорієнтовані за галузями	Створюються як майданчики для комунікацій
3. Базовий процес	Ведення науково-дослідних розробок	Комерціалізація науково-дослідних розробок	Створення простору для обміну інформацією, спільні проекти
4. Ядро	Університетські лабораторії, комплексні проектні та дослідницькі бюро транснаціональних корпорацій	Офісні комплекси технологічних бізнес-інкубаторів	Віртуальні мережі, мережеві підрозділи технопарків

5. Власники парку	Університети, транснаціональні корпорації	Офісні комплекси технологічних бізнес-інкубаторів	Віртуальні мережі, мережі підрозділів технопарків
6. Продукт технопарку	Інноваційний продукт	Технологічні рішення та технології	Науково-дослідний потенціал
7. Основна послуга технопарку	Доступ до джерела знань (ВНЗ) або джерела практичних завдань (компанія)	Вигідні умови (ріелторський бізнес), розширені супутні послуги	Доступ до професійної спільноти
8. Країни-лідери	США, Велика Британія	Європа, Азія	США

Наукові парки

Важливе місце у групі законодавчих актів, які визначають основні засади інноваційного розвитку країни, займають Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40-IV та Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI від 08.09.2011 р. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає об'єкти та суб'єкти інноваційної діяльності, види і джерела її фінансової підтримки, порядок створення та діяльності в цій сфері комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ, мету та принципи інноваційної політики держави. Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено правові, економічні та організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в країні. За основну мету визначено створення правової бази для концентрації ресурсів на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва та сфери послуг, забезпечення внутрішнього ринку конкурентною високотехнологічною продукцією та вихід з нею на світові ринки.

Чинним нормативним документом є Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» № 2632-VI від 21.10.2010р., зокрема в ній наголошено на необхідності:

- створення укрупнених регіональних університетів, перетворення їх у потужні освітньо-науково-інноваційні центри;
- зміни підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, у тому числі кадрів вищої кваліфікації з питань інноваційної діяльності, (менеджменту, маркетингу, фінансів, комерціалізації);

- створення єдиного наукового та навчально-методичного механізму підготовки кадрів для інноваційної сфери;
- державної підтримки молоді, яка проходить навчання та стажування у провідних зарубіжних університетах і дослідницьких центрах з напрямів інноваційної діяльності;
- удосконалення освітньо-наукової інфраструктури та системи проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у вищих навчальних закладах, впровадження наукових результатів у навчальний процес;
- всебічної підтримки наукової та науково-технічної діяльності щодо подальшого розвитку науки у провідних вищих навчальних закладах, оновлення їх матеріально-технічної бази, зокрема шляхом забезпечення сучасним високотехнологічним наукоємним обладнанням, розвитку структури інноваційної діяльності та трансферу технологій для впровадження науково-технічних розробок;
- розвитку інноваційної інфраструктури в Україні: інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів інноваційного розвитку, центрів трансферу технологій та інших організаційних форм інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, які поєднують науку, виробництво та бізнес, у тому числі шляхом надання державної підтримки.

Стан розвитку науково-технологічної та інноваційної сфери неодноразово розглядався Радою національної безпеки і оборони України. Зокрема, за результатами засідання Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року Президент України видав Указ від 11 липня 2006 року № 606/2006 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України». Одним із завдань, визначених у цьому документі, була розробка Концепції розвитку національної інноваційної системи та плану заходів щодо її реалізації. Концепція розвитку національної інноваційної системи була схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 17.06.2009 № 680-р.

Науково-дослідні парки визнані чи не найголовнішою структурою на шляху комерціалізації інновацій, їх діяльність регулюється Законом України «Про наукові парки» [4]. Цей Закон регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, вироб-

ництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Згідно з цим законом, науковий парк – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку. Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках.

Основними функціями наукового парку є:

- створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції;
- інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення засновників і партнерів наукового парку, надання патентно-ліцензійної допомоги;
- залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників вищого навчального закладу та/або наукової установи до розроблення і виконання проектів наукового парку;
- сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва;
- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розроблення і реалізації проектів наукового парку;
- залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурного) капіталу, підтримка наукоємного виробництва;
- захист та представництво інтересів засновників і партнерів наукового парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також у відносинах з іншими суб'єктами господарювання під час організації та виконання проектів наукового парку в межах, визначених установчими документами наукового парку;
- розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій;

➤ виконання інших функцій, не заборонених законодавством України.

Перелік пріоритетних напрямів діяльності наукового парку формується згідно із законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (433-15) відповідно до напрямів наукової діяльності вищого навчального закладу та/або наукової установи з урахуванням потреб регіону (території), де розташований науковий парк. За цим законом стратегічні напрями інноваційної діяльності до 2021 року охоплюють:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх обробки і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Згідно з цією Концепцією розвитку національної інноваційної системи, національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу. Національна інноваційна система включає підсистеми:

1) *державного регулювання*, що складається із законодавчих, структурних і функціональних інституцій, які встановлюють та забезпечують дотримання норм, правил, вимог в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи;

2) *освіти*, що складається з вищих навчальних закладів, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;

3) *генерації знань*, що складається з наукових установ та організацій незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державні наукові центри, академічні та галузеві інститути, наукові підрозділи вищих навчальних закладів, наукові та конструкторські підрозділи підприємств;

4) *інноваційної інфраструктури*, що складається з виробничо-технологічної, фінансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних, індустріальних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів;

5) *виробництва*, що складається з організацій та підприємств, які виробляють інноваційну продукцію і надають послуги та (або) є споживачами технологічних інновацій.

Метою розвитку національної інноваційної системи є створення умов для підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників шляхом технологічної модернізації національної економіки, підвищення рівня їх інноваційної активності, виробництва інноваційної продукції, застосування передових технологій, методів організації та управління господарською діяльністю для покращення добробуту людини та забезпечення стабільного економічного зростання.

Науковий парк створюється та діє відповідно до Господарського та Цивільного кодексів України [9,10], законів України «Про вищу освіту», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», інших нормативно-правових актів. Саме з Господарського кодексу України витікають можливі господарські об'єднання засновників наукового парку, а саме:

Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації.

Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети консорціум припиняє свою діяльність.

Концерн – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

Головна мета наукових парків полягає у визначенні, розкритті та розвитку інноваційного потенціалу країни, її регіонів, забезпеченні потреб економіки в інноваційних продуктах завдяки формуванню в їх межах сприятливих умов для комерціалізації наукових розробок. Завдяки створенню в межах наукових парків відповідних фінансових і технологічних умов для реалізації інноваційних проектів, управлінського супроводу науково-технологічної розробки, забезпечення захисту інтелектуальної власності автора технічного рішення можна максимально усунути перешкоди на шляху проходження розробки від ідеї до її втілення.

Венчурні фонди

У чинному законодавстві України венчурні фонди є елементами системи інститутів спільного інвестування, запровадженого Законом України «Про інститути спільного інвестування» [23]. Згідно із Законом, венчурний фонд – це недиверсифікований інститут спільного інвестування (надалі – ІСІ) закритого типу, який здійснює винятково приватне (закрите) розміщення цінних

паперів ІСІ серед юридичних осіб та фізичних осіб. Наявна ситуація свідчить про те, що працюючі в Україні венчурні фонди не виконують тих функцій, які притаманні для них у міжнародній практиці.

Разом із тим для повноцінного функціонування в Україні венчурних фондів необхідно запровадити низку організаційно-правових заходів. Так, для залучення до інвестування венчурного підприємництва не тільки юридичних, але й фізичних осіб необхідно створити систему відповідних гарантій як з боку держави, так і з боку муніципальних органів та запровадити заохочувальні механізми податкових пільг, які нині чітко не прописані у Податковому кодексі України [10].

Іншим напрямом розширення кола потенційних інвесторів інноваційних проектів є створення економіко-правових та організаційно-правових умов залучення до інвестування пенсійних фондів.

Чинне в Україні законодавство не передбачає участі у венчурних фондах таких інституційних інвесторів, якими виступають страхові компанії і пенсійні фонди, та й сама мережа пенсійних фондів в країні не є достатньо розвинутою, а діяльність самих приватних пенсійних фондів, як і функціонування венчурних фондів взагалі, спрямована не стільки на реалізацію інвестиційної функції цих інструментів з метою отримання інвестиційного прибутку, скільки використовується для здійснення спекулятивних схем управління власністю та оптимізації податкового тягаря їх учасників.

Для забезпечення ліквідності венчурного бізнесу необхідна наявність не тільки розвинутого фондового ринку, але й інших можливостей реалізації акцій інноваційних підприємств, невідомих широкому колові покупців. З цією метою, запозичивши досвід інших держав, доцільно створити Українську асоціацію біржових дилерів із системою автоматичного котирування, що дозволить укладати угоди через систему телекомунікації по всій території країни.

Актуальною є також потреба створення дієвого механізму стимулювання венчурного інвестування коштами місцевих бюджетів із перспективою організації мережі регіональних венчурних фондів, які надавали б новим компаніям не тільки фінансову допомогу, але і здійснювали б висококваліфіковане всебічне кураторство їхньої діяльності. Реальними інвестиційними джерелами венчурного підприємництва могли б стати кошти Банку розвитку.

Цікавою формою стимулювання ризикового фінансування є можливість надання державних гарантій під інвестиції венчурними фондами малого бізнесу в малі технологічні фірми.

Діяльність венчурних структур як принципово нової організаційної форми прискорення науково-технічного прогресу тісно пов'язана із сукупністю правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Фахівці наголошують на тому, що принципового значення набуває вирішення питання щодо спільного володіння правами на об'єкти інтелектуальної власності працівником і роботодавцем. У зв'язку з цим визначена ще одна підстава, яка наочно демонструє актуалізацію необхідності прийняття закону про «службові» об'єкти права інтелектуальної власності, тобто про об'єкти права інтелектуальної власності, створені при виконанні трудового договору.

Центри трансферу технологій

Правовий статус, завдання та порядок функціонування центрів трансферу технологій визначені чинним законодавством України. Базовим законом є Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» № 143-V від 14.09.2006 р. [16] та постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [6].

Водночас нині, у процесі формування національної інноваційної системи, необхідно і надалі створювати фактично допоки малопоширені та слабодіючі центри трансферу технологій, які призначені для виявлення безпосередньо в наукових організаціях комерційно привабливих результатів досліджень та запуск їх до інноваційного циклу, на виході якого має з'явитися ринково затребуваний товар.

Слід зауважити й на те, що допоки в Україні діяльність з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, створених як у рамках вищих навчальних закладах, так і в рамках наукових установ, ще не набула характеру звичайної практики. Спочатку лише окремі навчальні установи з власної ініціативи впроваджували аналогічні структурні підрозділи, а з 2004 р. за наказом Міносвіти вони стали обов'язковими для вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації та для наукових установ. Зараз згідно з Наказом Міносвіти від 01.11.2005 р. у структурі вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації, підпорядкованих Міністерству науки і освіти, молоді та спорту, повинні діяти підрозділи з питань інтелектуальної власності або спеціаліст чи фахівець у даній сфері [29]. Вищим же навчальним закладам III та IV рівнів акредитації, що перебувають у підпорядкуванні інших центральних органів виконавчої влади, а

також вищим навчальним закладам комунальної та приватної форми власності рекомендовано створити такі підрозділи або ввести зазначені вище посади. Необхідність діяльності таких підрозділів передбачена і для наукових установ.

Діяльність з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності припускає винайдення попиту та обґрунтованих варіантів впровадження таких нематеріальних продуктів у промисловому секторі або в соціальній сфері, а також їх випуск та обслуговування в господарському комерційному обороті як самостійного товару. Для ефективного здійснення такої роботи і отримання реальних результатів необхідне поєднання зусиль спеціалістів з різних галузей знань, яких в одному учбовому закладі (або науковій установі) навряд чи вдасться знайти. Вихід полягає лише у залученні сторонніх спеціалістів.

Але при цьому керівництву навчального закладу необхідне винайдення додаткових коштів на оплату їх праці, що за теперішніх умов не може вважатися легковиконуваним завданням. Більш того, для успішних результатів діяльності таких спеціалістів з комерціалізації результатів дослідної діяльності наукових та науково-педагогічних співробітників їх праця повинна бути висококваліфікованою, а значить і високооплатною, що зовсім важко уявити в рамках національної системи освіти. Тим більш, що підрозділ з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності не має відповідно до змісту зазначеного наказу прав самостійного суб'єкта господарювання, а входить до складу вищого навчального закладу. Водночас, на думку фахівців, наділення такого підрозділу правами самостійної юридичної особи надало б йому можливість стати комерційно привабливим та конкурентоздатним суб'єктом на ринку інноваційних послуг.

Зазначені вище обставини дають підстави вважати ідею створення в рамках вищих навчальних закладах підрозділів з комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності малоефективним заходом.

Тому серед фахівців існує пропозиція про доцільність створення єдиного Центру інноваційних технологій, який буде мати статус юридичної особи. Це допоможе, з одного боку, не перевантажувати вищі навчальні заклади додатковими структурами та функціональними обов'язками. З іншого – стане установою, яка на професійних засадах буде надавати високоякісні послуги для державних науково-дослідних та учбових закладів.

Інші інноваційні структури

Запропоновані зміни до Законів України «Про інноваційну діяльність» та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» в комплексі з унесенням змін до Податкового кодексу в частині запровадження стимулів для виконавців інноваційних проектів дозволять активізувати інноваційну діяльність підприємств. При цьому бюджет нічого не втрачає, навпаки – збільшаться надходження до державного бюджету та державних цільових фондів від створених у результаті підготовки та реалізації інноваційних проектів виробництв.

З метою надання фінансової підтримки інноваційній діяльності суб'єктам господарювання постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.2011 № 1396 [30] утворено Державну інноваційну небанківську фінансово-кредитну установу «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу» та затверджено її Статут. Фонд має забезпечити на конкурсних засадах підтримку впровадження вітчизняних високотехнологічних наукових, науково-технічних розробок та винаходів, які відповідають пріоритетам інноваційної діяльності та спрямовані, насамперед, на реалізацію інноваційних проектів суб'єктів малого підприємництва (малого інноваційного бізнесу).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.12.2011 № 1394 в 2012 році [12] утворено публічне акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Укрсвітлолізинг», діяльність якого спрямована на впровадження сучасних світлодіодних систем освітлення. За участі компанії планується здійснювати через механізм лізингу реалізацію проектів із заміни застарілого освітлювального обладнання на світлодіодне у різних галузях виробництва та побуті. У 2013 році за участі компанії реалізовано орієнтовно 20 проектів, а також залучено для їх реалізації та започаткування нових проектів близько 70 млн грн.

Постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 №701 [11] засновано премію уряду за розробку та впровадження інноваційних технологій, яка присуджується за особливі досягнення в розробці та впровадженні інноваційних технологій у виробництво і виведення на ринок вітчизняної інноваційної продукції в рамках реалізації інноваційних проектів. Щорічно п'ять таких премій будуть присуджуватися до Дня науки на конкурсних засадах. Премія стане додатковим стимулом для українських учених, інноваторів та підприємств.

Отже, існуюча в Україні система інноваційної інфраструктури є функціонально неповною, недостатньо розвинутою. Вона не лише не охоплює усі ланки інноваційного процесу, але в інноваційному середовищі практично відсутні такі структурні утворення, як венчурні фонди та реально функціонуючі центри трансферу технологій.

2.5. Наукові парки: досвід країн Вишеградської четвірки

Досвід країн Східної Європи (Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина) доводить, що університети стають ключовим ресурсом для створення нових підприємств, заснованих на високих інноваційних технологіях, з більш високими вимогами до знань, умінь і навичок своїх співробітників.

Так, наприклад, показники наукоємності в Чехії та деяких інших країнах доводять, що університети є важливими структурними одиницями, які впливають на проведення наукових досліджень.

Наприклад, у структурі виконання наукових досліджень у 2010 р. у Чехії майже 16% припадало на університети, 66 % – на приватний сектор, 17 % забезпечує держава. У сфері наукових досліджень у країні зайнято понад 26,3 тис. осіб., а обсяг фінансування – 3,49 млрд дол. США, причому лєвова частка належить приватному капіталу – 56,9 %, держава ж фінансує тільки 39,0 % [39].

Чехія

Зазначимо, що в Чехії і Словаччині університети є чинником підвищення конкурентоспроможності регіональної промисловості, надання можливостей для навчання впродовж життя, створення робочих місць з більш високими вимогами до знань і навичок, оскільки простежується тісний зв'язок діяльності науково-виробничих підприємств та університетів. Це, до речі, підкреслюють і положення Національної інноваційної стратегії Чехії (Národní inovační strategie) (2004) [45], у якій наголошується, що забезпечення інноваційних технологій має комплексний характер і можливе за умови узгодження діяльності таких структур, як: державного і громадського управління, міністерств, регіональних та місцевих відомств, що забезпечують законодавчо-нормативне регулювання; системи освіти – безперервного навчання, в контексті якого пріоритетною є професійна вища освіта, зокрема економічна; фінансування – венчурний капітал; компаній та організацій, що

беруть участь в інноваційній діяльності в широкому сенсі (наукові дослідження і розвиток нових технологій і матеріалів, розвиток людських ресурсів, дослідження і розвиток ринку тощо).

У європейських країнах, в тому числі і Чехії, на рубежі століть формуються три основні форми співробітництва між промисловістю та вищими навчальними закладами: багатонаціональні компанії і дослідницькі університети міжнародного рівня (частину дослідницької діяльності ці компанії довіряють проводити університетам, фінансуючи програми, сприяючи розвитку університету, його науковому потенціалу); малі та середні підприємства технологічної спрямованості, які за допомогою вищих навчальних закладів та потенціалу науково-дослідних інститутів створюють дочірні компанії; регіональні університети в рамках кластерів, в яких беруть участь компанії в регіоні, а також пряме співробітництво на договірній основі для розширення інноваційної діяльності фірм [8].

Основними принципами створення таких науково-технологічних комплексів є: єдність навчального, наукового й інноваційного процесів в університеті і його зв'язок з економікою й соціальною сферою регіону та державою загалом; наявність ефективної системи керування інноваціями, включаючи комерціалізацію (збуту, трансферу) навчальної, наукової й інноваційної продукції як частини загальної системи керування; інтеграція з установами освіти й науки, промисловим комплексом регіону для вирішення стратегічних завдань розвитку інноваційного середовища й економіки регіону в цілому; випереджальна підготовка кадрів для розвитку вітчизняної освіти, науки, а також економіки регіону; залучення в інноваційний процес переважної більшості викладачів, співробітників, аспірантів, студентів.

Діяльність науково-технологічних комплексів спрямована на досягнення основних цілей, зокрема: сприяння реалізації інноваційного потенціалу університету шляхом залучення професорсько-викладацького складу, науково-педагогічних кадрів, студентів, аспірантів і докторантів в інноваційну діяльність і поліпшення на цій основі освітньої діяльності вищого навчального закладу; підвищення інноваційної здатності університету шляхом створення умов для розвитку науково-технічного підприємництва, виробничого освоєння наукових знань і наукомістких високих технологій; забезпечення комерціалізації результатів наукових досліджень і підвищення технічного рівня й конкурентоспроможності виробництва; сприяння передачі розробок на ринок у вигляді інноваційних продуктів, технологій і послуг для задоволення

потреб суспільства; підвищення ролі університету як центру розвитку інноваційних процесів у регіоні [33].

Варто відмітити, що в Чехії підтримка таких інноваційних центрів, об'єднань забезпечується державою незалежно від форми власності університету, оскільки «суспільство знань вимагає диференціювання ролей у системах і закладах вищої освіти з центрами і мережами дослідницької відмінності, інновацій у навчанні/викладанні й нових підходів до соціального забезпечення».

Науково-інноваційні комплекси створюються на конкурсних засадах в окремих університетах Чехії, зокрема у тих, що займаються потужними науковими дослідженнями й науково-технічною діяльністю, а також мають у своєму складі інноваційні структури (технопарк, інноваційно-технічні центри, бізнес-центри, інкубатори бізнесу), що пройшли у встановленому порядку державну акредитацію.

Реалізація Національної інноваційної стратегії буде сприяти, зокрема, реалізації інноваційного потенціалу ВНЗ шляхом їх перетворення в науково-освітньо-інноваційні комплекси, посиленню значення їх як центрів зростання інноваційної активності в регіонах Чехії. Найбільші інноваційно-технологічні об'єднання Чехії розташовані в промислових регіонах: Південно-Моравський інноваційний центр у Брно разом з Чеським технічним університетом; технопарк та бізнес-інкубатор в Університеті Палацького в Оломоуці тощо. Особливу роль в розвитку інноваційних технологій відіграє Центральний європейський центр інноваційного менеджменту (Central European Center of Management Innovation – CECMI). Основним у діяльності такого центру є проведення консультацій, наукових досліджень, передача знань і здійснення проектів у сфері інноваційного менеджменту. CECMI є мережею, що координує, керує і встановлює стратегічні форми роботи з фізичними особами та організаціями за конкретними проектами, активно проводить обмін досвідом між провідними європейськими установами, наприклад, з Копенгагенською школою бізнесу, Лабораторією Лондонської школи бізнесу і ВІС у Чеському технічному університеті [36].

Важливе завдання щодо розвитку науково-освітнього потенціалу в Чехії здійснюють господарюючі суб'єкти, які беруть участь в інноваційних процесах: Асоціація інноваційного підприємництва ЧР; Асоціація науково-дослідних організацій; Чехінвест (CzechInvest); Чеська асоціація розвитку суспільства, нових матеріалів і технологій; Чесько-Моравська конфедерація профспілок; Департамент досліджень і розробок Академії наук, Міжнародний інноваційний центр та ін. Ефективному розвитку інноваційних технологій, а разом з тим

розширенню освітніх послуг, особливо у вищій економічній освіті, сприяють прямі іноземні інвестиції у створення науково-технологічних центрів, парків, консорціумів тощо. Такі науково-технологічні об'єднання націлені на створення робочих місць, служать для координації наукових і технологічних досліджень і передачі передових технологій, для підтримки комерціалізації результатів наукових досліджень в університетах і для надання підтримки підприємцям у реалізації цікавих та перспективних ідей.

Так, у Центрі стратегічних послуг, центрі для аутсорсингу інформаційних технологій у Брно працюють близько 2000 фахівців з інформаційних технологій, фінансів, обліку, менеджменту. Південно-Моравський інноваційний центр (СІК), що відкрив Microsoft у м. Брно, основним завданням має заохочення перспективних стартових починань компаній, переважним чином у сфері ІТ, і тим самим сприяння розвитку інноваційної діяльності та інноваційного підприємництва в Чехії. Інноваційний центр Microsoft (МІС) у співпраці з Університетом м. Градец Краловий та професійною школою прикладної кібернетики пропонує цікаві можливості для розвитку та підтримки інноваційного підприємництва в Чехії. Представникам ділових кіл, студентам та ІТ-спеціалістам надаються можливості для технологічного розвитку та створення унікального середовища для передачі знань і співпраці [38].

У європейських країнах, зокрема в Чехії, в останнє десятиліття успішно розвиваються науково-технологічні парки, завданням яких є взаємодія університетів і підприємств, що передбачає професіоналізацію молодих фахівців з вищою освітою; практичну підготовку кадрів у контексті реального підприємства, ринкової економіки та нових технологій; трансфер результатів фундаментальних і прикладних досліджень; підвищення кваліфікації керівників підприємств і фахівців. Найбільш успішними в Чехії є Науково-технологічний парк (НТП) в Оставі, Чеський технологічний парк (ЧТП) у Брно, Технологічний парк (ТП) у м. Пльзень, Науково-технологічний парк у Зліні. Науково-технологічний парк (НТП) в Оставі (1997) заснований муніципальною владою м. Острава, Агентством регіонального розвитку, Вищою гірничо-металургійною школою – Остравським технічним університетом і Сілезьким університетом в Опаві. Основна мета цього проекту полягає у створенні в Остравсько-Опавському регіоні Чехії робочих місць, координація науково-технічних досліджень і передачі передових технологій, сприяння розвитку сучасних експортно-орієнтованих технологій, а також комерціалізація наукових досліджень у цих університетах [44].

Чеський технологічний парк (ЧТП) (1999) у Брно є інвестиційним проектом м. Брно і Британської міжнародної компанії, що функціонує як акціонерне товариство у тісній співпраці з Технічним університетом у Брно. Основною метою є проведення наукових досліджень у галузі легкої промисловості, управління підприємством, рекреаційної діяльності. ЧТП активно співпрацює з Університетом ім. Т. Масарика. Спільно створено бізнес-інкубатор, призначений для компаній-початківців на чеському ринку, який одночасно є науково-педагогічною лабораторією для навчання студентів економічних спеціальностей [42]. Технологічний парк (ТП) в м.Пльзень (2001) є спільним проектом Підприємницького та інноваційного центру м. Пльзень, Західночеського університету за фінансової підтримки підприємницько-економічної ради при Міністерстві промисловості і торгівлі Чехії. Метою ТП є сприяння створенню і розвитку інноваційних компаній у Західній Чехії, створення умов для локалізації високотехнологічних компаній, а також з метою створення нових робочих місць. Основним завданням ТП є надання допомоги новим технологічно орієнтованим малим і середнім підприємствам на ранній стадії їх розвитку [41].

На сьогоднішній день економічний та освітній інтерес становить Науково-технологічний парк у Зліні, який має повну інфраструктуру для підтримки інноваційного підприємництва в регіоні Злін та його околицях. Підприємцям, інноваційним компаніям, ученим і дослідникам пропонуються в оренду обладнані офіси та лабораторії, технічні та соціальні об'єкти, приміщення для проведення семінарів і конференцій. Консультації та рекомендації про розробку та перевірки нових технологій, технологічних рішень і обробки завдань в Науково-технологічному парку в Зліні можна одержати від всесвітньо відомих вчених і дослідників, експертів у галузі аналізу, вимірювань, випробувань матеріалів і виробів і т. д.

Керівники проектів можуть надати допомогу компаніям у плануванні інноваційних проектів, в оцінці можливості використання зовнішніх джерел фінансування, проведенні технологічних випробувань з управління проектами тощо. З НТП можуть співпрацювати фізичні та юридичні особи з питань оренди офісу або приміщення лабораторії (на комерційній основі), використання інформаційних технологій, підготовки та вирішення питань інноваційного або науково-дослідного проекту (на основі партнерства), користування послугами Центру трансферу технологій, участі в конференціях, семінарах та інших ділових заходах.

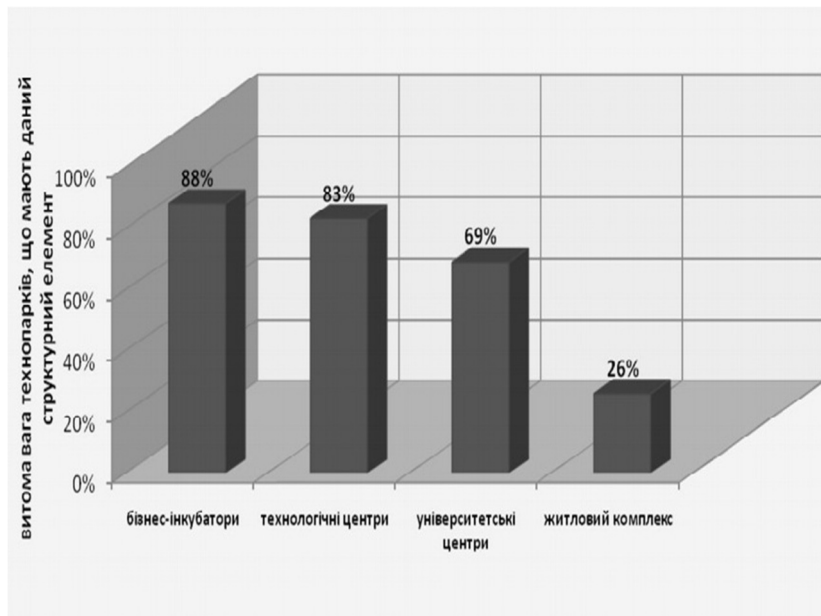

Рис. 2.1. Основні структурні елементи технологічних парків

Окрім бізнес-інкубаторів, до складових науково-технологічного парку входять технологічні та університетські центри та житловий комплекс. Як видно з рис. 5.1., бізнес-інкубатор є однією з головних структурних одиниць, яка присутня у 88 % технопарків, другою за значенням складовою є технологічний центр, його наявність відзначається у 83 % технопарків.

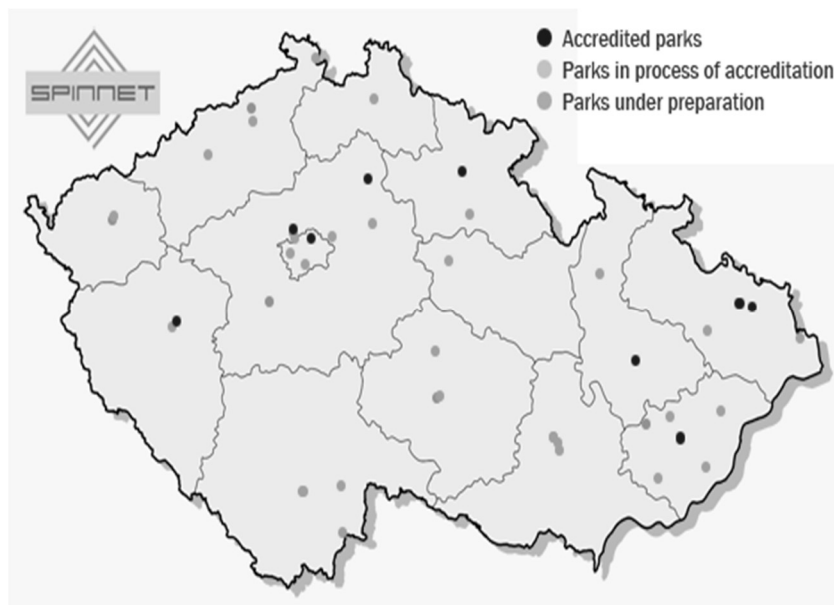

Рис.2.2. Місцезнаходження наукових парків у Чехії

Аналізуючи діяльність науково-технологічних парків, необхідно відмітити той факт, що вони є переважно міським (або напівміським) явищем. Так,

66 % технопарків знаходяться в межах міст, і ще 27 % – на відстані, меншій за 25 км. від міст. Причому 40 % технопарків знаходяться у великих містах (із населенням більше 1 млн чол.), 39 % – у малих містах (менше 0,5 млн чол.), і 18 % – середні міста (0,5 –1 млн чол.) [35].

Асоціація технопарків Чехії

Асоціація технопарків Чеської Республіки (ЧР) STPA належить до організацій-засновників технопарків Асоціації інноваційного підприємництва Чеської Республіки (АІП ЧР). Асоціація розпочала свою діяльність 27 липня 1990 р. і з цього часу активно бере участь у встановленні підготовчої роботи та сприяє у діяльності ряду чеських наукових і технологічних парків (НТП) ČR.

Асоціація технопарків Чехії є об'єднанням фізичних та юридичних осіб, які підтримують ефективний хід інноваційного процесу, беруть участь в успішному створенні малих і середніх інноваційних фірм, передачі технологій, і серед інших забезпечують допоміжні послуги, що використовують доступну інфраструктуру.

Важливою базою для створення наукових і технологічних парків є науково-технічний потенціал науково-дослідних інститутів. Їх людські ресурси, матеріально-технічне оснащення може представляти дуже потужні первинні активи для формування Асоціації технопарків Чехії.

Зазвичай парки виникають у процесі трансформації досліджень інститутів розвитку, іноді вони є продуктами власної ініціативи осіб або творчих груп, таких, як науково-дослідні відділи або проектні команди, які утворюються довкола великих організацій (державних підприємств або дослідних інститутів). Вони у своїй діяльності є незалежними некомерційними або комерційно спрямованими компаніями, іноді забезпеченими корисними будівлями, офісами, виробничими площами, лабораторіями, приладами та обладнанням з боку материнських структур.

Асоціація технопарків Чехії є установою, орієнтованою в галузі досліджень, технологій та інноваційного підприємництва. Вона використовує свої ноу-хау для створення передумов для динамічного розвитку інноваційних компаній, для передачі технологій та освіти для інноваційного підприємництва. STP є міжнародно визнаним способом швидкого подолання технологічної відсталості та неконкурентоспроможності на ринку і створення нових можливостей в активізації політики зайнятості.

Технопарк університету Палацкого в м. Оломоуц (Чеська Республіка)

Науково-технологічний парк Палацкого університету в Оломоуці (ВТП) є центром розвитку бізнесу та ідей. Це міст між науковим і діловим світом з 2000 року.

Парк надає виробничі площі, консультаційні послуги і обладнання та ноу-хау Палацкого університету за вигідних умов. Парк, очолюваний директором, при здійсненні своїх функцій контролюється віце-президентом із трансферу технологій Університету Палацкого. Організаційно парк ділиться на два департаменти: підтримки підприємництва та трансферу технологій.

Послуги для компаній:

- Оренда офісу
- Оренда виробничих площ
- Оренда конференц-залів
- Аналіз і виміри на замовлення
- Контрактні дослідження
- Підготовка заявок на гранти
- Консультації з реалізації грантів
- Підготовка бізнес-плану
- Захист інтелектуальної власності
- Підготовка патентів і ліцензійних угод

Словацька Республіка

У Словаччині кількість науково-технологічних об'єднань, порівняно з Чехією, є незначною. Зосереджені вони переважно в районі м. Братислави, наприклад СЕРІТ (Central european park for innovative Technologies Bratislava) – Центральний європейський парк інноваційних технологій (ЦЄПІТ). Словацький технічний університет здійснює підготовку до відкриття університетського наукового парку в Братиславі і Трнаві. Шість словацьких університетів отримали фінансову підтримку з Єврофонду в 300 млн євро для створення науково-технологічних парків [43].

Науковий парк, будучи частиною засновницького університету, який є державним університетом, піддається певному правовому регулюванню згідно із Законом № 131/2002 Coll. про вищу освіту та про внесення змін до деяких законодавчих актів з внесеними поправками (Закон про вищу освіту), Закон № 176/2004 Зб. про управління майном державних установ та про внесення змін до Закону про національний парламент 259/1993 Coll, Законом № 552/2003

Coll про виконання робіт в інтересах суспільства в новій редакції (Закон про виконання робіт у громадських інтересах), і т.д. Крім того, вузи прийняли свій власний набір правил, що регулюють «життя» самого університету. Ці правила повинні відповідати державному регулюванню і відображати потреби, історичний розвиток і орієнтацію засновницького університету.

Науковий парк є невід'ємною частиною засновницького університету, тому необхідно підкреслити, що внутрішні правила засновницького університету, природно, не пристосовані до нових правових аспектів, які виникають при створенні наукового парку.

Описаний вище набір правил матиме вплив на модель управління науковим парком як на модель, що сама по собі має відповідати цим правилам. Важливо мати на увазі, що науковий парк буде певною частиною засновницького університету, з фінансовою автономією, людськими ресурсами, трансфером технологій і дослідженням, розвитком та інноваціями. Автономія дозволить домогтися очікуваних результатів створення наукового парку.

Через високу вартість початкових інвестицій в науковий парк, особистих і накладних витрат потрібно включити модель управління з урахуванням принципів належного корпоративного управління в науковому парку, щоб досягти кращого функціонування та очікуваних наслідків діяльності наукового парку:

По-друге, для того, щоб досягти описаних результатів, науковому парку необхідно вирішувати проблеми трансферу технологій за допомогою ліцензування об'єктів інтелектуальної власності, продажу таких об'єктів і створення спін-офф компаній. Правове регулювання цієї області в основному базується на таких документах: Закон № 513/1991 Зб. Комерційний кодекс з поправками і різне законодавство, що стосується питань IPRs - Закон № 435/2001 Coll. на патенти, свідоцтва додаткового захисту та про внесення змін до деяких законодавчих актів з унесеними поправками (Закон про патенти), Закон № 618/2003, Зб. на авторські права і права, пов'язані з авторськими правами з поправками (Закон про авторські права), Закон № 444/2002, Зб. про конструкції з поправками (Закон про конструкції), Закон №506/2009 Зб. про товарні знаки зі змінами, внесеними до Закону (про товарні знаки), Закон № 517/2007, Зб. про комунальні конструкції та про внесення змін до деяких законодавчих актів з внесеними поправками (Закон про комунальні конструкції), і т.д. В області трансферу технологій основний регулюючий вплив на комерціалізацію здійснює Закон про вищу освіту, Закон про управління май-

ном державних установ та внутрішню регуляцію об'єктів інтелектуальної власності.

Створення спін-офф компаній як один з основних механізмів трансферу технологій серед ліцензування та продажу об'єктів інтелектуальної власності ускладнюється специфічним набором правил, застосовуваних для об'єктів інтелектуальної власності. Науковий парк не має самостійної право суб'єктності, і тільки засновницький університет є юридичною особою.

Закон про управління майном державних установ передбачає, що засновницький університет має право робити внески у вигляді грошових або негрошових внесків у нові компанії, що розвиваються, якщо це дозволено актом, який встановлює засновницький університет. Закон про вищу освіту передбачає, що внесок засновницького університету спін-офф компаніям схвалюється безпосередньо Вченою радою, а також наглядовою радою ВНЗ. Такий ретельний підхід обумовлений високим порогом первинних внесків у спін-офф компанії, що може бути загрозою для засновницького університету і наукового парку, що є його частиною. Таким чином, можна очікувати, що створення спін-офф компаній засновницького університету буде заморожено самим засновницьким університетом – Академічним сенатом та адміністративним органом засновницького університету – за рахунок природного протиріччя між корпоративним та академічним підходом. Це призводить до складності створення спін-офф компаній.

Рішення можна побачити в поправці до Господарського кодексу, термін дії якого заплановано до 1 січня 2015р. Ця поправка спрямована на те, щоб полегшити регулювання створення нових компаній – як старт-апів і спін-оффів. Також вона особливо стосується зниження статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю (в даний час мінімальна частка капіталу 5000 євро), і зниження мінімального внеску акціонера (нині частка мінімального внеску становить 750 євро).

Через необхідність підтримки створення спін-офф компаній, які будуть, за своєю природою, включати бізнес-ризик, важливо переосмислити і реформу фінансування капіталу компанії. Таким чином, для створення спін-офф компаній у середовищі наукового парку описана вище поправка важлива, оскільки вона дозволить усунути можливі бізнес-ризик, пов'язані з традиційними високими внесками у спін-офф компанії із засновницьким університетом.

Для того, щоб домогтися розвитку платформи трансферу технологій, потрібно розробити ефективну стратегію захисту об'єктів інтелектуальної влас-

ності. Це буде сприяти комерціалізації та ефективній співпраці між науковим парком та іншими округами і створенню ефективно функціонуючих інкубаторів з ефективним інвестиційним форумом та договірною спін-офф платформою. Тим не менш, багато з контрактів, необхідних для досягнення цих цілей, не кодифіковані в Комерційному кодексі, Законі № 40/1964 Coll (Цивільний кодекс) чив будь-якому іншому законодавстві.

Таким чином, необхідно створити своєрідні контракти, які повинні бути складені своєчасно і ретельно, щоб не втратити значення інтелектуальної власності. Ці договори відображають стандартні угоди відповідно до Комерційного кодексу, Цивільного кодексу, Закону про патенти, Закону про авторські права, Закону про конструкції, Закону про товарні знаки, Закону про комунальні конструкції тощо з метою адаптувати контракти на конкретні потреби інноваційних досліджень.

Наукові парки у Словаччині відрізняються складною організаційною структурою. Так, наприклад, НП Техніком заснований трьома вишами: Технічним університетом у м. Кошице, Університетом ім. П.Й. Шафарика та Пряшівським університетом. Таким самим чином організований і науковий парк Словацького університету технологій у Братиславі, до складу якого входять два регіональні відділення, розташовані в Братиславі та Трнаві, загальною вартістю 42 млн €, з яких університетська підтримка складає 2 млн € для кожного відділення, а решта фінансується за рахунок європейських структурних фондів та Фонду згуртування [40].

Міністерство освіти зацікавлено в підтримці цих двох проектів в рамках комплексного пакету з 11 проектів словацьких вузів і Словацької академії наук (SAV), державної наукової установи. Ці проекти пов'язані зі створенням університетських наукових парків та науково-дослідних центрів по всій Словаччині, а саме в Братиславі, Трнаві і Нітрі в західній Словаччині, Жиліні на півночі і Кошице у східній частині країни.

Науково-дослідний центр Університету Жиліни (науково-дослідний центр; RC) є унікальним робочим місцем для досліджень і розвитку. Створений в університеті міста Жиліна у червні 2013 року відповідно до розпорядчих документів Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки, наступником якого є Міністерство освіти.

Науково-дослідний центр включає до свого складу 5 важливих факультетів університету Жиліни, 13 департаментів та установ. Існує також тісний зв'язок з промисловим партнером – Транспортним науково-дослідним інститутом.

Робота науково-дослідного центру Жиліни відіграє велику роль не лише в рамках ЄС, а й у світовому масштабі.

Науковий парк Технічного університету в м. Кошице (TUKE)

Ключовим стимулом для підготовки проекту зі створення університетського наукового парку було створення Університетського центру інновацій, трансферу технологій та захисту інтелектуальної власності (UCITT). У 2010 році було розпочата реалізація початкового плану відкритого парку науки і технологій TechniCom, за пропозицією проекту, який був підготовлений у цивільній асоціації UNICOM в 2000-2001 роках. Після укладення угоди між TUKE і університетами-партнерами концепція науки і технології парку TechniCom послужила основою для формування проектної пропозиції із створення вузівської науки і технологічного парку TechniCom.

Проект створення USP TechniCom повною мірою відповідає засадам європейської науки, техніки та інноваційної політики, проголошеної, зокрема, в Європейській Стратегії 2020 [4]. Результати проекту будуть сприяти активізації співробітництва між науково-дослідними суб'єктами на міжрегіональному та міжнародному рівні в рамках заявленої мети формування ЄС як інноваційного союзу. Стратегічною метою проекту є «побудова USP TechniCom як міжнародно визнаного центру наукових досліджень і трансферу технологій у галузі інновацій».

Польща

Спільна та узгоджена робота всіх ланок ланцюга інновацій, організована за планом дій та загальною стратегією інноваційного розвитку, приносить свої плоди. Наприклад, індустріальний науково-технологічний парк у Сувалках, енергетичний та авіаційний кластери у Жешуві було започатковано в індустріально відсталих у недалекому минулому регіонах, проте нині вони активно діють, створюючи нові робочі місця та сприятливий інноваційний клімат.

Трансформація польських технологічних парків

Спеціалізація і комплементарність дій

Спеціалізація:

- будівництво спеціалізованих дослідницьких лабораторій під конкретний профіль інноваційних підприємств;

- збільшення пам'яті локатора парку щодо доступу до пропонованих парком інноваційних послуг;
- перші випадки спільного творення інноваційних ланок розвитку продукту (участь парків інноваційній діяльності спільно з локатором) – участь у спільному фінансуванні конкретного проекту.

Комплементарність:

- використання паралельних дій з метою зміцнення позиції парку в регіоні;
- принцип концентрації ресурсів у рамках провідних інноваційних осередків країни – створення комплексних проектів, що враховують потреби підприємців.

Трансформація – новий профіль парку:

- нова роль парку не лише як посередника, зв'язкового між наукою і промисловістю, але як співучасника інноваційних проектів;
- збільшення можливостей самих парків у підготовці пропозицій для підприємців і використання інноваційного ринку.

Поточна ситуація

- Інтернаціоналізація (нові ринки, нові напрями);
- співпраця (дослідження + розвиток);
- співпраця з промисловістю;
- networking (місцевий/регіональний/міжнародний, формальний/неформальний);
- нові методи вимірювання ефективності/успіху технологічних парків;
- права інтелектуальної власності - власність/ліцензії;
- міжнародна експансія фірм/локаторів технологічних парків;
- міжнародне співробітництво (між технологічними парками).

Краківський технопарк

Один із найуспішніших технопарків у світі розташований в передмісті Кракова на 500 гектарах землі. Його побудували у Новій Гуті, колишньому містечку металургів, який прийшов у занепад через кризу та безробіття. Зараз це процвітаючий район: 160 прибуткових інвестпроектів дали 18 тис. нових робочих місць.

«Наша система заснована на мотивації. Спочатку потрібно, наприклад, побудувати будинок, створити фірми, прийняти на роботу співробітників, але потім з часом можна повернути значну кількість податків і коштів. У разі великих підприємств повертається 50%, середніх – 60% і малих – 70%», – стверджує керівництво технопарку.

Крім податкових пільг та інвестицій у привабливі проекти, в технопарку існує так званий бізнес-інкубатор, де випускники ВНЗ можуть реалізувати свої найсміливіші ідеї. На це вони отримують початковий капітал і три роки безкоштовної оренди приміщень та обладнання.

АТ Вроцлавський технологічний парк

- Заснований у 1998 році;
- 84 фірми і понад 1000 працівників;
- перший будинок Нижньосілезького інкубатора зведено у 2003 році.

I етап :

- Дія 1.3 СОП-ЗКП 2004-2006 – Інкубатор – Нижньосілезький технологічний центр;
- 5300 кв. м.;
- 5.6 млн. Euro.

II етап ;

- Дія 5.3 ОП ІЕ 2007-2013 – Інноваційний центр бізнесу (1 будинок);
- Innpolis Wrocław (2 будинки);
- 20000 кв.м., проект 187 млн. PLN;
- Кластер NUTRIBIOMED.

ТОВ Ягелонський центр інновацій

I етап:

- Вартість проекту 50млн PLN;
- перший парк у галузі LifeScienceв Центрально-Східній Європі;
- перший будинок 2500 кв.м. – високого класу лабораторії для середніх фірм.

II етап:

- 2 будинки (Технологічний інкубатор і LifeScience);
- 17000 кв.м., вартість проекту 126 млн. PLN;
- кластер LifeScience - 0,25 млн. PLN;
- створення нової компанії ТОВ JCIVenture 17 млн. PLN.

III етап (плани - комплементарно):

- Польська біотехнологічна платформа;
- Ягелонський центр розвитку ліків – 45 млн PLN.

Познанський науково-технологічний парк

ПНТП – Фонд Університету ім. А. Міцкевича:

- заснований в 1995 році – перший парк у Польщі;
- 60 фірм і 350 працівників.

I етап – Дія 1.3 СОП-ЗКП 2004-2006:

- Технологічний інкубатор – 3300 кв.м., 12 млн PLN;
- Регіональна оперативна програма (РОП).

II етап – Дія 5.3 ОП ІЕ 2007-2013:

- комплекс інкубаторів високих технологій;
- 4000 кв.м., вартість проекту – 80млн. PLN.

III етап (комплементарно):

- Інкубатор академічного підприємства у Велико-польщі;
- Центр передових технологій (розбудова – вартість проекту 12 млн.PLN);
- послуги для інкубованих фірм;
- стартовий капітал.

ТОВ Поморська спеціальна економічна зона

Гданський науково-технологічний парк

I етап – Дія 1.3 СОП ЗКП 2004-2006 – адаптація промислового об'єкта.

II етап :

- Дія 5.3 ОП ІЕ – проект 164 млн. PLN;
- 2 нові будинки: 1 офісно-лабораторний і 1 офісно-технологічний;
- вузькоспеціалізовані лабораторії для провідних фірм, в основному біотехнологічних.

Комплементарність дій:

- діяльність дослідницька і для розвитку;
- дія 1.51 і 1.5.2 РОП – обладнання сучасною технологічною інфраструктурою і зміцнення співпраці з науковими колами;
- лабораторія біопалив і мікроенергетики;
- дослідження безпеки ядерної енергетики;
- Балтійський центр біотехнології інноваційної діагностики;
- транскордонні програми співробітництва.

ТОВ Лодзький регіональний науково-технологічний парк

I етап:

- Дія 1.3 СОП-ЗКП 2004-2006 – Лодзький технологічний інкубатор;
- робоча площа – 1100 кв.м.;
- 17 фірм галузі сучасних технологій.

II етап:

- Дія 5.3 ОП ІЕ – вартість проекту 86 млн. PLN;
- 1 новий будинок + 1 модернізований будинок;
- майстерня індивідуальних медичних імплантів – перша у Польщі цього роду лабораторна майстерня;
- лабораторія молекулярної і наноструктурної біофізики;
- лабораторія промислової біотехнології.

Угорщина

Інфопарк Будапешт

Інфопарк є першим інноваційним і технологічним парком Центральної та Східної Європи. Це інноваційний центр у першу чергу для ІТ, телекомунікацій та програмного забезпечення розвитку компанії, де знаходяться головні офіси таких транснаціональних компаній, як Lufhansa систем, Угорщина Telekom, ІТ-послуг Угорщини. Місце знайшлося і для молодих інноваційних компаній в головному офісі Європейського інституту інновацій та технологій (EIT). Загальна площа парку становить більше 100000м² простору в оренду, пропонуючи робоче середовище для 7000 співробітників.

На початок розробки Інфопарк ІДК пожертвував 1 мільйон німецьких марок, щоб сформувати засновницький капітал. Метою Фонду є підтримка, з урахуванням цілей реалізації Інфопарку, прикладних досліджень і розробка (у тому числі використання) внеску у розвиток суспільства та економіки, зокрема спрямованого на створення мережі зв'язків між наукою і економікою [37].

2.6. Практика організації наукових парків в Україні

За останні роки за підтримки держави проведена велика кількість заходів різного рівня, присвячених поліпшенню стану сучасної інноваційної політики. Зокрема, проблемам формування національної інноваційної системи за участю парламентаріїв і бізнесменів, представників державних органів, НАНУ, ВНЗ та інноваційних структур були у червні 2009р. присвячені

парламентські слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобальних викликів».

Міністерством освіти і науки України проведено низку заходів щодо адаптації світового досвіду функціонування інноваційних структур різних типів до українських реалій. Вищі навчальні заклади України залучалися до створення на їх базі інноваційних структур різних типів, зокрема наукових парків. Перший в Україні науковий парк «Київська політехніка» з урахуванням «трикутника знань» («освіта-наука-інноватика») на базі НТУУ «КПІ» був створений згідно з Законом України № 523-V від 22 грудня 2006 р. «Про науковий парк «Київська політехніка» [24].

У своїй діяльності науковий парк базується на розпорядженнях Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 546-р «Про затвердження плану заходів з виконання Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка» та від 19 вересня 2007р. № 760 «Про схвалення інноваційної програми наукового парку «Київська політехніка». Останнім законом визначені такі пріоритетні напрями інноваційної діяльності наукового парку «Київська політехніка»:

1. Енергетика сталого розвитку.
2. Розвиток інноваційних складових інформаційного суспільства.
3. Стратегічне планування розвитку систем життєзабезпечення регіонів України.
4. Системи спеціального та подвійного призначення.
5. Біотехнічні системи і технології.

Схему Наукового парку «Київська політехніка» наведено на рис. 5.3.

У відповідності з вищевказаним законом університет, як системоутворюючий елемент наукового парку, має такі можливості:

– університет як провідний вищий навчальний заклад може виступати засновником (учасником) юридичних осіб та/або їхніх об'єднань з метою розроблення та реалізації інноваційних продуктів та/або продукції;

– університет має право на строк виконання проектів наукового парку надавати суб'єктам господарювання, які створені науковими та науково-педагогічними працівниками університету, необхідні їм приміщення та обладнання відповідно до договорів, які укладаються між університетом та зазначеними суб'єктами господарювання;

– університет бере участь у формуванні статутного фонду наукового парку шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності).

Інноваційний бізнес-інкубатор «Київська політехніка» як складова Наукового парку здійснює:

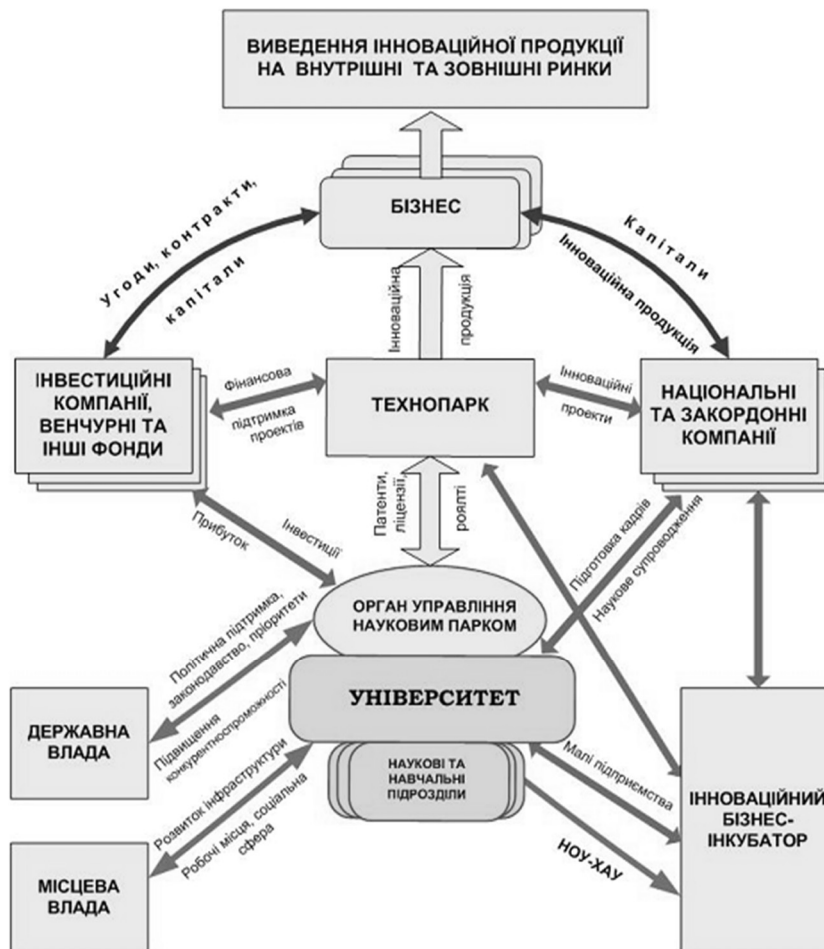

Рис.2.3. Схема Наукового парку «Київська політехніка»

– підтримку нових ідей та сприяння комерційному використанню нових технологічних та технічних рішень;

– «виращування» нових малих підприємств, створених науковцями, аспірантами, студентами університету; підтримку діючих науково-впроваджувальних підприємств, що здійснюють комерціалізацію науково-технічних розробок університету;

– тренінг персоналу та надання інформаційно-консультаційних послуг.

Технопарк «Київська політехніка» виконує інноваційно-інвестиційні проекти національного масштабу спільно з провідними вітчизняними підприємствами за такими напрямками:

1) комп’ютерні та телекомунікаційні технології для навчання, наукових досліджень, мікроелектроніка і нанотехнології;

- 2) нові та нетрадиційні технології енергозабезпечення та ресурсозбереження, технології ефективного використання низькосортних палив;
- 3) охорона навколишнього середовища та інженерні і біотехнічні розробки по вирішенню екологічних проблем;
- 4) удосконалення хімічних технологій промислового призначення, отримання матеріалів з новими функціональними можливостями;
- 5) сучасні технічні комплекси і системи, в тому числі спеціального призначення.

На базі НТУУ «КПІ» виникають й інші інноваційні структури, зокрема в рамках виконання проектів Європейського Союзу «Erasmus Mundus» і «TEMPUS» створено Центр трансферу технологій та менеджменту знань, який проводить науково-практичні семінари і ділові ігри з питань поліпшення економічного, соціального та екологічного розвитку країни, здійснює обмін досвідом у сфері створення і діяльності інноваційних структур з комерціалізацією наукоємної продукції.

Діяльність Наукового парку «Київська політехніка» ґрунтується на моделі «потрійної спіралі» (triple helix), розробленої у 1996 р. Професором Стенфордського і Єдинбурзького університетів Генрі Іцковіцем і включає три основні елементи [5]:

- ✓ для суспільства знань характерне посилення ролі університетів у взаємодії з бізнесом і державою;
- ✓ органи влади, науково-освітнє і бізнес-середовище прагнуть до співпраці, при цьому інноваційна складова походить із цієї взаємодії, а не з ініціативи держави;
- ✓ на додаток до традиційних функцій кожен з трьох інститутів частково виконує функції іншого. Інститути, які виконують нетрадиційні функції, вважаються найважливішим джерелом інновацій.

Так, на основі поєднання інтересів учасників Науковий парк «Київська політехніка» згуртував у своєму складі іноземні та вітчизняні високотехнологічні компанії, наукові групи і кафедри НТУ «КПІ», технопарк «Київська політехніка», інноваційний бізнес-інкубатор «Київська політехніка», наукові, освітні та виробничі організації, а також суб'єкти інноваційної інфраструктури, що здійснюють кадровий, правовий, фінансовий супровід інноваційної діяльності. Протягом 2005-2010 рр. синергетичний ефект від взаємодії учасників наукового парку дозволив вивести на ринок понад 150 нових продуктів і технологій [5].

У рамках проекту ЄС «Підтримка наукоємних та інноваційних підприємств та трансферу технологій в Україні» на базі Національного авіаційного університету (м. Київ) створено науковий парк «Аерокосмічні інноваційні технології».

Наприкінці 2010 р. науковими установами НАН України (Інститутом археології, Інститутом біоорганічної хімії та нафтохімії, Інститутом біохімії ім. О.В. Палладіна, Інститутом геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семенкова, Інститутом електрозварювання ім. Є.О.Патона, Інститутом історії України, Інститутом металофізики ім. Г.В. Курдюмова, Інститутом мікробіології та вірусології ім. Д.К. Заболотного, Інститутом органічної хімії, Інститутом прикладної фізики, Інститутом проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича, Інститутом проблем реєстрації інформації, Інститутом теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова) і ВНЗ IV рівня акредитації (Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Національним університетом харчових технологій) створено Науковий парк «Київський університет ім. Т.Шевченка».

На сьогоднішній день в Україні створено більше десятка наукових парків, серед яких успішно працюють такі, як НП «АГРОЕКО» [7], НП «Інноваційний розвиток Поділля» та ряд інших.

2.7. Інноваційні проекти Ужгородського національного університету

В Ужгородському національному університеті проведена значна робота з розбудови інноваційної інфраструктури ВНЗ та Закарпатської області в цілому [2,3]. На сьогоднішній день в УжНУ завершується процес створення наукового парку «Ужгородський національний університет» (далі - НП «УжНУ») відповідно до:

- Закону України «Про наукові парки»;
- Розпорядження голови Закарпатської облдержадміністрації від 04.11.10р. № 747 «Про програму підтримки малого підприємництва області на 2011-2012 рр.»[31];
- Розпорядження голови Закарпатської обласної ради № 683 від 21.03.13 р. «Про Програму створення Наукового парку «Ужгородський національний університет» [32].

Міністерство освіти і науки України погодило створення на базі ДВНЗ «УжНУ» товариства з обмеженою відповідальністю «Науковий парк Ужгородський національний університет» і затвердило перелік пріоритетних напрямів його діяльності (наказ МОН України №718 від 07.07.2015р.). Діяльність Наукового парку спрямована на впровадження інновацій як однієї з найважливіших стратегічних складових державної політики соціально-економічного розвитку не тільки Закарпаття, а і країни в цілому. Пріоритетні напрями діяльності НП «УжНУ» формуються відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями діяльності інноваційної діяльності в Україні» (433-15) відповідно до напрямів наукової діяльності УжНУ та учасників НП з урахуванням першочергових потреб регіону і країни.

Метою створення НП «УжНУ» є:

1. Стимулювання інноваційної діяльності в УжНУ, інших вузах і науково-дослідних організаціях, спрямованої на активізацію структурної перебудови економіки регіону.

2. Створення сприятливих стартових умов для вчених, аспірантів, студентів та молодих спеціалістів по створенню підприємницьких структур (малих і середніх підприємств –МСП) з напрямом діяльності у сфері наукомістких виробництв і високих технологій.

3. Створення сприятливого середовища для існуючих і створюваних МСП, зацікавлених у взаємовигідній співпраці з науково-освітніми організаціями з метою використання їх наукового і кадрового потенціалу.

4. Формування інноваційної інфраструктури, що забезпечує:

– зв'язок адміністрації НП з органами державної та регіональної влади, фінансовими, виробничими та бізнес-структурами, необхідний для пошуку джерел фінансування інноваційних проєктів, виробників і споживачів високотехнологічної, наукоємної продукції;

– підготовка та експертиза (попередня, технічна та комерційна) інноваційних пропозицій та проєктів;

– супровід інноваційних пропозицій, проєктів, а також технічної та технологічної документації на етапах розробки, впровадження і серійного виробництва;

– сервісні послуги, необхідні для ефективного виконання інноваційних проєктів, а саме ведення бухгалтерського обліку, аудиту, проведення маркетингових досліджень, надання юридичних послуг тощо;

- створення інфраструктури, що складається з будівель та споруд, комунікацій та інших систем для створюваних і діючих високотехнологічних, наукомістких МСП – учасників НП;
- сприяння міжнародним науково-технічним зв'язкам високотехнологічних МСП в науковій та інноваційній діяльності;
- створення нових робочих місць у наукомісткій та високотехнологічній галузях регіону.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності наукового парку визначені відповідно до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2623-14) та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (433-15) і спрямовані на реалізацію Програми «Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області до 2015 р», і будуть реалізовуватися в таких напрямках:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх обробки і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього середовища;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики.

Структура Наукового парку «УжНУ» представлена на рис.5.4.

Ужгородський національний університет є засновником Наукового парку та здійснює координуючі функції при взаємодії НП з органами державної та регіональної влади, виступає гарантом при наданні фізичної інфраструктури учасникам наукового парку, забезпечує передачу в рамках чинного законодавства наявних науково-технічних розробок і ноу-хау для їх реалізації в рамках НП, здійснює підготовку кадрів.

Адміністрація наукового парку здійснює зв'язок з органами державної та місцевої влади, фінансовими та інвестиційними структурами, бізнесом, що забезпечує виробництво науково-технічного продукту та його просування на внутрішній і зовнішній ринки.

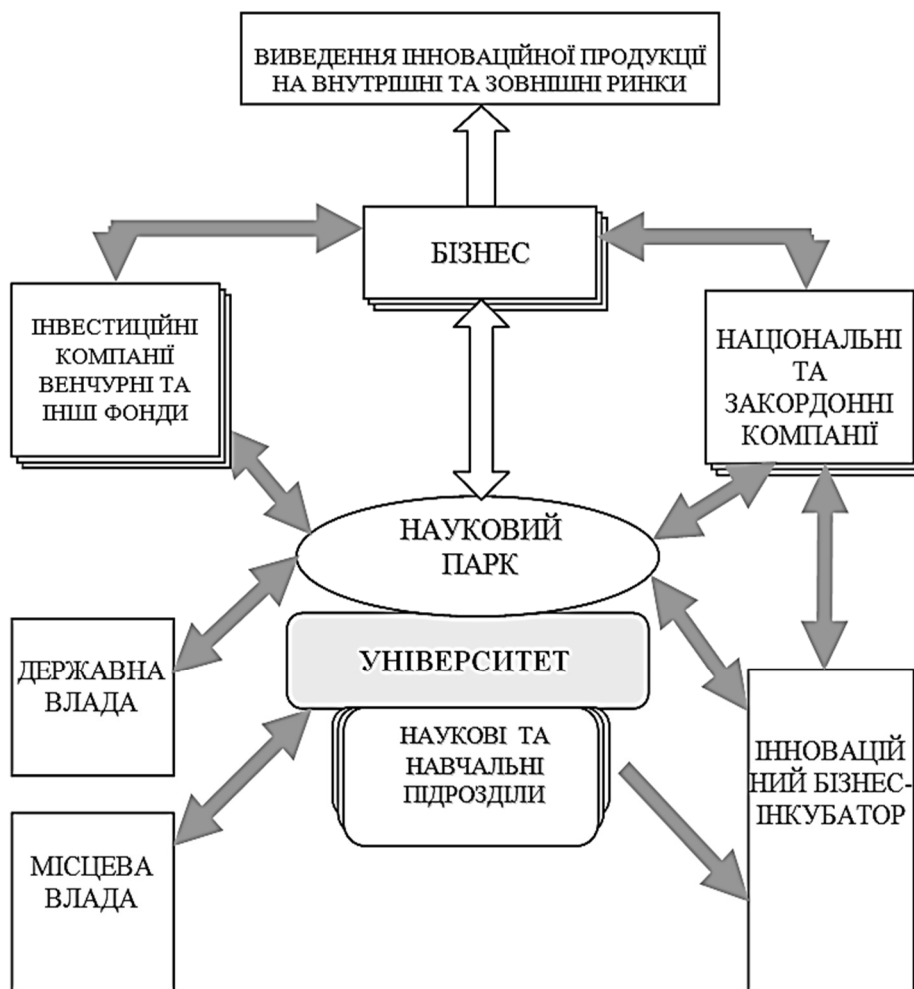

Рис. 2.4. Структура Наукового парку «УжНУ»

Інноваційний бізнес-інкубатор забезпечує реалізацію нових науково-технічних розробок, їх комерціалізацію, організацію дрібносерійного виробництва, організацію нових і підтримку діючих МСП, що здійснюють комерціалізацію науково-технічних розробок університету, проводять заходи із захисту інтелектуальної власності та її капіталізації.

Державна влада здійснює політичну підтримку діяльності НП шляхом створення необхідної законодавчої бази і контроль її виконання, визначення пріоритетних напрямів розвитку країни, для виконання яких може залучатися НП, здійснює фінансову підтримку шляхом розміщення державних замовлень на розробку і впровадження науково-технічної продукції.

Місцева влада використовує діяльність НП в якості інноваційної інфраструктури, спрямованої на поліпшення соціально-економічного розвитку регіону, використання місцевого науково-технічного, кадрового та сировинного потенціалу, здійснює фінансову підтримку інноваційних проектів, реалізація яких має першорядне значення для поліпшення життєвого рівня населення.

Розроблена інноваційна програма наукового парку «УжНУ» [9] спрямована на забезпечення стійкого поліпшення соціально-економічної збалансованості розвитку області шляхом впровадження нових ефективних форм інноваційно-інвестиційного співробітництва науково-технічної еліти, бізнес-фінансових кіл, регіональної влади та місцевих громад з використанням власних енергетичних, природно-сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів, а також науково-технічного потенціалу учасників наукового парку.

Питання розвитку енергетики та впровадження енерго-ефективних, ресурсозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії вирішуватимуться одночасно за кількома напрямками. При цьому передбачається реалізація проектів, спрямованих на:

- ефективне впровадження енергозберігаючих технологій в народногосподарському, комунальному та приватному секторах Закарпатської області;
- впровадження альтернативних джерел енергії;
- розвиток відновлюваних джерел енергії;
- впровадження екологічно ефективних технологій переробки побутових і промислових відходів;
- впровадження технології отримання теплоізоляційних матеріалів на основі місцевих сировинних матеріалів і твердих побутових відходів.

У галузі машинобудування та приладобудування передбачається виконання комплексу робіт, спрямованих на розробку конкурентоспроможного обладнання та новітніх технологій за напрямками:

- об'єднання інженерно-конструкторського потенціалу вчених і підприємств приладобудівного і машинобудівного профілю області для розробки і впровадження в серійне виробництво високотехнологічної продукції та новітніх технологій;
- розробка елементної бази приладо- та машинобудування (напівпровідникових газових сенсорів, хімічних сенсорів, волоконно-оптичних біосенсорів, дифракційних структур і т.п.);
- створення нового покоління приладів газового аналізу для медицини і забезпечення техніки безпеки в промисловості та побуті.

Інноваційна діяльність в області медичного обслуговування та лікування буде здійснюватися за такими напрямками:

- ✓ впровадження в Закарпатській області заходів для ранньої діагностики, ургентного лікування, реабілітації та профілактики деяких поширених захворювань (гострий інфаркт міокарда, стан після перенесеного ішемічного інсульту, епілепсія, ВІЛ-інфекція та ін.);
- ✓ дієва профілактика та корекція йододефіциту, зниження йодної ендемії серед населення Закарпаття;
- ✓ профілактика ендоекологічних захворювань в умовах паводків та інших екзоекологічних несприятливих впливів з використанням розроблених в Ужгороді та впроваджених у практику фіточаїв очисної, імуностимулюючої, кардіопротекторної і загально-зміцнюючої дії;
- ✓ реалізація концепції раціональної антибіотикотерапії в області шляхом швидкої (експрес) діагностики збудників захворювання, його чутливості до антибіотиків і відповідно необхідності їх використання (експрес-чіпи);
- ✓ розробка технології та впровадження у виробництво нових видів функціональних продуктів та напоїв з різної місцевої сировини (та іншого) з біологічно активними компонентами рослинного і мікробного походження, що характеризуються здатністю попереджати (і регулювати) захворювання, пов'язані з порушеним обміном речовин – насамперед харчові алергії, ожиріння і серцево-судинні розлади.

Особлива увага приділяється виконанню робіт, спрямованих на вирішення проблем Карпатського регіону (охорона навколишнього середовища, технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу), у тому числі за такими напрямками:

- створення систем прийняття рішень в умовах виникнення техногенних і природних катастроф;
- дослідження рівня забруднення канцерогенними речовинами атмосферного повітря в містах Закарпатської області;
- вивчення впливу полігонів твердих побутових відходів та сміттєзвалищ на екологічний стан об'єктів навколишнього середовища;
- боротьба з утворенням селевих потоків;
- поліпшення екологічного стану малих річок Закарпаття;
- збереження і відтворення верхньої межі лісу;
- боротьба з поширенням особливо небезпечних неаборигенних рослин;
- впровадження (випуск і реалізація) розроблених в Ужгороді біопрепаратів у фермерських господарствах області з метою забезпечення від-

повідності м'ясної продукції за якістю відповідним стандартам ЄС (без використання антибіотиків, гормонів - м'ясо поліпшеної якості);

- біотехнологічна обробка сільськогосподарської сировини для продовження терміну зберігання без консервантів з поліпшеними органолептичними якостями (кормове виробництво);
- збереження генофонду коней гуцульської породи;
- розвиток садівництва і виноградарства.

Інноваційна програма сприятиме виявленню та початку реалізації найбільш значущих проектів, що мають першочергове значення для поліпшення соціально-економічного розвитку області, поліпшенню інноваційної діяльності в промисловому комплексі регіону. Вже розпочалася робота з реалізації низки проектів, включених в Інноваційну програму Наукового парку «УжНУ».

Проектом «Впровадження інноваційних енергозберігаючих нагрівальних елементів нового покоління (проект «конфорка») в організаціях бюджетної сфери Закарпатської області», що виконується в рамках розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації від 04.11.2010 р. № 747 «Про Програму підтримки малого підприємництва області на 2011- 2012 рр.» [31] передбачається перехід на енергозберігаючі нагрівальні елементи в бюджетних установах області (шкільні та дошкільні навчальні заклади, заклади охорони здоров'я та соціального захисту).

У рамках виконання Програми енергоефективності та енергозбереження Закарпатської області на 2012-2015 рр. в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» розроблена Програма енергозбереження УжНУ. Пілотним проектом цієї програми є проект з впровадження системи сонячних вакуумних колекторів ТМ «Стар Енержі» (м. Одеса) на енергоємних об'єктах УжНУ, зокрема університетському спорткомплексі «Буревісник» для підігріву води в басейні та підтримки системи опалення приміщень спорткомплексу, окупність якого становить 3,5 - 4 роки.

Проекти Наукового парку інтегровані в освітній процес університету шляхом читання спецкурсів, виконання курсових, дипломних і магістерських робіт, проходження виробничої практики студентами фізичного, інженерно-технічного, хімічного, біологічного та економічного факультетів УжНУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

1. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні».– К.:Фенікс, 2011. – 349 с.
2. Вашук Ф.Г., Височанський Ю. М., Головач Й.Й.. НП «УжНУ» – центр інноваційної діяльності в Закарпатській обл. // Зб. наук. праць міжнар. наук-практ. конференції «Науковий парк та інноваційна інфраструктура університетів як основа розвитку освіти та науки». – Луцьк, 4-5 жовтня 2013р. – С.1-42.
3. Головач Й.Й., Студеняк І.П., Кормош В.В., Мотильчак М.А. Програма створення в Закарпатті наукового парку «УжНУ»// Матеріали V Міжнар.форуму «Трансфер технологій та інновацій: бізнес, влада, регіони», м. Київ, 15-16 грудня 2011р. – С. 28-31.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16січня 2003р. № 436–IV // Відомості Верховної Ради України. –2003. – № 18–22. –Ст. 144.
5. Дежина И.Г. Государство, наука и бизнес в инновационной системе России. – М.: Институт экономики переходного периода, 2007. – 184с.
6. Деякі питання реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» : постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2007 р. № 995 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995-2007-п>
7. Концепція Наукового парку «АГРОЕКО», Національна академія аграрних наук України, <http://www.researchclub.com.ua/lecture/24/GPLOkNeaHudKIxIThkvM.doc>
8. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку: Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти – 2009 : ЮНЕСКО, Париж, 5 – 8 липня 2009 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
9. Напрямки діяльності та інноваційна програма Наукового парку «Ужгородський національний університет», Ужгород – 2011. <http://www.univ.uzhgorod.ua>.
10. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 «Про Премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/701-2012-%D0%BF>
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2011 р. №1394 «Про утворення публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Укрсвітлолізинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1394-2011-%D0%BF>
13. Про Регіональну стратегію розвитку Закарпатської області до 2015 року: Рішення Закарпатської обласної ради №6 від 26 грудня 2006р.
14. Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України : Закон України від 25.03.2005 № 2505-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. - № 17-19. – С. 267.

15. Про внесення змін до Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів : постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 р. № 573 // [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/573-2012-п/paran2#n2>.

16. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V// Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.

17. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13.10.1992 р. № 2673-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – С. 676.

18. Про затвердження Державної цільової економічної програми створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2008 р. № 447 / [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-п>.

19. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на період до 2014 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2013 р. №234-р [Електронний ресурс] / Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/234-2013-р/paran9#n9>.

20. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF>.

21. Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2003 р. №1474 // [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1474-2003п>.

22. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.

23. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 29. – С. 337.

24. Про Науковий парк «Київська політехніка»: Закон України від 22 грудня 2006 р. № 523-V // Відомості Верховної Ради України. - 2007. - № 10. – С. 86.

25. Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 12.03.2012 р. №187/2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 22. – С.67.

26. Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків»: постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.1999 р. № 2311 // Офіційний вісник України. – 1999. - № 52. – С. 24.

27. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2012 р. №691-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 71. – С. 199.
28. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 40. – С. 363.
29. Про створення підрозділів з питань інтелектуальної власності : наказ МОН України від 01.11.2005 р. № 631 [Електронний ресурс] // ЛігаЗакон [сайт]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS3621.html.
30. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»: постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2011 р. № 1396 // [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-p>.
31. Розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації від 04.11.10 р. № 747 «Про програму підтримки малого підприємництва області на 2011-2012 рр»
32. Розпорядження голови Закарпатської обласної державної адміністрації від 21.03.13 року № 683 «Про програму створення Наукового парку «Ужгородський національний університет»
33. Товканець С.А. Науково-технічне співробітництво як тенденція в розвитку вищої економічної освіти в європейських країнах / С.А. Товканець, Г.В. Товканець // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2014. - № 1 (1). – С. 29-34, (с. 30).
34. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 1255-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
35. Черницька Т. Регіональні виміри міжнародного науково-технічного співробітництва / Т. Черницька // Міжнародна економічна політика – 2013. - № 1 (18). – С. 105-127.
36. Central European Center of Management Innovation / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cecmi.org/>.
37. Infopark Budapest [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infopark.hu/lang/en/>
38. Matějů Petr. Nezbytná odpověď navýzvyglobalizace / Petr Matějů. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reformy-msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/category/autor/petr-mateju>
39. Oficiální stránky AIESEC Česká republika / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aiesec.cz/>
40. Science and technology Parks Association / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svtp.cz/en/committee-of-stpa-cr/>
41. SiliconvalleysforSlovakia? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spectator.sme.sk/c/20045732/silicon-valleys-for-slovakia.html>

42. Společnost BIC Plzeň - Podnikatelské a inovační centrum Vědeckotechnický park Plzeň / [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: <http://www.vtpplzen.cz/>.
43. Společnost «Český technologický park Brno» [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: <http://www.technologypark.cz/>
44. Transformácia výskumno-vývojovej činnosti inštitútanovú spoločensko-ekonomickú podmienku [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: http://www.infostat.sk/new_web/sk/.
45. Vědecko-technologický park Ostrava [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: <http://www.vtpo.cz/>.
46. Národní inovační strategie ČR 2012-2020 [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: <http://databaze-strategie.cz/cz/mpo/strategie/narodni-inovacni-strategie-ceske-republiky?typ=struktura>

РОЗДІЛ ІІІ

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ І НАУЦІ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

3.1. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України

Відносини з країнами Вишеградської четвірки (В-4) для України завжди мали фундаментальне значення. По-перше, три з чотирьох країн Вишеградського об'єднання є сусідніми для України державами, з якими вона мала історично дружні відносини. А, по-друге, всі чотири країни стали прикладом успішного набуття членства в ЄС, а відтак підтримка та авторитет об'єднання для просування євроінтеграційних прагнень України перетворилися на цінне джерело запозичення корисного досвіду.

Міжнародна регіональна інтеграція центрально-європейських країн зумовлюється низкою причин: їх спільним історичним минулим та регіональними інтересами, географічним положенням, а також політичними і економічними зв'язками, схожими можливостями та прагненнями.

Заснування регіонального об'єднання «Вишеградська четвірка», куди входять Чехія, Словаччина, Угорщина і Польща, відбулося 15 лютого 1991 року у місті Вишеград в Угорщині. За назвою цього міста об'єднання отримало назву «Вишеградський трикутник», а після розпаду Чехословаччини на 2 незалежні держави – «Вишеградська четвірка».

П'ять основних позицій чітко визначали мету Вишеградського об'єднання центральноєвропейських країн:

- відновлення державної незалежності, демократії і свободи;
- ліквідація залишків тоталітарного режиму у всіх сферах життя суспільства;
- формування парламентської демократії і сучасної правової держави поряд із дотриманням основних прав людини і свобод;
- створення сучасної ринкової економіки;
- повна інтеграція у європейські політичну, економічну, безпекову і правову системи.

Співпраця з Україною розвивалася як на двосторонньому рівні, так і в форматі «Вишеградська четвірка плюс». Проте в деяких сферах співпраця, розпочата вже після відновлення Вишеградської групи у 1998 році, вступу країн В-4 до Європейського Союзу, а пізніше підкріплена багатообіцяючими політичними змінами в Україні взимку 2004 року, може вважатися імпульсом для більш ґрунтовної співпраці.

Початком формальних взаємовідносин В-4 з Україною стала зустріч у Високих Татрах у грудні 1999 р., коли президенти чотирьох країн Вишеградської групи заявили про своє бажання підтримувати проєвропейські сили в Україні. Україна, в свою чергу, ще у 1993 р. на законодавчому рівні зафіксувала своє прагнення до співробітництва з країнами В-4 у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України».

Першим кроком на цьому шляху стала українсько-польська міжурядова угода 1993 р. про міжрегіональне співробітництво. Цією угодою було започатковано створення специфічного сегменту міжнародно-правової бази співробітництва України з державами Центрально-Східної Європи, зокрема з країнами Вишеградської четвірки.

Аналіз свідчить, що держави В-4 надають відчутну політичну підтримку євроінтеграційному курсу нашої держави в рамках так званої «групи друзів» України в ЄС, під час головування в Євросоюзі офіційно підтримуючи План дій Україна – ЄС. Одночасно співпраця ведеться у різних формах: зміцнення міжурядових контактів, урізноманітнення заходів у форматі «В-4 + Україна» у політико-безпековій, військовій, енергетичній, соціокультурній сферах, а також на регіональному рівні.

Сучасна Україна виходить з того, що формування навколо держави безпечного міжнародного середовища є однією з передумов її успішного розвитку. Нової динаміки набули процеси єврорегіонального співробітництва, поширюючи простір демократії, сталого розвитку та безпеки.

Відомо, що єврорегіональний рівень інтеграції базується на спільності територіальних кордонів держав, які інтегруються, на схожих шляхах історичного розвитку і доповнюються природним, економічним, транспортно-комунікаційним, науково-технічним потенціалом, спільністю економічних проблем, зовнішньополітичних та геополітичних інтересів. З огляду на розставлені акценти у сфері єврорегіональної інтеграції України, досвід країн Вишеградської четвірки є цікавим і може бути використаним для дослідження:

- стану єврорегіонального співробітництва України в умовах активізації зовнішньої політики після президентських виборів 2014 року;
- відповідних кроків ЄС щодо України, які випливають з ініціативи «Східне партнерство», і в першу чергу посилення діалогу щодо асоційованого членства і зони вільної торгівлі.

З урахуванням практики співпраці країн Вишеградської четвірки в Україні активізується єврорегіональне співробітництво по багатьох напрямках. **Відомо, що існують чотири рівні реалізації єврорегіональної співпраці:**

- ✓ **міжнародний рівень:** реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для участі у збалансованому розвитку європейського простору;
- ✓ **державний рівень:** виробляється національна політика розвитку єврорегіонального співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;
- ✓ **регіональний рівень:** реалізується політика єврорегіонального співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн;
- ✓ **місцевий рівень:** здійснюється координація планів розвитку місцевої влади, з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Застосування практики взаємодії наших найближчих західних сусідів і партнерів, апробованих у рамках «Вишеграду» механізмів, форм і видів співпраці спроможне сприяти нарощуванню зусиль щодо реалізації європейської інтеграційної стратегії Української держави, пошуку нею додаткових важелів, які могли б вплинути на поглиблення стосунків держави з Євросоюзом та нашими найближчими сусідами.

Україна та Вишеградська четвірка

Одним з важливих для України та країн Вишеградської четвірки є питання транскордонного та міжрегіонального співробітництва. Подібне співробітництво розглядається сторонами як складова загального європейського інтеграційного процесу. В грудні 2005 р. в м. Братислава за принципово новими стандартами було укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про транскордонне співробітництво.

Країни Вишеградської четвірки, як і Україна, усвідомлюють, що ця сфера співпраці вимагає прийняття та реалізації швидких та ефективних рішень. Перш за все мова йде про необхідність створення належної прикордонної інфраструктури, розвиток загальновигідного економічного співробітництва прикордонних областей країн Вишеградської четвірки та України тощо.

У цьому контексті, зокрема у період з 2004 по 2006 рр., Європейська Комісія запропонувала Україні розпочати «сусідські програми» з метою більш плідного прикордонного співробітництва України з ЄС. Реалізація цих програм сприяла продовженню активної роботи України та країн Вишеградської четвірки з Європейською Комісією. Відповідно до представленого списку «сусідських програм» Україні було запропоновано участь у трьох із них: 1) співробітництво України, Польщі та Білорусі; 2) співробітництво Угорщини, Словаччини та України; 3) співробітництво України з країнами Центральної та Східної Європи (CARDS). Учасникам програм була надана можливість самостійно визначати сумісні пріоритети для прикордонного співробітництва та формувати спільні керівні структури.

Аналіз свідчить, що на політичному рівні, особливо з боку України, в останні роки лунало багато декларативних заяв, відбулися різноманітні міжурядові зустрічі на різних рівнях, які ще не дали відчутних і конкретних результатів. Однак, справедливості заради, відзначимо, що при цьому офіційний Київ все ж отримав можливість взяти до уваги і проаналізувати досвід країн В-4 на шляху вступу до ЄС та НАТО, а також відчутти підтримку з боку країн В-4 європейських та євроатлантичних прагнень України.

На сучасному етапі транскордонне та міжрегіональне співробітництво між Україною та країнами В-4 відбувається у таких формах:

- реалізація програм сусідства;
- діяльність єврорегіонів;
- діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
- міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво, укладені з усіма країнами В-4, до яких залучені Львівська, Волинська, Вінницька, Чернівецька, Закарпатська та інші області).

Одним з ключових питань під час всіх формальних та неформальних переговорів керівництва України з Вишеградською четвіркою вже протягом багатьох років залишається проблема візового режиму, зокрема його лібералізація.

У цьому контексті необхідно зазначити, що політика у напрямі можливої лібералізації візового режиму між ЄС та Україною значною мірою активізу-

валась саме у зв'язку з тиском з боку центральноевропейських країн. І не в останню чергу завдяки лобіюванню інтересів України в ЄС Польщею. Активно підтримала зміни у договорі щодо лібералізації візового режиму і Угорщина.

Так, обидві країни, підписавши Угоду про малий прикордонний рух, фактично здійснили перший крок до безвізових поїздок між громадянами України та ЄС. Поряд з цим, як зазначають європейські експерти, дорожня карта до безвізового режиму для українських громадян ще не є запорукою досягнення реальних змін. Зокрема тому, що запропонований ЄС план пов'язаний з багатьма жорсткими умовами.

Загалом можна констатувати, що досягнуті за результатами систематичних зустрічей на різних рівнях домовленості між країнами В-4 та Україною за тривалий проміжок часу успішно реалізуються.

Свідченням цього є те, що успішно виконуються План ЄС щодо лібералізації візового режиму з Україною та Національний план України з цих питань. З 01 липня 2013 року почала діяти Угода з Євросоюзом про спрощений порядок видачі віз для громадян України.

Україна отримала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі за рахунок визначення пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва в системі загальнорегіонального розвитку.

Як Україна, так і країни Вишеградської групи (ВГ) надають важливе значення розвитку регіонального та транскордонного співробітництва. Адже Україна має значні потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва, яке розглядається як інструмент розвитку прикордонних територій та складова євроінтеграційного процесу України.

Насамперед йдеться про необхідність створення сучасної прикордонної інфраструктури, в першу чергу в пунктах перетину на кордоні України з Польщею, Словаччиною та Угорщиною.

Важливе значення регіональне і транскордонне співробітництво має для ефективного і взаємовигідного економічного співробітництва прикордонних областей України та країн-сусідів, а також об'єднання спільних дій для розв'язання екологічних проблем, регулювання потоків жителів прикордонних областей, міграційних процесів, пов'язаних з працевлаштуванням. Науковець-регіоналіст Є.Кіш виділяє такі пріоритетні напрями співпраці:

- ✓ **сприяння структурній перебудові та розвитку депресивних регіонів;**

- ✓ надання фінансових ресурсів регіонам, де спостерігається стагнація економічної діяльності;
- ✓ боротьба з тривалим безробіттям та підтримка ініціатив зайнятості;
- ✓ адаптація підприємців, робітників промисловості та виробничої сфери до системних проблем, які загрожують безробіттям;
- ✓ фінансування розвитку сільськогосподарських територій та прискорення структурної перебудови сільського господарства.

Варто підкреслити, що В-4 має усі можливості стати енергетичним союзом, який використовуватиме геополітичне положення країн-учасниць для координування транзитної політики. Словаччина, Чехія, Польща й Угорщина разом з Україною є важливими транзитерами російського газу і його споживачами. Через їхню територію здійснюється значний відсоток постачання газу з Росії до Європи (80 % російського і середньоазійського газу до ЄС, що становить близько 40 % від загального обсягу імпортованого Євросоюзом газу). Збереглася і залежність економіки країн регіону від російських енергоносіїв: Словаччини майже на 100 %, Польщі – на 92 %, Угорщини – на 90 %, Чехії – на 74 %.

Країни В-4 також є імпортерами і можливими транзитерами електроенергії з України до інших країн Європи. Головним партнером «Укрінтеренерго» (державний оператор експорту електроенергії) з постачання української електроенергії в Європу є угорська компанія System Consulting, співпраця з якою почалася ще у 1994 р. В перспективі можуть стати партнерами для української сторони й компанії інших країн ВГ.

Як зазначає науковець-регіоналіст А.Кудряченко, «значне місце в питанні забезпечення енергетичної незалежності України може мати досвід країн В-4 у переході на світові ціни розрахунку за російські енергоносії, адже раніше ці країни, як і Україна, мали пільгові ціни на постачання енергоресурсів. Особливо може стати в нагоді досвід Польщі, яка перейшла на ринкові ціни ще у 2006 році».

Відомо, що Європейська Комісія (ЄК) підготувала 12 програм сусідства, у трьох з яких бере участь Україна разом із Вишеградськими партнерами:

1. Програма сусідства «Польща – Білорусь – Україна». В Україні поширюється на Волинську, Закарпатську, Львівську області.

2. Програма сусідства «Угорщина – Словаччина – Україна». В Україні поширюється на Закарпатську область.

3. Україна приєдналась і до четвертого раунду транснаціональної програми CADSES (програма сприяє транснаціональній співпраці для Зони

Центральної Адріатики – Дунаю – Південно-Східної Європи). В Україні поширюється на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Одеську, Чернівецьку та Тернопільську області.

У межах міжрегіональної співпраці на сьогоднішній день усі області України мають укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіальними одиницями суміжних країн, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади сусідніх країн. Такі угоди укладені з усіма країнами Вишеградської групи.

Активною є співпраця України з сусідніми країнами ВГ в рамках єврорегіонів відповідно до наявних двосторонніх та багатосторонніх угод, з метою розв'язання спільних проблем та узгодження механізмів їх реалізації. Відомо, що на сьогодні в Україні діє 6 єврорегіонів, у 2 з яких входять території країн Вишеградської четвірки:

- ✓ «Буг» (Україна, Польща, Білорусь);
- ✓ Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія).

Окрім цього, Україна активно підтримує одну з останніх ініціатив конгресу Ради Європи зі створення нового єврорегіону в басейні Чорного моря.

Проте на перешкоді виконанню важливих цілей регіональної співпраці в єврорегіонах існує багато проблем, найголовнішою серед яких є відсутність необхідних повноважень місцевої влади для плідної співпраці, а також надто великий розмір єврорегіонів, зокрема Карпатський єврорегіон сягає більше 140 тис. км², що позначається на ефективності його функціонування.

Слід зазначити надзвичайно важливе значення міжрегіональної співпраці України з сусідніми країнами ЄС і, в першу чергу, у сфері узгодження та реалізації стратегічних пріоритетів регіональної політики, які тісно пов'язані з вирішенням завдань соціально-економічного розвитку та досягнення економічної безпеки, у першу чергу:

- ✓ дотримання курсу на лібералізацію, відкритість ринків та економічну інтеграцію як основи розвитку та партнерства;
- ✓ створення підґрунтя для вирішення спільних викликів;
- ✓ узгодженість політики щодо модернізації економіки країн-партнерів;
- ✓ сприяння мобільності громадян та вільному руху капіталу товарів та послуг;
- ✓ посилення стабільності та безпеки на кордонах, що включатиме боротьбу з нелегальною міграцією, створення інтегрованих структур уп-

- равління кордонами, приведеним у відповідність до законодавства ЄС;
- ✓ посилення можливостей правоохоронних і судових органів у боротьбі проти корупції та організованої злочинності;
 - ✓ розробки та прийняття двосторонніх транскордонних проектів та удосконалення системи транскордонного транзиту енергоносіїв;
 - ✓ залучення коштів програм транскордонного співробітництва для створення проектів з модернізації вітчизняних об'єктів та запровадження енергоефективних технологій;
 - ✓ законодавче розширення повноважень місцевих органів влади у питаннях вирішення завдань єврорегіонального співробітництва, а також запровадження у практику регіонального самоврядування спеціальних договірних відносин – угод про міжрегіональну співпрацю.

Таким чином, співпраця між Україною та Вишеградською четвіркою здійснюється у політико-безпекових сферах, є ефективною та перспективною, здебільшого в плані отримання стимулів та допомоги Україні на шляху інтеграції до Європейського Союзу.

Прикордонна співпраця України з Вишеградською групою

Державні та міжнародні правові питання кордонів завжди були чутливими та делікатними. Відзначаючи «безпроблемність» сучасних українсько-польського, українсько-словацького, українсько-угорського кордонів, науковець-регіоналіст Є.Кіш привертає увагу до оцінки кордонів. Зокрема вона зазначає, що «кордон є своєрідним інститутом, рамки дії політичних систем аналізуються крізь функцію кордонів, наприклад, у межах прикордонного регіону як території нових договірних зв'язків. Насамперед кордони виконують три тісно пов'язані функції:

- ***по-перше*** – встановлюють межі державного суверенітету;
- ***по-друге*** – розділяють у просторі символічні співтовариства, тобто держави, кожна з яких має власний прапор, гімн, історію та інше;
- ***по-третє*** – розділяють у просторі своє (національну територію) та чуже (сусідню територію), а потім увесь світ».

Довідково

Українсько-польський кордон

Довжина становить 526,2 км. Він є найпотужнішим новим зовнішнім кордоном Євросоюзу з травня 2004 року в Центральній Європі.

Україна та Польща 18 травня 1992 року підписали у Варшаві Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. Договір встановив основи та загальні правила співробітництва в різних галузях співпраці і закріпив такі принципи, як непорушність кордонів, територіальна цілісність, мирне врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, повага прав людини і основних свобод, рівноправність і права народів, співробітництво і сумлінне виконання міжнародних зобов'язань. Передбачається, що сторони збільшуватимуть кількість прикордонних переходів, а також удосконалюватимуть прикордонний та митний контроль.

На особливу увагу заслуговують положення статті 10 названого договору щодо співпраці двох держав, безпосередньо у прикордонній політиці та розвитку прикордонної інфраструктури та міжрегіонального співробітництва.

На сьогодні на українсько-польському кордоні функціонує 12 пунктів пропуску: шість для автомобільного руху, шість – для залізничного сполучення, а саме: «Ягодин – Дорогуск», «Ягодин – Дорогуск – зал.ст.», «Устилуг – Зосин», «В.Волинський – Зосин – вант.ст.», «Рава-Руська – Хребенне», «Рава-Руська – Хребенне – зал.ст.», «Шегині – Медика», «Мостиська – Медика – зал.ст.», «Смільниця – Кросценко», «Хирів – Устішки Дольна – зал.ст.».

Українсько-словацький кордон

Довжина становить 98,5 км.

Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою був підписаний в Києві 29 червня 1993 року і визначив (стаття 1 Довору), що Договірні сторони розвиватимуть свої відносини як дружні держави на основі принципів суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності, непорушності існуючих кордонів, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи та ін.

На сьогодні на українсько-словацькому кордоні діють 5 пунктів пропуску: «Малий Березний – Убля», «Ужгород – Вишне Німецьке», «Павлово – Матевце», «Чоп (Страж) – Чіерна над Тісоу», «Малі Селменці – Велке Селменце». Також здійснюється розбудова пункту перетину «Соломоново – Чіерна над Тісоу».

Українсько-угорський кордон

Довжина кордону становить 135,1 км.

Нормативно-правовою основою двосторонньої співпраці обох країн слід вважати Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорською Республікою, підписаний 6 грудня 1991 р. Відповідно до

названого договору Україна і Угорщина мають будувати свої відносини, дотримуючись принципів суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності, непорушності існуючих кордонів, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, поважання прав і свобод людини.

На сьогодні на українсько-угорському кордоні функціонують 7 пунктів пропуску: «Чоп (Тиса) – Захонь», «Чоп (Дружба) – Захонь», «Саловка – Єперешке», «Дзвінкове – Лонья», «Косино – Барабаиш», «Лужанка – Берегшурань», «Вилок – Тисобеч». Також здійснюються переговори щодо будівництва та відкриття пункту пропуску «Велика Паладь – Кіш Паладь».

Проаналізований стан взаємовідносин України з членами Вишеградської четвірки, які є сусідами України на новому євросоюзівсько-українському кордоні, дає підстави стверджувати, що двостороння співпраця взаємовигідна і корисна. На регіональному рівні транскордонна співпраця з Польщею, Угорщиною та Словаччиною розвивається переважно на двосторонній основі через формат єврорегіонального співробітництва.

Поряд з цим слід зазначити, що повинна відбуватися сегментація більш активної співпраці в рамках Карпатського єврорегіону, а також у площині спрощення процедур отримання міжнародної технічної допомоги Україні і створення ефективної системи взаємної інформації щодо спільних проблем екологічного характеру та в питаннях лібералізації візового режиму з Україною. Ці та інші зусилля двосторонньої єврорегіональної співпраці спроможні значно підняти рівень і результати співпраці України з Вишеградською групою та кожною з її держав.

Отже, тісні історичні зв'язки та спільні зовнішньо-політичні цілі сьогодення України та Вишеградської четвірки заклали основи для ефективного розвитку добросусідських відносин на сучасному етапі і створили можливості для подальшої масштабної взаємодії в майбутньому. Можна стверджувати, що вишеградсько-українські зв'язки є доволі збалансовані, про що свідчить успішна реалізація дво- та багатосторонніх домовленостей, досягнутих за результатами систематичних зустрічей на всіх рівнях. Все це створює міцний фундамент для подальшого розширення такого співробітництва на основі спільного врахування інтересів сторін.

Зважаючи на проведений аналіз, можна з упевненістю визнати, що країни Вишеградської четвірки розвинули доволі гнучкі та різноманітні зовнішні стосунки й співробітництво з Україною в рамках вироблення й

реалізації добросусідської політики ЄС. Мова йде про такі основні напрями співробітництва України та Вишеграду:

- 1) забезпечення солідарної підтримки країнами Вишеграду європейських інтеграційних прагнень України;
- 2) передача країнами Вишеграду досвіду їх європейської інтеграції Україні;
- 3) координація зовнішньополітичної діяльності України і Вишеградської групи на дво- та багатосторонній основі;
- 4) формування багаторівневого механізму співробітництва Вишеграду й України у формі участі українських представників у засіданнях різних Вишеградських структур та спеціально створених комісіях;
- 5) поширення програм Вишеградського фонду на Україну.

Поряд з названими напрями співробітництва України та Вишеграду слід виділити значення регіональної співпраці, що особливо важливо для використання в практичній діяльності органів місцевого самоврядування та впровадження в практику нових елементів євро регіонального співробітництва України, враховуючи, що співпраця сприяє:

- ✓ кращому розумінню перспектив міжрегіонального та транскордонного співробітництва України з сусідніми державами ЄС;
- ✓ імплементації головних принципів регіональної політики ЄС у національне законодавство України;
- ✓ створенню відповідної прикордонної інфраструктури з урахуванням специфіки адміністративного поділу України та ін.

Окреслена канва співробітництва між Україною та Вишеградською групою була підкріплена конкретними пропозиціями та рішеннями у таких сферах, як: політичне співробітництво, торговельно-економічна кооперація, співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ, в інфраструктурі транспорту, енергетики та зв'язку, а також у сфері культури, освіти, взаємних контактів між людьми.

Зокрема, транскордонна співпраця пропонує багатообіцяючий потенціал. Україна та Вишеградська четвірка разом реалізували кілька таких проєктів, що уможливило співпрацю, наприклад, між регіонами, містами і селами, а також громадянами на різних рівнях. Ця співпраця принесла учасникам гарні результати, корисніші за різні політичні декларації.

Перелік цих об'єктивних і суб'єктивних факторів лежить у площині обох сторін, як-то: незадовільний темп структурних та економічних реформ в

Україні і адаптації законодавства, норм та стандартів України до існуючих в ЄС, з одного боку, та повільна лібералізація візової політики цих країн щодо громадян України – з другого; недостатній рівень фінансової підтримки ЄС, запропонованих Вишеградською групою програм розвитку.

Якщо робити загальний висновок, то слід відзначити, що модель єврорегіонального співробітництва країн Вишеградської четвірки не може бути повністю застосована в Україні. Разом з тим, як свідчить практика, надзвичайно важливим та корисним для сторін є системні **спільні дискусії** з приводу форм і методів впровадження Болонської декларації, що протягом останніх років реалізуються в Ужгородському національному університеті, зокрема в процесі проведення спільних міжнародних науково-практичних конференцій, перелік і тематику яких наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Тематика міжнародних науково-практичних конференцій

№п/п конференції Тема конференції Дата та місце проведення	Кількість учасників	Опубл. доповідей	Кіль- кість авто рlv	Країни- учасники
I. Права і свободи людини та сучасний суспільний прогрес (24-25 лютого 1999 р., м. Ужгород)	120	75	91	Україна Росія Словаччина
II. Теорія і практика переходу до ринку: економіко-правовий, міжнародний та інформаційно-технологічний аспекти (27-30 березня 2001 р., м. Сніна, Словаччина)	55	43	51	Україна Словаччина Угорщина Росія, США
III. Теорія і практика переходу до ринку: економіко-правовий, міжнародний та інформаційно-технологічний аспекти (10-12 квітня 2002 р., м. Сніна, Словаччина)	42	38	46	Україна Словаччина Угорщина Росія, США
IV. Проблеми розвитку та управління інтеграційними процесами на міжнародному ринку освіти і науки (16-18 жовтня 2002 р., м. Сніна, Словаччина)	43	41	51	Україна, Сло- ваччина, Угор- щина, Росія
V. Теорія і практика переходу до ринку: економіко-правовий, міжнародний та інформаційно-технологічний аспекти (12-15 березня 2003 р., м. Сніна, Словаччина)	52	37	47	Україна Словаччина Угорщина Росія
VI. Проблеми розвитку та управління інтеграційними процесами на міжнародному ринку вищої освіти і науки (15-17 жовтня 2003 р., м. Сніна, Словаччина)	71	39	49	Україна, Словаччина Угорщина Польща, Чехія, Росія, США

VII. Проблеми адаптації вищої освіти України до європейських стандартів і принципів Болонського процесу (23-26 березня 2004 р., м. Сніна, Словаччина)	69	35	48	Україна Словаччина Чехія Угорщина
VIII. Розширення Європейського Союзу: нові реалії і перспективи на міжнародному ринку вищої освіти і науки (24-27 листопада 2004 р., м. Сніна, Словаччина)	62	36	48	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія
IX. Стан, проблеми та перспективи інтеграції України у європейський освітній і науковий простір (12-15 квітня 2005 р., м. Сніна, Словаччина)	40	33	44	Україна Словаччина Угорщина Польща, Румунія Франція
X. Теорія і практика євроінтеграційних процесів вищої освіти і науки (1-4 листопада 2005 р., м. Сніна, Словаччина)	74	50	70	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія
XI. Професійна підготовка фахівців в умовах інноваційної перебудови української національної освіти (16-19 травня 2006 р., м. Сніна, Словаччина)	41	32	40	Україна Словаччина Угорщина Німеччина Румунія Польща
XII. Проблеми розробки національних систем кваліфікації в європейському просторі вищої освіти (24-27 жовтня 2006 р., м. Сніна, Словаччина)	78	79	83	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія
XIII. (лютий 2007 р.)	Проведена в ЗакДУ як методична вузівська з публікацією матеріалів збірнику			
XIV. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти (17-20 квітня 2007 р., м. Сніна, Словаччина)	77	61	64	Україна Словаччина Угорщина
I студентська. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти (17-20 квітня 2007 р., м. Сніна, Словаччина)	28	10	11	Україна Словаччина
XV. Інновації в навчальному процесі вищих навчальних закладів: міжнародний та національний досвід (06-09 листопада 2007 р., м. Сніна, Словаччина)	65	55	68	Україна, Чехія, Словаччина, Угорщина, Польща Румунія
II студентська. Новітні досягнення в науці, техніці та освіті: національний та міжнародний досвід (06-09 листопада 2007 р., м. Сніна, Словаччина)	15	12	12	Україна, Чехія Словаччина Угорщина

XVI. Лісабонська стратегія як визначальний чинник європейської інтеграції галузі освіти і науки (06-09 травня 2008 р., м. Гирляни, Словаччина)	84	68	31	Україна, Словаччина, Німеччина, Угорщина, Польща, Чехія, Румунія
III студентська. Лісабонська стратегія як визначальний чинник європейської інтеграції галузі освіти і науки (06-09 травня 2008 р., м. Гирляни, Словаччина)	26	26	26	Україна, Словаччина, Польща, Угорщина, Чехія, Румунія
XVII. Проблеми формування систем кваліфікації та сучасні тенденції розвитку професійної компетентності фахівців: національний та європейський виміри (18-21 листопада 2008 р., м. Сніна, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	60	44	68	Україна Словаччина Польща Угорщина Чехія, Румунія
IV студентська. Проблеми формування систем кваліфікації та сучасні тенденції розвитку професійної компетентності фахівців: національний та європейський виміри (18-21 листопада 2008 р., м. Сніна, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	30	26	16	Україна Словаччина Польща Угорщина Росія
XVIII. Вітчизняний та зарубіжний досвід упровадження Болонської системи: успіхи та проблеми (5-8 травня 2009 р., м. Сніна, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	75	35	68	Україна Словаччина Угорщина Польща, Румунія
V студентська. Інтегративні процеси у європейському освітньому і науковому просторах (5-8 травня 2009 р., м. Сніна, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	25	25	16	Україна Словаччина Угорщина
XIX. Перспективні напрями і способи реалізації інноваційних технологій у системі європейської вищої освіти (8-11 грудня 2009 р., Високі Татри, Словаччина)	61	43	69	Україна, Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія
VI студентська. Інновації в системі європейської вищої освіти (8-11 грудня 2009 р., Високі Татри, Словаччина)	22	22	16	Україна, Словаччина Угорщина
XX. Міжнародне співробітництво у впровадженні інноваційних технологій навчання у вищій школі (11-14 травня 2010 р., м. Кошиці, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	95	65	90	Україна Словаччина Угорщина, Польща, Румунія
VII студентська. Міжнародне співробітництво у впровадженні інноваційних технологій навчання у вищій школі (11-14 травня 2010 р., м. Кошиці, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	60	36	36	Україна Словаччина Угорщина
XXI. Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу (16-19 листопада 2010 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	68	64	78	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія

VIII студентська. Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу (16-19 листопада, м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	42	42	57	Україна Словаччина Угорщина
XXII. Модернізація європейської вищої освіти в контексті Болонського процесу (17-20 травня 2011 р., м. Кошиц, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	76	80	96	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія
IX студентська. Модернізація європейської вищої освіти в контексті Болонського процесу (17-20 травня 2011 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	15	15	15	Україна Словаччина Угорщина
XXIII. Актуальні проблеми міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти (29 листопада – 2 грудня . 2011 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	97	64	74	Україна Словаччина Угорщина Польща Румунія
X студентська. Досягнення студентської науки: реалії, проблеми, перспективи (29 листопада – 2 грудня 2011 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	29	29	29	Україна Словаччина Угорщина
XXIV. Проблеми інтернаціоналізації університетської освіти в умовах європейської інтеграції (08-11 травня 2012 р.. м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	71	70	97	Україна Словаччина Угорщина Чехія, Росія Польща Румунія
XI студентська. Досягнення студентської науки: реалії, проблеми, перспективи (08-11 травня 2012 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	33	25	30	Україна Словаччина Угорщина
XXV. Інноваційний потенціал європейської вищої школи у глобалізаційних трансформаціях ХХІ століття (27-30 листопада 2012 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	80	70	92	Україна Словаччина Угорщина Чехія, Росія Румунія Польща
XII студентська. Науковий доробок молодих науковців у контексті розвитку європейського освітнього простору (27-30 листопада 2012 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	42	20	25	Україна Словаччина Угорщина
XXVI. Розвиток єдиного європейського освітнього простору: поєднання зарубіжного досвіду з національними традиціями (21-24 травня 2013 р., м. Кошице, Словаччина – м. Мішкольц, Угорщина)	85	73	97	Україна Словаччина Угорщина
Всього: • професорсько-викладацький склад • студентів	1666 339	1257 298	1625 313	
Разом	2005	1555	1938	

3.2. Поняття «інновація»: історіографічний огляд проблематики

Термін «інновація» походить від латинського слова «*innovatio, novo*» (змінювати, поновлювати, винаходити) й означає введення нового. У сучасній науковій літературі інновації розглядаються в цілому як нові форми організації праці й управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки різноманітні установи та організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей.

Історичні джерела *освітніх інновацій* пов'язані з періодом зародження експериментальної педагогіки другої половини XIX ст. З 60-х років минулого століття феномен "інноваційність" став ключовим у характеристиці постіндустріальної формації – її становлення і розвитку.

Питання про *інноваційну освітню діяльність* має відправним моментом визначення змісту термінів "інновація", "інноваційний проект", "інноваційна культура", "освітні інновації", "інноваційна освітня діяльність", що дозволяє встановити сутнісні особливості перебігу інноваційних процесів у системі освіти. ***Таким чином, можна зробити припущення, що освітні інновації – це вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.***

Отже, *інновацію* варто розглядати як реалізоване нововведення в освіті – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання і виховання та у підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу, який проходить різні стадії, зокрема:

- виявлення потреб у зміні (виявлення проблеми);
- розробки ідеї вирішення проблеми;
- розробки способу вирішення проблеми (нововведення);
- апробації і експертизи нововведення;
- засвоєння нововведення;
- інституалізації нововведення.

Інноваційний процес починається з виявлення необхідності змін на певних ділянках освітнього процесу у вищій школі, що відбувається завдяки

аналітичній роботі спеціалізованих наукових організацій, органів управління освітою, керівників ВНЗ, науково-педагогічних колективів.

Сучасні вітчизняні вчені розглядають інновацію в освіті як:

- процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому;
- результат творчого пошуку оригінальних нестандартних розв'язань для різноманітних педагогічних проблем;
- актуальні, значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними в контексті еволюції освіти і позитивно впливають на її розвиток;
- продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу (нововведення) в галузі педагогіки та наукових досліджень;
- різні нововведення в діяльності навчально-виховних закладів, у здійсненні навчально-виховного процесу.

Серед пріоритетних освітніх інновацій у ВНЗ привертають увагу наступні:

- впровадження в навчальний процес модульного навчання та рейтингової системи контролю знань (кредитно-модульна система);
- система дистанційного навчання;
- комп'ютеризація бібліотеки з використанням програм електронного каталогу та створення фонду електронних навчальних та навчально-методичних матеріалів;
- електронна система управління діяльністю навчального закладу та навчальним процесом.

У навчальному процесі успішно використовуються різноманітні інноваційні педагогічні методики, основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця, серед яких:

- імітаційні технології (ігрові та дискусійні форми організації);
- технологія “кейс-метод” (максимальна наближеність до реальності);
- методика відеотренінгу (максимальна наближеність до реальності);
- комп'ютерне моделювання;
- інтерактивні технології;
- технології колективно-групового навчання;

- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань;
- проектна технологія;
- інформаційні технології;
- технології диференційованого навчання;
- текстоцентрична технологія навчання та інші.

Низка інноваційних форм організації навчального процесу, технології навчання нерозривно пов'язані із створенням у ВНЗ інноваційного інструментарію творчої діяльності студентів і викладачів, тобто матеріально-технічного забезпечення. Пріоритетне значення при цьому мають комп'ютерні класи з доступом в Інтернет, оскільки використання комп'ютерів у навчанні, дослідженні, контролі та самоконтролі вкрай необхідне в умовах інтенсивних інноваційних технологій навчання.

Основою інноваційної діяльності сучасного викладача є формування інноваційно-програмного методичного комплексу з дисципліни. Поряд з програмним і змістовим забезпеченням дисциплін на перше місце виступає використання інформаційних засобів та їх дидактична властивість.

Це передбачає наочне та образне подання інформації, створення відео-теки для ілюстрації інформаційного матеріалу: конспекту лекцій, електронних конспектів лекцій, які дозволяють об'єднати слайд-шоу текстового і графічного супроводження (фотознімки, діаграми, малюнки) з комп'ютерною анімацією тексту, показом документальних записів. Тут об'єднуються технічні можливості – комп'ютерні та відеотехнічні з живим спілкуванням лектора з аудиторією.

Парадигма інноваційного розвитку вищої освіти передбачає такий спосіб організації діяльності вищого навчального закладу, який забезпечує досягнення цілей та завдань його інноваційного розвитку.

Ключовим елементом цієї парадигми залишаються знання, як і для парадигми традиційно, головною ж відмінністю є те, що якщо попередній підхід з'ясував спосіб передання знань, то новий підхід робить акцент на способі їх виробництва. Інноваційний вищий навчальний заклад потребує нових підходів як в управлінні, так і в організації навчально-виховного процесу.

У квітні 2004 року в Льєжі (Бельгія) під егідою Європейської Комісії відбулася міжнародна конференція з проблем науково-дослідницької та інноваційної діяльності в університетах. Близько 1000 учасників – співробітники і керівники академічних організацій, промислових компаній, політики і

представники урядових кіл Європи, США, Австралії, країн Африки та Азії – взяли участь у цьому науковому форумі, що визначив перспективи розвитку науки й інноваційної діяльності в Європі на найближчі 15 років.

На форумі був представлений абсолютно новий формат визначення поняття «інновація» як конверсії нового знання в економічні та соціальні блага. Інновація нині розглядається як продукт винятково наукового дослідження або технології. Результат інноваційної діяльності сьогодні залежить від організаційних, соціальних, економічних та інших чинників. Отже, природа інновації змінюється, власне, як і сама економіка, що претендує нині на статус економіки знань.

На підставі різних досліджень вчені Євростату та ОЕСР дійшли згоди та розробили спільне визначення інновацій.

Визначення інновацій (ОЕСР, 2005):

Впровадження нової або значно удосконаленої продукції (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків¹.

Поширення інновації потребує її тиражування і доведення інформації про неї до потенційних користувачів. Поширенню сприяє наявність спеціальної інфраструктури підтримки інноваційних освітніх процесів. До неї входять різноманітні консультативні служби, навчальні центри, експерти, центри з впровадження тощо. Для того, щоб поширення інновації проходило успішно, необхідно здійснювати аналіз того, як воно відбувається, виявляти фактори, які гальмують цей процес, і реалізовувати заходи для їх усунення.

Перед тим, як вирішити питання про впровадження інновації, інформація про яку потрапила ззовні, нововведення повинно пройти внутрішню експертизу. Далеко не завжди ті інновації, які придатні для одного ВНЗ, можуть бути використані в іншому. Тому експертиза, яка здійснюється в період створення нововведення, і експертиза, що проводиться на стадії його засвоєння, мають як загальні, так і різні риси.

Підписання Угоди про асоціацію України з ЄС – новий крок на шляху інтегрування до європейських освітніх і наукових просторів за рахунок інноваційного розвитку української вищої школи². Зазначимо, що в новому Законі України «Про вищу освіту»³ ключовою є ***інноваційна складова*** діяль-

¹ Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

² Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535

³ Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

ності вищих навчальних закладів. Зокрема, у статтях 65,66,67,68 визначено організаційно-правові форми впровадження інновацій, внесено зміни щодо фінансової самостійності вищого навчального закладу.

Імплементация закону сприятиме інтегруванню України до єдиного освітнього простору, без якого неможливо порушувати питання про визнання у світі українських дипломів, продовження навчання студентів, аспірантів у зарубіжних університетах, вести підготовку високопрофесійних фахівців здатних відстоювати інтереси держави в складних геополітичних умовах сучасності.

Центром цієї парадигми є освіта, яка розвивається як відповідь на виклики цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце і можливості самореалізації у новому глобальному просторі. Освіта, її організація, напрями розвитку, зміст і навчальні технології знаходяться в епіцентрі дискусій, що розгорнулись нині в світовому інтелектуальному середовищі.

Мова йде про опрацювання нової філософії освіти — освіти, яка б забезпечила комфортне існування людини у ХХІ ст. Західний світ намагається охопити її Болонськими деклараціями. І хоча головні напрями розвитку освіти в них визначені досить перспективно, запитань все ще залишається більше, ніж відповідей. Проблема загальної філософії освіти поступово утверджується як головна проблема сучасної світової освітньої політики.

Зазначимо, що проблематику інноваційного університету всебічно розробляли чимало науковців Європи, Америки та Азії. Зокрема, важливими для нас є дослідження вчених з країн Вишеградської групи. Для уточнення та розуміння суті терміну «інновація» розглянемо існуючі підходи до його визначення. У **таблиці 3.2** наведені визначення учених країн Вишеградської групи, що професійно займаються інноваціями.

Таким чином, методологічний аналіз попередніх досліджень інноваційної діяльності дозволяє розкрити специфічність інновацій у вищій освіті, обґрунтувати парадигму його інноваційного розвитку, в якій акцент робиться не на способі передання, а на способі виробництва знань. Концептуальну основу цієї парадигми складають культуроцентристський і компетентнісний підходи, а також теорія контекстного навчання.

Аналіз досвіду впровадження сучасних технологій навчання засвідчує, що інноваційні процеси у вищій освіті сприяють не лише істотному підвищенню теоретичної та практичної підготовки студентів, слухачів, а й насамперед, методологічній переорієнтації закладів освіти на особистість, стають основою нової філософії освіти.

Таблиця 3.2

**Основні підходи до визначення терміну «інновація» дослідниками
країн Вишеградської групи**

Країна	Автор (-и)	Джерело (-а)	Суть тлумачення терміну
1	2	3	4
Польща	Я. Домбровський та І. Каладкеви	Інноваційна практика польських підприємств ¹	Інновації розглядають з урахуванням трьох головних параметрів: - галузі, якої вони стосуються, - методу впровадження та - об'єкта змін, які вони викликають. При цьому сам процес створення інновацій, на їх думку, повинен урахувати реалізацію трьох фаз, що йдуть одна за одною: відкриття (виникнення нової ідеї), перше її використання, поширення використання і впровадження ідей і рішень.
	Фабіан Андрушкевич	1. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій: порівняльний аналіз ² . 2. Основні напрями та форми українсько-польської академічної співпраці ³ . 3. Польський "освітній прорив" та його значення для українських освітніх інновацій ⁴ .	Аналізує інновації та модель сучасної системи академічної освіти. Наголошує на тому, що в основу освітньої реформи Польщі покладено принципи демократичної системи освіти, які відображають специфіку країни, та знайшли відображення у <u>Законі «Про систему освіти»</u> , прийнятому у 1991 р. Сеймом Республіки Польща.
	Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли	Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу ⁵	Ефективна інноваційна політика має бути націленою на потреби, мати тривалий характер, досягти критичної маси та базуватись на реальних засадах. Висвітлено основні аспекти регіонального підходу до економічного розвитку та побудови регіональних інноваційних стратегій. Подано практичний приклад такої стратегії, описано роль центрів інновацій та розвитку інноваційності.

¹ Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств [Текст] / Я. Домбровський, І. Каладкевич. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2005. – 131 с.

² Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій: (порівняльний аналіз) / Фабіан Андрушкевич // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.

³ Андрушкевич Ф. Основні напрями та форми українсько-польської академічної співпраці / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2011. – № 1. – С. 108–113.

⁴ Андрушкевич Ф. Польський "освітній прорив" та його значення для українських освітніх інновацій / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 103–108.

⁵ Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань-Київ, 2005. – 186 с.

Словаччина	Ф. Валента	Творча активність – інновації – ефект ¹	Інновації – це зміни в першопочатковій структурі виробничого організму, тобто перехід його внутрішньої структури до нового стану.
	Л. Водачек та О. Водачкова	Стратегія управління інноваціями на підприємстві ²	Інновації – це цільова зміна у функціонуванні підприємства як системи.
Чехія	І. Перлакі	Нововведення в організаціях ³	Інновації – це будь-яка цілеспрямована, позитивна й прогресивна зміна матеріальних і нематеріальних елементів (параметрів) організації, тобто будь-яка зміна, що сприяє розвитку, зростанню й підвищенню ефективності роботи організації. Через це інновації є не випадковими, не стихійними змінами, а наслідком свідомої, цілеспрямованої діяльності суб'єктів організації.
	Окреме місце у вивченні інноваційної освітньої політики Чеської Республіки займають періодичні видання. Публікації Мережі інститутів та шкіл державного управління країн Центральної та Східної Європи (The Network of Institutes and Schools of Public Administrations in Central and Eastern Europe - NISPAcee) та документи Програми SIGMA (Support for Improvement and Management in General and Eastern European Countries) дозволяють ознайомитися з аналізом освітньої політики, реформами у сфері державного управління, адміністративною реформою, державною політикою в країнах Центральної та Східної Європи. ⁴		
Угорщина	Б. Санто	1. Сила інноваційного саморозвиття. ⁵ 2. Інновація як средство економічного розвитку ⁶	Інновація — це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми якістьми виробів, технологій та дає прибуток (у разі, коли інновація орієнтована на економічний зиск), її поява на ринку може принести додатковий дохід. Створення і реалізація конкурентоспроможної технологічної переваги.

Для України інноваційний потенціал вищої школи може й має стати ресурсом для модернізаційного прориву щодо розвитку високотехнологічних галузей економіки, перспективних наукових напрямів, формування сучасних соціально-культурних стандартів життя.

Проблемам інноваційної діяльності в освітній сфері України присвячено чимало досліджень провідних вчених, серед яких Л. Губерський, М. Згуровський, В. Кремень, В. Луговий, Ж. Таланова, Ю. Рашкевич, О. Пехота та інші.

¹ Валента Ф. Творческая активность – инновации – эффект / Ф. Валента. – М.: Эксмо, 2008. – 400 с.

² Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии: [монография] / Л. Водачек, О. Водачкова; авт. предисл. В. С. Рапопорт; сокр. пер. со словац. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.

³ Перлакі І. Нововведення в організаціях : пер. з словац. [Текст] / І. Перлакі – М.: Экономика, 1991. – 144 с.

⁴ Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. - К.: Таксон, 2002. - 176 с.

⁵ Санто Б. Сила інноваційного саморозвиття / Б. Санто // Інновації. 2004. № 2. С. 6.

⁶ Санто Б. Інновація як средство економічного розвитку / Б. Санто. – Москва: Прогресс, 1990. – 295 с.

Враховуючи, що всі вони є розробниками Закону України «Про вищу освіту» та національними експертами з моніторингу стану його імплементації, вони використали свої дослідження щодо інноваційного розвитку вищої освіти при формулюванні базових положень цього Закону, що надзвичайно важливо.

Після прийняття Закону України «Про вищу освіту» проблематика інновацій у вищій школі виходить на перше місце, враховуючи пріоритетність інтегрування в європейській освітній і науковий простори. Тому вивчення і впровадження досвіду університетської освіти Європи, в першу чергу країн Вишеградської групи є важливою передумовою для використання інноваційних процесів у вищій школі України.

Важливо, що УжНУ активно працює в цьому напрямі. Розпочато реалізацію наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейській освітній і науковий простір» за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду.

Метою проекту є розроблення упродовж 2015-2016 років, на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи, шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки, концепції становлення інноваційного університету європейського типу на базі ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Така концепція дасть змогу в контексті транскордонного співробітництва створити у Закарпатській області регіональну інноваційну структуру – Науковий парк «Ужгородський національний університет», з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку області шляхом впровадження результатів науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ, ефективного використання наявного наукового потенціалу, широкого залучення вітчизняних та закордонних науково-технічних розробок і технологій, регіональних виробничих, енергетичних, природно-сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів.

Результатом виконання наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейській освітній і науковий простір» стане підготовка Концепції інноваційного розвитку УжНУ, яка після обговорення та затвердження Вченою радою університету буде базовим документом перспективного напрямку функціонування навчального закладу.

3.3. Інституційно-правове забезпечення інноваційної діяльності у вищій освіті та науковій сфері

Найважливішими джерелами інформації, що стосуються інновацій та інноваційності підприємств країн Європи, вважаються такі:

- **Community Innovation Survey (CIS)**¹ – міжнародна програма статистичних досліджень інновацій, що здійснюється з ініціативи та під егідою Європейської Комісії;
- **European Innovation Scoreboard (Європейська таблиця результатів у сфері інновацій)**² – містить показники інноваційності, що стосуються таких аспектів, як людські ресурси для науки і техніки, видатки на діяльність у сфері досліджень та розвитку, патентна діяльність та ін. На основі цих показників Європейською Комісією був розрахований «інтегральний показник інноваційності», який використовується для визначення ефективності інноваційної діяльності країн-членів ЄС;
- **Європейський звіт з інноваційності**³ – документ, який показує, на якому рівні інноваційності перебуває кожен член ЄС та які кроки він повинен зробити, щоб підвищити ефективність інновацій.

У 2000 році у країнах Вишеградської групи були прийняті документи у сфері інноваційної політики (Угорщина, Польща, Словаччина, Чехія), метою яких є орієнтація цих країн на науково-технічний та інноваційний розвиток. У цих документах висвітлюються основні напрями інноваційних стратегій і програми розвитку національних інноваційних лідерів на базі великих підприємств, холдингів, високотехнологічних виробництв, які мають пріоритетне значення для формування національної моделі промислового росту. В **Таблиці 3.3** наведено та проаналізовано основні документи, присвячені розвитку інноваційної діяльності в країнах Вишеградської групи.

¹ Community Innovation Survey (CIS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/multisectoral/2010/comminn0810.pdf>

² European Innovation Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf

³ Kortum S., Lerner J. Assessing the contribution of venture capital to innovation, // RAND Journal of Economics. – Vol. 31. – №4. – Winter 2000.

СЛОВАЧЧИНА

З 2007 року уряд Словацької Республіки схвалив низку стратегічних документів з питань науки, досліджень та розвитку, а також технологій та інновацій. Найбільш важливими є:

1. Довгостроковий план Державної науково-технічної політики на 2015 рік¹;
2. Стратегія впровадження довгострокового плану державної науково-технічної політики на період з 2015 до 2020 рр.;
3. Оновлений довгостроковий план Національної політики в галузі науки і техніки на 2015 рік (Стратегія Фенікс);
4. Мінерва 1.0 (2005 - 2010) і Мінерва 2.0 (2011 - 2015)²;
5. Інноваційна стратегія Словацької Республіки на період 2007-2013 роки³;
6. Інноваційна політика Словацької Республіки на період 2008-2010 роки;
7. Інноваційна політика з 2011 по 2013 рр. у рамках Міністерства економіки Словацької Республіки⁴.

Стратегії, прийняті в країнах V4, не завжди мають чіткі керівні принципи для директивних органів. Їх фрагментація і затримки в прийнятті зробили інноваційну політику непослідовною і неефективною. Тим не менше, навіть якщо структура стратегічного планування зрозуміла, як у випадку з Польщею, інші проблеми, такі, як відсутність керівництва або забезпечення фінансових ресурсів у досягненні конкретних цілей, можливо, й досі виникають.

Ключові директивні інституції – Міністерство економіки і Міністерство з питань освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки (СР), які мають відносно широку мережу установ. Міністерство економіки відповідає за інноваційну політику, в той час як Міністерство освіти, науки, досліджень і спорту відповідає за дослідження і розробки.

¹ Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015. Bratislava [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Certifikacia/Documents/Long_Term_Plan_by_the_year_2015.pdf

² Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

³ Innovation Strategy of the Slovak Republic for 2007-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.informatizacia.sk/ext_dok-national-strategic-reference.../5899c

⁴ Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

При Міністерстві економіки діють:

1. Агентство з інновацій та енергії Словаччини (SIEA).
2. Державне агентство з розвитку інвестицій і торгівлі (Carip).
3. Словацьке агентство з питань бізнесу (SBA).
4. Інноваційний фонд.

Державні органи при Міністерстві освіти включають в себе:

1. Агентство наукової стипендії (VEGA).
2. Агентство з наукового розвитку.

Урядова рада з питань науки, технологій та інновацій є постійним експертним, консультативним та координаційним органом Уряду з питань науки, технологій та інновацій.

Крім того, інші міністерства також покликані сприяти науково-дослідним і дослідно-конструкторським роботам. Наприклад, Міністерство внутрішніх справ і Міністерство оборони має кілька інститутів, що займаються науково-дослідною діяльністю. Міністерство охорони навколишнього середовища є засновником кількох науково-дослідних інститутів: Словацький гідрометеорологічний інститут, Науково-дослідний інститут водних ресурсів та Державний геологічний інститут. Протягом тривалого часу серед цих основних учасників був низький рівень співпраці і синхронізації дій.

Важливий крок в напрямі більш ефективної координації політики НТІ (наука, технології, інновації), був зроблений в 2013 році з прийняттям науково-орієнтованої Стратегії Словацької Республіки (*Smart Specialisation Strategy of the Slovak Republic*)¹. Цей документ являє собою консенсус, який був досягнутий за участі науковців, підприємців, бізнес-кластерів, регіональних державних структур, структур громадянського суспільства та спільних консультації з зарубіжними фахівцями Європейської Комісії.

Науково-орієнтована Стратегія (*Smart*) є новою установкою на створення сучасної системи управління політики НТІ. Основним органом для управління реалізацією RIS3 є Державна рада з питань науки, технологій та інновацій. Постійний комітет Державної ради з питань науки, технологій та інновацій буде створений в якості робочого органу з ключових владних питань. Інші міністерства та центральні органи державного управління також братимуть участь у цьому процесі. Існуюча мережа виконавчих установ буде

¹ Smart Specialisation Strategy of the Slovak Republic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/policy-document/slovenska-republika/smart-specialisation-strategy-slovak-republic-period-2014-2020>

трансформована у два самостійні органи: Агентство з досліджень і Технологічне агентство. Вони забезпечуватимуть реалізацію RIS3.

УГОРЩИНА

У зв'язку з перманентними політичними та соціальними змінами в країні, уряду не вдається дотримуватися постійного курсу інноваційної політики, що у свою чергу не дає конкретних зрушень у цій сфері діяльності. Та, незважаючи на це, нинішня політика Угорщини у сфері НТІ під назвою «Національна стратегія з досліджень, розвитку та інновацій» (2013-2020 рр.) (*National Research and Development and Innovation Strategy (2013-2020)*)¹ визначає:

- створення регіональних інноваційних систем;
- основні риси в міжнародному інноваційному середовищі;
- пропонує огляд продуктивності НТІ;
- підкреслює сильні і слабкі сторони, базуючись на показниках за 2011 р.;
- обговорює стратегічні варіанти;
- представляє бачення і встановлює цілі НТІ.

В Угорщині одним з перших регіонів, в якому на основі міжнародного досвіду функціонування РІС була підготовлена стратегія вдосконалення інноваційної системи була Західна Трансданубія.² Ця стратегія була спрямована на середньостроковий десятирічний період, метою якої була підготовка та ефективне управління нової РІС та мережі. Її основними завданнями були:

- створення нових установ для системи інновацій та вдосконалення існуючих, а також їх інтеграції в мережу;
- підвищення інноваційної діяльності бізнесу через організаційні програми стимулювання інновацій;
- забезпечення додаткової підтримки діяльності з виробництва наукомісткої продукції та продукції з високою доданою вартістю.

Прикладом для України може служити те, що для реалізації вищезазначеної стратегії були створені декілька організацій. Координаторами першого етапу реалізації інноваційної стратегії виступили West Pannon Re-

¹ National Research and Development and Innovation Strategy (2013-2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/country_pages/hu/highlights/highlight_0012

² Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

gional Development Council (WPRDC) та West Pannon Regional Development Agency (WPRDA). В результаті реалізації стратегії та пріоритетної політики уряду Угорщини щодо децентралізації влади в кінці 2004 р. разом з чотирма іншими регіональними організаціями WPRDA заснувала West Pannon Regional Innovation Agency (WPRIA), а вже у першій половині 2005 р. з подальшим об'єднанням була створена West Pannon Regional Innovation Council (WPRIC).

Так, за 13 років прямих іноземних інвестицій в Західній Трансданубії були введені нові технології та нові методи управління, підвищились кваліфікація місцевої робочої сили та рівень інноваційного потенціалу. Завдяки цьому в регіоні, на відміну від інших територій Угорщини, створились нові організаційні моделі: промислові парки, інноваційні центри та інкубатори, нові форми діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, кластерні організації для посилення співпраці тощо.

ПОЛЬЩА

У 2006 році польський уряд прийняв (незалежно від ЄС) **Національну стратегію розвитку на 2007-2015 рр¹**. Цей документ змалював цілі розвитку Польщі і в той же час дав реальну основу для отримання і використання коштів з фондів ЄС. На основі цієї стратегії була прийнята ще одна програма – Принципи підвищення економічної інноваційності на 2007-2013 роки, спрямована на перетворення економіки Польщі в **«економіку, засновану на знаннях»**.

Нинішня польська інноваційна політика безпосередньо впливає з документу під назвою Європа 2020: смартстратегії, стійкого та інклюзивного зростання.

Політика НТІ в Польщі в основному розроблена двома міністерствами: Міністерством економіки і Міністерством науки та вищої освіти.

Міністерство науки та вищої освіти, у свою чергу, створило два відомства, відповідальні за підтримку політики НТІ в Польщі:

1. Національний центр досліджень і розвитку (NCBiR), який відповідає за прикладні науки, та
2. Національний науковий центр (НКР), який відповідає за фундаментальні науки.

¹Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

Окрім цільових програм, що підтримують інновації, міністерство також бере на себе основну відповідальність за управління польськими регіональними інноваційними системами (РІС), що спільно фінансуються з структурних фондів ЄС, пов'язаних з плануванням інноваційної діяльності в період 2014-2020 рр.

Фонд польської науки також відіграє важливу роль. Фонд є неурядовою, неполітичною і некомерційною організацією, хоча створюється і підтримується за рахунок державного бюджету. Його головна мета полягає в підтримці польської науки через різні гранти, призи та стипендії. Він також відповідає за розподіл коштів зі структурних фондів, пов'язаних з системою RTDI.

Згідно з законом «Про науково-дослідні організації», **науково-дослідницькими установами є :**

- науково-дослідницькі інститути;
- науково-дослідницькі осередки, центральні лабораторії та інші організації, основним завданням яких є проведення науково-дослідницької діяльності.

До основних інститутів, що задіяні в інноваційній діяльності, належать:

1. Міністерство національної освіти РП.
2. Міністерство економіки РП.
3. Міністерство регіонального розвитку РП (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego).
4. Інститут знань та інновацій РП (Instytut Wiedzy i Innowacji).
5. Integris — Об'єднання регіональних інноваційних стратегій (Sie Regionalnych Strategii Innowacji).

Науково-технічні пріоритети

Основними пріоритетами програми інноваційного розвитку є:

1. Дослідження та розвиток сучасних технологій. За цю сферу відповідає Міністерство науки та вищої освіти (MNiSzW).
2. Стратегія інновацій та ефективності економіки: «Динамічна Польща 2020» (Strategy for Innovation and Efficiency of the Economy: “Dynamic Poland 2020”).¹
3. Національна програма досліджень.¹

¹Strategy for Innovation and Efficiency of the Economy: “Dynamic Poland 2020”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/poland.pdf>

4. Інфраструктура в сфері досліджень та розвитку (відповідальне MNiSzW).
5. Капітал для інновацій (відповідальне — Міністерство економіки (MG)).
6. Інвестиції (відповідальне MG).
7. Поширення інновацій (відповідальне MG).
8. Польська економіка на міжнародному ринку (відповідальне MG).
9. Допомога технічна (відповідальне Міністерство розвитку регіонів (MRR)).

Крім того, як припускають деякі експерти, досі безпосередня участь польського уряду в інноваційному та бізнес-секторі призвела до кількох не-ефективних рішень (Gadomski, 17.3.2014). Інвестиції в інновації, які тісно контрольовані державними органами, є не такими ефективними, як ті, що здійснені без участі політиків.

ЧЕХІЯ

Перша **Національна інноваційна стратегія (НІС)**,² прийнята в 2004 році, після приєднання ЧР до ЄС (де інновації вважаються пріоритетним загальноєвропейським завданням в умовах зростаючих конкурентних тисків у світовій економіці), являє собою прорив порівняно з традиційним підходом до інноваційної політики.

На сьогодні високого рівня розвитку сучасна чеська наука досягла завдяки активній підтримці з боку держави та реформуванню наукової системи. Урядом ЧР було визначено цілі та пріоритети сучасної науково-інноваційної політики. Основні питання, пов'язані з принципами, формою організації та управління науково-дослідної сфери, популяризацією чеської науки, урегульовуються нормативно-правовими документами. Серед них необхідно відзначити такі Програми:

- *«Національна науково-дослідна політика на 2009–2015 рр.»*³;
- *«Основні принципи діяльності уряду ЧР в галузі науки і техніки».*

¹ Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань-Київ, 2005. – 186 с.

² Národní inovační strategie České republiky. (National Innovation Strategy of the Czech Republic). Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msmt.cz/index.php?lang=2>

³ Národní politika VaVaI v ČR na léta 2009 až 2015 s výhledem do roku 2020. (The National Policy of Research, Development and Innovations for the period 2009-2015 with an outlook to 2020). Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vyzkum.cz/storage/att/316EDE80438A49F64BF884897F06F6C1/Narodni%20politika%20vyzkumu%20vyvoje%20a%20inovaci%20CR%20na%20leta%202009_2015.pdf

У цих нормативних актах чітко визначено роль науково-дослідної роботи в Чеській Республіці, визначено функції держави і встановлено основні принципи, що регулюють діяльність уряду в галузі науки і техніки. У вересні 2011 р. чеський уряд схвалив нормативні акти: **«Міжнародна стратегія конкурентоспроможності у Чеській Республіці»¹**, **«Національна стратегія інновацій»**, підготовлені за участі Міністерства промисловості і торгівлі, Національної економічної ради, а також експертів, учених, фахівців науково-дослідних установ Чехії, Академії ЧР. Метою «Національної стратегії інновацій» є підвищення ефективності чеської економіки. Науково-дослідну діяльність та розвиток інновацій визначено важливою передумовою успішного економічного зростання країни.

Найважливіші питання щодо організації та управління чеської освіти та науки вирішуються в Міністерстві освіти, молоді та спорту – головному органі в системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері науки, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Певні функції в цій галузі також виконують й інші міністерства: охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, сільського господарства й економіки.

Для проведення ефективної державної політики в науковій сфері Чехії функціонує Рада з досліджень, розробок та інновацій, яка є головним консультативним органом уряду Чеської Республіки (ЧР). Рада складається із 17 членів – представників науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, Академії наук ЧР. Рада відіграє головну роль у виробленні стратегічних напрямів розвитку науково-дослідної діяльності у країні, подає пропозиції з розподілу бюджетних коштів на фінансування наукових програм і проектів, що схвалюються спільно з Міністерством фінансів.

У результаті проведених реформ у чеській системі науки було зведено до мінімуму втручання держави в наукову роботу, спрощено механізм фінансування наукових досліджень із державного бюджету, стимульовано конкуренцію в галузі науки і техніки, підтримано інтеграцію наукових досліджень у діяльність університетів, зміцнено зв'язки між університетами і Академією наук ЧР, надано підтримку міжнародному науковому інноваційному співробітництву. Університети та АН ЧР отримали можливість самостійно визначати пріоритетні напрями розвитку наукових досліджень.

¹ Back to the Top. The International Competitiveness Strategy for the Czech Republic 2012 – 2020. Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mpo.cz/default_en.html

**Основні документи, прийняті країнами Вишеградської групи
у сфері інноваційної політики**

Країна	Інституції	Нормативно-правові документи (закони / стратегії)	Цілі, завдання, пріоритети
1	2	3	4
Польща	<ul style="list-style-type: none"> - Міністерство національної освіти - Міністерство економіки - Міністерство регіонального розвитку - Польська Академія наук - Національне агентство з досліджень та розвитку - Фонд польської науки 	1. Національна стратегія розвитку на 2007-2015 рр. ¹	Визначено цілі розвитку Польщі і в той же час обґрунтовано для отримання і використання коштів з фондів ЄС. На основі цієї стратегії була прийнята друга програма – Принципи підвищення економічної інноваційності на 2007-2013 роки.
		2. Стратегія інновацій та ефективності економіки: «Динамічна Польща 2020» (Strategy for Innovation and Efficiency of the Economy: “Dynamic Poland 2020”). ²	<p>Найважливіший стратегічний документ уряду, що присвячений інноваціям в польській економіці. Документ буде реалізовуватися Міністерством економіки в якості одного з дев'яти комплексних стратегій, тобто в середньостроковому (10 років) і довгостроковому (20 років) масштабі, з горизонтальними стратегіями розвитку Польщі. «Динамічна Польща 2020» спрямована на перетворення Польщі у висококонкурентну економіку (інноваційну та ефективну), засновану на знаннях і співробітництві. Спосіб досягнення цієї мети був викладений в чотирьох докладних цілях з акцентом на: адаптацію нормативної та фінансової бази; стимулювання знань і праці за рахунок підвищення ефективності; підвищення ефективності використання природних ресурсів і сировини та інтернаціоналізація економіки Польщі.</p> <p>Фокусується на трьох напрямках: ефективна держава, конкурентоспроможна економіка, а також соціальна та територіальна згуртованість (КІПРМ, 2012). Кількісні цілі відображають у цілях Стратегії ЄС 2020. Були прийняті три допоміжні показники: БЕРД, ГЕРД і частка студентів на технічних та природничих факультетах в порівнянні із загальним числом студентів.</p> <p>Довгострокова стратегія національного розвитку 2030: Третя Хвиля Сучасності – третій політичний документ, що охоплює загальну стратегічну концепцію розвитку країни. Він визначає основні глобальні і регіональні тенденції і встановлює основні довгострокові цілі. Однією з таких є збільшення індексу інноваційної діяльності в порівнянні з середніми показниками в ЄС до 75% (з 54% у 2010 році) та ін.</p>

¹Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

²Strategy for Innovation and Efficiency of the Economy: “Dynamic Poland 2020”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/poland.pdf>

		<p>3. Національна програма досліджень¹</p>	<p>Розроблена Міністерством науки та вищої освіти і спрямована на збільшення використання польської науки для того, щоб підняти рівень розвитку цивілізації Польщі. Це повинно бути досягнуто шляхом простого розвитку наукових результатів в галузі освіти, економіки та культури.</p> <p>Головною метою програми став цілісний підхід до взаємодії та співпраці, яка відбувається між інститутами, що впливають на розвиток інновацій. Основним предметом вивчення в рамках програми Національної системи інновацій в Польщі є обмін інформацією та знаннями між різними учасниками у сфері R&D (Дослідження та Розвиток). Властивості цього процесу можуть бути описані в кількох вимірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - обмін знань у приватному секторі; - обмін знань між державним і приватним секторами; - поліпшення інноваційного сектору через закупку інноваційних товарів і послуг. <p>Основні закони, що контролюють діяльність національних інноваційних систем:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Закон про науково-дослідницькі організації (науково-дослідними одиницями вважаються державні організації виділені з правової, організаційної та економічно-фінансової точки зору, створені з ціллю проведення наукових досліджень та праць, результати яких повинні знайти застосування в певних сферах економіки держави та суспільного життя); - Закон про підтримку інноваційної діяльності; - Закон про діяльність громадських організацій.
Словацьчина	<p>- Міністерство з питань освіти, науки, досліджень та спорту - Міністерство економіки - Міністерство фінансів - Словацька Академія наук</p>	<p>1. Довгостроковий план Державної науково-технічної політики на 2015 рік (Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015. Bratislava)²</p> <p>2. Стратегія впровадження довгострокового плану державної науково-технічної політики на період з 2014 до 2020 рр.</p> <p>3. Оновлений довгостроковий план Національної політики в галузі науки і техніки на 2015 рік (Стратегія Фенікс)</p>	<p>Спрямовані на підвищення участі науки і техніки в загальному розвитку Словацької Республіки – досягнення більш інтенсивної участі науки і техніки у вирішенні економічних і соціальних проблем. Ці документи стали основою стратегічного розвитку Словаччини у сфері досліджень та розвитку на період з 2015 до 2020 рр., що прийшли на зміну Державній концепції науково-технічної політики на період з 2000 по 2005 рр.</p> <p>З одного боку, ці нові документи враховують специфічні особливості внутрішнього розвитку країни, а з іншого – цілі Лісабонської стратегії щодо науки і техніки.</p>

¹ Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань-Київ, 2005. – 186 с.

² Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015. Bratislava [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Certifikacia/Documents/Long_Term_Plan_by_the_year_2015.pdf

		4. Мінерва 1.0 (2005 - 2010) і Мінерва 2.0 (2011 - 2015) ¹	Це стратегії, що координуються Міністерством фінансів. Мінерва 1.0 і 2.0 можна розглядати як проміжний підготовчий етап словацької політики. Мінерва 2.0 спрямована на переміщення країни в "Перший поділ". Він містить низку заходів на поєднання досліджень з бізнес-сектором в університетських наукових парках.
		5. Інноваційна стратегія Словацької Республіки на період 2007-2013 роки (Innovation Strategy of the Slovak Republic for 2007-2013) ²	Стратегічну мету було визначено таким чином: "Інновації стали одним з основних інструментів для розвитку розумної економіки і сприяють високому економічному росту Словацької Республіки з метою досягнення рівня найбільш розвиненої економіки в Європейському Союзі". Стратегія визначила пріоритетні напрями діяльності , такі, як: - висока якість інфраструктури; - ефективна система розвитку інновацій; - висока якість людських ресурсів; - ефективність інструментів для інновацій. Передбачено досягти наступні цілі : - досягнення позитивних тенденцій у розвитку інноваційних процесів в науці, економіці та суспільстві; - успішна реалізація проектів; - інновації становитимуть 25% в зростанні внутрішнього валового продукту (нині вони – близько 8%); - більше 5% корпоративних інновацій матимуть відношення до університетів, Словацької академії наук (SAS) або приватних досліджень (в даний час частка інновацій в університетах і академічному середовищі становить менше 1%).
		6. Науково-орієнтована стратегія Словацької Республіки (<i>Smart Specialisation Strategy of the Slovak Republic</i>) ³	Визначає нові установки сучасної системи управління політики НТІ, враховуючи вже існуючі та можливі бар'єри для інноваційної діяльності; потенціал у сфері розвитку та досліджень ; діяльність Словацької академії наук та науково-дослідних організацій, які будуть перетворені у два самостійні органи: - Агентство з досліджень і - Технологічне агентство.
Чехія	- Міністерство освіти, молоді та спорту - Міністерство про-	1. Національна Інноваційна стратегія (НІС) ЧР (2004 р.) ⁴	Документ став свого роду проривом в інноваційній діяльності Чехії. Стратегія визначила проблеми та сфери їх вирішення. На основі цього аналізу було зроблено висновок, що найбільш стійкі недоліки ЧР з точки зору інноваційної системи включають низьку спрямованість дослідницьких зусиль, недостатню ефективність

¹ Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>

² Innovation Strategy of the Slovak Republic for 2007-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.informatizacia.sk/ext_dok-national-strategic-reference.../5899c

³ Smart Specialisation Strategy of the Slovak Republic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/policy-document/slovenska-republika/smart-specialisation-strategy-slovak-republic-period-2014-2020>

⁴ Národní inovační strategie České republiky. (National Innovation Strategy of the Czech Republic). Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msmt.cz/index.php?lang=2>

мисловості та торгівлі		<p>науково-дослідної діяльності, низьке число дослідників і їх низьку активність, низький рівень використання інструментів для захисту інтелектуальної власності, фрагментарну громадську підтримку інновацій та обмежене використання результатів наукових досліджень у практичній роботі.</p> <p>Що стосується застосування нових знань, були визначені такі бар'єри:</p> <ul style="list-style-type: none"> - низький попит на результати вітчизняних досліджень, розробок та послуги вітчизняних й іноземних компаній; - відсутність взаємодії та співпраці між суб'єктами в рамках інноваційної системи; - обмежені фінансові послуги з акцентом на інноваційні проекти; - відсутня або погана якість послуг, пов'язаних з трансфером знань; - несприятливі податкові та законодавчі умови для венчурних інвестицій.
	2. Національна інноваційна політика ЧР на 2005–2010 рр. (НІП)	Якщо НІС заклав, так би мовити, ідеологію інноваційного розвитку країни, то НІП став основою для практичної реалізації системи заходів щодо істотного поліпшення інноваційної діяльності.
	3. Міжнародна стратегія конкурентоспроможності Чеської Республіки на 2012-2020 рр. ¹	Документ містить оновлену версію національної інноваційної стратегії Чеської Республіки, він був підготовлений у 2011 році як спільний документ від Міністерства освіти, молоді та спорту – відповідального за освіту і наукові дослідження, і Міністерством промисловості і торгівлі, що займається питаннями промислової та інноваційної політики. Вони заявили про намір всебічно вирішувати вищезгадані проблеми і здійснювати, як і в інших розвинених країнах, інноваційну політику другого і третього покоління, яка координує всі відповідні політики і включає в себе заходи, що застосовуються в різних сферах, таких, як наукові дослідження, бізнес, освіта, а також фінансова політика, особливо оподаткування.
	4. Національна політика Чехії з досліджень, розробок та інновацій на період від 2009-2015 рр. ²	Документ містить пріоритетні напрями розвитку різних сфер інноваційної діяльності. У 2013 році документ був оновлений з урахуванням нових подій, особливо з прийняттям нових ініціатив Стратегії Європейського Союзу, впливу фінансової кризи та ін. У відповідності зі стратегією ЄС-2020 також міститься прогноз на 2020 рік. <p>Основна мета оновленої політики – забезпечення високоякісного середовища для створення нових знань та їх застосування до інновацій в бізнес-секторі. Він охоплює відповідні документи по стратегії Чеської Республіки та визначає кілька основних цілей:</p>

¹ Back to the Top. The International Competitiveness Strategy for the Czech Republic 2012 – 2020. Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mpo.cz/default_en.html

² Národní politika VaVaI v ČR na léta 2009 až 2015 s výhledem do roku 2020. (The National Policy of Research, Development and Innovations for the period 2009-2015 with an outlook to 2020). Prague. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vyzkum.cz/storage/att/316EDE80438A49F64BF884897F06F6C1/Narodni%20politika%20vyzkumu%20vyvoje%20a%20inovaci%20CR%20na%20leta%202009_2015.pdf

			<p>1. Забезпечення дослідницького середовища, що виробляє конкурентоспроможні результати на міжнародному рівні, як з точки зору кількості, так і якості шляхом забезпечення відповідних людських ресурсів для проведення заходів, RTDI, розробки адекватної та продуктивної дослідницької інфраструктури, підвищення фінансової підтримки з державного бюджету, підвищення ефективності державного фінансування RTDI, підвищення відкритості наукових виконавців та вдосконалення міжнародного співробітництва.</p> <p>2. Підвищення співпраці між державними дослідницькими установами, бізнесом та державним управлінням для забезпечення ефективного поширення знань та їх використання.</p> <p>3. Підвищення інноваційного потенціалу бізнес-сектора, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності чеської економіки шляхом надання послуг для інноваційних підприємств, підтримки інновацій на підприємствах та стимулювання іноземних інвестицій в стратегічних дослідженнях та інноваційної діяльності в Чеській Республіці.</p> <p>4. Розробка стабільної, ефективної і стратегічно керованої національної інноваційної системи шляхом зміцнення стратегічного підходу до розробки та реалізації політики в області НТІ, і підвищення активної участі Чеської Республіки у формуванні європейського дослідницького простору.</p>
		<p>Що стосується нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності на національному рівні, то, крім згаданої Національної інноваційної стратегії ЧР, у січні 2005 року Урядом ЧР було схвалено концептуальний документ «Національна політика досліджень та розвитку ЧР». Міністерство освіти ЧР підготувало документ під назвою «Підходи ЧР до матеріалу ЄС «Інвестувати в дослідження: план дій для Європи»; Міністерство промисловості і торгівлі разом з підпорядкованим йому агентством «Чехінвест» — документ під назвою «Концепція інновацій у сфері промисловості та підприємництва».</p> <p>Ключову роль у підтримці інновацій відіграє схвалений урядом ЧР «Національний план розвитку на період 2007–2013 рр.». Діє також закон № 130/202 Збірника законів «Про підтримку досліджень та розвитку з суспільних коштів».</p>	
Угорщина	Міністерство з питань національної економіки	1. Національна стратегія з досліджень, розвитку та інновацій (2013-2020 рр.) (<i>National Research and Development and Innovation Strategy (2013-2020)</i>) ¹	<p>Стратегія виявляє основні риси в міжнародному середовищі; пропонує огляд угорської продуктивності НТІ; підкреслює сильні і слабкі сторони, базуючись на показниках за 2011 р.; обговорює стратегічні варіанти; представляє бачення і встановлює цілі НТІ.</p> <p>Цілі політики покликані вирішити три основні проблемні сфери:</p> <ul style="list-style-type: none"> - недоліки в потоці знань, а також - передачі знань і технологій; перешкоди для інноваційного функціонування бізнесу та громадських секторів, що беруть участь у використанні знань. <p>Відповідно документ рекомендує три пріоритетні осі:</p>

¹ National Research and Development and Innovation Strategy (2013-2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/country_pages/hu/highlights/highlight_0012

			<p>- слабкість баз знань і виробництва знань;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Конкурентоспроможність на міжнародному рівні баз знань, які могли б підкріпити економічний і соціальний прогрес. 2. Сприяння співпраці в передачі знань і технологій, які будуть ефективними як на національному так і на міжнародному рівнях. 3. Інноваційні підприємства інтенсивно використовуватимуть результати сучасної науки і техніки, це стосується і державного сектору. <p>Спільне бачення формулюється так: «До 2020 року основні учасники національної інноваційної системи матимуть значно більше можливостей завдяки активній підтримці політики RDI (дослідження, розвиток, інновації) і стануть повноправними партнерами в глобальних інноваційних процесах Угорщини. Надалі вони будуть в змозі оживити національну інноваційну систему в цілому, і, таким чином, зробити істотний внесок у підвищення конкурентоспроможності угорської економіки, а також перетворити її в стійку економіку знань». Це зазначено також і в інших цілях: «Угорщина збільшить валові внутрішні витрати у сфері досліджень та розвитку до 1,8% до 2020 року, і до 3% до 2030 року».</p>
		<p>2. Середньострокова стратегія уряду (2007-2013) у сфері науки, технологій та інноваційної політики (ІПСШ) The Government's mid-term (2007-2013) science, technology and innovation policy (STI) strategy.¹</p>	<p>Наука та інновації є важливими факторами конкурентоспроможності та сталого зростання. У той же час знання стало важливим фактором якості життя.</p> <p>Стратегічні цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Загальна мета стратегії передбачає, що в середньостроковій перспективі Угорщина стане країною, де знання та інновації є рушійними двигунами економіки, а компанії з'являються на світовому ринку з конкурентоспроможними товарами та послугами. <p>Середньострокові цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Розширення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт компаній; - Створення міжнародно-визнаних інноваційних центрів і науково-дослідних університетів; - Створення потужного ринку знань, що працюватиме на принципах визнання продуктивності і конкуренції через глобалізацію виробництва і трансфер знань; - Інвестиції у великі наукові установи, в першу чергу в обласних центрах, скорочення регіональних відмінностей; <p>Найбільш важливі цілі науково-інноваційної стратегії:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Підвищення конкурентоспроможності країни; ✓ Створення робочих місць з високою доданою вартістю; ✓ Фокусування інтелектуальних і фінансових ресурсів, оптимізація їх використання; ✓ розширення інтелектуальної спроможності.

¹ The Government's mid-term (2007-2013) science, technology and innovation policy (STI) strategy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nkfih.gov.hu/english/strategic-documents/the-government-mid-term-090619>

3.4. Інновації у вищій освіті і науці країн Вишеградської групи

СЛОВАЧЧИНА

У Словаччині процес вироблення політики, як правило, здійснюється зверху вниз між міністерствами.

Загальна стратегія розвитку науки та інновацій у Словаччині стала дороговказом для політиків і адміністраторів усіх рівнів. Крім університетів та науково-дослідних інститутів Словацької академії наук, основними ініціаторами та виконавцями плану інноваційних дій є **новостворені центри перспективних технологій, центри передових досліджень і центри трансферу технологій, науково-технологічні парки та наукові центри**. Вони тісно співпрацюють з великими й малими підприємствами, а також сприяють створенню нових інноваційних підприємств, які на початковому етапі підтримує держава. Спільна та узгоджена робота всіх ланок ланцюга інновацій, організована за планом дій та загальною стратегією інноваційного розвитку, почала давати результати.

Розроблення стратегії інноваційного розвитку

Одним з основних пунктів стратегії інноваційного розвитку є капітал для інновацій. Під цим розуміється ініціювання інноваційної діяльності, підтримка фондів капіталу з підвищеним ризиком, а також створення системи, яка б полегшувала приватні інвестиції в MSP.

Наступними є інвестиції в інноваційні підприємства. Тут мається на увазі інвестування в дослідження та розвиток на окремих фірмах, надання технологічних кредитів, нові інвестиції з високим інноваційним потенціалом, заохочення інвестицій, що мають важливе значення для економіки, інвестиції в туристичні продукти та послуги, які мають не тільки регіональне значення.

Ще одним важливим пріоритетом стратегії є поширення (дифузія) інновацій. Сюди належить підтримка кооперативних зв'язків, що мають не тільки регіональне значення, підтримка ряду проінноваційних інституцій у сфері бізнесу, які мають не тільки регіональне значення, підтримка осередків інноваційності, а також управління інтелектуальною власністю.

Політична підтримка співпраці університетів з бізнесом в Словаччині в основному відображена в декларативних стратегічних документах. Одним з таких документів є "Довгостроковий план освітньої, науково-дослідної, творчої та іншої діяльності в університетах до 2014 року". Першим пріоритетом

співпраці університетів з бізнесом в цьому документі названо поліпшення якості науки та освіти у словацьких вузах і зазначено, що сучасні підприємства будуть співпрацювати лише з тими академічними інституціями, які її забезпечуватимуть. Підтримка з боку уряду цього напряму спирається винятково на рекомендації і реалізується в основному через проекти, що фінансуються Європейським Союзом.

Так, для прикладу, **Технічний університет м. Кошице**¹ має тісні зв'язки з місцевими і міжнародними промисловими партнерами. Співпраця з бізнесом реалізується в першу чергу через діяльність численних сучасних лабораторій, більшість яких була створена в рамках проектів з фінансуванням ЄС. Наприклад, кожна кафедра факультету електронної інженерії та інформатики має власну навчально-наукову лабораторію, яка забезпечує не тільки практичну складову навчальної програми, але й стає першим робочим місцем для багатьох студентів. Чимало лабораторій створено завдяки співпраці з найбільшими глобальними світовими виробниками ІТ техніки, мережного устаткування та надавачами ІТ сервісів: CISCO Telepresence, CISCO IPv6 Lab, Laboratoty IBM, T-System. В комерційних проектах лабораторій поруч працюють професори, студенти і представники організацій замовників. Більшість аспірантів працюють над дисертаціями разом зі своїми потенційними роботодавцями. Студенти заохочуються до складання зовнішніх іспитів з метою професійної сертифікації (наприклад, професійна сертифікація у сфері інформаційних технологій для роботи з продукцією Cisco Systems).

Розвивається дистанційне навчання (e-learning). Реалізуючи принцип «навчання впродовж життя», Університет надає знання зі спеціалізованих комп'ютерних програм, що необхідні для роботи працівникам підприємств.

Університет намагається розвивати нові напрями діяльності, пов'язані з бізнесом. Створено **університетський центр інновацій, трансферу технологій і захисту прав інтелектуальної власності UCITT**. Адміністрація університету всіляко намагається мотивувати викладачів та науковців до пошуку комерційних проектів. Університет залишає для власних потреб 15% прибутку за використання бренду, ризику та гарантії, решта розподіляється між виконавцями. Таким чином, у структурі зарплати науково-педагогічних працівників складова отримана за рахунок різних проектів, становить до 40%.

¹ The Technical University of Košice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tuke.sk/tuke/university>

УГОРЩИНА

Науково-обґрунтована інноваційна політика Угорщини базується на таких джерелах:

- **Співпраця** між користувачами та / або виробниками. Нові гравці приєднуються до інноваційного процесу – ті, хто створює форми співпраці на основі створених знань, які породжують нові можливості.
- **Модульні конструкції**, окремі частини яких можуть бути ініційованими самостійно, але в поєднанні вони утворюють єдину інноваційну систему. Комплекс технологічних інновацій у децентралізованій системі реалізований через нову підтримку в координації та сертифікації.
- **Інформаційні та комунікаційні технології**, якщо їм вдається ефективно використовуватися як єдиний інструмент для інновацій, то значною мірою сприяють трансформації діяльності.

Джерела генерації знань та інновацій, що ґрунтуються на описаних вище способах, наведені нижче (**таблиця 3.4**):

Таблиця 3.4

Джерела генерації знань та інновацій

	1	2	3	4
Джерела інновацій	Наукові дослідження	Потреби користувачів і їх запити	Модульна системи	Інформаційні та комунікаційні технології як інноваційний засіб
Важливі учасники і контакти	Створені підприємства в університетах	Горизонтальні спільноти	Винахідники і модульні конструктори	ІКТ – постачальники, керівники, співробітники, зацікавлені сторони, клієнти
Трансфер знань у промисловість	Процеси і продукти, які мають безпосереднє значення для подальшого розвитку наукових знань	Практичні знання про те, що спільнота може досягти значно більше	Інтегративне знання. Видима інформація	ІКТ-обробляються за допомогою систем, кодифіковане знання

Знання та інновації в соціальному вимірі

Інновації, засновані на науці

Організаційна модель вільного переміщення – це істотна риса знань, яка довела свою ефективність. Відповідно до цієї моделі в державному секторі наукових досліджень промисловий сектор може вільно використовуватися. Це знання утворює дуже важливий перехід до приватного наукового дослідження та інноваційної діяльності.

Результати суспільних знань збільшуються завдяки науковому дослідженню та індивідуальним інвестиційним деклараціям; як правило, це загальна база знань, яка для подальших досліджень надає більше переваг для компаній, що інвестують, ніж не вигідне конкурентне становище рівного доступу до знань.

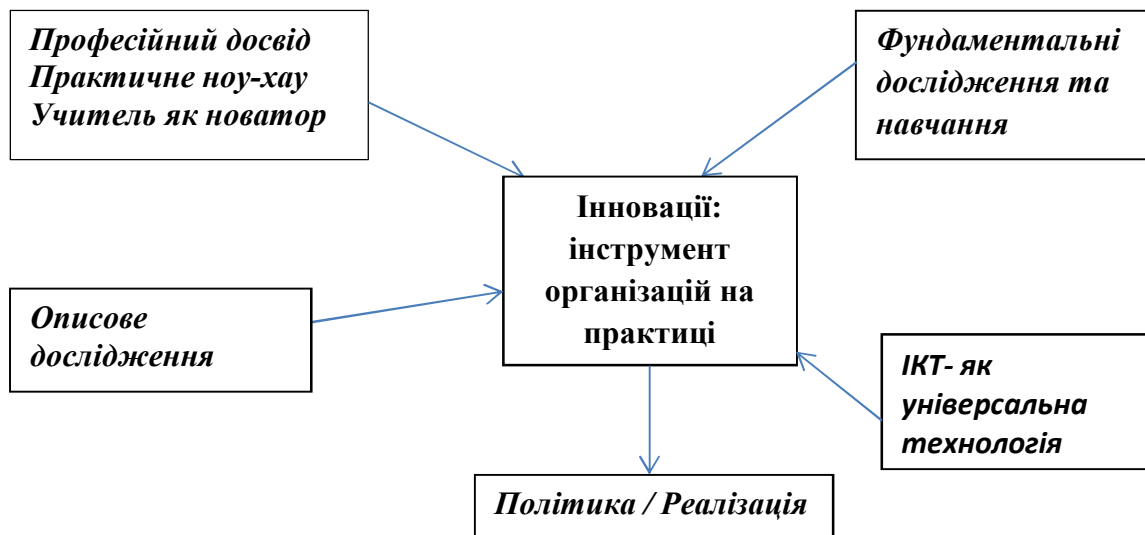
Сильні сторони угорської інноваційної системи:

- високий ступінь відкритості економіки;
- науково-дослідні досягнення високого класу, значні досягнення у галузі фізики, математики, біології, хімії, медицині та інженерній науці;
- наука, технології та інноваційна політика підкріплена відповідною законодавчою базою;
- інститути та рамкові умови стрімко розвивалися і тепер допомагають в багатьох інноваційних відносинах.

Найбільш важливі завдання комплексної інноваційної політики:

- Угорщина має зміцнити фрагментовану інфраструктуру генерації знань – науково-дослідні інститути, університети, і узгодити їх діяльність, щоб забезпечити відновлення і поліпшення їх здатності до реалізації значних цілей; внесок у досягнення стратегічних цілей національної економіки піддається вимірюванню;
- при прийнятті рішення і його підготовці, слід застосовувати суспільну та особисту відповідальність;
- для того, щоб розробити і впровадити довгострокову інноваційну стратегію стабільності – вертикальний напрям і горизонтальну координацію – повинні бути встановлені інституційні системи.

Отже, на нашу думку, можна виділити загальні позитивні риси вищевказаних РІС, досвід яких можуть застосувати на практиці і регіони України; це зокрема такі:

- важлива роль науково-дослідних установ і університетів в інноваційній діяльності;
- створення, за участю місцевих органів влади, організацій, які об'єднують в собі як підприємства, які займаються інноваційною діяльністю, так і наукові установи, які можуть виконувати роль генератора інновацій;
- значна увага приділяється державній підтримці інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, зокрема через механізм податкових пільг;
- можливість створення нових структур – промислових парків, інноваційних центрів, інкубаторів тощо;
- запровадження програм з розвитку інновацій в тих галузях промисловості, в яких регіон має високий конкурентний потенціал;
- тісна мережа зв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності.

ПОЛЬЩА

Ринкова комерціалізація нового знання у формі нових продуктів чи технологій є досить складним процесом, з великим ризиком. Цей процес вимагає високих і різноманітних повноважень, що, як правило, перевищують можливості наукового середовища та бізнесменів. Водночас діяльність об'єднання «наука-економіка» стримується низкою бар'єрів, що ускладнюють спільну роботу над комерційними проектами. У цих умовах сформувалися спеціалізовані суб'єкти, які діють з метою трансферу технології з науки до економіки. **Такі суб'єкти можуть називатися: центр трансферу техноло-**

гій, технологічний центр, технологічне агентство, інкубатори інновацій, технологічний парк тощо. Для цієї категорії установ з відмінними в багатьох аспектах цілями, організаційно-правовою формою, структурою тощо прийнято вживати загальне визначення – центри інновацій, інституції-посередники, інфраструктура трансферу технологій.

Тому на практиці центри інновацій та підприємництва вважаємо суб'єктами, що реалізують програми підтримки у сфері інноваційності та підприємництва в широкому розумінні цих слів.

Така діяльність відбувається у формах:

- поширення знань і вмінь шляхом надання консультацій і проведення навчань, збирання й поширення інформації, надання допомоги у трансфері технологій у рамках діяльності центрів трансферу технологій;
- надання підтримки під час створення нових підприємств у рамках наукових організацій і ВНЗ, що засновуються студентами, випускниками, аспірантами й науковими працівниками в так званих пре-інкубаторах та академічних інкубаторах підприємництва;
- надання комплексних послуг у певному місці за визначеним стандартом, в оточенні наукових інституцій, з метою підтримки започаткування інноваційної господарчої діяльності (інноваційні інкубатори, інкубатори підприємництва, технологічні центри);
- створення місць концентрації підприємств (кластерів) та інноваційного середовища шляхом об'єднання в рамках визначеної території послуг для бізнесу та різноманітних форм допомоги для технологічних фірм у рамках технологічних, наукових і промислово-технологічних парків;
- надання початкової фінансової підтримки (*seed i start-up*) у формі пара-банкових позичкових і гарантійних фондів; важливим ринковим доповненням цієї категорії є комерційно орієнтовані фонди венчурного капіталу (*venture capital*).

Центри інновацій є суттєвим елементом кожної сучасної інноваційної системи країни, яка розбудовує основи економіки, базовані на знаннях. Вони відповідають за побудову платформи діалогу та співпраці світу науки й бізнесу, створюючи умови для ефективного трансферу інформації, знань і технологій. Їх активність включає:

- ✓ ініціювання та організацію співпраці всіх партнерів, необхідних для ефективного реалізації інноваційного процесу;

- ✓ **визначення інноваційних потреб** фірм і комерційних можливостей у рамках наукових організацій;
- ✓ **удосконалення механізмів трансферу технологій;**
- ✓ **створення необхідних для економічного розвитку партнерства** різних приватних і публічних суб'єктів;
- ✓ реалізацію програм підтримки в регіонах.

На основі предмета діяльності, місій, цілей і неприбуткового характеру (*нон-профіт*), у польських умовах до організацій підтримки можна віднести такі види суб'єктів:

- організаційно та фінансово самостійні суб'єкти науково-дослідних організацій, активні в сфері комерціалізації нових технологій, такі, що надають підтримку розвитку місцевої (регіональної) економіки;

Спроможність системи підтримки є функцією визначення потреб для розвитку та будування на її основі програм, що створюють можливість оптимального використання обмежених ресурсів. Це зокрема:

- **фонди та асоціації**, а також створені ними суб'єкти, що реалізують програми розвитку підприємництва та трансферу технологій;
- **суспільно-приватні товариства**, засновані з ініціативи та при великій організаційній та фінансовій участі державної й місцевої влади, що виконують діяльність, спрямовану на підтримку розвитку, не зобов'язані до генерування прибутків з метою розподілу останніх між пайовиками (агентствами місцевого й регіонального розвитку);
- організаційно та фінансово самостійні суб'єкти місцевої адміністрації, націлені на підтримку інноваційності та розвиток місцевої економіки.

Роль центрів інновацій у сучасних економіках динамічно зростає. Це пов'язано з відходом від лінійної моделі інноваційного процесу, де домінували акти купівлі-продажу технологічних рішень. Сьогодні трансфер технологій є інтерактивним процесом, у якому присутні різноманітні петлі зворотних зв'язків між передавачами та приймачами інформації. Це виняткова форма процесу спілкування, яка включає різноманітні форми поширення інновацій та технічної освіти. Сьогодні традиційні форми трансферу доповнюються такими аспектами: створення малих технологічних фірм та підтримка інноваційних заходів у МСП; технологічний консалтинг і посередництво, інформування про нові технології; ініціювання мереж підтримки, співпраці та кооперації.

Зазвичай ініціатори змін, особи, які пробують упровадити будь-які нові рішення до суспільного й господарського життя, зіштовхуються з різноманіт-

ними перешкодами – ментальними, фінансовими, політичними, організаційними.

Одним з очевидних ефектів було створення Польської асоціації організаторів бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів, яка розпочала інформаційну, пропагандистську, консалтингову, навчальну діяльність та лобіювання.

Сьогодні, після 15-ти років набуття досвіду, відбувається повільна консолідація польської моделі інституційної підтримки інноваційної діяльності. Роль центрів інновацій знайшла своє втілення в *Національному плані розвитку* та в інших програмних документах щодо господарського розвитку країни.

Центри інновацій є пріоритетним інструментом реалізації Секторної операційної програми (СОП) – зростання конкурентоспроможності економіки.

Розвиток технологічних парків та інкубаторів безпосередньо записаний у пріоритеті 1, дії 3: «Створення сприятливих умов для розвитку підприємств». Як підтримку аналізованих ініціатив можемо розглядати інші дії. Наприклад, (1) «Зміцнення організацій, що підтримують діяльність підприємств» і (4) «Зміцнення співпраці між науково-дослідницькою сферою та економікою». Тут, передусім, ідеться про розвиток послуг підтримки бізнесу. Проекти можуть бути фінансованими з таких джерел: СОП «Розвиток людських ресурсів», пріоритет 2 – «Розвиток суспільства, що базується на знаннях», дія 3 – «Розвиток кадрів сучасної економіки та підприємництва»; з «Інтегрованої Операційної Програми Регіонального Розвитку» (ІОППР), наприклад, пріоритет 1 – «Розбудова та модернізація інфраструктури, що служить зміцненню конкурентоспроможності регіонів», дія 5 – «Інфраструктура інформаційного суспільства», пріоритет 2 – «Зміцнення регіональної економічної бази та людських ресурсів», дія 3 – «Розвиток кадрів регіональної економіки», дія 4 – «Регіональні інноваційні стратегії», пріоритет 3 – «Місцевий розвиток»¹.

В другій половині 2005 року кількість активних центрів інновацій становила 77, натомість кількість реалізованих ініціатив – 86. У порівнянні з 2004 роком відбулося 60-відсоткове збільшення кількості суб'єктів цього типу. Так, висока динаміка має кілька джерел:

- розвиток нової категорії центрів – академічних інкубаторів підприємництва, більшість з яких почала свою діяльність наприкінці 2004 – на початку 2005 років;

¹ Національний план розвитку 2004-2006 рр. ухвалений Радою Міністрів Польщі 14 січня 2003 року, скоригований відповідно до рішення Ради Міністрів з 11 лютого 2003 року, Варшава, лютий 2003, С. 91-125.

- у сфері підтримки інноваційності почали діяти Наукові одиниці розвитку (НОР) та професійні об'єднання (Вища технічна організація та воєводські клуби техніки та раціоналізації);
- зростання активності недержавних ВНЗ;
- реалізація проектів пріоритету 1, дії 3 – «Створення сприятливих умов для розвитку підприємств» у рамках Секторної операційної програми «Зростання конкурентоспроможності економіки».

Більшість нових центрів були створені в результаті реалізації нових завдань суб'єктами, ринкове становище яких стало стабільним. Нові інституції є винятками. Ряд аналізованих центрів діють у формі проектів з обмеженою організаційною та технологічною самостійністю. У кількох випадках стикаємося зі специфічною ситуацією дублювання центрів, наприклад, у технологічному парку, що розвивається, діє технологічний інкубатор або ж академічний інкубатор підприємництва діє в центрі трансферу технологій.

Протягом останніх років важливим елементом підтримки розвитку інфраструктури трансферу технологій була діяльність Польського агентства розвитку підприємництва (ПАРП), а саме:

- опрацювання аналітичних звітів щодо можливості впровадження, звітів про вплив на середовище та бізнес-планів для 13-ти промислових і промислово-технологічних парків (завдання, реалізовані спільно з Агентством розвитку промисловості);
- допомога у створенні й керуванні 23-ма центрами трансферу технологій, технологічними парками та інкубаторами.

Таблиця 3.5

№ п/п	Типи центрів інновацій у Польщі	Діючі	У процесі створення (оціночні дані)
1	2	3	4
1.	Центри трансферу технологій	44	40
2.	Технологічні інкубатори	7	15
3.	Академічні інкубатори підприємництва	18	12
4.	Технологічні парки (в тому числі науково- та промислово-технологічні парки)	8	19
Загалом		77	86

Джерело: Бонковські А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковські, Міхал Клепка, Кшиштоф Матуськ, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань-Київ. – 2005. – 186 с.

У результаті доопрацьовано ряд проектів: технологічних і промислово-технологічних парків, технологічних та академічних інкубаторів. Важливою формою діяльності, що об'єднує середовища інституцій підтримки в окремих воеводствах, є розроблення регіональних інноваційних стратегій. У майбутньому на регіональному рівні, який координується Маршалківськими управліннями, очікується зростання ролі механізмів підтримки та числа авторитетних осіб, котрі приймають рішення.

Польські центри інновацій функціонують у різних організаційно-правових формах. Найчастіше стикаємося із суб'єктами сектора *R&D* (43,2%), звідси 72% становлять академічні загальноузовівські, міжфакультетні центри або центри факультетів.

Протягом найближчих років очікується збереження динаміки створення нових центрів у зв'язку з такими передумовами:

- 1) записані в Ліссабонській стратегії пріоритети країн ЄС ведуть до того, що використання Структурних Фондів дедалі більше націлене на побудову економіки, базовану на знаннях, у тому числі на розвиток організацій та механізмів трансферу знань і технологій до малих і середніх підприємств;
- 2) розвиток нових форм активності ВНЗ; зростання конкуренції змушує їх до розширення сфери традиційних функцій ВНЗ (дослідницької дидактичної), включаючи до неї діяльність у сфері підприємництва й трансферу технологій;
- 3) реструктуризація Польської академії наук і одиниць розвитку та наукових.
- 4) пошук академічними установами додаткових джерел фінансування, розширення сфери завдань бюро патентів, мереж контактних пунктів і центрів кар'єри;
- 5) розширення сфери завдань і поступова модифікація частини діючих центрів підприємництва в технологічні центри, що реалізують програми підтримки інновацій та трансферу технологій до МСП.

Для зміцнення діючих і створення нових організацій підтримки та розвитку підприємництва ключове значення має діяльність у таких сферах:

1. Створення програм підтримки інноваційності, підприємництва та розвитку МСП на національному, регіональному й районному рівнях, усюди, де для найефективніших інституцій є кошти (що виділяються в рамках конкурсів).

2. Поліпшення управління та участі в діючих програмах підтримки.
3. Розвиток освіти для консультантів бізнесу й експертів трансферу технологій; навчання й удосконалення колективів у сфері організації трансферу технологій та охорони інтелектуальної власності: післядипломне навчання, аспірантура, навчальні поїздки та стажування за кордоном у відомих ВНЗ США та Європи (а також китайських, тайванських та ізраїльських).
4. Підвищення рівня вмінь опрацювання й управління програмами трансферу та комерціалізації технологій.
5. Розвиток інфраструктури лобювання в регіонах, на національному рівні, а також при європейських комісіях; опрацювання та інформування про «історії успіху».
6. Розвиток таких регіональних систем інновацій, як мережі співпраці адміністрацій, науково-дослідних інституцій, центрів інновацій та підприємництва.
7. Допомога в підготовці аналітичних звітів про можливості виконання і складання бізнес-планів для нових центрів та забезпечення їх рівномірного розвитку по всій країні.
8. Розвиток міжнародних контактів і співпраці.
9. Розробка системи моніторингу діяльності організацій та програм підтримки.

Наприклад, індустріальний науково-технологічний парк у Сувалках, енергетичний та авіаційний кластери у Жешуві було започатковано в індустріально відсталих у недалекому минулому регіонах, проте нині, незважаючи на критичне ставлення до них деяких наукових колективів у столиці країни, вони активно діють, створюючи нові робочі місця та сприятливий інноваційний клімат.

Успішна діяльність гравців інноваційного поля на регіональному рівні передбачає:

- значну роль у втіленні на місцях плану національної інноваційної політики;
- активну участь у розвитку регіону;
- важливу роль у реалізації регіональної інноваційної стратегії;
- співробітництво та кооперацію регіональних технологічних та індустріальних кластерів;
- участь у спільних технологічних і наукових проектах;

- оптимальне використання центрального й місцевого бюджету для економічного розвитку;
- узгоджену роботу державних органів влади, відповідальних за розвиток і реалізацію національної наукової та інноваційної політики (міністерств, національних агентств, місцевих адміністрацій тощо);
- участь у виконанні національних програм розвитку;
- участь у пошукових наукових дослідженнях.

В Польщі, у Гданьському інституті ринкової економіки було проведено дослідження регіональних інноваційних систем (РІС). Згідно з ним, можна виділити такі їх сильні сторони:

- діяльність, спрямована на фінансову (в основному зі структурних фондів) підтримку інноваційної діяльності;
- наявність фінансових інструментів для підтримки НДДКР;
- зростаюча обізнаність та інноваційна культура підприємств, установ та місцевих органів влади;
- зростання кількості інноваційно-активних підприємств (збільшується рівень витрат на НДДКР та рівень зайнятості в цій сфері);
- зростання кількості установ з підтримки інновацій та установ з підтримки бізнесу;
- високий конкурентний потенціал фірм в деяких (традиційних для Польщі) галузях: харчовій промисловості, галузі машинобудування та деревообробної промисловості;
- збільшення кількості товарів і послуг інноваційного характеру;
- високий рівень активності бізнес-середовища;
- поліпшення доступу фірм до трансферу технологій на регіональному, національному та міжнародному рівнях;
- зростання частки експорту з високим ступенем переробки товарів;
- реалізація європейських проектів, пов'язаних з інноваційним розвитком;
- динамічний розвиток сектора малого і середнього бізнесу.

Між тим необхідно також окреслити деякі слабкі сторони РІС Польщі:

- ✓ кваліфікація деяких співробітників установ НДДКР є занадто низькою з точки зору їх здатності брати участь у підвищенні ефективності інноваційної діяльності;
- ✓ обмежені можливості співпраці з науково-дослідними установами та іншими підприємствами; застарілі технології та технічне обладнання багатьох підприємств;

- ✓ обмежена кількість стимулів для інноваційної діяльності (без значних податкових пільг або інвестиційної підтримки);
- ✓ обмеженість власних коштів підприємств для інвестування в інноваційну діяльність.

ЧЕХІЯ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. наукова система Чехії намагалась адаптуватись до політичних та економічних змін у країні. На сьогодні високого рівня розвитку сучасна чеська наука досягла завдяки активній підтримці з боку держави та реформуванню наукової системи.

На сьогодні уряд Чехії створює умови для надання ефективної державної підтримки системі НДДКР, що задовольняє потреби економіки країни на сучасному етапі адаптації до стандартів Європейського Союзу. Це зводить до мінімуму втручання держави в наукову роботу, спрощує механізми фінансування з державного бюджету, стимулює конкуренцію в галузі науки і техніки, підтримує інтеграцію наукових досліджень у діяльність університетів, зміцнює зв'язки між університетами й Академією наук, а також надає підтримку міжнародній науково-інноваційній співпраці¹.

Найважливіші питання щодо організації та управління чеської освіти та науки вирішуються в Міністерстві освіти, молоді та спорту – головному органі в системі центральних органів виконавчої влади з забезпечення реалізації державної політики у сфері науки, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Певні функції в цій галузі також виконують й інші міністерства: охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, сільського господарства й економіки².

Для проведення ефективної державної політики Чехії в науковій сфері функціонує Рада з досліджень, розробок та інновацій, яка є головним консультативним органом уряду Чеської Республіки (ЧР). Рада складається із 17 членів – представників науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, Академії наук ЧР. Рада відіграє головну роль у виробленні стратегічних напрямів розвитку науково-дослідної діяльності у країні, подає

¹ Filacek A. Social Sciences and Humanities in Czech Republic // Theory of Science. – 2004. – Vol. 24, N 1. – P. 5–34.

² Czech Republic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/html2fo/reports/cz_pb_country.pdf.

пропозиції з розподілу бюджетних коштів на фінансування наукових програм і проектів, що схвалюються Міністерством фінансів.

Урядом ЧР було визначено цілі та пріоритети сучасної науково-інноваційної політики. Основні питання, пов'язані з принципами, формою організації та управління науково-дослідною сферою, популяризацією чеської науки, урегульовуються нормативно-правовими документами. Серед них необхідно відзначити Програми: «Національна науково-дослідна політика на 2009–2015 рр.», «Основні принципи діяльності уряду ЧР в галузі науки і техніки». У цих нормативних актах чітко визначено роль науково-дослідної роботи в Чеській Республіці, визначено функції держави і встановлено основні принципи, що регулюють діяльність уряду в галузі науки і техніки. У вересні 2011 р. чеський уряд схвалив нормативні акти: «Міжнародна стратегія конкурентоспроможності у Чеській Республіці», «Національна стратегія інновацій», підготовлені за участі Міністерства промисловості і торгівлі, Національної економічної ради, а також експертів, учених, фахівців науково-дослідних установ Чехії, Академії ЧР. Метою «Національної стратегії інновацій» є підвищення ефективності чеської економіки. Науково-дослідну діяльність та розвиток інновацій визначено важливою передумовою успішного економічного зростання країни.

За останні роки державні асигнування на науково-дослідну діяльність у Чехії виділяються в основному для неуніверситетських наукових центрів. Основні фінансові надходження, що направлені на розвиток чеської науки, розподіляються між Академією наук ЧР і Міністерством освіти, молоді та спорту. Невелика частина коштів з державного бюджету надходить до Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства сільського господарства, Міністерства охорони навколишнього середовища, Міністерства транспорту для фінансування цільових індустріальних програм і наукових проектів, що підвищують конкурентоспроможність чеської економіки. У цілому у 2010 р. фінансові надходження на розвиток науково-дослідної діяльності в Чехії становили близько 1,56 % ВВП (з цих коштів 49 % асигновано приватним сектором, 41 % – державою, 10 % – закордонними інвесторами).

Протягом останніх років Чехія дедалі більше приділяє увагу розвитку науки, однак тільки за рахунок державного бюджету наука не може повноцінно розвиватись, тому фінансування наукових досліджень здійснюється через впровадження системи грантів. Урядом Чехії, університетами та Ака-

демією наук ЧР створено фонди, що фінансують фундаментальні дослідження. Окремі наукові дослідження фінансуються агентствами, які створені міністерствами і відомствами, великими промисловими підприємствами, що зацікавлені в наукових розробках. Важливу роль у розподілі коштів відіграє Агентство з технологій (засноване у 2009 р.), що підтримує програми, прикладні соціальні наукові проекти, дослідно-конструкторські розробки, інноваційні дослідження тощо.

У результаті проведених реформ у чеській системі науки було зведено до мінімуму втручання держави в наукову роботу, спрощено механізм фінансування наукових досліджень із державного бюджету, стимульовано конкуренцію в галузі науки і техніки, підтримано інтеграцію наукових досліджень у діяльність університетів, зміцнено зв'язки між університетами і Академією наук ЧР, надано підтримку міжнародному науковому інноваційному співробітництву. Університети та АН ЧР отримали можливість самостійно визначати пріоритетні напрями розвитку наукових досліджень.

У Чехії великого значення набули зв'язки науки з промисловістю, впровадження наукових розробок у виробництво. У початковий період реформ передбачалось, що промислові науково-дослідні установи трансформуються в регіональні технологічні парки. Дослідницькі організації заснували Асоціацію наукових парків, яка мала створити базу для реорганізації науково-дослідних інститутів. Для впровадження технологій у виробництво було створено Асоціацію трансферу технологій й обміну. У політичних колах ця позиція не знайшла підтримки, у результаті чого 105 наукових установ були приватизовані і у своїй діяльності стали менше займатися науковими дослідженнями¹. Були запроваджені державні програми «Парк» і «Трансферт», які надавали реальну підтримку малим і середнім підприємствам. Також відіграють важливу роль у фінансуванні наукових проектів місцеві бюджети.

Академічний сектор переорієнтувався на технічні науки і прикладні дослідження. Це створило можливість налагодити більш тісні контакти з керівництвом наукових і технологічних парків. Науково-технологічні парки виникли і в самій Академії наук, хоча вони виявилися менш продуктивними, ніж створені на базі промислових підприємств.

Поступово сформувалися зв'язки між університетами й промисловими фірмами. Вони набули характеру дослідницьких експертиз нових технологій

¹ Водопьянова Е. Страны Центральной и Восточной Европы: наука в пути / Е. Водопьянова // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 10. – С. 71–77.

і наукових розробок, що застосовувались у виробництві. Однак в університетах Чехії така практика займає невеликий відсоток і у фінансовому відношенні пріоритет надається саме освіті, а не науковим дослідженням.

Серед найвідоміших університетів Чехії слід відзначити:

- Карловий університет;
- Університет ім. Т. Г. Масарика (м. Брно);
- Університет Західної Богемії (м. Пльзень);
- Вищу технічну школу (м. Брно);
- Вищу гірничу школу – технічний університет (м. Острава);
- Університет ім. Ф. Палацького (м. Оломоуц);
- Чеський політехнічний університет (м. Прага);
- Менделівський сільськогосподарський та лісотехнічний університет (м. Брно);
- Чеський сільськогосподарський університет (м. Прага).

Усього в Чехії понад 35 вищих навчальних закладів. При університетах діють установи, які ведуть науково-дослідну діяльність. Зокрема, в університеті ім. Т. Г. Масарика функціонують: Міжнародний інститут політології, Інститут обчислювальної техніки, у Карловому університеті діють Інститут політології і міжнародних відносин, Інститут економіки, Інститут соціології, Інститут журналістики тощо.

За результатами дослідження, проведеного у 2010 р. іспанською науково-дослідною групою Scimago, було визначено рейтинг Академії наук ЧР і Карлового університету, згідно з яким ці установи займають почесне п'яте і шосте місця серед науково-дослідних інститутів та університетів Центральної і Східної Європи. У цілому рейтинг охоплює 172 науково-дослідних інститути і університети зі Східної Європи та 2833 установи у всьому світі. У світовому рейтингу АН ЧР і Карловий університет зайняли 97 та 231 місце відповідно¹.

Основу для розвитку сучасної науково-технічної співпраці між Чеською Республікою та Україною було закладено підписанням угоди між урядом ЧР та Кабінетом Міністрів України про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво, угоди про співробітництво в галузі культури між Міністерством культури України та Міністерством культури ЧР на 2012–2014 рр., угоди про співробітництво в галузі освіти та науки на 2012–2015 рр. між

¹ Академия наук Чехии и Карлов университет признаны лучшими в Восточной Европе – Scimago [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.novoya.com/info/1500.html>

Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України і Міністерством освіти, молоді та спорту ЧР. Договірною-правова база з питань науково-технічного співробітництва між Чехією й Україною достатньо широка та охоплює різноманітний спектр взаємодії сторін у зазначеній галузі. Науково-технічне співробітництво між Україною та ЧР передбачає спільні науково-технологічні та науково-дослідні проекти; обмін науковцями, фахівцями, дослідниками та експертами з метою виконання наукових програм і проектів; обмін науковою і технічною інформацією, документацією, а також лабораторними зразками та обладнанням; організацію та проведення спільних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів, виставок. Крім того, діє ряд прямих угод про співробітництво між вищими навчальними закладами України та Чехії.

Співробітництво в галузі освіти відбувається також по лінії обміну студентами, аспірантами та викладачами вищих навчальних закладів обох країн.

Характерною рисою міжнародної співпраці наукових організацій Чехії став перехід на багатосторонню форму співробітництва з іноземними науковими установами. Особливо інтенсивно почала розвиватись міжнародна наукова співпраця з європейськими країнами. Завдяки підписаній угоді про асоційоване членство, країна отримала повний доступ до всіх програм і заходів Європейського Союзу в галузі науки і техніки.

Слід наголосити, що головним чинником інноваційного процесу в країні є промислові розробки. При цьому пріоритетними вважаються такі високо-технологічні галузі, як автомобілебудування та авіабудування, інформаційні, телекомунікаційні, нано- і біотехнології. Цільові дослідницькі програми здійснюють 22 державні організації та відомства. Діє Центр авіаційних і космічних досліджень.

Значну роль у забезпеченні інноваційного розвитку країни відведено установам Чеської академії наук та вищим навчальним закладам. В інститутах і університетах створено спеціалізовані технологічні центри, які надають послуги підприємцям в області трансферу технологій. Ці центри та інші спеціалізовані дослідницькі організації взаємодіють з промисловими підприємствами, створюючи консорціуми для роботи над конкретними проектами.

На особливу увагу заслуговує практика створення так званих інноваційних підприємницьких інкубаторів та науково-технологічних парків, яка набула широкого застосування в країні. Програми інноваційних інкубаторів надають підприємницьким суб'єктам низку фінансових та інших інструмен-

тів та послуг підтримки. Управління програмами здійснюється менеджментом інноваційних інкубаторів. У випадку науково-технологічних парків йдеться про великі проекти, які надають адміністративні та лабораторні приміщення в оренду підприємницьким та державним структурам, вищим навчальним закладам, а також малим інноваційним фірмам. Обсяг послуг тут менший, ніж в інкубаторах, але орендатори можуть використовувати вигоди високого рівня концентрації інноваційних суб'єктів в одному місці. За результатами міжнародного дослідження консалтингової компанії «Ernst&Young», нині Чехія входить в десятку країн, найбільш привабливих для вкладення інвестицій у розвиток науково-технологічних парків.

Особливості діяльності інноваційних структур країн В-4 наведено в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Особливості діяльності інноваційних структур країн
Вишеградської групи**

№ п/п	Ознаки	Країни Вишеградської групи			
		Словаччина	Угорщина	Польща	Чехія
1	2	3	4	5	6
1.	Види інноваційних структур	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-дослідницький інститут; - Дослідницький центр; - Технологічний (науковий) парк; - Промисловий (індустріальний) парк; - Кластери <p><i>(Університет Коменського в Братиславі¹, Технічний університет м. Кошице, Науково-дослідний центр</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-дослідницький інститут; - Науковий парк; - Індустріальний парк; - Бізнес інкубатор; - Старап компанії; - Технологічні платформи; - Кластери 	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-дослідницький інститут; - Науково-дослідницькі осередки, центральні лабораторії та інші організації, основним завданням яких є проведення науково-дослідницької діяльності; - Центри інновацій; - Наукові парки; - Індустріальні парки; - Бізнес- і технологічні інкубатори; - Спін-офф компанії; - Старап компанії; - Технологічні платформи; - Технополіс 	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-дослідницькі інститути; - Центральні лабораторії - Наукові парки; - Технополіс; - Індустріальні парки; - Бізнес- і технологічні інкубатори; - Кластери <p><i>(Південно-Моравський інноваційний центр (South Moravian Innovation</i></p>

¹ Comenius University in Bratislava [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uniba.sk/>

		університету Жиліна ¹)		(Індустріальний науково-технологічний парк у Сувалках, енергетичний та авіаційний кластери у Жешуві ² , Гданський інститут ринкової економіки)	Centre) ³ , Університет імені Масарика (Masaryk university ⁴)
2.	Мета створення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток фундаментальних досліджень з подальшою комерціалізацією результатів. 2. Посилення конкурентних переваг певної території. 3. Децентралізація і демократизація управління освітою. 4. Підвищення автономії ВНЗ. 5. Громадський контроль за рішеннями міністерств, розподілом коштів бюджету, діяльністю ВНЗ. 6. Повна ліквідація монополії держави на створення навчальних програм і підручників. 7. Вільна навчальна і економічна діяльність вищих навчальних закладів. 8. Комерціалізація результатів дослідницької діяльності. 9. Посилення конкурентних переваг продукції підприємств-резидентів, зниження витрат, матеріало-, енерго-, трудомісткості. 			
3.	Зміст діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поєднання нових ідей і розробок з фінансовими ресурсами і виробничою базою, забезпечення умов для розвитку малих інноваційних фірм. 2. Поширення знань і вмінь шляхом надання консультацій і проведення навчань, збирання й поширення інформації, надання допомоги у трансфері технологій у рамках діяльності центрів трансферу технологій. 3. Надання комплексних послуг у певному місці за визначеним стандартом, в оточенні наукових інституцій, з метою підтримки започаткування інноваційної господарчої діяльності (інноваційні інкубатори, інкубатори підприємництва, технологічні центри). 4. Створення місць концентрації підприємств (кластерів) та інноваційного середовища шляхом об'єднання в рамках визначеної території послуг для бізнесу та різноманітних форм допомоги для технологічних фірм у рамках технологічних, наукових і промислово-технологічних парків. 5. Надання підтримки під час створення нових підприємств у рамках наукових організацій і ВНЗ, що засновуються студентами, випускниками, аспірантами й науковими працівниками в так званих пре-інкубаторах та академічних інкубаторах підприємництва. 6. Концентрація малого та середнього бізнесу навколо великого промислового підприємства для забезпечення постійного циклу виробництва. 7. Надання початкової фінансової підтримки (<i>seed i start-up</i>) у формі пара-банкових позичкових і гарантійних фондів; важливим ринковим доповненням цієї категорії є комерційно орієнтовані фонди венчурного капіталу (<i>venture capital</i>). 			

¹ Technical University of Kosice and University of Zilina [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tuke.sk/tuke?set_language=en&cl=en

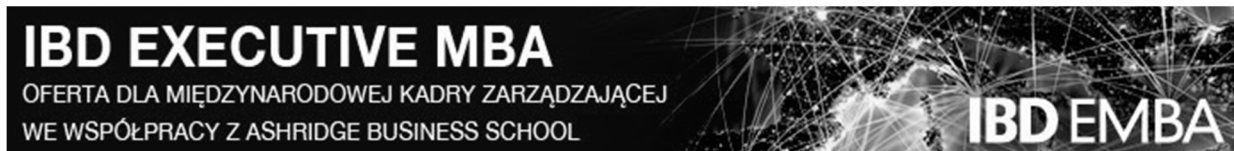
² Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелєц, Кшиштоф Засядли. – Познань-Київ, 2005. – 186 с.

³ South Moravian Innovation Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jic.cz/en/>

⁴ Masaryk university [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.muni.cz/>

4.	Функції	<ul style="list-style-type: none"> - Поєднання наукових досліджень у передових і нових галузях з наукомістким промисловим виробництвом; - вдосконалення системи освіти, націленої на відкритість, інноваційність та підприємництво; - розвиток дослідницької діяльності з метою вивільнення внутрішніх факторів розвитку регіону; - побудова інфраструктури інформативного суспільства; - оптимальне використання фондів ЄС для реалізації РІС; - розбудова інституційних форм співпраці академічного середовища, регіональної влади та представників бізнесу; - стимулювання переходу від експериментального виробництва до масового комерційного освоєння нової інноваційної продукції; - зростання кількості установ з підтримки інновацій та установ з підтримки бізнесу; - розвиток малого та середнього бізнесу, збільшення кількості робочих місць, впровадження наукових досягнень у високотехнологічні підприємства; - збільшення кількості товарів і послуг інноваційного характеру.
5.	Результати діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення регіональних інноваційних систем (РІС). Центри інновації є суттєвим елементом кожної сучасної інноваційної системи країни, яка розбудовує основи економіки, базовані на знаннях. Вони відповідають за побудову платформи діалогу та співпраці світу науки й бізнесу, створюючи умови для ефективного трансферу інформації, знань і технологій. Їх активність включає: <ul style="list-style-type: none"> - ініціювання та організацію співпраці всіх партнерів, необхідних для ефективного реалізації інноваційного процесу; - визначення інноваційних потреб фірм і комерційних можливостей у рамках наукових організацій; - удосконалення механізмів трансферу технологій; - створення необхідних для економічного розвитку партнерства різних приватних і публічних суб'єктів. 2. Створення регіональної системи інновацій – тривалого партнерства між промисловістю, інституціями оточення бізнесу, науково-дослідними одиницями, урядовою адміністрацією та самоврядуванням з метою прискорення інноваційної діяльності в регіоні. 3. Виробництво та комерціалізація інноваційної продукції. 4. Створення та підтримка малих наукомістких фірм. 5. Поширення інноваційної продукції .
6.	Учасники та розміщення	<ol style="list-style-type: none"> 1. ВНЗ, навчальна організація, лабораторії, виробничі підприємства, транспортна інфраструктура тощо; агломерація, місто, або наукове містечко. 2. Промислові підприємства, фінансові установи, органи місцевої влади. Територія поблизу ВНЗ, НДІ, промислового підприємства. Компактне розташування. 3. Організації сфери технічної та соціальної інфраструктури. Відокремлена територія з площами великих підприємств.
7.	Роль держави	Обов'язкова підтримка з боку держави: здійснення інвестицій у розвиток інфраструктури, капіталовкладення у прикладні дослідження, державні замовлення, податкові пільги.

3.5. Рейтинги університетів країн В-4

МІЖНАРОДНИЙ ДОВІДНИК ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

[4icu.org](http://www.4icu.org)¹

UNIVERSITIES IN HUNGARY

by 2015 University
Web Ranking

	University	Location
1	Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest
2	Budapesti Muszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Budapest
3	Szegedi Tudományegyetem	Szeged ...
4	Közép-Európai Egyetem	Budapest
5	Debreceni Egyetem	Debrecen ...
6	Pécsi Tudományegyetem	Pécs ...
7	Miskolci Egyetem	Miskolc
8	Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest
9	Óbudai Egyetem	Budapest
10	Nyugat-Magyarországi Egyetem	Sopron
11	Pázmány Péter Katolikus Egyetem	Budapest ...
12	Széchenyi István Egyetem	Gyor
13	Pannon Egyetem	Veszprém ...
14	Nyíregyházi Foiskola	Nyíregyháza
15	Budapesti Gazdasági Foiskola	Budapest
16	Kodolányi János Foiskola	Székesfehérvár
17	Magyar Képzőművészeti Egyetem	Budapest
18	Kecskeméti Foiskola	Kecskemét
19	Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvu Egyetem	Budapest

¹ List of top Colleges and Universities in Hungary [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.4icu.org/hu/>

20	Károli Gáspár Református Egyetem	Budapest ...
21	Gábor Dénes Foiskola	Budapest
22	Szolnoki Foiskola	Szolnok ...
23	Magyar Táncművészeti Foiskola	Budapest
24	Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola	Budapest
25	Moholy-Nagy Művészeti Egyetem	Budapest
26	Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem	Budapest
27	International Business School	Budapest
28	Dunaújvárosi Foiskola	Dunaújváros
29	Nemzeti Közszolgálati Egyetem	Budapest
30	Eötvös József Foiskola	Baja
31	Kaposvári Egyetem	Kaposvár
32	Szent István Egyetem	Gödöllő ...
33	Semmelweis Egyetem	Budapest
34	Debreceni Református Hittudományi Egyetem	Debrecen
35	Zsigmond Király Foiskola	Budapest
36	Edutus Foiskola	Tatabánya
37	Károly Róbert Foiskola	Gyöngyös
38	Színház-és Filmművészeti Egyetem	Budapest
39	Tomori Pál Foiskola	Kalocsa
40	Általános Vállalkozási Foiskola	Budapest
41	Eszterházy Károly Foiskola	Eger
42	Wesley János Lelkészképző Foiskola	Budapest
43	Wekerle Sándor Üzleti Foiskola	Budapest
44	Esztergomi Hittudományi Főiskola	Esztergom
45	Adventista Teológiai Főiskola	Pécel

UNIVERSITIES IN POLAND

by 2015 University
Web Ranking

	University	Location
1	Uniwersytet Warszawski	Warsaw ...
2	Uniwersytet Jagiellński	Krakow
3	Akademia Górniczo-Hutnicza	Krakow
4	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza	Poznan ...
5	Politechnika Warszawska	Warsaw ...
6	Uniwersytet Śląski w Katowicach	Katowice ...
7	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	Torun ...
8	Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki	Krakow
9	Uniwersytet Łódzki	Lodz
10	Politechnika Śląska w Gliwicach	Gliwice
11	Uniwersytet Gdański	Gdansk
12	Uniwersytet Warmińsko-Mazurskie w Olsztynie	Olsztyn
13	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	Warsaw
14	Politechnika Lubelska	Lublin
15	Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	Lublin ...

16	Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Lukasiewicza	Rzeszow
17	Uniwersytet w Białymstoku	Białystok ...
18	Politechnika Białostocka	Białystok
19	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Bydgoszcz
20	Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu	Poznan
21	Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	Krakow
22	Politechnika Wroclawska	Wroclaw
23	Uniwersytet Wroclawski	Wroclaw
24	Politechnika Łódzka	Lodz
25	Uniwersytet Zielonogórski	Zielona Góra
26	Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach	Katowice ...
27	Uniwersytet Opolski	Opole
28	Szkola Główna Handlowa w Warszawie	Warsaw
29	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	Warsaw
30	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie	Szczecin
31	Politechnika Gdanska	Gdansk
32	Akademia Techniczno-Humanistyczna	Bielsko-Biala
33	Akademia Leona Kozminkiego	Warsaw
34	Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	Bydgoszcz
35	Wojskowa Akademia Techniczna	Warsaw
36	Warszawski Uniwersytet Medyczny	Warsaw
37	Wyzsza Szkola Bankowa w Poznaniu	Poznan
38	Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach	Kielce
39	Szkola Wyzsza Psychologii Spolecznej	Warsaw ...
40	Wyzsza Szkola Biznesu - National-Louis University	Nowy Sacz ...
41	Uniwersytet Rzeszowski	Rzeszów
42	Uczelnia Lazarskiego	Warsaw
43	Politechnika Koszalin	Koszalin
44	Slaski Uniwersytet Medyczny w Katowicach	Katowice
45	Gdanski Uniwersytet Medyczny	Gdansk ...
46	Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Pilsudskiego w Warszawie	Warsaw ...
47	Wyzsza Szkola Informatyki w Lodzi	Lodz
48	Akademia Finansów i Biznesu Vistula	Warszawa ...
49	Politechnika Poznanska	Poznan
50	Górnoslaska Wyzsza Szkola Handlowa im. Wojciecha Korfantego w Katowicach	Katowice
40	Wyzsza Szkola Biznesu - National-Louis University	Nowy Sacz ...
41	Uniwersytet Rzeszowski	Rzeszów
42	Uczelnia Lazarskiego	Warsaw
43	Politechnika Koszalin	Koszalin
44	Slaski Uniwersytet Medyczny w Katowicach	Katowice
45	Gdanski Uniwersytet Medyczny	Gdansk ...
46	Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Pilsudskiego w Warszawie	Warsaw ...
47	Wyzsza Szkola Informatyki w Lodzi	Lodz
48	Akademia Finansów i Biznesu Vistula	Warszawa ...
49	Politechnika Poznanska	Poznan
50	Górnoslaska Wyzsza Szkola Handlowa im. Wojciecha Korfantego w Katowicach	Katowice
51	Uniwersytet Medyczny w Lodzi	Lodz
52	Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	Poznan

53	Politechnika Czestochowska	Czestochowa
54	Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie	Szczecin
55	Wyzsza Szkola Lingwistyczna w Czestochowie	Czestochowa
56	Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	Siedlce
57	Wyzsza Szkola Ekonimii i Informatyki w Krakowie	Krakow
58	Zachodniopomorska Szkola Biznesu w Szczecinie	Szczecin
59	Politechnika Opolska	Opole
60	Uniwersytet Marii Curie-Sklodowskiej w Lublinie	Lublin ...
61	Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora	Pultusk
62	Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu	Poznan
63	Uniwersytet Ekonomiczny we Wroclawiu	Wroclaw
64	Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny	Radom
65	Wyzsza Szkola Handlu i Finansów Miedzynarodowych im. Fryderyka Skarbka	Warsaw ...
66	Akademia Morska w Gdyni	Gdynia
67	Uniwersytet Medyczny w Lublinie	Lublin
68	Akademia Morska w Szczecinie	Szczecin
69	Uniwersytet Medyczny w Bialymstoku	Bialystok
70	Akademia Sztuk Pieknych im. Jana Matejki w Krakowie	Krakow
71	Wyzsza Szkola Zarzadzania i Bankowosci w Krakowie	Krakow
72	Uniwersytet Przyrodniczy we Wroclawiu	Wroclaw
73	Politechnika Swietokrzyska w Kielcach	Kielce
74	Panstwowa Wyzsza Szkola Filmowa, Telewizyjna i Teatralna	Lodz ...
75	Wyzsza Szkola Zarzadzania w Gdansku	Gdansk
76	Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu	Poznan
77	Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie	Warsaw
78	Szkola Glowna Sluzby Pozarniczej	Warsaw
79	Akademia im. Jana Dlugosza w Czestochowie	Czestochowa
80	Akademia Muzyczna w Gdansku	Gdansk
81	Wyzsza Szkola Zarzadzania i Administracji w Zamosciu	Zamosc
82	Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	Krakow
83	Wyzsza Szkola Informatyki Stosowanej i Zarzadzania	Warsaw
84	Panstwowa Wyzsza Szkola Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie	Krakow
85	Uniwersytet Medyczny im. Piastów Slaskich	Wroclaw
86	Bielska Wyzsza Szkola im. J. Tyszkiewicza	Bielsko-Biala
87	Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie	Warsaw
88	Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie	Lublin
89	Uniwersytet Rolniczy w Krakowie im. Hugona Kollataja	Krakow
90	Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach	Katowice
91	Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronislawa Czecha w Krakowie	Krakow
92	Akademia Pomorska w Slupsku	Slupsk
93	Akademia Muzyczna w Krakowie	Krakow
94	Chrzescijanska Akademia Teologiczna w Warszawie	Warsaw
95	Olszynska Wyzsza Szkola Informatyki i Zarzadzania	Olsztyn
96	Dolnoslaska Wyzsza Szkola Przedsiębiorczosci i Techniki w Polkowicach	Polkowice
97	Akademia Sztuk Pieknych w Warszawie	Warsaw
98	Miedzynarodowa Wyzsza Szkola Logistyki i Transportu we Wroclawiu	Wroclaw
99	Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy	Bydgoszcz

100	Polsko-Japonska Akademia Technik Komputerowych	Warsaw ...
101	Wyzsza Szkola Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie	Warsaw
102	Wyzsza Szkola Finansów i Zarzadzania w Białymstoku	Białystok...
103	Wyzsza Szkola Ekonomii Turystyki i Nauk Społecznych	Kielce
104	Panstwowa Wyzsza Szkola Zawodowa w Chelmie	Chelm
105	Panstwowa Wyzsza Szkola Informatyki i Przedsiębiorczości w Pile	Piła
106	Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi	Łódź
107	Wyzsza Szkola Ekonomii i Prawa	Kielce
108	Akademia Muzyczna im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu	Poznań ...
109	Panstwowa Wyzsza Szkola Zawodowa w Ciechanowie	Ciechanów ...
110	Akademia Polonijna w Częstochowie	Częstochowa
111	Europejska Szkola Hotelarstwa	Sopot ...
112	Szkola Wyzsza im. Pawła Włodkowica w Płocku	Płock ...
113	Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi	Łódź
114	Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie	Warsaw
115	Panstwowa Wyzsza Szkola Zawodowa im. Stanisława Staszica w Łomży	Łomża
116	Uniwersytet Szczeciński	Szczecin
117	Wyzsza Szkola Społeczno - Ekonomiczna w Gdańsku	Gdańsk ...
118	Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach	Katowice
119	Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu	Wrocław
120	Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu	Poznań
121	Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku	Gdańsk
122	Europejska Akademia Sztuk	Warsaw
123	Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach	Katowice
124	Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu	Wrocław
125	Wyzsza Szkola Biznesu w Pile	Piła ...
126	Uczelnia TechnicznoHandlowa im. Heleny Chodkowskiej	Warsaw
127	Wyzsza Szkola Zarzadzania i Finansów we Wrocławiu	Wrocław
128	Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi	Łódź
129	Panstwowa Wyzsza Szkola Zawodowa w Walczu	Walcz
130	Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu	Wrocław
131	Szkola Wyzsza Prawa i Dyplomacji	Gdynia
132	Nadbuzanska Szkola Wyzsza w Siemiatyczach	Siemiatycze

UNIVERSITIES IN SLOVAKIA

by 2015 University
Web Ranking

	University	Location
1	Slovenská technická univerzita v Bratislave	Bratislava ...
2	Univerzita Komenského v Bratislave	Bratislava ...
3	Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre	Nitra
4	Technická univerzita v Košiciach	Košice ...
5	Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach	Košice
6	Prešovská univerzita v Prešove	Prešov ...
7	Ekonomická univerzita v Bratislave	Bratislava

8	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	Banská Bystrica
9	Trnavská univerzita v Trnave	Trnava
10	Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave	Trnava ...
11	Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach	Košice
12	Trencianska univerzita Alexandra Dubceka v Trenčíne	Trencín
13	Univerzita J. Selyeho	Komárno
14	Zilinská univerzita	Zilina
15	Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre	Nitra
16	Technická univerzita vo Zvolene	Zvolen
17	Katolícka univerzita v Ružomberku	Ružomberok ...
18	Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave	Bratislava
19	Akadémia umení v Banskej Bystrici	Banská Bystrica
20	Stredoeurópska vysoká škola v Skalici	Skalica
21	Vysoká škola múzických umení v Bratislave	Bratislava
22	Vysoká škola manažmentu, City University of Seattle	Bratislava ...
23	Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave	Bratislava
24	Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave	Bratislava
25	Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave	Bratislava
26	Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií	Bratislava
27	Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach	Košice
28	Akadémia Policajného zboru v Bratislave	Bratislava
29	Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove	Prešov
30	Vysoká škola v Sládkovicove	Sládkovicovo
31	Paneurópska vysoká škola	Bratislava
32	Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom	Dubnica nad Váhom

UNIVERSITIES IN THE CZECH REPUBLIC

by 2015 University
Web Ranking

	University	Location
1	Univerzita Karlova v Praze	Prague ...
2	Ceské vysoké učené technické v Praze	Prague ...
3	Masarykova univerzita	Brno ...
4	Vysoké učené technické v Brne	Brno
5	Univerzita Palackého v Olomuci	Olomouc
6	Vysoká škola ekonomická v Praze	Prague ...
7	Ostravská Univerzita v Ostrave	Ostrava
8	Západočeská Univerzita v Plzni	Plzen
9	Slezská univerzita v Opave	Opava ...
10	Ceska zemedelska univerzita v Praze	Prague
11	Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava	Ostrava ...
12	Jihočeská univerzita v Českých Budejovicích	Ceske Budejovice ...
13	Mendelova univerzita v Brne	Brno ...
14	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíni	Zlín ...

15	Univerzita J.E. Purkyne v Ústí nad Labem	Ústí nad Labem
16	Univerzita Pardubice	Pardubice ...
17	Technická Univerzita v Liberci	Liberec
18	Veterinární a farmaceutická univerzita Brno	Brno
19	Akademie múzických umění v Praze	Prague ...
20	Univerzita Hradec Králové	Hradec Králové
21	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze	Prague
22	Vysoká škola polytechnická Jihlava	Jihlava
23	Akademie výtvarných umění v Praze	Prague
24	Vysoká škola finanční a správní	Prague
25	Janáčkova akademie múzických umění v Brne	Brno
26	Bankovní institut vysoká škola	Prague ...
27	University of New York in Prague	Prague
28	Vysoká škola ekonomie a managementu	Prague
29	Univerzity Jana Amose Komenského	Prague
30	Vysoká škola manažerské informatiky, ekonomiky a práva	Prague
31	Metropolitní univerzita Praha	Prague ...
32	Škoda Auto Vysoká škola	Mladá Boleslav
33	Anglo-americká vysoká škola, o.p.s.	Prague
34	Mezinárodní baptistický teologický seminář	Prague
35	Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budejovicích	Ceske Budejovice
36	Newton College	Brno
37	Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s.	Ceske Budejovice...
38	Vysoká škola hotelová v Praze 8	Prague
39	Vysoká škola podnikání	Ostrava
40	Brno International Business School	Brno
41	Moravská vysoká škola Olomouc	Olomouc
42	Filmová akademie Miroslava Ondříčka v Písku	Písek
43	Vysoká škola obchodní v Praze	Prague
44	Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo	Znojmo
45	Vysoká škola logistiky o.p.s.	Prerov ...
46	Unicorn College	Prague
47	Vysoká škola Karlovy Vary	Karlovy Vary
48	Soukromá vysoká škola ekonomických studií	Prague
49	Vysoká škola regionálního rozvoje	Prague
50	Vysoká škola aplikovaného práva	Prague
51	Vysoká škola Karla Engliš v Brne	Brno
52	Vysoká škola umeleckoprůmyslová v Praze	Prague
53	Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra	Prague
54	Západomoravská vysoká škola Třebíč	Třebíč
55	Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha	Prague
56	Rašínova vysoká škola	Brno
57	Vysoká škola cestovního ruchu, hotelnictví a lázeňství	Prague
58	Pražská vysoká škola psychosociálních studií	Prague
59	Evropský polytechnický institut	Kunovice
60	Vysoká škola obchodní a hotelová Brno	Brno
61	Vysoká škola zdravotnická	Prague
62	CEVRO Institut	Prague ...
63	Akademie STING	Brno
64	Literární akademie Josefa Škvoreckého	Prague

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

1. Андрощук Г.О. Інноваційна політика ЄС: стратегічні напрямки // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформація, аналіз, прогноз-стратегічні важелі ефективного державного управління», Київ, 29–30 травня 2008 р. – С.7–16.
2. Академия наук Чехии и Карлов университет признаны лучшими в Восточной Европе – Scimago [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.novoya.com/info/1500.html>
3. Андрощук Г. Комерційна реалізація ноу-хау: зарубіжний досвід та вітчизняна практика // Міжнародний форум «Трансфер технологій та інновацій» Київ, 20–21 листопада 2008р. — С. 90–108.
4. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій: (порівняльний аналіз) / Фабіан Андрушкевич // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
5. Андрушкевич Ф. Основні напрями та форми українсько-польської академічної співпраці / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2011. – № 1. – С. 108–113.
6. Андрушкевич Ф. Польський «освітній прорив» та його значення для українських освітніх інновацій / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 103–108.
7. Андрощук Г.А. Коммерциализация результатов исследовательской деятельности: зарубежный опыт государственной поддержки// 13-я Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы интеллектуальной собственности»: Материалы выступлений. Ялта, 1-5 сентября 2008г. – С.47–60.
8. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти:[монографія] / Валерій Юхимович Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.
9. Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань, 2005. – 186с.
10. Валента Ф. Творческая активность – инновации – эффект / Ф. Валента. – М: Эксмо, 2008. – 400 с.
11. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: навчальна книга.–Богдан, 2004. – 384с.
12. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко [та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
13. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991–2006 рр.: наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; упоряд.: Л.О. Пономаренко, І.П. Моїсеєва, Л.І. Ніколюк, О.С. Микитенко; наук. ред. П.І. Рогова; наук. консультант Б.І. Корольов; бібліогр. ред. Л.О. Пономаренко. – К., 2008. – 487 с.

14. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр.: наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Ін-т вищ. освіти ; [упоряд.: Пономаренко Л.О., Стельмах Н.А., Пеева С.П., Айвазова Л.М.; наук. консультант і авт. вступ. ст. Корольов Б.І.; наук. ред. Рогова П.І.; бібліогр. ред. Пономаренко Л.О. – К.: Нілан-ЛТД, 2012. – 663 с.
15. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии: [монография] / Л. Водачек, О. Водачкова; авт. предисл. В. С. Рапопорт; сокр. пер. со словац. – М. : Экономика, 1989. – 167 с.
16. Водопьянова Е. Страны Центральной и Восточной Европы: наука в пути / Е. Водопьянова // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 10. – С. 71–77.
17. Гриневич Л. План демонополізації освіти і науки [Електронний ресурс] / Л. Гриневич // Освітня політика: портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/218-plan-demonopolizatsiji-osviti-inauki>.
18. Грیشнова О. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення / Олена Грیشнова // Вищ. шк. – 2001. – № 2/3. – С. 22–33.
19. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств / Я. Домбровський, І. Каладжевич. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2005. – 131 с.
20. Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань:аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1427/>
21. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П.Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
22. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети (інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48725>
23. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).
24. Керівництво Осло. Рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій. Третє видання. Спільна публікація ОЕСР і Євростату/ Переклад з англійської та наукова редакція Андрощук Г.О. – К: УкрІНТЕІ, 2009. – 163 с.
25. Котлярова О.О. Етапи реформування системи вищої освіти України кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя [Електронний ресурс] / О.О. Котлярова // Науковий портал Донбасу: Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу: http://alma-mater.lnpu.edu.ua/elect_v/N1. – Назва з екрана.
26. Луговий В.І. Вища освіта через дослідження: концептуальні засади здійснення й оцінювання / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т. 1. – 2012. – № 3. – С. 16–28.
27. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами ХХVІ

Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Кошице – Мішкольц, 21-24 травня 2013 року /ред. кол. Ф.Г. Ващук (голова), Х.М. Олексик, І.В. Артёмов та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2013. – Вип. 7(26). – 400 с.

28. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: матеріали до першої лекції / уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с.

29. Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір / НАН України / за ред. О.С. Онищенко, Б.А. Маліцького. – К., 2007. – С. 216–220.

30. Національний план розвитку 2004-2006 рр. ухвалений Радою Міністрів Польщі 14 січня 2003 року, скоригований відповідно до рішення Ради Міністрів з 11 лютого 2003 року, Варшава, лютий 2003, С. 91-125.

31. Організація науки і наукових досліджень у сучасній Чехії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/12087.003.pdf

32. Перлакі І. Нововведення в організаціях: пер. з словац./ І. Перлакі – М.: Экономика, 1991. – 144 с.

33. Санто Б. Сила інноваційного саморозвиття / Борис Санто // Інновації. 2004. – № 2. – С. 6.

34. Санто Б. Інновація як средство економічного розвитку / Борис Санто. – Москва: Прогресс, 1990. – 295 с.

35. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Степко // Вищ. шк. – 2013. – № 7. – С. 13–22.

36. Суліма Є. Інноваційні виклики сучасності й динаміка модернізації національної освіти / Є. Суліма // Вища шк. – 2013.– № 7. – С. 7–12.

37. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535

38. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна/ Т.В. Фініков– К.: Таксон, 2002. – 176 с.

39. Carnegie Foundation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carnegie-foundation.org/>

40. Communication from the commission to the european parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions A resource-efficient Europe – Flagship initiative under the Europe 2020 Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/pdf/resource_efficient_europe_en.pdf

41. Community Innovation Survey (CIS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cso.ie/en/media/csoie/releasespublications/documents/multisectoral/2010/comminn0810/pdf>

42. CzechRepublic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/html2fo/reports/cz_pb_country.pdf

44. European Innovation Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/files/ius-2015_en.pdf
43. Filacek A. Social Sciences and Humanities in Czech Republic // Theory of Science. – 2004. – Vol. 24, N 1. – P. 5–34.
44. Graham Stack. Tapping Ukraine’s IT potential // Financial Times. – 2012. – August 22 [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/08/22/t>
45. Henry Etzkowitz. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation In Action. – London: Routledge, 2008. – 177 p.
46. Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>
47. Kortum S., Lerner J. Assessing the contribution of venture capital to innovation, // RAND Journal of Economics. – Vol. 31. – №4. – Winter 2000.
48. Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015. Bratislava [Електроннийресурс]. – Режим доступу: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Certifikacia/Documents/Long_Term_Plan_by_the_year_2015.pdf
49. Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation of the Slovak Republic (Стратегія досліджень та інновацій для смарт спеціалізації Словачької Республіки) [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: http://www.economy.gov.sk/index/open_file.-php?ext_dok=142230&idc=142230&ext=orig

Урядові документи

Чехія

50. Office of the Government of the Czech Republic. R&D&I Council. (2014). *Analysis of the existing state of R&D&I in the Czech Republic and a comparison with the situation abroad in 2013*. Prague.
51. Office of the Government of the Czech Republic. (2013). *National Reform Programme of the Czech Republic 2013: Growth – Competitiveness – Prosperity*. Prague.
52. Ministry of Industry and Trade. (2012). *Back to the Top. The International Competitiveness Strategy for the Czech Republic 2012 – 2020*. Prague.
53. Ministry of Education, Youth and Sports. Ministry of Industry and Trade. (2011). *Národní inovační strategie České republiky*. (National Innovation Strategy of the Czech Republic). Prague.
54. Office of the Government of the Czech Republic. R&D&I Council. (2013). *Národní politika VaVaI v ČR na léta 2009 až 2015 s výhledem do roku 2020*. (The National Policy of Research, Development and Innovations for the period 2009-2015 with an outlook to 2020). Prague.
55. Office of the Government of the Czech Republic. R&D&I Council. (2012). *The National Priorities of Oriented Research, Experimental Development and Innovations*. Prague.

56. Národní inovační strategie České republiky. (National Innovation Strategy of the Czech Republic). Prague. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.msmt.cz/index.php?lang=2>

57. Národní politika VaVaI v ČR na léta 2009 až 2015 s výhledem do roku 2020. (The National Policy of Research, Development and Innovations for the period 2009-2015 with an outlook to 2020). Prague. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vyzkum.cz/storage/att/316EDE80438A49F64BF884897F06F6C1/Narodni%20politika%20vyzkumu%20vyvoj%20a%20inovaci%20CR%20na%20leta%202009_2015.pdf

Угорщина

58. Government of Hungary. (2007). *The Government's mid-term (2007-2013) science, technology and innovation policy (STI) strategy*. Budapest.

59. Ministry for National Economy. (2013). *Investment in the future: National Research and Development and Innovation Strategy (2013-2020)*. Budapest: National Innovation Office.

Польша

60. Chancellery of the Prime Minister. (2013). *The Long-term National Development Strategy 2030: Third Wave of Modernity*. Warsaw.

61. Ministry of Economy. (2000). *Increasing the innovativeness of the Polish economy up to 2006*. Warsaw.

62. Ministry of Economy. (2006). *Guidelines for increasing economic innovativeness for 2007- 2013*. Warsaw.

63. Ministry of Economy. (2013). *Strategy for Innovation and Efficiency of the Economy: "Dynamic Poland 2020"*. Warsaw.

64. Ministry of Economy. (2014). *Enterprise Development Programme 2020*. Warsaw.

65. Ministry of Regional Development. (2006). *National Development Strategy 2007-2015*. Warsaw.

66. Ministry of Regional Development. (2012). *National development strategy 2020. Active society, competitive economy, efficient state*. Warsaw.

67. National Research and Development Agency. (2011). *National Research Programme*. Warsaw

Словацчина

68. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic. (2000). *Concept of the State Science and Technology Policy in 2005*. Bratislava.

69. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic. (2007). *Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015*. Bratislava.

70. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic. (2011). *Update the long-term objective of the state science and technology policy in 2015 - Strategy Fenix*. Bratislava.

71. Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic and Ministry of the Economy of the Slovak Republic. (2013). *Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation of the Slovak Republic*. Bratislava.

72. Ministry of the Economy of the Slovak Republic. (2007). *Innovation Strategy of the Slovak Republic for 2007-2013*. Bratislava.

73. Ministry of the Economy of the Slovak Republic.(2008). *Innovation Policy of the Slovak Republic for 2008-2010*. Bratislava.

74. Ministry of the Economy of the Slovak Republic.(2011). *Innovation Policy for 2011 to 2013 within the framework of the Ministry of Economy of the Slovak Republic*. Bratislava.

75. Ministry of Finance of the Slovak Republic. (2005). *Minerva 1.0*. Bratislava.

РОЗДІЛ IV

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ І НАУЦІ ОКРЕМИХ КРАЇН ЄВРОПИ, АЗІЇ ТА АМЕРИКИ

4.1. Моніторинг джерельної бази інноваційної діяльності окремих країн Європи, Азії та Америки

Європа

Австрійська Республіка

У 2002 році було прийнято Закон про університети, яким створено правові передумови і знято перешкоди для залучення студентів та персоналу вищих наукових закладів до виконання практичних проектів в інноваційній сфері. Провідну роль у цьому процесі відіграло товариство Кристіана Допплера, яке координувало роботу зі створення в учбових закладах наукових лабораторій прикладного типу з урахуванням запитів і замовлень виробничого сектору економіки Австрії.

Зокрема, на базі згаданих вище інноваційних фондів було утворено Національну Раду з питань наукових досліджень та розвитку технологій, а також Національний фонд наукових досліджень, технологій і розвитку.

У 2002 році Рада опублікувала перелік основних завдань у сфері інноваційної політики на наступне десятиліття з урахуванням потреб вітчизняного виробничого та дослідницького секторів, а також загальноєвропейської інноваційної політики в рамках Болонського процесу, серед них:

- посилення взаємодії і коопераційних зв'язків між виробництвом і науково-дослідницькою сферою;
- посилення інноваційної складової в діяльності малих та середніх підприємств;
- з урахуванням розвитку загальноєвропейського дослідницького простору опрацювати чітку стратегію реалізації національних австрійських пріоритетів та інші.

Королівство Бельгія

У контексті динамізації і глобалізації світових економічних процесів та посилення міжнародної конкуренції інноваційна та науково-дослідницька діяльність стає важливим предметом політичних обговорень та набуває пріори-

тетного значення на шляху до зміцнення бельгійської конкурентоспроможності.

Бельгійські або іноземні підприємства, зареєстровані у Бельгії, які здійснюють інвестиції у науково-дослідницький сектор, займаються інноваційною діяльністю та розробляють передові екологічно-чисті технології, можуть отримати спеціальні податкові кредити.

Прийнято 7-му рамкову програму з розвитку науково-технологічних досліджень, яка покликана втілити на практиці отримані результати через створення нових товарів чи послуг. Учасниками програми можуть стати як підприємства, так і науково-дослідницькі інститути, університети, торгові палати. Програма складається з кількох підпрограм, серед яких:

✓ «Співпраця» (32,36 млн. євро) – головна ціль стимулювати міжнародну співпрацю між промисловим сектором та дослідницькими установами (університетами) в таких галузях: охорона здоров'я, сільське господарство та біотехнології, ІТ та нанотехнології, енергетика, навколишнє середовище та ін.

✓ «Ідеї» (7,46 млн.) – направлена на підтримку європейських дослідницьких груп, що здійснюють наукові пошуки у багатьох галузях.

✓ «Персонал» (4,728 млн.) – підтримує мобільність та кар'єрний ріст вчених дослідників, зокрема через втілення програми «Марі Кюрі».

✓ «Потенціал» (4,217 млн.) – підтримує наукові заклади та сприяє створенню необхідної інфраструктури в усіх науково-технічних галузях.

Така активна діяльність бельгійського уряду щодо підтримки науково-дослідницької діяльності дає підстави зробити висновок, що керівництво країни з метою посилення конкурентоспроможності національних підприємств усіяко підтримує інноваційну діяльність, яка стала сьогодні рушійною силою економічного розвитку.

Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії

Останніми роками керівництво країни намітило кроки до вдосконалення системи державного стимулювання науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності, включаючи підвищення бюджетних асигнувань на дослідницьку діяльність та застосування її на практиці (до 6,3 млрд. ф. ст. до 2010 р.), збільшення сукупних витрат держави й приватного сектора на науково-дослідну діяльність до 39 млрд. ф. ст., або до 2,5 % ВВП в 2014 р.

Додаткові кошти виділено на підтримку науково-дослідних та конструкторських робіт у галузі виробничих технологій, енергетики, полегшених конструкційних матеріалів, пластикової електроніки, прикладних інформаційних технологій для бізнесу, біомедичних матеріалів і тканин. Велике значення надається розвитку й просуванню на світовий ринок наукомістких екологічних послуг.

Важливими особливостями цієї форми організації інноваційної діяльності є провідна роль бізнесу у визначенні цілей, орієнтація на створення комерційних інноваційних продуктів, полегшення бюрократичних процедур, диверсифікація джерел фінансування. Розпочато роботу з формування двох національних технологічних платформ, які стануть основою для координації дій урядових відомств, університетів, промисловості й фінансових установ у розвитку «інтелектуального транспорту» й систем захисту інформаційної інфраструктури.

Історична та нормативно-інституційна база

Основні принципи й стратегія державної підтримки розвитку високих технологій на сучасному етапі представлені в доповіді Мінфіну 2004 р. «Глобальні економічні проблеми в довгостроковому періоді й можливості для Великобританії, а також у спільній програмі на 10-річний період Міністерства фінансів, Міністерства торгівлі й промисловості й Міністерства по справах дітей, шкіл і родин під назвою «Програма інвестицій у науку й інноваційні технології на 2004–2014 р.». Основною метою є ефективна підтримка НДДКР (Research and Development) угалузі науки й високих технологій.

Відповідно до обраної нацей період стратегії основні напрями політики держави у просуванні розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності містять у собі:

✓ збільшення приватних інвестицій в НДДКР і підвищення залучення бізнесу в наукову діяльність у Великобританії. У цьому напрямі ключовим механізмом державної стратегії є надання податкових кредитів (tax credit) у проведенні цих робіт, а також окремі державні проекти із залученням приватних інвестицій;

✓ інвестиції в дослідницькі роботи світового рівня, що виконуються в найпотужніших британських дослідницьких центрах, а також фінансово-технічна підтримка провідних університетів і державних лабораторій. Дослідження світового класу є найбільш важливими для багатьох видів підприємницької діяльності, які найчастіше залежать від їх результатів;

✓ наукові дані повинні бути максимально використані бізнесом для збільшення загального добробуту. Держава підтримує перенесення результатів наукової діяльності з наукової площини у підприємницьку діяльність, наприклад, за допомогою використання Інноваційного фонду вищої освіти (Higher Education Innovation Fund), фінансування якого на 2007–2008 фін. р. Було збільшено на 110 млн. ф. ст.;

✓ **стійке забезпечення наукового сектора вченими, інженерами й технологіями. Підвищення якості професійного рівня фахівців, зайнятих у науковій сфері, а також підвищення професійних навичок наукових викладачів і лекторів у кожній школі, коледжі й університеті; підвищення кількості студентів вузів і учнів старших класів та коледжів, що обирають спеціальність, пов'язану з науково-дослідною діяльністю, а також збільшення висококваліфікованих студентів, що мають намір будувати кар'єру в НДДКР;**

✓ **збільшення державної допомоги науці.** Держава взяла на себе зобов'язання здійснити ряд заходів, спрямованих на підвищення суспільної свідомості й розуміння важливості наукової бази, підкреслюючи необхідність вирішення певних регулятивних і етичних питань на окремих етапах розвитку нових технологій, а також необхідність здійснення певних кроків для успішного проходження таких етапів.

Стратегія реалізації державної політики заснована на таких механізмах і елементах:

- співробітництво й діалог між індустрією й науковими колами. У даному питанні держава прямо фінансує науково-дослідні партнерства між британськими промисловцями й базовою наукою;
- розвиток НДДКР у регіонах, у тому числі через роботу агентств територіального розвитку;
- пряме державне фінансування НДДКР у вигляді субсидування й надання грантів.

Ключовим механізмом державної підтримки розвитку науки й високих технологій у Великобританії з фінансової точки зору є застосування податкових пільг у сфері інноваційної діяльності.

На думку британських експертів у галузі фінансів, є реальні докази того, що податкові стимули можуть мати позитивний ефект для інвестицій в НДДКР. Дослідження показали, що вони можуть підвищити витрати НДДКР у розмірі, як мінімум, рівному відшкодуванню податку.

Органи виконавчої влади, уповноважені в сфері НДДКР

Органом виконавчої влади, уповноваженим реалізувати державну політику стимулювання розвитку НДДКР, є Міністерство у справах бізнесу, підприємництва й регуляторної реформи (Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform, DBERR).

Королівська податкова та митна служба (HM Revenue and Customs, HMRC) здійснює реалізацію податкових пільг.

Важливу роль у цій галузі відіграють документи, що приймаються DBERR і HMRC, які регламентують порядок і процедуру звернення організацій за одержанням податкових пільг і надають коментарі по застосуванню окремих положень законодавства в цій сфері.

На сьогодні відносно надання податкових пільг в сфері НДДКР діють дві схеми – для малих/середніх і великих компаній. Нижче представлені основні розходження у схемах.

Схема для малих і середніх компаній	Схема для великих компаній
150% ставка податкових відрахувань	125% ставка податкових відрахувань
На кожні 100ф.ст. витрат на НДДКР надається 24ф.ст. відшкодування	Не надається
Компанія може вимагати податкові відрахування на витрати, пов'язані з НДДКР, включаючи за договором підряду	Компанія може вимагати податкові відрахування на витрати, пов'язані з НДДКР, тільки якщо вона здійснює таку діяльність самостійно, або за договором підряду з університетами, некомерційними організаціями й лабораторіями
Компанія не може претендувати на податкові пільги за внесок у незалежні дослідження	Компанія може вимагати податкові пільги за внесок у незалежні дослідження
Розмір податкових відрахувань може бути знижений, якщо діяльність компанії в області НДДКР субсидіюється або отриманий грант у відношенні НДДКР	Не передбачені зниження відрахувань при використанні гранта або субсидій
Однією з обов'язкових умов для відшкодування компанією податку є обов'язкова наявність прав інтелектуальної власності на результати НДДКР	Компанія не зобов'язана мати права інтелектуальної власності на результати НДДКР

Необхідно зазначити, що в рамках реалізації державної політики в сфері розвитку науки компаніям, залученим до наукової діяльності, можуть бути надані гранти на проведення науково-дослідної роботи.

Інститути, безпосередньо задіяні в інноваційній діяльності

а) Наукові парки.

Одним із ключових інститутів у сфері НДДКР та інноваційної діяльності у Великобританії є наукові парки. На сьогодні в країні існує понад 100 наукових парків, в яких зосереджено близько 3000 компаній (у т.ч. 450 іноземних), кількість зайнятих працівників у компаніях становить 68 000 чоловік. Наукові парки займають територію близько 1,5 млн. кв. м та спрямовані на підтримку високотехнологічного бізнесу в таких пріоритетних галузях національної економіки (визначені урядом), як біомедицина, фармацевтика, інформаційні технології, енергозберігаючі технології та технології з використання альтернативних джерел енергії (в рамках орієнтації на створення економіки, яка ґрунтується на використанні енергії, що видобута не з вуглеводних енергоносіїв). У наукових парках забезпечується допомога при реалізації проекту за допомогою зв'язків з університетами та іншими науковими ресурсами.

б) Асоціація наукових парків.

Асоціація наукових парків Великобританії (UKScienceParkAssociation) є ключовою організацією, яка планує діяльність та подальший розвиток наукових парків у країні. Наукові парки можуть належати організаціям з різним типом власності. Це можуть бути університети, органи місцевої влади або приватні консалтингові компанії. Будь-яких податкових пільг для компаній, які діють у межах наукових парків, не передбачено.

в) Технопарки.

Головним урядовим органом Великобританії, який координує діяльність та розвиток технопарків, є Британське відомство з торгівлі та інвестицій (UKTrade&Investment). Зазначена установа надає організаційну та інформаційну підтримку через свої штаб-квартири, які розташовані в Лондоні та Глазго, а також представництва в дев'яти англійських регіонах. Відомство приділяє головну увагу організації співпраці з бізнесом саме через регіональні установи. Безпосередній розвиток інфраструктури та мережі технопарків здійснює Управління з питань бізнес-інкубаторів (UK Business Incubation), яке діє через мережу представництв Відомства з торгівлі та інвестицій.

Технопарки Великобританії позитивно впливають на соціально-економічний розвиток країни та її експортний потенціал, а саме:

- 1) стимулюють розвиток регіонів, забезпечують працевлаштування місцевого населення і, як наслідок, наповнення доходної частини місцевих бюджетів;

2) сприяють диверсифікації виробництва, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність економіки;

3) об'єднання підприємств малого бізнесу в спільні кластери збільшує, за рахунок ефекту синергії, їх продуктивність;

4) підтримка групи підприємств з боку держави дає більший ефект, ніж підтримка окремого підприємства.

г) **Бізнес-інкубатори.**

У Великобританії утворено мережу з понад 325 бізнес-інкубаторів, які надають компаніям такі послуги:

- створення компанії та передача її в оренду на гнучких умовах;
- нагляд з боку досвідчених спеціалістів;
- проведення навчань та семінарів;
- доступ до фінансових ресурсів;
- швидка взаємодія з іншими компаніями, які також знаходяться в мережі технопарків;
- надання таких платних послуг, як послуги секретаря, бухгалтера, організація відеоконференцій та ін.

Крім того, бізнес-інкубатори використовують практику надання ділових послуг компаніям, що знаходяться поза межами (територією) інкубатора.

Компанії, які безпосередньо розміщуються на території бізнес-інкубатора, можуть скористатися більшими перевагами, а саме: особливі зв'язки з університетами та дослідницькими центрами та доступ до спеціалізованих консультаційних центрів (на території бізнес-парку).

Окрім міністерств та відомств Великобританії, впровадженням інноваційних продуктів також займається департамент Міністерства у справах культури, ЗМІ та спорту за програмою під назвою «підтримка креативної індустрії».

Також до креативної індустрії відносяться напрями, які здатні створити нові робочі місця на основі інтелектуальної власності (спільно з Міністерством у справах бізнесу, підприємництва та регулятивної реформи йде робота над пошуком нових можливостей для експорту креативного мистецтва).

Королівство Данія

Протягом останнього часу розвинені країни, у тому числі Данія, визнаючи роль новітніх технологій та інновацій як головну передумову подальшого

економічного розвитку та добробуту, активно проводять інноваційну політику, покликану створити найкращі рамкові умови для інновацій.

Головним завданням Міністерства освіти є сприяння у створенні в Данії заснованого на знаннях суспільства, в якому створення цінностей базується на основі ефективної взаємодії між освітніми закладами, суспільством та промисловістю, а також забезпечення обміну знаннями та науковими доробками між науковими установами і підприємствами, підвищення рівня співпраці і оперативності обміну інформацією та досягненнями між державним і приватним секторами досліджень як всередині країни, так і за її межами. Міністерство також відповідає за розробку і впровадження інструментів для заохочення інноваційної діяльності в державних установах та промислових підприємствах.

Головним документом з імплементації політики Данії в галузі інновацій є **Національна програма розвитку інноваційної діяльності «InnovationDenmark 2007–2010»**, що була прийнята у 2007 році. Головний наголос робиться на підвищенні рівня освіти, стимулюванні знань, досліджень, винаходів та інновацій.

Базуючись на вищезазначених законодавчих та рамкових документах, в Данії було запроваджено інноваційну систему, що складається з наступних елементів: уряд, міністерства, Рада з питань технологій та інновацій (у складі Міністерства з питань науки, технологій та інновацій) та дослідницьких рад, котрі формують концептуальні засади розвитку інновацій в Данії а також відповідають за їх реалізацію. Діяльність з досліджень та інновацій проводиться також в університетах, секторальних дослідних установах, інших дослідних інституціях (музеї, архіви тощо), сертифікованих інститутах технологічних послуг, наукових парках та інноваційних інкубаторах.

Наукові парки.

Важливою складовою інноваційної системи Данії є наукові парки. **Асоціація наукових парків Данії** визначає науковий парк як ініціативу, що має формальний зв'язок з одним або кількома університетами або іншими вищими навчальними закладами, створений з метою підтримки формування та росту компаній, що засновані на знаннях, а також для надання приміщень в оренду для таких послуг, володіє керівною ланкою, котра залучена до сприяння передачі знань між дослідними інституціями, а також організації-винаймачі. На сьогодні в Данії налічується 7 наукових

парків, котрі є приватними організаціями та мають тісний зв'язок з університетами. В окремих випадках університети виступають в якості акціонерів або повноцінними власниками наукових парків.

У структурі державної підтримки інноваційної діяльності, зокрема в Міністерстві закордонних справ Данії, діє **Торгово-експортна рада**, до складу якої включено Департамент інновацій, що забезпечує роботу інноваційних центрів Данії за кордоном, котрі були створені у 2006 році з метою сприяння поширенню та обміну інноваційними технологіями та у відповідності з урядовою стратегією глобалізації і є спільною ініціативою датського Міністерства науки, технології та інновації, та Міністерства закордонних справ Данії.

Інноваційні центри.

Так, наразі датські інноваційні центри відкриті в США, Китаї та Німеччині. Основною метою діяльності інноваційних центрів є сприяння доступу датських науково-дослідних інститутів і компаній до закордонних мереж, знань, технологій, капіталів та ринків. Крім цього, інноваційні центри сприяють координації проведення наукових досліджень та інноваційних ініціатив, зміцнюючи тим самим авторитет і ефективність науково-дослідних і ділових кіл за кордоном. Дані структури є з'єднуючою ланкою в розробці нововведень між науковими установами і приватним бізнесом, надають ефективну підтримку підприємствам та проводять відповідні консультації.

Таким чином, інноваційні центри виступають в якості комунікативної ланки між Данією та іншими країнами світу в галузі сприяння інноваціям, зміцнення контактів між датськими і зарубіжними науково-дослідними інституціями та діловими колами. Інноваційні центри розташовують у динамічних регіонах, де відомі університети та провідні світові компанії співпрацюють в унікальному науковому та інноваційному середовищі. Координація діяльності інноваційних центрів покладається на аташе з питань досліджень та технологій, що призначаються Міністерством науки, технології та інновацій за погодженням з МЗС Данії. Фінансування інноваційних центрів здійснюється з бюджету міністерств та в середньому становить близько 10 млн. дат.крон на рік. Питання ефективності діяльності інноваційних центрів за кордоном та інноваційної діяльності взагалі в Данії наразі широко обговорюється в урядових колах. Адже існуюча система, коли ефективність оцінюється шляхом підрахунку прибутку, котрий отримав Інноваційний центр або інші органи державної

служби від залучення датських підприємств, а також інші суб'єктивні, на думку МЗС Данії, чинники не можуть повною мірою відобразити ефективність використання державних коштів на інноваційну діяльність.

Іспанія

Серед пріоритетів діяльності нинішнього уряду Іспанії є державна підтримка, в т.ч. значна фінансова, розвитку науки і нових технологій. З цією метою у квітні 2008 р. було створено нове міністерство науки та інновацій (www.micinn.es, раніше питання науки належали до компетенції міністерства освіти і науки), яке відповідає за розробку та реалізацію урядової політики в галузі наукових досліджень, технологічного розвитку та інновацій (І+Д+І, іспанською мовою *investigación+desarrollo+innovacin*, що означає дослідження+розвиток+інновації) і основним завданням якого є виведення Іспанії на провідні позиції у світі у цих сферах.

Загальнонаціональна система І+Д має «двоїстий характер», його основні учасники-університети та державні дослідницькі установи. Серед дослідницьких центрів Іспанії потрібно виділити Вищу раду з наукових досліджень (ВРНД, її діяльність має багатосторонній та багатогалузевий характер, хоча в більшості домінують фундаментальні дослідження).

В Іспанії нараховується 48 державних університетів, які поряд з виконанням функцій вищих навчальних закладів виконують також функції дослідницьких центрів (в них працює 86,9 тис. осіб, фінансують 4 % діяльності галузі І+Д та використовують 29,5 % державних витрат на І+Д). У цих університетських центрах виробляється 70 % іспанської наукової продукції міжнародного використання.

ВРНД нараховує 115 спеціалізованих дослідницьких центрів, в яких працює 3175 дослідників, і на неї припадає 20 % іспанських публікацій в міжнародних журналах, хоча генерує лише 2,4 % патентів Іспанії.

Наукова система Іспанії включає також різноманітні організації та інституції, які є посередниками між галуззю І+Д та промисловим сектором їх завданням є сприяти впровадженню нових досягнень у сферу виробництва (зокрема це офіси передачі результатів досліджень, наукові і технологічні парки, технологічні центри).

Для виконання цих принципів визначено стратегічні завдання:

- сприяти висококонкурентній підприємницькій діяльності;
- розвивати інтегральну політику науки, технології та інновацій;

- просуватися вперед у міжнародному вимірі як основі для якісного розвитку системи;
- досягнути сприятливого середовища для інвестицій в галузь I+D+I;
- сприяти розвитку наукової та технологічної культури в суспільстві.

Італія

Інноваційна система (ІС) в Італії – це комплекс різних установ (державних та недержавних), які в індивідуальному порядку і колективно сприяють розвитку і поширенню нових технологій.

Перші інноваційні структури, технопарки або науково-технологічні парки (НТП) почали створюватись в Італії ще на початку 70-х років з метою координації та активізації наукових досліджень в інтересах підтримки загального науково-технічного розвитку, впровадження нових технологій у виробництві, прискорення розвитку в депресивних, економічно відсталих регіонах країни, особливо на півдні Італії.

Станом на 2008 рік, за даними Асоціації науково-технологічних парків Італії, в країні нараховується 31 НТП, в складі яких працюють близько 600 високотехнологічних підприємств, 140 з яких є інкубованими, 14 бізнес-інкубаторів, що спеціалізуються на підтримці створення та розвитку нових підприємств, та 150 центрів досліджень.

У рамках НТП в процесі розвитку інноваційних проектів вирішуються питання забезпечення потреб внутрішнього товарного ринку, нарощення обсягів виробництва конкурентоздатної високотехнологічної продукції та збільшується кількість робочих місць. **Близько 2 500 італійських компаній користуються послугами існуючих науково-технологічних парків**, в яких кількість зайнятих тільки у високотехнологічному виробництві становить близько 6 300 осіб.

Як правило, юридичною формою оформлення НТП в Італії є конорціум підприємств (організацій), до якого можуть входити науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, органи місцевої (регіональної) влади, окремі підприємства тощо.

За інформацією Асоціації науково-технологічних парків Італії, серед стимулюючих механізмів, що застосовуються з метою заснування та розвитку науково-технологічних парків, для підприємств, що входять в НТП, існують наступні переваги:

- ✓ звільнення від сплати реєстраційного податку для нових підприємств, що створюються в складі НТП;

- ✓ звільнення від сплати податку на прибуток в перші два роки діяльності та сплата податку на прибуток за пільговою ставкою в наступні роки для підприємств, що вже функціонують в складі НТП;
- ✓ звільнення від сплати земельного податку та податку на майно.

Одним з найбільш крупних НТП в Італії є науково-технологічний парк AREA Science Park, що розташований поблизу м. Трієст.

НТП AREA Science Park розміщується на площі в 55 гектарів, нараховує 1400 співробітників, які працюють в 60 окремих підприємствах-учасниках консорціуму, що за типологією поділяються на наступні:

- національні та міжнародні наукові центри та учбові заклади, органи регіональної влади, зокрема Адміністрація автономної області Італії Фріулі-Венеція Джулія, Університет м. Трієст, Університет м. Удіне, Національна Рада Італії з питань наукових досліджень (аналог НАН України), міжнародний Центр досліджень в галузі генної інженерії та біотехнологій, комплекс лабораторій синхротрону ELETTRA тощо;
- лабораторії та центри послуг провідних світових компаній в галузі досліджень та розвитку (R&D);
- окремі малі та середні науково-дослідницькі високотехнологічні компанії та підприємства.

При цьому головним стимулюючим фактором для участі в консорціумі технологічного парку AREA Science Park для всіх вищенаведених категорій учасників є підвищення ефективності діяльності та відповідне зростання конкурентоспроможності досліджень, яке досягається за рахунок:

- ◆ наближення взаємопов'язаних фундаментальних розробок та можливостей їх прикладного застосування;
- ◆ використання учасниками НТП спільної інфраструктури, науково-дослідницьких та лабораторних потужностей, інформаційно-комп'ютерних мереж НТП, банків даних тощо;
- ◆ отримання централізованої патентної підтримки, фінансово-банківських та консалтингових послуг тощо;
- ◆ організації навчання та підвищення кваліфікації персоналу в формі різноманітних конференцій, семінарів, курсів та ін.;
- ◆ сприяння отриманню фінансування робіт R&D у відповідності до існуючих регіональних, національних та загальноєвропейських програм.

НТП AREA Science Park відрізняє широкий спектр досліджень, які знаходять своє застосування в хімічній та фармацевтичній промисловості, автомобілебудуванні, текстильному виробництві, захисті навколишнього середовища, космічних дослідженнях та багатьох інших галузях науки, техніки та індустрії.

Крім іншого, НТП AREA Science Park входить до складу загальноєвропейської мережі обміну технологіями Innovation Relay Centre Network — IRENE, заснованої рішенням Європейської Комісії у 1995 році. Мережа IRENE об'єднує понад 70 європейських НТП, в яких працюють близько 65000 підприємств, наукових центрів та інших організацій R&D. З часу заснування в межах мережі IRENE здійснено понад 1000 трансфертів технологій, 5000 трансфертних угод перебувають у стадії обробки та доопрацювання.

Королівство Нідерланди

Однією з найвагоміших ініціатив уряду Нідерландів є формування та реалізація інноваційної політики, головними виконавцями якої є Міністерство економіки та Міністерство освіти, культури і науки.

Міністерство освіти, культури і науки координує та відповідає за наукову політику.

У 2008 році було започатковано нову міжміністерську програму «Знання та інновації» з метою координації та узгодження політики усіх зацікавлених міністерств та відомств у зазначеній сфері. Таким чином формулюються пріоритетні напрями діяльності уряду, на основі яких потім визначаються сфери наукових інтересів усіх міністерств. Основу згаданої програми «Знання та інновації» становить довгострокова стратегія «Назустріч планам сталого розвитку продуктивності» («Towards an agenda for sustainable growth in productivity»), за якою майбутні інвестиції мають спрямовуватись в нові знання та інновації.

В державному секторі економіки наукові дослідження здійснюються 13 університетами та багатьма науковими лабораторіями/інститутами, які доцільно розділити на такі групи:

- лабораторії/інститути при університетах, що відносяться до компетенції Нідерландської ради наукових досліджень (NWO) та Королівської академії наук Нідерландів (KNAW);
- лабораторії/інститути, підпорядковані Нідерландській організації прикладних наукових досліджень (TNO);

- потужні технологічні інститути з самостійним статусом;
- лабораторії/інститути у складі міністерств;
- аграрні лабораторії/інститути;
- інші лабораторії/інститути, зокрема центри соціальних досліджень, охорони здоров'я, розвитку співробітництва тощо.

Наукові дослідження, які проводяться у вищезгаданих установах, доцільно розподілити на:

- фундаментальні дослідження, які мають на меті отримання нових знань;
- стратегічні дослідження, тобто фундаментальні розробки в галузях, визначених сферами стратегічних інтересів уряду та суспільства, результати яких доводяться до фази практичного використання;
- прикладні дослідження, результати яких також доводяться до фази практичного використання;
- дослідження, результати яких пов'язані з безпосереднім впровадженням у промисловість.

У порівнянні з більш загальним та академічним характером університетських досліджень, діяльність TNO має практичний характер, спрямований на вирішення конкретних завдань або суспільних проблем. **TNO тісно співпрацює з технологічними університетами Нідерландів.** Співробітництво з іншими науковими організаціями може носити різні форми, наприклад 51 співробітник TNO наразі займається викладацькою діяльністю, під егідою TNO в ВНЗ створюються спільні центри знань, яких налічується наразі понад 130 одиниць.

У ході розробки інноваційної стратегії в Нідерландах було використано кластерний підхід. **Вся економіка країни була поділена на десять «мегакластерів»: складальна машино-та приладобудівна галузі, хімічна промисловість, енергетика, агропромисловий комплекс, будівництво, ЗМІ, охорона здоров'я, комерційні обслуговуючі галузі, некомерційні обслуговуючі галузі, транспорт.** Оцінка «потоків знань» між кластерами дозволила виявити характерні риси інноваційних процесів.

Підтримка інноваційної діяльності здійснюється через централізовану мережу інноваційних центрів, яка фінансується урядом країни. Діяльність цієї мережі, яка має розвинуту систему інформаційного обміну, зосереджена на сприянні, в першу чергу, «споживачам, що повільно сприймають технології». Саме ці центри відіграють провідну роль у регіональних ініціативах.

Загалом кількість регіональних консультаційних центрів становить 180 одиниць, які надають та впроваджують технологічні знання в малі та середні підприємства (МСП) шляхом короткострокових та практичних консультацій. Кожне МСП має право отримати дводенну консультацію безкоштовно. Наступні консультації будуть платні, але клієнти, як правило, вкладаються в два дні. Центри почали створюватися з 1988 р. за ініціативою Міністерства економіки, запозиченою у Данії в ході приватизації установ, що засновані та належали державі з 1910 р.

Інноваційні центри працюють автономно, одержуючи фінансування з Мінекономіки через центральну установу, яка не має впливу на зміст їх діяльності.

На думку нідерландської сторони, головною формою інвестицій в сферу наукової та інноваційної діяльності в Королівстві Нідерланди є технопарки. Вони є організаційною основою всіх інноваційних процесів, відіграють важливу роль у перенесенні високих технологій із галузі фундаментальних розробок у виробництво та сприяють комерціалізації науки, позитивним структурним зрушенням в економіці, зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Технопарки можуть значно відрізнитись за масштабом, структурою та обсягами послуг, що надаються, ступенем наукомісткості, складом учасників.

Ефективність технопарків багато в чому зумовлена тісними зв'язками з науковими, навчальними та дослідницькими закладами. Технопарки в Нідерландах, як правило, створюються безпосередньо біля великих університетських центрів.

Студенти університетів мають можливість працювати над проектами інших дослідницьких закладів, фірм та компаній. Розробки та ідеї студентів використовує велика кількість голландських компаній через посередництво дослідницьких центрів та інститутів. Головна ідея полягає в тому, що підприємства або дослідницькі компанії, які створюються в технопарку, залучають до роботи співробітників та студентів університету, які, в свою чергу, отримують можливість практичного застосування результатів своїх досліджень та надають фірмам різноманітні консультаційні послуги.

Міністерство освіти, культури та науки є основним джерелом фінансування науково-дослідницьких робіт в галузі високих технологій, яке безпосередньо фінансує дослідження в університетах країни. Міністерство економіки фінансує дослідження щодо стимулювання нових

галузей науки та технологій, що мають чи можуть мати вплив на розвиток економіки країни.

Федеративна Республіка Німеччина

Німеччина орієнтується на виконання цілей Лісабонського саміту ЄС щодо забезпечення зростання національних та загальноєвропейської економік за рахунок дотримання високої інноваційної динаміки та виходу на рівень передових світових технологій. Лише таким чином, на думку німецьких фахівців, країна зможе успішно протистояти викликам, які несе в собі глобалізація, домогтися успішного переходу до економіки та суспільства знань, зберігши за собою передові позиції у світі в економічній, науковій, технологічній та соціальній сферах.

За рівнем витрат на науково-дослідні та експериментально-конструкторські розробки (НДЕКР), які становлять 2,5 % ВВП, Німеччина посідає одне із провідних місць світу. Зокрема, у 2005–07 рр. загальні витрати на НДЕКР (державні, федеральних земель та приватного підприємницького сектору) зросли на 10,4 % – з 55,7 до 61,5 млрд.євро. Лише видатки з федерального бюджету на НДЕКР збільшилися на 3 млрд. євро (до 12 млрд. євро у 2009 р.). Суттєве збільшення видатків на підтримку інновацій, науки та освіти передбачено і в рамках двох пакетів заходів на підтримку економічної кон'юнктури, ухвалених урядом ФРН у листопаді 2008 р. та січні 2009 р. з метою протидії світовій фінансово-економічній кризі.

Важливим кроком у напрямі вдосконалення нормативно-правового забезпечення, організації та функціонування національної інноваційної системи стало ухвалення урядом у серпні 2006 р. Стратегії розвитку Німеччини у сфері високих технологій, яка визначає пріоритети та вперше комплексно охоплює всі заходи щодо сприяння інноваційному та технологічному розвитку країни на період діяльності нинішньої урядової коаліції ХДС/ХСС та СДПН (до 2009 р.).

Стратегія визначає 17 пріоритетних сфер інноваційного та технологічного розвитку країни, які відповідають визначним національним інтересам та несуть у собі значний науковий та економічний потенціал. Зокрема, йдеться про НДЕКР у сферах енергетики (насамперед енергозбереження, відновлювальних видів енергії), захисту довкілля, охорони здоров'я, безпеки, підвищення мобільності (автомобіле-, судно- та літакобудування), біо- та нанотехнологій, новітніх матеріалів для виробництва тощо. Для кожної з пріоритетних сфер підготовлено

графік реалізації заходів з поліпшення рамкових умов діяльності та надання необхідної фінансової підтримки з боку держави.

Королівство Норвегія

До основних державних структур, які покликані надавати підтримку інноваційній діяльності в Норвегії, належить Науково-дослідницька Рада Норвегії (Research Council of Norway, www.forskningradet.no).

Безпосередньо інноваційною діяльністю у Норвегії займаються:

а) приватні компанії (бл. 50 % всієї інноваційної діяльності в країні припадає на наукові дослідження в межах невеликої кількості великих промислових компаній. У той же час зростає частка компаній сфери послуг, які провадять власну інноваційну діяльність. Державні структури Норвегії — Науково-дослідницька Рада Норвегії, «SIVA» та «Innovation Norway» сприяють залученню малого та середнього бізнесу до інноваційної діяльності);

б) вищі навчальні заклади (у Норвегії існує 7 університетів, 6 спеціалізованих інститутів, 25 університетських коледжів, які забезпечують 25 % інноваційної діяльності в країні. Наукові дослідження, як правило, фінансуються з власне бюджету державних навчальних закладів, грантів Науково-дослідницької Ради Норвегії та контрактів від промислових компаній, державного сектору і приватних фондів);

в) незалежні наукові інституції (у Норвегії існує понад 200 незалежних приватних інституцій, діяльність 70 з яких присвячена виключно науковим дослідженням. Ці інституції не є частиною вищих державних закладів або промислового сектору. 25 % інноваційної діяльності в країні припадає саме на такі інституції. До таких інституцій відносяться окремі державні науково-дослідні інститути, державні агентства, музеї, архіви, заклади охорони здоров'я тощо. Значна частина цих інституцій отримує фінансування від міністерства освіти та наукових досліджень).

Механізмами сприяння розвитку інновацій в Норвегії є:

а) надання державних цільових грантів Науково-дослідницькою Радою Норвегії (щорічно на ці цілі виділяється близько 600 млн. дол. США, з них 48% коштів спрямовується на підтримку інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах Норвегії, 46 % — незалежним науковим інституціям, 6% — приватним компаніям);

б) запровадження непрямої схеми підтримки інноваційної діяльності приватних компаній Норвегії «SkatteFUNN», відповідно до якої приватні

компанії можуть отримати до 20 % відшкодувань від суми сплачених податків (т.зв. «податковий кредит») за умови їх використання для ведення інноваційної діяльності. При цьому інноваційні проекти мають бути попередньо погоджені Науково-дослідницькою Радою Норвегії;

в) підтримка бізнес-інкубаторів та наукових парків (Корпорація індустріального розвитку Норвегії «SIVA» відповідає за діяльність 22 бізнес-інкубаторів, 18 наукових парків, 8 дослідницьких парків тощо).

В той же час «сумарний рівень інноваційності» — індикатор, який використовується для оцінки інноваційної складової економіки країн ЄС, — відкидає Норвегію на рівень нижче середнього серед країн ЄС (при тому, що середній рівень країн ЄС є набагато нижчим, ніж рівень США чи Японії).

Таким чином, виникає т. зв. «загадка Норвегії» — ситуація, при якій Норвегія виділяє на інноваційну діяльність менший відсоток коштів та продовжує зберігати високі економічні показники якісного зростання.

Фінляндська Республіка

Фінляндія вважається країною, де переміг хайтек, а її національна інноваційна модель визнана однією з найбільш ефективних у світі. Протягом двох десятиріч фінську економіку було переорієнтовано з виробництва сировинних ресурсів на наукомістке виробництво.

Сьогодні Фінляндія є одним із загальноновизнаних лідерів в інноваційній діяльності. Так, протягом останніх кількох років вона знаходиться в першій десятці країн з найкращим рівнем конкурентоспроможності економіки. За даними рейтингу «Global Competitiveness Report» за 2008–2009рр. Фінляндія займає 6 місце з 134 країн. Розробники рейтингу враховували загальний стан економіки, концентрацію наукомістких виробництв, а також обсяг інвестицій у НДЕКР та освіту.

Фінляндія стала першою країною, що прийняла концепцію національної інноваційної системи як основного елемента політики у сфері науки й технології (рис. 3.1). За обсягами інвестицій у наукові дослідження Фінляндія є однією з провідних країн світу. Фінансування вузівської науки (основна частка фундаментальних досліджень країни й частина прикладних) відбувається через Академію Фінляндії — підконтрольний Міністерству освіти центральний науковий адміністративний орган.

Таким чином, можна зазначити, що в Фінляндії створено міцну й ефективну систему інноваційного розвитку, яка базується на скоординованій

діяльності урядового сектору та бізнесових кіл, формування конкурентноспроможної освіти та університету в умовах розвиненого європейського освітнього і наукового простору, виховання студента якісно нового типу.

Рис. 4.1. Організації, які приймають рішення та здійснюють дослідницьку та наукову діяльність у Фінляндії

Швейцарська Конфедерація

1. Підтримка інноваційної діяльності в Швейцарії здійснюється за такими напрямками:

- Підтримка нових підприємств та підприємництва.
- Дослідження та розвиток.
- Передача технологій. Особлива увага приділяється нанотехнологіям, інжинірингу, розвитку мікросхем, сільського господарства та біохімії.

2. Питаннями інноваційної політики в Швейцарії займається Державний секретаріат професійної освіти та технологій, що є частиною Федерального департаменту (міністерства) економіки. Секретаріат може делегувати свої повноваження іншим державним агенціям та університетам.

3. Механізм сприяння розвитку інновацій є наступним. Зацікавлена у розвитку проекту сторона передає Державному секретаріату професійної освіти та технологій проектну документацію. Залежно від виду звернення у разі прийняття рішення про підтримку проекту може бути прийнято рішення про деле-

гування проекту до університету чи іншого дослідницького закладу. На усіх етапах проекту його реалізація контролюється Секретаріатом. Питання інноваційної діяльності регулюються федеральним законом «Про заходи з подолання кризи та збільшення робочих місць» від 30.09.1954 та постановою Федеральної Ради «Про заохочення розвитку технологій та інновацій» від 17.12.1982.

4. Кошти на підтримку інноваційної діяльності виділяються державою. До прикладу, на період 2008–2011 рр. заплановано виділити 532 млн. шв. фр. (483 млн. дол. США).

5. Головним критерієм оцінки Секретаріату є успішність проектів, яким надавалася державна підтримка. Для проектів з підтримки підприємств головним критерієм є повернення наданих коштів та успішна підприємницька діяльність. Для інших проектів — досягнення результатів, що були закладені в проектній документації. За попередніми підрахунками, поточний рівень успішності проектів становить 87 %, що є дуже високим показником.

Швеція

Шведська інноваційна система складається з 3 основних напрямів: національної інноваційної системи, галузевої інноваційної системи, регіональних інноваційних систем.

Такою структурою стала Шведська агенція розвитку інноваційних систем (Swedish Agency for Innovation Systems) — VINNOVA.

VINNOVA має декілька програм, що впроваджуються у трьох, вказаних вище напрямках:

- ♦ **Національні програми** — забезпечують підтримку науковців на етапі впровадження програм на комерційній основі, а також центри відповідальності, що розвивають зв'язки між академічними дослідженнями та промисловими дизайнерськими і конструкторськими центрами.
- ♦ **Регіональні програми** — VINNOVAXT. Забезпечують регіональне зростання через динамічні інноваційні системи (Regional Growth through the Dynamic Innovative Systems).
- ♦ **Галузева інноваційна система**, яка підтримується Агенцією у таких напрямках, як: інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології, сучасні та надсучасні технологічні процеси, розробки у галузі матеріалознавства, транспорту та тривалості використання.
- ♦ **Розвиток стратегій** у впровадженні інновацій є прерогативою шведського уряду, зокрема за це на сучасному етапі відповідають мі-

ністерство промисловості, енергетики та комунікацій, міністерство освіти і досліджень, міністерство культури Швеції. Великий вклад у розвиток дослідницької та інноваційної діяльності вносять Міністерство охорони здоров'я та соціального захисту, Міністерство з питань довкілля, Міністерство оборони, та Міністерство фінансів, яке несе відповідальність за бюджетні витрати на розвиток інноваційної діяльності.

У 2004 році Урядом Швеції було представлено стратегію розвитку інноваційної діяльності «Інноваційна Швеція». **Основою інноваційної політики є 4 основні напрями:**

- Розвиток знань як платформи для інноваційної діяльності.
- Створення та підтримка інноваційних бізнес-утворень та підприємницьких структур.
- Підвищення внеску держави у розвиток інноваційної діяльності.
- Стимулювання розвитку інноваційного підприємництва серед населення.

У інноваційній системі Швеції важливу роль відіграють дослідницькі ради. Вони не беруть безпосередньої участі в інноваційній діяльності, але надають підтримку у проведенні досліджень, які за своєю суттю є інноваційними.

Урядом Швеції ще у 2001 році була представлена нова система організації дослідницької роботи. Метою нової організаційної структури дослідницької роботи є:

- просування інтенсивних досліджень у пріоритетних галузях науки;
- посилення контролю за виконанням дослідницьких робіт;
- підтримка міжгалузевих та міжнаукових дослідницьких проектів;
- поліпшення поширення інформації про дослідницькі проекти та здобутки.

Для підтримки розвитку наукової та інноваційної діяльності були спеціально створені дві дослідницькі ради. Це – Шведська дослідницька рада з питань робочого віку та соціальних наук (Swedish Research Council for Working Life and Social Sciences — FAS), у сфері соціальних наук та Шведська дослідницька рада з питань охорони довкілля, сільськогосподарських досліджень та просторового планування (Swedish Research Council for Environment, Agricultural Sciences and Spatial Planning– FORMAS), у сфері довкілля. Ці дві дослідницькі ради займаються просуванням та фінансуванням прикладних дослідницьких проектів у згаданих вище сферах.

Більшість інноваційних та дослідницьких програм у Швеції здійснюються в дослідницьких лабораторіях університетів, коледжів та приватних дослідницьких лабораторіях великих виробничих компаній. З метою поєднання бізнесу та досліджень деякі інноваційні програми у Швеції ініціюються безпосередньо державою та відповідно фінансуються за державні кошти.

Бізнес відіграє ключову роль у фінансуванні інноваційних досліджень, витрачаючи на них приблизно 3,32 % ВВП Швеції. Шведський бізнес бере участь у розвитку інноваційної діяльності через «промислові дослідницькі інститути». Дослідницький сектор у приватних компаніях в основному зосереджений у 20 найкрупніших виробничих компаніях, що контролюють 2/3 виробничого потенціалу Швеції.

Загальні обсяги фінансування дослідницької та інноваційної діяльності у Швеції складають 4 % від щорічного ВВП (державне та приватне фінансування). Щорічні обсяги фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності у Швеції є найвищими серед країн ОЕСР і становлять приблизно 900 мільярдів шведських крон (137 мільярдів доларів США).

Литовська Республіка

У Литовській Республіці інноваційна діяльність регламентується низкою законів і нормативних актів. Особливу увагу цьому питанню приділяється також у Довгостроковій стратегії розвитку економіки Литви, в урядових програмах, документах по розвитку держави після вступу до ЄС.

З метою підтримки й заохочення інноваційного процесу Уряд Литовської Республіки постановою від 5 липня 2003 року № 911 затвердив Програму інновацій у підприємстві (оновлена редакція — червень 2008 року).

Мета цієї програми — підвищувати конкурентоздатність литовської промисловості і сфери підприємництва, створити для діючих підприємств сприятливі умови для розвитку, заснування нових сучасних підприємств, використання литовського й міжнародного науково-технічного та технологічного потенціалу.

Програма виконується за рахунок бюджетних асигнувань, Фонду науки й освіти, структурних фондів ЄС, а також за рахунок коштів інших програм і фондів.

Ця Програма була підготовлена з урахуванням положень Комюніке Європейської Комісії від 11 березня 2003 року «Інноваційна політика: оновлений погляд Європейського Союзу відповідно до Лісабонської стратегії».

Реалізацію цієї програми координує і контролює Міністерство господарства і Міністерство науки й освіти Литви. Результати виконання оцінюються Науковою і технологічною комісією, створеною відповідно до постанови уряду Литовської Республіки від 1 жовтня 2002 року №1539 «Про створення наукової й технологічної комісії та затвердження положення про неї».

У Довгостроковій стратегії розвитку Литви (затверджена постановою уряду ЛР № IX–1187 від 12.11.02) та Довгостроковій стратегії розвитку економіки Литви до 2015 року (затверджена постановою уряду ЛР № 853 від 12.06.02) визначено, що важливою складовою забезпечення розвитку країни є активне використання наукового потенціалу, збільшення обсягів інвестування в інфраструктуру науки й освіти, пріоритетне фінансування програм наукових досліджень, впровадження нових технологій.

На вирішення комплексу завдань, спрямованих на реалізацію політики інноваційного розвитку країни, поліпшення економічного середовища для інновацій, забезпечення фінансової підтримки інноваційної діяльності спрямовані також Концепція розвитку наукових і технологічних парків (схвалена постановою уряду ЛР від 18.07.03 року № 963), Програма розвитку високих технологій (схвалена постановою уряду ЛР від 22 грудня 2003 року № 1645), Довгострокова стратегія наукових досліджень і експериментального розвитку та Програма реалізації положень Білої книги науки і технологій у Литві (схвалені постановою уряду ЛР від 22.12.03 № 1646).

Інституційна схема інноваційної діяльності в Литовській Республіці:

Науково-технологічні парки Литовської Республіки

Найменування	Адреса	Керівник	Контакти
1	2	3	4
Вільнюський науково-технологічний парк	м. Вільнюс, вул. Гоштауто, 11	Вітаутас Бальчюнас. <i>Засновники:</i> Міністерство господарства ЛР, Інститут фізики та ін.	Тел. 3705 2313763 Факс 3705 2626720 www.stp.lt info@ruta.stp.lt
Каунаський парк високих і інформаційних технологій	м. Каунас, вул. Бреслауес, 3	Повілас Янкус <i>Засновники:</i> Міністерство господарства ЛР, Каунаський технологічний університет, Інститут енергетики	Тел. 370 37 401810 Факс 37037 401940 Infopark@isag.lei.lt
Клайпедський науково-технологічний парк	м. Клайпеда, вул. Г.Манто, 84	Рому Стубрене <i>Засновники:</i> Міністерство господарства ЛР, Клайпедський університет	Тел. 37046 398998 Факс 37046 398902 www.mtp.ku.lt parkas@takas.lt
Технологічний парк Північного містечка	м. Вільнюс, вул. Гальвіджіо, 5	Гінтарас Бренцюс. <i>Засновники:</i> Міністерство господарства ЛР, Вільнюське самоврядування	Тел. 3705 2745411 Факс 3705 2745422 Info@ntp.lt www.ntp.lt
Вісоряйський інформаційний технологічний парк	м. Вільнюс, вул. Академієс, 2	Генрікас Макутенас. <i>Засновники:</i> Міністерство господарства ЛР, Вільнюський університет, Вільнюський технічний університет, Інститут математики й інформатики та ін.	Тел. 3705 2109256 Факс 3705 2109257 Info@vitp.lt www.vitp.lt
Науково-технологічний парк Шауляйського університету	м. Шауляй, вул. Вільняус, 88	Віда Стасюнайте <i>Засновники:</i> Шауляйський університет, органи самоврядування та ін. підприємства	Тел. 370 41 512212 Факс 370 41 512212 Mtp@sumtp.lt www.sumtp.lt

Діяльність Литовського центру інновацій спрямована на підвищення міжнародної конкурентоздатності підприємництва Литви шляхом інтенсифікації нових технологічних рішень і організаційного ініціювання їх реалізації на підприємствах.

Центр інновацій надає послуги, спрямовані на:

- міжнародну передачу технологій (імпорт і експорт технологій, вивчення технологічних потреб підприємств і пошук партнерів за кордоном, які можуть задовольнити ці потреби, їх ідентифікацію й пошук шляхів придбання цих технологій);
- інформування про програми технологічного розвитку ЄС;

- підтримку інновацій, надання інформації про захист інтелектуальної власності, ліцензування, фінансування інновацій;
- консультаційна допомога підприємствам при ініціюванні і здійсненні інноваційних проектів, використанні допомоги структурних фондів ЄС.

Центром створений спеціальний інноваційний портал в Інтернеті: www.innovation.lt. Це спростило доступ до будь-якої потрібної інформації. Крім того, у Каунаському технологічному університеті у 2002 році на базі Центру впровадження інновацій і відділу інформації був створений Відділ інновацій і інформації (www.ktu.lt).

Підприємницькі інкубатори в Литовській Республіці можна розділити на два види:

- *промислові* — опікуються підприємцями, які здійснюють виробничу діяльність, роздрібну торгівлю та надають послуги. При цьому одним із засновників таких інкубаторів є міська або районна рада;
- *технологічні* — інкубатори, одним із засновників яких має бути науковий або навчальний заклад. У таких інкубаторах опікуються господарюючими суб'єктами, які виконують прикладні дослідження, створюють нові продукти або використовують інтелектуальну продукцію.

Литовське агентство розвитку малого й середнього підприємництва засноване в 1996 році. Засновником, власником і вищим органом його управління є Міністерство господарства Литви.

Республіка Молдова

Правова база здійснення інноваційної діяльності регламентується Конституцією, Кодексом про науку та інновації Республіки Молдова, законами РМ «Про державну політику у сфері інновацій та технологій» від 10.07.03 №289 та «Про науково-технологічні парки та інноваційні інкубатори» від 21.06.07 № 138–XVI. Метою зазначеної нормативної бази є стимулювання діяльності у сфері інновацій та трансферу технологій, спрямованої на впровадження результатів наукових досліджень та інновацій у створення нової продукції, послуг та процесів.

Структура та складові частини державної інфраструктури з підтримки інноваційної діяльності.

До державної інфраструктури з підтримки інноваційної діяльності Молдови входить сукупність організацій, які сприяють здійсненню діяльності в області інновацій і трансферу технологій: фінансові установи, фонди та

агентства з підтримки діяльності в цій сфері, бізнес-інкубатори, інноваційні парки (наукові, науково-технічні і технологічні), центри передових технологій та інші спеціалізовані організації.

Відповідно до статті 131 Кодексу про науку та інновації Республіки Молдова залежно від наукового, організаційного та соціального статусу в галузі науки та інновацій розрізняють такі типи організацій:

- a) науково-дослідний інститут з філіями;
- b) науково-дослідне підприємство;
- c) інноваційне підприємство;
- d) науковий центр;
- e) інноваційний центр;
- f) наукова станція;
- g) окрема наукова лабораторія;
- h) вищий навчальний заклад зі структурами у сфері науки та інновацій;
- i) науково-інноваційна асоціація, науково-технологічний і науково-освітній кластери;
- j) науковий фонд;
- k) інноваційний фонд;
- l) фінансова установа з підтримки діяльності в галузі науки та інновацій;
- m) науково-технологічний парк, інноваційний інкубатор і технополіс;
- n) науковий музей;
- o) наукова бібліотека;
- p) науковий архів;
- q) наукове видавництво;
- r) інші організації в галузі науки й інновацій.

Механізми сприяння розвитку інновацій.

Держава, відповідно до діючого законодавства, гарантує суб'єктам діяльності в області інновацій і трансферу технологій:

- державну підтримку програм і проектів в області інновацій і трансферу технологій, спрямованих на реалізацію державної політики в цій області;
- державну підтримку створення і розвитку інфраструктури в області інновацій і трансферу технологій;
- державну підтримку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сфері інновацій і трансферу технологій;
- охорону інтелектуальної власності;

- вільний доступ до інформації, її поширення відповідно до діючого законодавства;
- підтримку міжнародного співробітництва в області інновацій і трансферу технологій.

Відповідно до статті 17 Закону РМ «Про науково-технологічні парки та інноваційні інкубатори», з метою стимулювання діяльності науково-технологічного парку та інноваційного інкубатору резиденти науково-технологічного парку і резиденти інноваційного інкубатору:

- користуються податковими і митними пільгами;
- одержують на конкурсній основі фінансування в рамках державних програм і проектів зі сфери науки та інновацій, у тому числі для створення й/або розвитку інноваційної інфраструктури;
- користуються інвестиціями та устаткуванням, отриманим від фізичних і юридичних осіб публічного або приватного права, а також у якості зовнішньої фінансової допомоги;
- одержують пожертви, спонсорську допомогу та інвестиції;
- мають у своєму розпорядженні вигідні умови майнового найму, користування інфраструктурою й комунікаціями, у тому числі шляхом розстрочки платежів;
- користуються пільгами або звільняються від плати по тарифах.

Згідно з Законом Республіки Молдова «Про митний тариф» звільняється від імпортного (ввізного) мита технологічне обладнання, спорядження, устаткування та обігові кошти, що імпортуються організаціями у сфері науки та інновацій, акредитовані Національною радою з акредитації та атестації для діяльності у сфері науки та інновацій.

Основним критерієм оцінки ефективності діяльності установ, що надають інноваційну підтримку, та підприємств, які її отримують, є показник обсягів виробництва інноваційної продукції (у вартісному вираженні).

Російська Федерація

Інституційні засади науково-технічної та інноваційної сфери РФ

Головним органом системи виконавчої влади РФ, який забезпечує розробку державної політики і нормативно-правове регулювання у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, розвитку федеральних центрів науки і високих технологій є Міністерство освіти та науки (МОН) РФ. Базовими структурними підрозділами МОН РФ, які відповідають за

виконання зазначеної функції та одночасно є головними розпорядниками бюджетних коштів у цій сфері визначено:

- Федеральне агентство з науки та інновацій;
- Федеральну службу з нагляду у сфері освіти науки;
- Федеральну службу з інтелектуальної власності, патентів і товарних знаків;
- Російську академію наук;
- МДУ імені М.В. Ломоносова;
- Російський фонд фундаментальних досліджень;
- Фонд сприяння розвитку малих підприємств у науково-технічній сфері.

У 2007 році Міністерством освіти і науки РФ було розроблено проект довгострокового прогнозу науково-техно-логічного розвитку РФ на період до 2025 року і зроблено спробу розставити національні пріоритети науково-технологічного розвитку.

На сьогодні вже затверджено новий статут РАН, який дозволяє їй самостійно визначати основні напрями фундаментальних досліджень з технічних, гуманітарних, суспільних наук, а також розпоряджатися правами на об'єкти інтелектуальної власності та інші результати науково-технічної діяльності. Наразі підготовлено до затвердження статуту інших державних академій. Як очікується, ухвалення цих документів дозволить підвищити ефективність діяльності державних академій наук за рахунок більшої самостійності і підвищення відповідальності за результати діяльності.

Визначені пріоритетні напрями розвитку науково-технічного потенціалу РФ.

У контексті забезпечення сталого інтенсивного розвитку науково-технічного потенціалу країни МОН РФ ставило за мету досягнення у 2008–2010 рр. планових показників за двома основними пріоритетними напрямами:

1. Створення умов для розвитку та ефективного використання науково-технічного потенціалу.

1.1. Підвищення ефективності функціонування сфери науки і технологій на основі оптимізації мережі державних наукових організацій, концентрації ресурсів на пріоритетних напрямах розвитку науки, технологій і техніки, підвищення якості регулювання у цій сфері.

1.2. Пріоритетний розвиток фундаментальної науки, збереження і підтримка провідних наукових шкіл, сприяння відтворенню і підвищенню якості її кадрового потенціалу, включаючи підготовку кадрів вищої кваліфікації.

1.3. Інтеграція освітньої і наукової діяльності, розвиток вузівської науки і створення науково-освітніх центрів.

1.4. Розвиток матеріально-технічної бази фундаментальної і прикладної науки, включаючи забезпечення сучасним устаткуванням, приладами і матеріалами, вдосконалення інфраструктури функціонування наукових організацій.

1.5. Інтеграція російської науки як суб'єкта глобального науково-технологічного процесу.

2. Створення умов для активізації інноваційної діяльності.

2.1. Створення умов для підвищення інноваційної активності та сприйнятливості підприємств та організацій до нововведень та прогресивних технологій як засобу забезпечення конкурентоспроможності продукції, що виготовляється.

2.2. Забезпечення державою стимулювання інноваційної діяльності, створення умов для розвитку приватно-державного партнерства, розробки і реалізації найважливіших інноваційних проектів (програм) державного значення.

2.3. Створення інфраструктури російської інноваційної системи.

2.4. Створення умов для залучення в економічний обіг результатів наукової і науково-технічної діяльності, формування і розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення її правової охорони.

2.5. Активізація малого інноваційного підприємництва.

На думку російських експертів, головні проблемні питання, які перешкоджають вирішенню завдань у сфері відтворення та ефективного використання науково-технічного потенціалу, а також створенню умов для активізації інноваційної діяльності, є такі:

- запізнення з реформуванням інституційної структури науки внаслідок небажання наукових організацій переходити до нових організаційно-правових форм (наука Росії представлена переважно державними НДІ, які характеризуються низьким рівнем капіталізації та які відособлені від сфери вищої освіти та підприємств реального сектору економіки;

- недооцінка ступеня фізичного і морального стану основних фондів наукових організацій, оновлення яких вимагає істотно більших, ніж передбачено бюджетом, обсягів фінансування;

- інерційність процесів оновлення наукових кадрів (заплановане підвищення оплати праці у сфері науки та інші соціальні заходи можуть бути недостатніми для масштабного залучення молоді у науку);

- збереження економічних, організаційних і правових бар'єрів на шляху розвитку міжнародної науково-технічної співпраці;
- збереження прогалин і суперечностей у нормативній правовій базі, що регламентує діяльність та умови функціонування наукових організацій і вузів;
- втрата передових позицій у низці галузей фундаментальної науки, що негативно позначається на перспективах підвищення конкурентоспроможності російської науки, скороченні науково-технологічного відставання від розвинених країн і формуванні потенціалу для довгострокового економічного зростання;
- недооцінка масштабів скорочення російської інноваційної і технологічної бази, а також розрив у технологічному рівні виробництва порівняно зі світовими лідерами;
- брак інвестиційних ресурсів і кваліфікованих менеджерів та технологів для реалізації інновацій на підприємствах;
- недостатній попит на російські наукові розробки та технології з боку реального сектора економіки у зв'язку з їх низьким рівнем порівняно із закордонними аналогами;
- слабка інтегрованість російських компаній у глобальний високотехнологічний ринок та відсутність досвіду комерціалізації досліджень і розробок.

Принциповим пріоритетом розвитку сучасної російської науки є нанотехнології. Згідно з президентською ініціативою «**Стратегія розвитку наноіндустрії**» в РФ було прийнято федеральну цільову програму (ФЦП) «**Розвиток інфраструктури наноіндустрії в Російській Федерації на 2008–2010 роки**». Федеральним законом від 19 липня 2007 року № 139–ФЗ створено Російську корпорацію нанотехнологій.

До основних проблем сучасної російської науки слід віднести:

1. Різке скорочення останніми роками чисельності персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками (за період 1990–2005 рр. вона знизилася більш ніж удвічі).
2. Недостатність або повна відсутність капітальних вкладень у приладову і інструментальну базу, що призвело до старіння, а за окремими напрямками — до практичної відсутності наукового і спеціального устаткування, приладів і пристроїв, які відповідають сучасним світовим вимогам.
3. Зростаючу нерівномірність у розподілі фінансування науки між регіонами країни, яка, зокрема, надає Московському регіону значну перевагу

над іншими адміністративно-територіальними одиницями країни і відсутність, у зв'язку з цим, ефективних кроків з боку МОН РФ щодо розвитку регіональних центрів перспективних досліджень.

4. Низький інтерес російського приватного бізнесу до інвестицій у сферу науки та інновацій, основним джерелом фінансування якої залишається федеральний бюджет. За даними Міністерства економічного розвитку РФ, частка коштів підприємницького сектору у фінансуванні науки становить сьогодні в РФ менше 30 %, тоді як аналогічний показник у США – 63,7 %, Німеччині — 66,8 %, Японії — майже 75 %.

Основні положення російської концепції національного дослідницького університету

Основні положення російської концепції «національного дослідницького університету» такі:

Національний дослідницький університет (НДУ) – реальне втілення нового підходу до якісної модернізації сектора науки і освіти та нової інституціональної форми організації наукової та освітньої діяльності, покликаної взяти на себе основне навантаження в кадровому і науковому забезпеченні запитів високотехнологічного сектора російської економіки.

Дослідницький університет – вищий навчальний заклад, однаково ефективно здійснює освітню та наукову діяльність на основі принципів інтеграції науки і освіти. Найважливішими відмінними ознаками НДУ є здатність як генерувати знання, так і забезпечувати ефективний трансфер технологій в економіку; проведення широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень; наявність високоефективної системи підготовки магістрів і кадрів вищої кваліфікації, розвиненої системи програм перепідготовки та підвищення кваліфікації. Практично НДУ повинен бути інтегрованим науково-освітнім центром або включати ряд таких центрів у вигляді сукупності структурних підрозділів, що здійснюють проведення досліджень за загальним науковим напрямом і підготовку кадрів для певних високотехнологічних секторів економіки.

Стратегічною місією НДУ є сприяння динамічному розвитку науково-технологічного комплексу країни і забезпечення його необхідними людськими ресурсами, збалансованими за чисельністю, напрямками підготовки, за кваліфікаційною та віковою структурою з урахуванням необхідних темпів їх оновлення і прогнозованих структурних перетворень в науці та економіці.

Основним завданням державної підтримки інституту НДУ є вихід на світовий рівень освітніх організацій, здатних взяти на себе відповідальність

за збереження і розвиток кадрового потенціалу науки, високих технологій та професійної освіти, розвиток і комерціалізацію високих технологій в Російській Федерації.

Основні показники наукової діяльності дослідницького університету в Російській Федерації

Основні показники наукової діяльності дослідницького університету повинні відображати стійкі протягом ряду років:

- Актуальність виконуваних робіт;
- Їх федеральний і регіональний рівень;
- Масштаби проведених досліджень;
- Значимість фундаментальних НДР;
- Продуктивність прикладних досліджень;
- Ефективність комерціалізації результатів НДДКР,
- Використання результатів НДДКР у навчальному процесі;
- Активність наукової роботи студентів, молодих вчених.

Істотно, що деякі показники можуть повторюватися, відображаючи різні сторони роботи дослідницького університету.

До показників, що відображають актуальність НДДКР, можна віднести:

- *Наявність наукових шкіл, що мають статус провідних наукових шкіл Росії*
- *Наявність грантів РФФД, РГНФ, міністерств, відомств, сталих протягом ряду років*
- *Наукові монографії, видані центральними та закордонними видавництвами*
- *Проекти НТП міністерств і відомств*
- *Наявність грантів міжнародних фондів та програм*
- *Наявність нових освітніх технологій та центрів високопродуктивних обчислень*
- *Обсяги НДДКР, виконаних за договорами для підприємств та інших господарюючих суб'єктів*

До показників рівня і масштабності виконуваних досліджень можна віднести:

- Премії міжнародного та національного рівня
- Докторські і кандидатські дисертації
- Великі національні і міжнародні науково-технічні, науково-технологічні проекти

- Медалі та премії міжнародних і національних науково-технічних виставок
- Наявність патентів і ліцензій
- Наявність науково-координаційних центрів національного та регіонального рівнів
- Обсяги бюджетних і залучених ресурсів
- Наявність у структурі вузу НДІ

Показниками значущості виконуваних робіт можуть служити:

- Премії міжнародного та національного рівня
- Медалі та премії зарубіжних і національних виставок
- Наявність науково-координаційних центрів національного та регіонального рівнів
- Наявність унікальних об'єктів і обладнання
- Наявність центрів колективного користування
- Наявність центрів високопродуктивних технологій
- Захист докторських і кандидатських дисертацій
- Чисельність докторських і кандидатських рад

Показники якості виконуваних робіт:

- Премії міжнародного та національного рівнів,
- Результативність аспірантури і докторантури,
- Число грантів міжнародних та національних фондів,
- Кількість монографій, опублікованих у центральних видавництвах

Показники продуктивності прикладних НДДКР:

- Обсяги госпдоговірних НДР
- Гранти та проекти НТП

Ефективність комерціалізації результатів НДДКР характеризується наступними показниками:

- Кількість діючих ліцензійних угод
- Кількість зареєстрованих патентів на винаходи
- Обсяги госпдоговірних НДДКР

Наявність у вузі розвиненої інфраструктури та матеріально-технічної бази можуть характеризувати такі показники:

- Наявність НДІ, чисельність наукових лабораторій і штатного наукового персоналу
- Наявність унікальних наукових об'єктів
- Наявність ЦКП

- Наявність центрів високопродуктивних технологій
- Наявність технопарку, інноваційних центрів

Доцільно окремо виділити набір показників, що характеризують можливість вузу та результативність підготовки кадрів вищої кваліфікації:

- Наявність (кількість) докторських рад
- Наявність (кількість) кандидатських рад
- Кількість спеціальностей докторантури та аспірантури
- Загальна чисельність місць докторантури та аспірантури
- Кількість професорів та доцентів, що керують аспірантами
- Результативність аспірантури та докторантури

До істотних показників наявності наукової, навчально-наукової бази можна віднести:

- Потужності наукової бібліотеки
- Наявність інтернет-центру
- Потужності телекомунікаційної мережі
- Наявність видавництва, редакцій, в т.ч. видань, що входять до списку ВАК
- Число видаваних вузом періодичних видань

Ефективність інтеграції вузу в міжнародний науковий простір відображають показники:

- Спільні міжнародні науково-освітні проекти і програми (кількість, обсяг);
- Спільні (міжнародні) науково-освітні центри;
- Гранти міжнародних програм і фондів.

Ефективність науково-дослідної роботи студентів і наукової молоді можна характеризувати наступними показниками:

- Державні премії молодим ученим
- Кількість отриманих президентських грантів на підтримку молодих учених
- Кількість медалей РАН, РАМН, дипломів Мін-освіти РФ і міжнародних організацій для молодих вчених
- Кількість грантів національних і зарубіжних фондів, отриманих студентами і молодими вченими
- Кількість проведених студентських олімпіад, конкурсів, конференцій
- Стажування, студентів, аспірантів та молодих вчених у провідних наукових центрах

- Фізико-математичні школи та інші школи, центри довузівської підготовки.

Одним з найбільш важливих показників наукової діяльності дослідницького університету є перспективність основних напрямів підготовки наукових кадрів.

Азія

Республіка Казахстан

Базовими нормативно-правовими документами інноваційної політики країни є Стратегія індустріально-інноваційного розвитку Республіки Казахстан на 2003-2015 роки, Програма з формування та розвитку національної інноваційної системи Республіки Казахстан на 2005–2015 роки, Закон РК «Про державну підтримку інноваційної діяльності». Реалізація зазначених директивних документів проводиться на основі 2-річних державних та регіональних програм індустріально-інноваційного розвитку та рішень профільних міністерств.

Стратегія індустріально-інноваційного розвитку Республіки Казахстан спрямована на формування державної економічної політики Казахстану на період до 2015 року і націлена на досягнення стійкого розвитку країни шляхом диверсифікованості галузей економіки і відходу від сировинної спрямованості розвитку до переробної.

Основними завданнями Стратегії індустріально-інноваційного розвитку Республіки Казахстан є:

- забезпечення в обробній промисловості середньорічних темпів росту в розмірі 8–8,4 %, підвищення продуктивності праці до 2015 року в порівнянні з 2000 роком не менш, ніж у 3 рази і зниження енергоємності ВВП у 2 рази;
- підвищення продуктивності основних фондів обробної промисловості;
- створення підприємницького клімату, структури і змісту суспільних інститутів, що будуть стимулювати приватний сектор і удосконалювати конкурентну перевагу, освоювати елементи в ланцюжку доданих вартостей у конкретних виробництвах, домагаючись найбільшої доданої вартості;
- стимулювання створення наукомістких і високотехнологічних експортоорієнтованих виробництв;
- диверсифікованість експортного потенціалу країни на користь товарів і послуг з високою доданою вартістю; перехід до світових стандартів якості;

➤ розвиток інтеграції з регіональною і світовою економікою з включенням у світові науково-технічні й інноваційні процеси.

Виробництво конкурентоздатних і експортоорієнтованих товарів, робіт і послуг в обробній промисловості і сфері послуг є головним предметом державної індустріально-інноваційної політики.

Акціонерне товариство «Національний інноваційний фонд»

Національний інноваційний фонд створено відповідно до Постанови Уряду Республіки Казахстан від 30 травня 2003 року.

Основною метою діяльності Інноваційного фонду є підвищення загальної інноваційної активності в країні, у тому числі сприяння розвитку високотехнологічних і наукомістких виробництв.

У цілому Інноваційний фонд стимулює венчурну функцію ринкової економіки, що повною мірою є присутнім навіть не у всіх розвинутих країнах. Ця функція найбільш важлива для створення і розвитку високотехнологічних галузей, таких, як інформаційний сектор, електроніка, біотехнологія й інші.

Існування Інноваційного фонду повинне вирішити системну проблему відсутності ефективних ринкових механізмів впровадження інновацій, що властива всім країнам пострадянського простору.

У республіці формується дворівнева система технопарків – **національні технопарки і регіональні**. Відмінною рисою національних технопарків є наявність галузевої спрямованості в їхній діяльності і режиму спеціальної економічної зони з пільговим оподаткуванням.

У Казахстані сьогодні діє більш 40 бізнесів-інкубаторів.

Прогнозується, що створення бізнесів-інкубаторів при технопарках призведе до поступового охоплення всіх інноваційних ініціатив, пропонує казахстанськими розроблювачами, що складе щорічно понад 300 проєктів.

Головною метою технопарків є визначення, розкриття, розвиток інноваційного потенціалу країни і особливо її регіонів, а також забезпечення потреби економіки в інноваційних продуктах.

Створення і подальший розвиток технопарків у Казахстані покликано вирішити основне завдання у формуванні конкурентоздатного переробного сектора економіки – зміцнення зв'язку науки з виробництвом, упровадження сучасних технологій, підвищення продуктивності праці в промисловості і, як наслідок, виробництво високотехнологічної і конкурентоздатної продукції.

Діяльність технологічних парків у Казахстані здійснюється за сучасною європейською моделлю, що має такі особливості:

- ◆ наявність будівлі, призначеної для розміщення в ньому десятків малих фірм (це сприяє формуванню великого числа нових малих і середніх інноваційних підприємств, що користуються всіма перевагами системи колективних послуг);

- ◆ система обслуговування складається зі складного і простого сервісу, що набирається з фірм, які утворюють необхідний для сформованого складу інноваційних підприємств сектор обслуговування.

Так, на території Алматинського регіонального технопарку розміщується більше 10 малих фірм, що надають широкий спектр послуг для реалізації інноваційних проектів, у тому числі банківські, консалтингові, юридичні, консультаційні та інші.

Розподіл технопарків за рівнями впливу

Технопаркам Казахстану, яких у республіці нараховується близько десяти, привласнюються статуси за рівнями їхнього впливу на елементи й учасників науково-дослідної системи:

- ✓ національні науково-технологічні парки;
- ✓ регіональні технологічні парки.

Серед національних науково-технологічних парків можна виділити такі технологічні утворення: Парк інформаційних технологій, с. Алатау; Національний індустріальний нафтохімічний технопарк, м. Атирау; технопарк ядерних технологій «Токамак», м. Курчатов; технопарк космічного моніторингу, м. Алмати, м. Астана і м. Приозерськ.

Національні технопарки орієнтовані на створення в Казахстані нових галузей, що повинні сприяти забезпеченню майбутньої конкурентоздатності казахстанської економіки.

Регіональні технопарки, серед яких Алматинський технологічний парк, м. Алмати; Технопарк «Алгоритм», м. Уральськ; технопарк «Бізнес-Сіті», м. Караганда, створюються з метою визначення, розкриття і розвитку інноваційного потенціалу, інноваційної здатності регіону, забезпечення потреби економіки регіону в інноваційних продуктах.

На регіональному рівні системоутворюючими складовими частинами технопарків є промислові підприємства регіонів, наукові й академічні організації. Регіональні технопарки забезпечують поетапне підвищення технологічного рівня економіки і створюють умови для малого і середнього наукомісткого і технологічного бізнесу.

Особливості розташування технопарків

Однією з характерних рис казахстанських технологічних парків є їхнє розташування на території великих підприємств із залученням до роботи провідних вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів.

Так, 3 з 10 вітчизняних технопарків розташовані на території вузів, таких, як КазНУ ім. Аль-Фарабі, НПУ ім. К. Сатпаєва і ВКГТУ ім. Д. Серикбаєва; інші 7 здійснюють свою діяльність на території промислових підприємств і наукових центрів.

Велика частина технопарків Казахстану, як і усього світу, знаходиться у великих містах або промислових центрах з наявністю наукових установ і кваліфікованих фахівців. Близько 60 % технопарків розташовується в таких містах, як Алмати, Астана, Атирау і Караганда, інші функціонують у середніх і малих містах, таких, як Усть-Каменогорськ, Уральськ і Степногорськ.

Наявність і структура основних елементів технопарків Казахстану – бізнесів-інкубаторів

Частина казахстанських технопарків містить у собі так звані бізнес-інкубатори, тобто будинок або кілька будинків, де протягом обмеженого часу (від 2 до 5 років) створені малі підприємства орендують приміщення.

За цей час фірма повинна реалізуватися і вийти за межі технопарку (у світі 88 % технопарків мають один або кілька бізнесів-інкубаторів). За даними Національної асоціації бізнесів-інкубаторів США, співвідношення успішних компаній і компаній-банкрутів у звичайних умовах складає 20:80, а в бізнесах-інкубаторах, навпаки, — 80:20.

Основну частку клієнтів інкубаторів у Республіці Казахстан становлять компанії, що займаються виробництвом (продукти харчування, пошив одягу, виробництво меблів, ремесло і виробництво сувенірів) і працюючі в сфері послуг (у сфері навчання, консалтингу і будівельно-ремонтних робіт і лише 2 % клієнтів бізнесів-інкубаторів займаються технологічним бізнесом), тоді як бізнес-інкубатор повинен «зрощуватися» з високотехнологічними компаніями із самих ранніх етапів — з моменту зародження ідеї.

У числі послуг, пропонованих казахстанськими технопарками, на сьогоднішній день слід зазначити:

- надання в оренду виробничих і адміністративних площ;
- організацію прокату технологічного устаткування;
- надання загальних комунальних і комунікаційних послуг.

Аналіз діяльності технологічних парків Казахстану дозволяє виділити ряд сучасних тенденцій їхнього розвитку:

- Збільшення кількості технопарків.

У країні за останнє десятиліття створено і зареєстровано більше 10 технопарків. У найближчі п'ять років технопарки можуть стати найважливішим елементом національної інноваційної системи республіки, тому що саме ці об'єкти інноваційної інфраструктури є елементами, що сприяють упровадженню сучасних технологій, підвищенню продуктивності праці і виробництву високотехнологічної продукції.

- Превалювання регіонального розвитку в системі технопарків країни.

Сьогодні, поряд з розвитком фундаментальної науки, є необхідним запуск регіонального інноваційного механізму за допомогою створення технопарків у кожній області Казахстану з обліком наявного науково-технічного потенціалу, мінерально-сировинних ресурсів, виробничої інфраструктури й обласних пріоритетів розвитку, ядром яких могли б стати регіональні університети.

У цьому зв'язку в країні спостерігається збільшення кількості регіональних технопарків, їх створено кілька: технопарк «Алгоритм»; технопарк «Бізнес-Сіті»; Алматинський регіональний технопарк і т.д. Усі вони створювалися з метою стимулювання регіонального і місцевого розвитку, забезпечення потреби економіки регіону в інноваційних продуктах.

- Збільшення кількості технопарків у середніх і малих містах.

- Збільшення кількості бізнесів-інкубаторів при технопарках.

Уся діяльність інкубаторів спрямована на розвиток інтегрованої і постійної структури, що могла б дати малому підприємству необхідну оперативну підтримку для розвитку бізнесів-проектів.

Сьогодні в Казахстані зареєстровано більш 100 тис. підприємств малого бізнесу (юридичні особи), тому створення бізнесів-інкубаторів буде основним моментом у становленні об'єктів малого бізнесу повноправними елементами економічного середовища технопарку і регіону.

У цілому тенденції розвитку технопарків Казахстану аналогічні тенденціям розвитку системи світової інноваційної інфраструктури, що свідчить про правильність вибору шляхів розвитку інноваційної політики держави.

Таким чином, можна відзначити, що впровадження в Казахстані таких інноваційних структур, як технологічні парки, відбувається досить

активно. Діюча система технопарків займається як формуванням ринку інновацій, так і захистом авторських прав, створенням умов для реалізації інвестиційних проектів.

Республіка Індія

У листопаді 2008 року Федерація індійських торгово-промислових палат розробила проект Індійського інноваційного акта «IndiaInnovationAct» та передала його на розгляд уряду Індії. Прийняття цього нормативно-правового акта спрямовано на збільшення інвестицій у наукові дослідження, зміцнення освітянських можливостей у галузях математики, науки і технологій та розвиток інноваційної інфраструктури країни.

Відповідно до звіту Світового банку «Глобальна конкурентоспроможність — 2008» Індія посідає загальне 26-е місце в рейтингу інноваційних факторів.

У цьому контексті слід виділити такі фактори вказаного рейтингу:

- наявність науковців та інженерів – 4-е місце;
- якість науково-дослідних інституцій – 22-е місце;
- витрати корпорацій на науково-дослідні роботи – 28-е місце;
- можливості втілення інновацій – 31-е місце;
- співробітництво університетів з промисловістю – 44-е місце;
- патенти – 62-е місце;
- урядова підтримка новітніх технологій – 71-е місце.

За останні роки урядом РІ створена розгалужена інституційна інфраструктура в інформаційній галузі, зокрема:

- ◆ Підрозділ розробки та запровадження електронного права;
- ◆ Орган контролю сертифікації;
- ◆ Апеляційний трибунал у галузі програмних продуктів;
- ◆ Регістр проектів інтегральних мікросхем;
- ◆ Директорат з питань сертифікації, стандартизації та контролю якості в галузі ІТ.

Серед основних напрямів діяльності Національного інноваційного фонду (НІФ) (<http://www.nif.org.in>), який було засновано в 2000 р., можна згадати такі: створення бази даних попередньо відібраних інноваційних проектів, під які виділяється відповідне фінансування; підтримка наукових досліджень; розвиток зв'язків між науковими колами, виробниками та підприємцями; створення позитивного іміджу Індії як країни з високим рівнем досягнень в інноваційній сфері.

Китайська Народна Республіка

Однією із інноваційних структур китайського уряду є Державний комітет КНР з розвитку та реформ, у складі якого існує Департамент високих технологій, який відповідає за стратегію та планування розвитку високотехнологічної промисловості Китаю, просування інноваційних технологій, сприяє організації великих інноваційних проектів із залученням іноземних інвестицій, координує та узгоджує інноваційні проекти з планами економічного та соціального розвитку країн, відповідає за інтеграцію та взаємодію науково-дослідних інститутів та підприємств щодо впровадження інноваційних розробок у виробництво.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Китаї виступає Державний інноваційний фонд підтримки малих підприємств, що впроваджують нові технології. Державний інноваційний фонд підтримки малих підприємств надає фінансову підтримку китайським підприємствам усіх форм власності, які задіяні у сфері виробництва або послуг, займаються науково-дослідними та конструкторськими роботами, мають достатній рівень інноваційних розробок і є конкурентоспроможними на ринку високих технологій. Перевага у фінансуванні надається також фірмам, заснованим науковцями і дослідниками, а також колишніми студентами та аспірантами з відповідною освітою, що повернулись у Китай після навчання за кордоном. Особлива увага приділяється також спільним проектам, створеним за участю підприємств, університетів та науково-дослідних інститутів.

Республіка Сінгапур

Державна інфраструктура з підтримки інноваційної діяльності та задіяні у ній інститути

Формуванням інноваційної політики Сінгапуру займається Рада з досліджень інновацій та підприємництва (Research, Innovation and Enterprise Council, RIEC), очолювана безпосередньо Прем'єр-міністром країни. До складу Ради входять як державні службовці, так і представники приватних компаній.

Довідково: національна науково-дослідна програма включає такі основні пріоритети:

- *доведення рівня фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності до 3 % ВВП до 2010 року;*
- *визначення стратегічних напрямів науково-дослідної та інноваційної діяльності та їхнє фінансування;*

- визначення балансу фундаментальних і прикладних досліджень за затвердженими стратегічними напрямками;
- заохочення приватного сектору до здійснення науково-дослідної та інноваційної діяльності;
- посилення зв'язків між державним і приватним секторами у сфері науково-дослідної та інноваційної діяльності.

Механізми сприяння розвитку інновацій

Програма реалізується за чотирма основними напрямками:

Розробка стратегій управлінського та технологічного розвитку компаній. У рамках цього напрямку фахівці Агентства A-STAR надають компаніям сприяння у розробці технологічної «дорожньої карти» для низки продуктів або послуг, з якими виробник бажає вийти на ринок. Така «дорожня карта» надає повне розуміння технологічної сторони реалізації того чи іншого проекту, розкриває критичні системні вимоги і ключові напрями технологічного розвитку для досягнення оптимальних виробничих показників. Таким чином, «дорожня карта» гарантує, що нова технологія, яка адаптується підприємством, є адекватною поставленим завданням і позитивно вплине на його розвиток. При цьому окремим підприємствам надається фінансова допомога з метою їхнього технологічного переозброєння.

Сприяння комерціалізації перспективних інноваційних розробок

Метою проекту є забезпечення постійно діючої бази технологічного трансферу її учасників і відтак максимізації комерційного потенціалу напрацьованої інтелектуальної власності.

Основними функціями проекту є:

- забезпечення обміну знаннями і досвідом щодо технологічного трансферу через регулярні зустрічі уповноважених представників організацій-учасниць;
- загальне управління портфелем активів інтелектуальної власності через їхній облік та ефективне використання як серед учасників мережі, так і поза нею;
- розширення можливостей доступу на ринок через спільні маркетингові дії і діяльність спеціально створеної Технологічної консультаційної служби (Technology Advisory Services);
- забезпечення персоналу компаній-учасників мережі необхідними навичками і можливостями через їхнє систематичне залучення до відповідних навчальних і тренувальних програм.

Турецька Республіка

Активізація розвитку інноваційної сфери ґрунтується, перш за все, на достатній юридичній базі та суттєвому збільшенні обсягів державного фінансування.

Діяльність інноваційних об'єктів (технопарків або зон технологічного розвитку, функціональні особливості яких значною мірою співпадають) у Туреччині регламентується **Законом ТР № 4691** «Про зони розвитку технологій», який набув чинності у 2001 році. Цей Закон, спрямований на забезпечення ефективної співпраці між закладами вищої освіти і об'єктами промисловості з метою створення конкурентоспроможного на світових ринках промислового комплексу країни. Закон фіксує умови створення в ТР інноваційних структур, які накопичують науково-технічні знання та здійснюють економізацію цих знань; підвищують стандарти і якість наукомісткої продукції; розробляють нововведення з метою підвищення продуктивності та зменшення собівартості виробництва; здійснюють імплементацію інноваційних розробок підприємствами малого та середнього бізнесу; забезпечують необхідними умовами дослідників; сприяють активізації інвестування іноземного капіталу в національну інноваційну сферу тощо.

Згідно з регулюючими документами, головною метою діяльності технопарків в Туреччині є забезпечення взаємодії між університетами, науково-дослідними організаціями та промисловою сферою.

Спостерігається інтенсифікація розвитку університетського технопарку «Технокент» при СТУ як ефективного механізму імплементації результатів наукових досліджень в індустріальне виробництво. На даний час в «Технокенті» функціонує близько 300 підприємств, більш ніж половина з яких працюють у галузі електроніки, програмного забезпечення та комунікації. Цей технопарк розростається не лише кількісно, а й якісно: останнім часом серед фірм, що відкрили «інкубатори» на території технопарку СТУ, провідні компанії та виробничі підприємства Туреччини. Так, з приходом в «Технокент» представництв лише двох провідних місцевих компаній, таких як «Тюрктелеком» та «Вестель», кількість персоналу технопарку збільшується вдвічі. У рамках цієї діяльності місцевим малим та середнім «хай-тех» компаніям надаються безкоштовні інформаційні та консультаційні послуги.

У Технопарку при університеті Хаджеттепе функціонує близько 140 фірм, основна частка яких, з урахуванням специфіки університету, спеціалізується у сфері медичних технологій, а також програмного забезпечення,

інформаційних технологій та електроніки. У 2007 р. технопарк завершив будівництво нового центру площею 14000м², що створило додаткові можливості для залучення до структури технопарку приблизно 100 нових фірм.

Для того, щоб приблизно половина загальної суми фінансування сектору досліджень і розвитку ТР здійснювалась приватним сектором, урядовими структурами удосконалюється нормативно-правова система регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.

Наразі в ТР створено систему досить потужних інноваційних структур, які, відповідаючи міжнародним стандартам, взаємодіють та конкурують між собою в плані обсягів фінансування та якості наукомісткої 500 продукції. Це є індикатором переходу Туреччини в якісно нову фазу науково-технологічного розвитку.

У Туреччині функціонує 30 технопарків, 18 зон розвитку технологій, інкубатори тощо, окремі з яких працюють на базі промислових впорядкованих зон та університетів. Кількість технопарків при університетах державної та приватної форм власності збільшується. Відповідно суттєво зростає кількість кваліфікованих персоналу та проектів, що виконуються в структурах інноваційної спрямованості.

Активізації розвитку інфраструктури турецького науково-дослідницького простору сприяло забезпечення участі країни в якості повноправного (асоційованого) члена в рамкових європейських програмах РП 6 та РП 7. Завдяки здобутому країною в ході реалізації РП 6 досвіду та масштабним заходам, вжитим керівництвом країни для інформування та заохочення до участі в програмі академічних, освітніх та підприємницьких структур, ТР спромоглась досягти позитивних результатів в РП 7.

Одним з пріоритетів діяльності нинішнього уряду ТР є виробництво високотехнологічної, конкурентоспроможної на світових ринках продукції з метою її використання та експорту. Це не просто декларації, а системна послідовна робота, зокрема, створення відповідної договірно-правової бази, великі інвестиції в розвиток інноваційних структур. **Національна стратегія розвитку сфери науки і технологій «Бачення — 2023»** (в 2023 році святкуватиметься 100-річний ювілей заснування ТР) визначає провідну роль науки і технологій в процесі розвитку турецького суспільства та підвищення рівня життя. Відповідно на державному рівні здійснюються комплексні заходи, спрямовані на підтримку місцевих компаній, які працюють в даному напрямі і сприяють впровадженню результатів інноваційних досліджень та розробок

у виробництво. Одним з механізмів такої підтримки є розвиток національної системи технопарків та інших інноваційних об'єктів, що, безперечно, не лише полегшує менеджмент інноваціями, а й стимулює самих науковців.

Японія

1. Складові частини державної інфраструктури з підтримки інноваційної діяльності.

Відповідно до основного закону Японії про розвиток науки і техніки питаннями планування, формування та загальної координації науково-технічної політики опікується Рада з питань політики у сфері науки і техніки. Раду очолює прем'єр-міністр Японії, до її складу входять 14 членів, включаючи державного міністра Японії з питань науки і техніки, та вчені, які працюють у найбільш важливих галузях країни.

2. Інститути, безпосередньо задіяні у інноваційній діяльності.

Відповідно до адміністративної реформи у 2001 р. юридичний статус багатьох національних дослідницьких інститутів було змінено на незалежні адміністративні агенції (НАА). Це значно підняло рівень свободи прийняття рішень стосовно персоналу та фінансового управління, а також дало можливість отримувати фінансування від приватних корпорацій.

3. Механізми сприяння розвитку інновацій.

Законом передбачено обов'язкову розробку та підтримку з боку Ради з питань політики у сфері науки і техніки (РПНТЯ) при Кабінеті міністрів Японії так званих «Базових планів розвитку науки і технологій в Японії». У Плані повністю викладається політика розвитку основних науково-дослідних розробок та їх застосування у суспільстві і економіці країни.

Цей План базується на таких основних позиціях:

1. Наука і технології мають бути підтримані спільнотою та корисними суспільству.

2. Зосередження на розвитку людських ресурсів та розвитку конкурентоспроможних наук з вивчення навколишнього природного середовища.

На даний час РНТЯ вже визначило 273 «основні науково-дослідні теми» та 62 «стратегічно орієнтовані науки» у всіх восьми сферах. Серед цих 62-х знаходяться п'ять «довгограючих» проектів, які носять характер загальнонаціональних:

1) розвиток космічних транспортних технологій;

- 2) розвиток реакторів на швидких нейтронах;
- 3) розробка суперкомп'ютерів наступного покоління;
- 4) система контролю і зондування землі та океану;
- 5) розробка електронного лазера без використання ядерного вибуху.

Відповідно до рішення РНТЯ ці п'ять проектів будуть щорічно підлягати звітності про виконання та, у разі необхідності, перегляду та доповненню.

Крім того, реформа науково-інноваційної системи Японії торкається також спрощення візового режиму для іноземних науковців.

3. Джерела фінансування та умови підтримки інноваційної діяльності.

Міністерства, які відповідають за інноваційну політику, використовують однакові інструменти для її впровадження:

- пряме фінансування своїх дослідницьких організацій;
- пряме фінансування окремих дослідницьких проектів та програм;
- фінансування окремих дослідницьких проектів та програм через спеціалізовані агенції при міністерствах.

Урядом можуть фінансуватись як державні проекти, так і проекти приватних дослідницьких організацій та університетів.

4. Критерії оцінки ефективності діяльності установ, що надають інноваційну підтримку, та підприємств, що її отримують.

Діяльність організації та ефективність проектів оцінюється за такими критеріями:

1. Оцінка дорожньої карти проекту, зокрема соціально-економічні ефекти від впровадження проекту, план реалізації заходів із впровадження проекту, технічні елементи, порівняння з іншими проектами.

2. Оцінка наслідків реалізації проекту, зокрема кількість та якість наукових статей та прес-релізів, написаних про проект, кількість отриманих патентів та призів, створення прототипів проекту.

3. Оцінка менеджменту проекту, зокрема лідерство та людські ресурси, задіяні в проекті, процес формування проекту, бюджет проекту, інтелектуальна власність, трансфер технологій, співробітництво з іншими науково-дослідницькими інститутами тощо.

Америка

Канада

Канада в цілому, на відміну від інших країн, не робить жодних спроб щодо успішної комерціалізації науки, а використовує її лише в якості джерела для здійснення діяльності інноваційними компаніями, які прагнуть до ринкової глобалізації. Канадські компанії рідко є лідерами новітніх технологій і часто користуються інноваціями світових лідерів тієї чи іншої галузі. Історично склалося так, що Канада переважно вміло адаптує запозичені інновації.

Центральним елементом державної стратегії інноваційного розвитку канадської економіки є Інноваційна стратегія уряду Канади (далі — Стратегія), прийнята у лютому 2002 року, яка передбачає десятирічну програму заходів, спрямованих на досягнення прискореного розвитку інновацій в країні, та відповідне державне фінансування витрат на їх здійснення за рахунок коштів федерального бюджету Канади 2002–2012 років. При цьому Стратегія забезпечує механізм участі інших зацікавлених сторін у плануванні та фінансуванні її реалізації, насамперед – урядів провінцій та територій країни, муніципалітетів тощо.

Інноваційні рішення можуть розроблятися трьома типами організацій:

- власними спеціалізованими структурними підрозділами підприємств та організацій, які в подальшому будуть їх застосовувати на практиці;
- науково-дослідними центрами (насамперед при освітніх закладах), які проводять наукові дослідження та розробки за рахунок замовників;
- спеціалізованими компаніями, які розробляють інновації для подальшої реалізації їх на ринку.

Основними установами, задіяними у підтримці та розвитку інноваційної діяльності Канади, є:

1. Міністерство закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади;
2. Міністерство трудових ресурсів і соціального розвитку Канади;
3. Міністерство розвитку інфраструктури Канади;
4. Канадський інноваційний центр;
5. Агенція розвитку експорту Канади (EDC);
6. Міжпровінційна програма підготовки майбутніх фахівців та ін.

На сьогодні в Канаді діють такі урядові програми або програми, які мають урядову підтримку та реалізуються федеральним та провінційними урядами, муніципалітетами, окремими компаніями та фондами:

Назва урядової ініціативи	Юрисдикція / підтримка організацій					Установи, організації, програми, задіяні у реалізації ініціативи
	Індив.	Фдер.	Пров.	Мініц.	Інші	
Інновації у бізнес-стратегії	X	X	X		X	-Програма підтримки промислових досліджень; -Канадський інноваційний центр; -Експертна група з комерціалізації; -Канадська текстильна програма (CANtex); -Програма розвитку бізнесу; -Науково-дослідна рада з природних ресурсів та техніки; -Атлантичний інноваційний фонд; -Проведення круглих столів.
Застосування раціональної ділової практики	X	X	X		X	-Програма підтримки промислових досліджень; -Атлантичний інноваційний фонд; -Програма розвитку бізнесу; -Високоєфективне виробництво
Розробка стратегічного та комплексного підходу до створення центрів ділового досвіду	X	X	X	X	X	-Науково-дослідний центр зв'язку; -Центр розвитку транспорту; -Канадський інноваційний центр; -Програма розвитку бізнесу; -Робоча група з питань інновацій.
Державна заохочувальна підтримка інноваційної діяльності, визначена ринковими можливостями	X	X	X			-Канадська науково-дослідна ініціатива легких матеріалів; -Робоча група з питань інновацій; -Канадський інноваційний центр; -Канадський інноваційний фонд; -Обмін технологіями у галузі охорони здоров'я; -Експертна група з комерціалізації; -Канадська текстильна програма; -Програма розвитку бізнесу; -Атлантичний інноваційний фонд; -Науково-дослідна рада з природних ресурсів та техніки; -Національна стратегія аерокосмічної і оборонної галузей.
Розширення доступу приватного сектору до застосування спеціальних знань						- Програма підтримки промислових досліджень; -Програма розвитку бізнесу; -Атлантичний інноваційний фонд; -Підтримка працівників зв'язку на промислових підприємствах; -Науково-дослідний центр зв'язку; -Канадські технологічні мережі; -Ініціатива «Інновації та розвиток вмінь»; -Сільськогосподарська політика.

Покращення доступу до державної програми, у тому числі наукових досліджень і експериментальних розробок Програми податкових ініціатив	X	X	X			<ul style="list-style-type: none"> -Програма підтримки промислових досліджень; -Науково-дослідний центр зв'язку; -Робочі групи з питань інновацій; -Канадський інноваційний фонд; -Експертна група з комерціалізації; -Атлантичний інноваційний фонд; -Програма розвитку бізнесу; -Науково-дослідна рада з природних ресурсів та техніки; Ініціатива «Інновації та розвиток вмінь»
---	---	---	---	--	--	---

Майже в усіх високорозвинених країнах державні програми заохочують до здійснення інноваційної діяльності в національних інтересах та підтримуються на високому урядовому рівні. Здійснюється заохочення не лише внутрішніх галузей науки і техніки, але й підприємств та компаній до використання їх конкурентних переваг. Протекціоністські тенденції зберігаються при державному фінансуванні науково-дослідної сфери.

Фінансування інноваційної діяльності, як правило, здійснюється за рахунок власних або кредитних коштів розробників або замовників тих чи інших наукових розробок. При цьому кредитування інноваційної діяльності комерційними фінансовими установами здійснюється на загальних засадах. Водночас, з урахуванням пріоритетності інноваційного розвитку Канади та відповідно до Стратегії, в країні існує комплекс програм державного стимулювання інноваційної діяльності через надання грантів та доступу до кредитних ресурсів на пільгових умовах.

Головним принципом державного стимулювання інновацій є застосування механізму прямої проектної підтримки інноваційного проекту, який порівняно з механізмом підтримки через надання різноманітних пільг має переваги адресності, прозорості та гнучкості, але, вочевидь, пов'язаний з необхідністю здійснення прямих бюджетних виплат.

Критерії оцінки ефективності діяльності підприємств, які отримують державну інноваційну підтримку, встановлюються вищезазначеними установами або урядовими структурами відповідно до умов їх діяльності та програм або згідно з розробленим механізмом надання такої підтримки окремо для кожної ініціативи або програми.

Сполучені Штати Америки

Історично американська законодавча база забезпечувала правовий фундамент розвитку інноваційного бізнесу на принципах довгостроковості та економічної зацікавленості підприємців і на сьогодні містить широкий спектр законів про патенти, товарні знаки, авторське право, антитрестовське законодавство, пільгові кредити, а також закони, що передбачають можливість примусового ліцензування технологій, про стимулювання інвестицій у венчурний бізнес і багато інших.

Найважливішим джерелом науково-технічних знань і основним механізмом реалізації політики уряду США у питаннях створення інновацій є федеральні лабораторії та інші науково-дослідні установи держави.

Досвід США у модернізації дослідницьких університетів

На окрему увагу заслуговує те, що останнім часом навіть для найбільш передових національних освітньо-наукових систем питання посилення інтеграції науки і вищої освіти набули додаткової актуальності у зв'язку з глобальною фінансовою кризою та загальним уповільненням розвитку економіки, які значно посилити негативні наслідки скорочення промислового виробництва передусім у Західній Європі та США. На цьому наголошується, зокрема, в дослідженні Національної ради з питань наукових досліджень США «Дослідницькі університети і майбутнє Америки» (2012).

Необхідно відзначити, що термін «**дослідницький університет**», який набув значного міжнародного поширення, а в Україні є офіційним статусом певних ВНЗ, у США має не нормативний, а дескриптивний характер, слугуючи відзначенням відповідності ВНЗ певним критеріям освітнього, наукового та економічного характеру. Загалом, поняття «дослідницького університету» у світі сьогодні передбачає відповідність ВНЗ кільком важливим критеріям, серед яких:

1. Висока частка коштів, отримуваних університетом на здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень (50 % і більше загального бюджету, при цьому кошти отримуються винятково на конкурсній основі, а не як пільги, передбачені особливим статусом).

2. Різноманітність дисциплін, що викладаються у ВНЗ, висока частка здобувачів наукового ступеня.

3. Значна кількість залучених викладачів, у тому числі з-за кордону.

4. Наявність розвинутої інфраструктури, до складу якої входять як інфраструктура для власне навчання студентів і аспірантів та для здійс-

нення наукових досліджень, так і інноваційна інфраструктура – малі і середні підприємства, що працюють на базі та у партнерстві з відповідним ВНЗ, безпосередньо займаючись комерціалізацією наукових результатів.

5. Високий ступінь навчальної та дослідницької автономії, наявність потужної корпоративної етики, що забезпечує високий рівень і наступність наукових шкіл та значні обсяги благодійних пожертв від колишніх випускників, що добилися успіху в бізнесі.

Також варто зауважити, що класифікація «дослідницький університет» присвоюється американським ВНЗ недержавною організацією, Фондом Карнегі з удосконалення навчання (Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching), яка при укладенні рейтингів університетів і коледжів виконує функції незалежної агенції оцінювання якості освіти.

Інституційні особливості та пріоритети розвитку дослідницьких університетів США

З точки зору сучасної організації практики дослідницьких університетів особливий інтерес представляє досвід США.

Аналітики виділяють такі пріоритети розвитку дослідницьких університетів США:

- поліфункціональність університету, його здатність як генерувати, так і забезпечувати трансферт сучасного знання;
- сильна орієнтація на наукові (насамперед фундаментальні) дослідження і розробки;
- наявність системи підготовки фахівців з науковим ступенем; при цьому особливе значення надається перевищенню числа магістрантів і докторантів над числом студентів;
- орієнтація навчання на сучасні напрями науки, освоєння високих технологій;
- широкий набір спеціальностей і спеціалізацій, включаючи природні, соціальні та гуманітарні науки;
- високий професійний рівень викладачів, прийнятих на роботу на основі конкурсів, у тому числі і міжнародних; наявність можливостей для запрошення провідних фахівців з різних країн світу на тимчасову роботу;
- високий ступінь інформаційної відкритості та інтеграція в міжнародну систему науки та освіти;
- сприйнятливість до світового досвіду та гнучкість щодо нових напрямів наукових досліджень і методів викладання;

- конкурсність і селективний підхід при наборі студентів;
- формування в університеті особливого інтелектуального середовища;
- наявність корпоративної етики, яка базується на етосі науки, демократичних цінностях і академічних свободах;
- формування середовища університету у вигляді специфічного науково-технічного та економічного простору, часто заповнюваного технопарковими структурами;
- прагнення до лідерства всередині даного регіону, країни і світового наукового та освітнього співтовариства в цілому.

Дослідницькі університети мають, як правило, міцні зв'язки з промисловістю. Так, найбільший американський дослідницький університет – Массачусетський технологічний інститут має зв'язки приблизно з 300 корпораціями США.

Істотною відмінністю у формуванні професорсько-викладацького складу американських дослідницьких університетів є ротація кадрів, що охоплює сфери освіти, науки та бізнесу. Між ними відсутні штучні перегородки, більше того – система оплати у вузі, як і на фірмі, стимулює таку ротацію.

Дослідницькі університети США: структура фінансування, організаційна структура

Дослідницькі університети беруть активну участь, переважно на комерційній основі, в додатковій післявузівській освіті, пропонують багаторівневі програми підвищення кваліфікації та перепідготовки. На відміну від вузько-профільних комерційних навчальних закладів, університети мають можливість реалізації різноманітних міждисциплінарних програм.

Для дослідницьких університетів характерна множинність джерел фінансування: федеральний і місцевий бюджети, гранти, благодійні та піклувальні фонди, бізнес, доходи від навчальної, дослідницької, виробничої та консультаційної діяльності. Так, у США на федеральний уряд припадає 13,3% всіх фінансових ресурсів, на уряд штатів – 30,3%, місцеві органи влади – 2,7%, приватний сектор – 4,9%, студентів – 33,1%. Ще 15% коштів до бюджету вищої школи вносять самі вузи за рахунок своїх фондів і доходів.

Сучасний дослідницький університет – це великий економічний суб'єкт, що володіє, природно, великою самостійністю. Так, річний бюджет Техаського університету – 3 млрд. доларів, Стенфордського – 1 млрд. доларів, Манчестер метрополітен-університету – 1 млрд. доларів. Навколо універ-

ситетів цього типу створюються дослідницькі парки як форма інтегрованого розвитку науки, освіти та бізнесу. Дослідницький парк являє собою об'єднану навколо наукового центру (дослідницького університету) науково-виробничу, навчальну та соціально-культурну зону забезпечення безперервного інноваційного циклу.

Суть концепції дослідницького парку полягає у створенні особливої інфраструктури, що забезпечує зв'язок дослідницького центру та бізнесу, що породжує і підтримує на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства. У парках здійснюється технологічний трансферт, тобто передача нових технологій, проекти яких виникли в наукових центрах, у виробництво, доведення задуму до стадії випуску продукції.

У парках реалізується інтеграція науки, що базується у вузах, з бізнесом. Парки допомагають вченим, інженерам, програмістам довести свої ідеї до стадії комерційного продукту, стати підприємцями, організувати власні малі фірми. Технопарки, які утворюються поряд з вузами, але незалежні від них, з одного боку, забезпечують комерціалізацію наукових розробок, дають додатковий зарібок викладачам, аспірантам і студентам, а з іншого, створюючи навколо вузівські структури комерційної діяльності, перешкоджають надмірній комерціалізації роботи самих вузів.

Структура кожного конкретного парку визначається його спеціалізацією, відповідно окреслює коло його діяльності. У структурі парку є дослідницькі підрозділи, обчислювальний центр, експериментальне виробництво, фірми з випуску високотехнологічної продукції, система обслуговування фірм парку, комерційна та юридична служба, навчальний центр, побутові приміщення та соціальна сфера. Парку надається можливість користуватися лабораторіями, бібліотекою та комп'ютерними комунікаціями університету.

Ядром парку є інноваційний бізнес-інкубатор, в якому вчений після ретельної експертизи своєї розробки отримує можливість пільгової оренди приміщень і обладнання, ділових консультацій, фінансової, інформаційної та організаційної підтримки. Таким чином, у парку починають діяти юридично та економічно самостійні фірми.

Аргентинська Республіка

Державна система Аргентини у сфері науки, технології та інновації визначена Законом № 25.467 від 20 вересня 2001 року та Законом № 23.877 «Просування та розвиток інноваційної технології» від 25 жовтня 1990 р.

Метою державної політики у цій сфері є встановлення загальних рамок, які б структурували, спонукали та просували діяльність у сфері науки, технології та інновацій з метою сприяння приросту державного надбання в питаннях культури, освіти, соціальних та економічних наук, зміцнюючи в такий спосіб національну ідентичність, створюючи робочі місця та зберігаючи довкілля.

Відповідно до ст. 3 Закону № 25.467 від 20.09.01 встановлено принципи незаперечного характеру та універсального застосування на усіх напрямках наукової, технологічної та інноваційної діяльності.

Кабінет з питань науки і технології було утворено на виконання Указу № 1273/96, він очолюється главою уряду та складається з:

- Міністра науки, технології та виробничої інновації;
- Міністра оборони;
- Міністра економіки, праці та державних служб;
- Міністра освіти;
- Міністра закордонних справ, міжнародної торгівлі та віросповідань;
- Міністра охорони здоров'я та соціальної діяльності;
- Секретаріату з питань природних та людських ресурсів глави уряду.

Виконавчий секретаріат Кабінету з питань науки і технології підпорядкований Міністерству науки, технології та виробничої інновації. До компетенції цього Кабінету входить визначення політики, пріоритетів та забезпечення бюджетними коштами сфери науки та технології державного сектору з метою сприяння економічному росту та добробуту населення, поліпшення освіти та охорони здоров'я, охорони довкілля та державної оборони.

Розробка стратегії інноваційного розвитку

При розробленні «Основ стратегічного плану Аргентини на короткий термін 2005–2015 рр. у сфері науки, технології та інновації» було зібрано 14 комісій з таких питань:

1. Соціальні проблеми: громада та рівень життя і праці.
2. Довкілля та природні ресурси: довкілля, корисні копалини та водні ресурси.
3. Промислові галузі: сільське господарство та харчова галузь, високотехнологічні промисловості, транспорт та туризм.
4. Передові технології: біотехнологія, нанотехнологія, інформаційні та комунікаційні технології.

Бразилія

Традиційно в Бразилії питання координації та контролю підготовки науковців та викладачів вузів покладені на державну фундацію «Координаційна рада підвищення кваліфікації в системі вищої освіти» (КРПК, CAPES*), яка діє при Міністерстві освіти, та «Національну раду з розвитку науки і технології» (НРРУ, CNPq**) — при Міністерстві науки й технології. Обидві інституції були засновані у 1951 році і за свою історію зробили вагомий внесок у розбудову вищої школи, підготовку кадрів для національної науки, реалізацію визначних науково-технічних проектів, зокрема в ядерній енергетиці, авіакосмічній галузі, сільському господарстві тощо.

Крім цього, КРПК, в тісній співпраці з Національною радою з розвитку науки і технології, проводить роботу звітбору та направлення на навчання й підвищення кваліфікації молодих викладачів, аспірантів, докторів наук, чисельність яких, як свідчить статистика, з року в рік зростає. Так, наприклад, якщо в 1996 році КРПК провів апробацію 1083 факультетських програм з підготовки магістрів і 541 програму з підготовки докторів наук, то у 2007 році ці показники подвоїлися. Це, в свою чергу, дозволило значно збільшити чисельність науковців та викладачів з науковим ступенем. Зокрема, якщо чисельність випускників-магістрів і докторів наук у 1996 році становила відповідно 42 і 21 тис., то у 2004 році ця цифра зросла втричі.

Найвищим керівним органом НРРУ є Рада НРРУ, до якої входить її президент і віце-президент, президенти Фонду фінансування навчання і проектів (Finer) — спеціального фінансового органу при Міністерстві науки і технології Бразилії, та президент Національної програми післядипломної підготовки в системі вищої освіти Міністерства освіти Бразилії. Крім того, членами Ради є Виконавчий секретар Міністерства науки і технології Бразилії та 14 представників найбільш авторитетних вузів країни, науково-дослідних закладів, підприємств промисловості та бізнесу, що дозволяє країні підвищити власну конкурентноспроможність серед впливових світових ринків.

У структурі асигнувань у наукові дослідження перше місце посідають прикладні і точні науки, серед яких виділяються інженерна справа та обчислювальна техніка — 36 %, на другому місці стоять природничі науки: сільське господарство, біологія, медицина — 35 %, третя позиція за гуманітарними розділами людських знань: соціальні науки, вивчення мов, мистецтво тощо — 21 %.

Географія країн, в яких навчаються та ведуть дослідження бразильські стипендіати-науковці, зберігається майже незмінною протягом всього

періоду існування НРРУ і може бути представлена наступним чином: на Сполучені Штати Америки припадають 35 %, Велику Британію — 15 %, Францію — 12 %, Німеччину — 12 %, Канаду — 7 %, Іспанію — 5 % від загальної кількості стипендіатів, що навчаються за кордоном.

4.2. Інноваційні аспекти провідних університетів окремих країнах Європи, Азії та Америки

Система освіти країни, як і культура її народу, є унікальним явищем, незрівнянно складнішим, ніж інші системи (транспорту, зв'язку, безпеки), бо глибоко пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. З огляду на це у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості, що обумовлені історичним розвитком та власними національним характером. Проте наймогутнішими ініціаторами змін у системі освіти виступають не її власні проблеми чи негаразди (системні чинники), а ті, які перебувають поза нею насамперед, пріоритети й вимоги до навчання і виховання, спричинені включенням країни до спільного руху світового співтовариства у майбутнє, змінами у виробництві, культурі та поведінці. Відтак при реформуванні вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у Європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти [13]. Так чи інакше, формується якісно новий тип студента та майбутнього науковця, що відповідає вимогам сучасності.

Структура світової вищої освіти видається надзвичайно різноманітною, однак домінують дві тенденції:

1. **Унітарна**, або єдина, система, коли вища освіта забезпечується університетами чи відповідними до них закладами. Такі заклади пропонують як загальні академічні ступені, так і професійно орієнтовані програми різної тривалості і рівня. В *унітарній* системі вищої освіти до її складу входять лише університети (частка інших ВНЗ становить незначний відсоток). Такою є освіта в Італії, Іспанії, Австрії, Фінляндії, Швеції. Деякі експерти виділяють в окрему групу країни з т. зв. «інтегрованими» університетами, до складу яких увійшли спеціалізовані середні і вищі навчальні заклади (Швеція та Іспанія) та країни, що належали до соціалістичного табору.

2.Бінарна, або подвійна, система з *традиційним університетським сектором*, що так чи інакше спирається на концепцію Humboldt університету та на окремих *неуніверситетський сектор* вищої освіти, що має чітко окреслену структуру. Така система освіти притаманна більшості розвинених країн світу, де поряд з університетським сектором існують численні спеціалізовані заклади, які приймають чималу частину молоді. З європейських країн *бінарну* систему вищої освіти мають Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія. Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ряд інших.

Достатньо ефективною для світової вищої освіти є тенденція удосконалення і розширення «короткої і професіоналізованої» вищої освіти. Йдеться не про аналоги наших технікумів, а про інтенсивне навчання у справжньому ВНЗ (це нерідко особливий підрозділ університетів), але упродовж малого проміжку часу, до трьох років. За умови доброї організації (прикладом є створені нещодавно «університетські інститути» у Франції) отримується ґрунтовна освіта, як наслідок – випускники легко знаходять роботу.

Тенденції до всебічної (єдиної) університетської системи разом із розвитком сильного сектору вищої освіти неуніверситетського рівня сприяли ширшому тлумаченню поняття «університет», що відрізняється від визначення, яке традиційно використовується щодо континентального європейського університету, – установа з інтенсивною співпрацею, узгодженістю між викладанням, навчанням та успіхами у ньому, де велика увага приділяється індивідуальному навчанню.

Ця тенденція чітко спостерігається сьогодні в університетах тих країн, які встигли найглибше зануритися у процес створення інформаційного суспільства. Донедавна малоструктуровані системи вищої освіти виконували достатньо обмежену кількість завдань щодо збереження й зміцнення державних структур країни, проведення наукових і технологічних досліджень з одночасною підготовкою науковців, а також забезпечення економіки фахівцями високої кваліфікації. У більшості країн світу ці завдання заклади вищої освіти виконували шляхом використання моно- (чи мало-) дисциплінарного навчання. Якщо вища освіта була загальною, то фахова підготовка переносилася на робочі місця (класичним прикладом є Японія).

Основні ж завдання щодо організації навчальних закладів вищої освіти, які мають професійно орієнтовані програми навчання паралельно з університетським сектором, майже однакові у більшості країн:

- запропонувати професійно орієнтовані та економічно вигідні типи освіти для задоволення потреб ринку праці;
- забезпечити потреби зростаючої кількості вступників без істотного збільшення урядових витрат на вищу освіту;
- запропонувати передусім програми, орієнтовані на викладання, в яких частково використовуватимуться дослідження прикладного характеру;
- поновлення та покращення вже існуючої професійно орієнтованої освіти.

Разом зі зростаючою диверсифікацією структур вищої освіти відбувається паралельна диверсифікація ступенів і кваліфікацій, які видаються різними закладами освіти.

Існує традиційна диференціація між структурою «континентального європейського» ступеня з досить довгим академічно інтегрованим навчанням та структурою «англо-американського» університетського ступеня з коротшим за тривалістю навчанням на отримання першого ступеня та розмаїттям післябакалаврських студій, що частково базуються на модульній системі.

У деяких країнах типи ступенів коротшого циклу впроваджуються у національну структуру ступенів (напр., у Данії, Фінляндії, Італії і Португалії). В інших країнах така система впроваджується разом із традиційною ступеневою структурою (напр., у Німеччині та Нідерландах).

У неуніверситетському секторі також відбувається безперервна диверсифікація кваліфікацій. Аби відповідати вимогам ринку праці у певних професійних сферах, запроваджено велику кількість нових програм для здобуття ступеня бакалавра, розроблено низку післябакалаврських курсів. Вони можуть завершуватися отриманням національного ступеня чи ступенів із подвійною спеціалізацією. Заклади освіти неуніверситетського типу, які не мають права на магістерські програми, за власним бажанням можуть співпрацювати із зарубіжними установами, які таке право мають. Отже, у такий спосіб зазначені заклади освіти отримують можливість пропонувати студентам міжнародні магістерські програми.

Заклади вищої освіти неуніверситетського сектору не пропонують докторські ступені, але це не означає, що кандидати на докторські програми з неуніверситетського сектору не можуть на них навчатися. У деяких країнах такі кандидати мають можливість отримати доступ до докторської (PhD) програми в університеті одразу (напр., Норвегія і Нідерланди) або через т зв. підготовчі курси (напр., Австрія і Німеччина). У Норвегії декілька навчаль-

них закладів неуніверситетського сектору здобувають право проводити дослідницькі студії та надавати докторські ступені.

Зростаюча диверсифікація в цілому вважається позитивним явищем для систем вищої освіти як усередині кожної країни, так і в міжнародному контексті. Але зростаюча диверсифікація стикається з проблемами недостатньої прозорості структур кваліфікацій окремої країни і труднощами у взаємному визнанні кваліфікацій через велику кількість різних рівнів та варіацій змісту кваліфікацій. Вирішення цих проблем спонукає до пошуку інших інструментів, які сприятимуть розумінню отриманої інформації про кваліфікації.

Відтак спробуємо стисло описати головні тенденції розвитку систем вищої освіти у деяких країнах Європи, США та Азії, проілюструвавши сучасний стан та національну систему кваліфікацій у вищій освіті. Звернемо увагу на аспекти мобільності, прозорості, зокрема: системи кредитів та визнання рівнів освіти, гарантії (забезпечення) якості, плата за навчання та деякі практичні аспекти (структура та організація навчального року, іноземний студент та система профорієнтації).

Інноваційні аспекти вищої освіти окремих країн світу

Вища освіта Великобританії

Формування системи вищої освіти. Кілька століть усю вищу освіту країни репрезентували засновані у XII-XIII ст. університети в Оксфорді та Кембриджі, створені для навчання еліти. І лише у XX ст. статус університетів отримали коледжі, які готували молодь до складання випускних екзаменів у Лондонському університеті. Вища освіта країни була елітарною та охоплювала дуже малий відсоток молоді. Однак після Другої світової війни кількість університетів подвоїлася.

Майже століття система вищої освіти у Великобританії мала бінарну структуру. Проте з наданням у 1992 р. технічним інститутам статусу університетів ці дві ланки вищої освіти об'єдналися, тому для Британських університетів характерний високий рівень автономії. Загальне керівництво вищою освітою здійснює Міністерство освіти й науки, яке реалізує цю політику через ради університетських фондів Англії, Шотландії та Уельсу.

Сучасні принципи побудови вищої освіти. Заклади освіти. Усі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, про-

грам і методів навчання. Посередницькі функції між урядом та університетами покладено на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії та Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів, шкіл і ліцеїв, роботодавців. Таке широке представництво дає змогу поєднати цілі держави та інтереси ВНЗ, досить об'єктивно оцінюючи останні. Зараховані до університету студенти спочатку намагаються здобути першу ступеневу кваліфікацію - бакалавр, яку можна отримати на гуманітарних, природничих чи педагогічних спеціальностях за 2-3 роки, архітектурних, інженерних спеціальностях та менеджменту – за 3-4 роки, ветеринарії та медицині – за 5-6 років.

Отримавши кваліфікацію бакалавра, студент має право продовжити навчання для отримання магістерського ступеня. Для цього необхідно 2-3 роки викладання, навчання чи досліджень при достатньо глибокому вивченні однієї чи групи суміжних дисциплін. У країні немає єдиного зразка диплома про освіту. Тут захищеними є лише титули «бакалавр», «магістр», «доктор».

Британські університети – це великі науково-навчальні комплекси, що включають коледжі, магістерські та докторські школи, дослідні інститути, наукові центри, обсерваторії та ін.

Післясередня освіта *неуніверситетського рівня* надається численними технічними та іншими коледжами, програми яких мають чітку фахову орієнтацію. Чимало їх підпорядковано Комітету з технологічної і бізнесової освіти (ВТЕС). Перший ВТЕС-диплом можна отримати вже після одного року денного навчання, національний ВТЕС-диплом – після 2-3 років. Вони дещо різняться і суворістю вимог до вступників.

Визнання професійних кваліфікацій здійснюється, зазвичай, певними асоціаціями, що встановлюють (для більшості регульованих фахів) дуже жорсткі вимоги. Для їхнього виконання випускникам університетів необхідні роки праці та самостійного удосконалення.

Доступ громадян до освіти. Середня освіта триває 13 років, два останніх з яких присвячуються поглибленому вивченню тих дисциплін, які учень планує обрати для студій до ВНЗ. Школи надають змогу обрати курси різного рівня складності, що призводить до нееквівалентних атестатів. Право вступу у ВНЗ без екзаменів надає атестат про загальну освіту підвищеного рівня (скорочено «*Alevel*»). За великої автономії шкіл в освітньому процесі підсумкові вимоги стандартизовано, бо випускні екзамени проводять кілька незалежних екзаменаційних рад. Більшість абітурієнтів університетів мають А-рівень з трьох дисциплін.

Головну роль у системі вищої освіти відіграють університети, передусім Лондонський, Кембриджський та Оксфордський. Британські університети, головним чином, гуманітарного спрямування. Технічні спеціальності студенти здобувають в університетських коледжах, на технічних факультетах університетів, а також у спеціальних інститутах, що не входять до складу університетів.

Для зарахування абітурієнти подають свої заяви у службу прийому в університети і коледжі (UCAS), вказуючи до п'яти бажаних закладів. Документи направляються у ВНЗ, які вирішують, чи вартує кандидат зарахування. Хоча в країні притримуються політики відкритої вищої освіти, зацікавлені органи встановлюють квоти місць (держсекретар з освіти – для вчителів, департамент охорони здоров'я – для лікарів тощо). Якщо кількість заяв перевищує квоту чи кількість вільних місць в аудиторіях, застосовується відбір, форми якого визначаються самими ВНЗ. Право на квотування мають і органи розподілу фондів та ресурсів.

Три університети (*Oxford, Cambridge, Durham*) проводять для абітурієнтів конкурсні вступні іспити.

Академічний рік та іспити. Навчання розпочинається 1 вересня і формально закінчується 30 серпня, але насправді навчальний рік коротший. Кожен ВНЗ автономний у плануванні навчального року за умови дотримання загальних критеріїв: закінчення занять у червні, кілька (3-5) тижнів перерви на головні релігійні свята.

Відтак навчальний рік поділяється на три частини, але в останній більшість ВНЗ скорочує кількість навчальних годин для надання студентам часу на перегляд матеріалу і підготовку до підсумкових іспитів. Частина університетів має проміжні канікули (до 8 тижнів) як час для самостійного навчання студентів. Однак усе відчутнішою є тенденція до двосеместрового року з канікулами між семестрами.

Усі ВНЗ автономні у встановленні методів контролю роботи і знань студентів: більшість робить наголос на підсумкових іспитах, часто проводиться поточний контроль з урахуванням його результатів під час вирішення питання про перехід на наступний курс чи рівень. Після закінчення програми першого циклу студент може отримати такі оцінки: найвищу (*Class 1*), дуже добру (*Class 2, Division 1*) з правом продовження навчання на другому циклі, непогану (*Class 2, Division 2* чи «*two-two*»), найнижчу (*Class 3*).

Для переходу з першого рівня на другий необхідно виконати досить високі академічні вимоги (диплом бакалавра з відзнакою) і показати глибокі

знання з предмета спеціалізації. З цього правила є й винятки, коли на другий рівень приймають осіб без диплома за перший рівень, а лише за наявності чималого досвіду роботи з обраного фаху.

Кваліфікації. Більшість абітурієнтів обирають курси навчання, що забезпечують здобуття першої кваліфікації (часто називають «*undergraduatedegree*»). Цей перший диплом вимагає загалом 3-4 років навчання, за винятком ветеринарії та медицини (5-6 років). Передбачається впровадження курсів – меншої тривалості (прискорених) і можливість у результаті зміни тривалості року та інтенсивнішої роботи отримання першого диплома вже за два роки. У Великобританії найпоширеніші наступні кваліфікації: бакалаври мистецтв (*BA = Bachelor of Arts*), наук (*BSc = Bachelor of Science*), освіти (*BEd – Bachelor of Education*), інженерії (*BEng – Bachelor of Engineering*), права (*LLB = Bachelor of Law*), медицини (*MB – Bachelor of Medicine*). Кваліфікація бакалавра має три варіанти «з відзнакою» залежно від кількості поглиблено вивчених і складених дисциплін: *Honoursdegree - 1*, *Joint Honoursdegree- 2*, *Combined Honours degree - 3* (чи більше) дисципліни.

Менш престижним є навчання та отримання «посередньої» (*Ordinary Passdegree*) бакалаврської кваліфікації з непоглибленим вивченням і засвоєнням дисциплін програми.

Після завершення навчання першого рівня студент може продовжити освіту для отримання вищої кваліфікації (*postgraduatedegree*), яка часто називається «магістр». Найпоширеніші варіанти: магістр мистецтв (*MA = Master of Arts*), наук (*Msc = Master of Science*), бізнесу та управління (*MBA-Master of Business Administration*), права (*LLM - Master of Law*). Отримання цього диплома відкриває шлях до студій докторського рівня з присвоєнням звання «доктор філософії» (*PhD = D Phil = Doctor of Philosophy*), рідше – «магістр філософії». Інколи і лише за умови виконання належних самостійних досліджень докторське звання отримується відразу після бакалаврського. Деякі університети присвоюють кваліфікацію «бакалавр» після програми другого рівня (*B. of Philosophy* чи *B. of Literature*).

Навчання студентів-іноземців. Великобританія залишається одним із найпривабливіших місць навчання для іноземців. Однак країна не може задовольнити усі прохання, тому допуск у ВНЗ йде через суворий відбір. Для підвищення шансів на вступ абітурієнт-іноземець повинен звернутися до Служби прийому (UCAS) восени за рік до навчання. Відомим джерелом інформації є відділення Британської Ради (*BritishCouncil*).

Абітурієнт-іноземець повинен подати документ про середню освіту, який дає доступ до університету, й супровідні папери. Варто звернути увагу на підготовку до співбесіди, від якої залежить результат процедури відбору.

Абітурієнти з країн Європейського Союзу, як і британські, повинні до 15 грудня надіслати запити до Служби прийому в університети і коледжі (UCAS), а вступники у мистецькі заклади – до Центрів прийому з мистецтв і дизайну (ADAR). За формальної відсутності обмежень у прийомі все ж існує суворий відбір претендентів.

У випадку вступу на другий цикл вищої освіти чи на докторські студії претендент повинен звернутися безпосередньо до обраного закладу вищої освіти для отримання зразків форм запити і необхідної інформації з процедурних питань.

У Шотландії є своя служба обслуговування абітурієнтів-іноземців, яка, крім мовних курсів, організовує також навчальні програми різної тривалості для підвищення знань вступників до рівня, необхідного для навчання в одному з 13 шотландських університетів.

Плату за навчання встановлюють самі навчальні заклади, але для упорядкування держсекретар з освіти встановлює верхню межу, яку заборонено перевищувати.

Інформацію про можливі гранти та інші форми фінансової допомоги іноземці можуть отримати у відділеннях Британської Ради у своїй країні.

Вища освіта Іспанії

Формування системи вищої освіти. Заклади освіти. Система вищої освіти Іспанії відзначається винятковою однорідністю, адже аж 98% студентів навчаються в університетах, поза якими готують лише фахівців з туризму, ремесел та деяких інших видів занять. З 52 університетів 7 – недержавні. Серед університетів більшість мають класичний набір програм навчання, але є кілька політехнік, а також Відкритий університет дистанційного навчання.

Університети мають досить складну структуру і пропонують курси, програми та кваліфікації різного рівня. Так, на факультетах (*Facultad Universitaria*) передбачено програми тривалістю 4-5 років із присудженням повного диплома (*Licenciadd*). Вищі технічні школи (*Escuela Tecnica Superior*) після 4-5 років навчання присуджують дипломи вищих інженерів. Університетські (*Escuela Univers*) та інженерно-технічні (*Escuela Tecnicade Ingeneria*) школи надають дипломи після трьох років навчання.

До сектору *неуніверситетської* вищої освіти входять інститути, що видають два види дипломів: еквівалентний до університетських *Diplomadoor Licenciado* за умови виконання програм, подібних до університетських (А), і нижчий від університетських диплом простіших програм мистецьких фахів (Б).

Диплом А надають Військова академія, інститути туризму, цивільної авіації та теологічні заклади (усі вони не підпорядковані Міністерству освіти і науки). Дипломи Б надають інститути та професійні школи з легшими умовами вступу і простими програмами (музика, співи, дизайн та інші мистецькі фахи).

Професорсько-викладацький склад ВНЗ в Іспанії поділяється на чотири категорії: професори, виконувачі обов'язків професорів, викладачі-заступники, викладачі-асистенти. Професор повинен мати докторський диплом, викладати і проводити наукові дослідження. Наступні дві категорії теж повинні мати звання доктора, лише для викладачів-асистентів достатньо повного диплома університету чи еквівалентного ВНЗ, однак для отримання права на роботу вони складають ще професійний екзамен. Уряд та університетська рада докладають чимало зусиль для стимулювання викладачів до підвищення свого академічного і професійного рівня (стажування за кордоном, курси підвищення кваліфікації тощо).

Доступ громадян до освіти. Сформована автономність університетів дає їм право вводити за потреби, окрім загальних, ще й додаткові вимоги. Конкурсні вступні екзамени формуються у вигляді двох тестів, які запроваджуються екзаменаційною комісією одночасно на всій території Іспанії. Перший тест спрямований на перевірку загальних вмінь абітурієнта (культури, знання мов, здатності до аналізу й синтезу тощо), другий – засвоєння тих дисциплін, що поглиблено вивчалися на курсах орієнтації. Конкурс враховує оцінки атестата, випускних екзаменів за «курс орієнтації» і двох вказаних тестів. Вступати у ВНЗ разом з випускниками курсів орієнтації на відповідну до дипломної спеціальність може й певна кількість молоді, що навчалася протягом п'яти років у середніх технічних закладах й отримала дипломи техніків.

Особливими є умови вступу осіб віком понад 25 років, які складають два специфічні тести, а під час прийому враховуються їхня трудова діяльність, досвід тощо.

Провінційно-територіальний поділ країни вплинув на пріоритети у контингенті: 95% місць у ВНЗ, розташованих у певній провінції, надається мешканцям цієї ж території, 5% – прибулим з інших місць.

Ступеневість освіти. Трирічне навчання в університетських школах надає кваліфікацію інженера-техніка з правом продовження навчання у другому циклі цих же університетів чи переходу на ринок праці.

П'ятирічне навчання на факультетах університетів чи в їхніх вищих школах (і в частині інститутів) увінчується дипломом *Licenciado*, що надає право на післядипломне навчання.

Виконуючи вказівку Університетської ради про розширення набору курсів, ВНЗ розширили його майже втричі. Варто виділити введення магістерської програми з присвоєнням звання *Magister Universitario* обсягом 600 год. і тривалістю 1-2 роки, завданням якої є значне підвищення фахових умінь випускника, збагачення його навичками наукового аналізу та дослідження. Інший новий варіант післядипломних студій приводить до диплома спеціаліста (*Especialista*).

Закінчення двох перших циклів університетів та отримання *Licenciado* надає право продовжувати навчання для отримання диплома доктора. Воно триває два-три роки під наглядом наукового керівника, супроводжується самостійними пошуками, написанням і захистом дисертації.

Кваліфікації. В Іспанії обов'язкова середня освіта триває 10 років і приводить «успішного» учня до *Cradoado Escolar* з правом продовження освіти у середній школі вищого рівня (два класи з присудженням бакалаврату одного з чотирьох профілів і рік «університетського курсу орієнтації») та отриманням права участі в конкурсних екзаменах в університетах, «неуспішного» – до *Certificate de Escolaridad*, що надає доступ лише до дворівневої профосвіти (5 років разом) з отриманням диплома техника і можливим вступом (через конкурс) у ВНЗ за профілем.

Організація навчання, академічний рік та екзамени. Розпочинається академічний рік у перший тиждень жовтня і закінчується в червні, є короткі канікули під час головних релігійних свят. На тиждень припадає 20-30 аудиторних годин, що складає 600-700 годин за навчальний рік. Після завершення вивчення дисципліни складається екзамен (у лютому, червні чи вересні).

Іспанська система оцінювання – 10-бальна: 10 – *matricula de honor*, 9-9.9 – *sobresaliente*, 7-8.9 – *notable*, 5-6.9 – *aprobado*, нижче 5 – *suspense*. Прохідною є оцінка *aprobado*. Тези оцінюються трьомарівнями: *extraordinario*, *apto cum laude*, *apto*.

Процес навчання на факультетах та у вищих школах університетів організовано за трьома циклами: базовий (2-3 роки), спеціалізований (2 роки

з присвоєнням диплома), дослідницький (2-3 роки з отриманням диплома доктора). Університетські школи здійснюють навчання лише одним 3-річним циклом із високим рівнем спеціалізації навчальних програм для кращої фахової підготовки. У такий спосіб готують учителів початкових шкіл, працівників соціальних служб тощо.

Університети формують навчальні плани з урахуванням існування трьох видів дисциплін: обов'язкових для всіх ВНЗ, які присвоюють даний диплом (академічну кваліфікацію); на вибір ВНЗ, які можуть бути як обов'язковими, так і факультативними; дисциплін за вибором студентів (10% усього навчального часу).

В Іспанії лише 20% студентів отримують фінансову підтримку з боку державної чи провінційних влад.

Навчання студентів-іноземців. Перші кроки до вступу віспанські університети кандидати повинні зробити за рік до дати початку навчання, звернувшись до амбасад чи відділень Інституту іспанської культури у своїх країнах.

Для зарахування на перший цикл дипломних програм ВНЗ кандидати повинні мати шкільний атестат, який у країні походження надає право вступу до університету і визнається в Іспанії, а також скласти мовний тест (проводять у червні чи вересні) і конкурсні екзамени. Для іноземців резервують 5% місць у ВНЗ, громадяни країн ЄС вступають на тих умовах, що й іспанські громадяни. Останнім часом мовні екзамени проводять і амбасади.

Претенденти можуть опановувати наступні цикли навчання і програми магістра чи спеціаліста, якщо їхні освітні кваліфікації достатні для визнання в Іспанії. Умови і програми вступу на студії докторського рівня можна знайти у довіднику Університетської ради.

Країна підписала багато міжнародних і двосторонніх конвенцій та угод про взаємовизнання дипломів, про що можна дізнатися в її амбасадах. Абітурієнти-іноземці складають іспити на однакових із громадянами Іспанії підставах (загальний тест і тест з поглиблених знань специфічної дисципліни навчання в університеті).

Визначальним є знання іспанської мови, оскільки більша частина занять проводиться цією мовою. Для іноземців ВНЗ країни організовують мовні курси різної тривалості. У деяких провінціях з власною офіційною мовою частина лекцій з окремих дисциплін може проводитися цією мовою.

Запит необхідно надсилати безпосередньо в обраний університет чи ВНЗ. Кінцеві дати подання повного комплекту документів не є сталими в

усіх закладах, але запис іноземців на навчання проводиться у червні або у вересні.

Оплату на кожен навчальний рік встановлюють ВНЗ та Університетська рада. Вона досить висока і у державних ВНЗ становить майже 1200 євро, а в приватних – у 5-6 разів вища. Студенти-іноземці можуть отримувати для своєї освіти гранти від уряду Іспанії за наявності відповідних міждержавних угод про фінансову допомогу студентам. Найчастіше це джерело використовується для докторських студій.

Громадяни країн Західної Європи можуть отримати гранти на освіту в Іспанії у межах згаданих вище програм підтримки мобільності на континенті.

Вища освіта Італії

Формування системи вищої освіти. Вища освіта Італії має гіпертрофований університетський і малий неуніверситетський сектори, а більшість закладів державні.

Університети з навчальними і науковими програмами перебувають під управлінням Міністерства університетів і науково-технологічних досліджень, завданням якого є: планувати і здійснювати розвиток наукових досліджень; складати трирічні плани розвитку університетів; розподіляти кошти між закладами згідно з законом; координувати участь Італії у міжнародних програмах.

Усього в Італії налічується 65 закладів університетського рівня (державних і «вільних»), що самоуправляються, але мають офіційне визнання і дипломи, працюють за програмами державних та інспектуються Міністерством освіти).

Неуніверситетські заклади класифікуються таким чином: а) інститути мистецтв під егідою інспекторату мистецького навчання; б) інститути під егідою інших міністерств.

Доступ громадян до освіти. Вступ визначається наявністю атестата за середню школу (*Maturitaexam*). Решта попередніх умов залежить від вибору навчального курсу. Університети вільні у встановленні вимог і кількості місць для вступників. Чимало з них проводять вступний екзамen і роблять аналіз оцінок шкільного атестата.

Хоча більшість курсів відкриті для всіх, частина (медицина, стоматологія) мають визначену або змінну від року до року кількість вакантних місць. Вступ на лімітовані спеціальності здійснюється лише за результатами екзамenів. Обмеження місць існує і в приватних університетах.

Доступ до диплома спеціалізації також здійснюється через конкурсні іспити (усний чи письмовий тест з оцінюванням досягнутої кваліфікації). Кандидати допускаються до навчання за отриманим після іспитів кваліфікаційним списком.

Прийом на докторські заняття після отримання диплома також проводиться за результатами конкурсних іспитів (письмовий чи усний тест). Іспити організовуються на національному рівні; кожен курс (програма) має визначену кількість місць.

Організація навчання, академічний рік та іспити. Традиційно рік розпочинається 1 листопада і закінчується 31 серпня наступного року. Останнім часом навчальний рік на багатьох факультетах поділяється на два семестри, розпочинаючись раніше.

Програми, зазвичай, поділяються на окремі курси (дисципліни) з усними іспитами після завершення. Кожен навчальний рік закінчується певною кількістю іспитів. Прохідні бали лежать між 18/30 і 30/30. Шкала складається з 30 балів, бо іспитна комісія включає трьох осіб, кожна з яких може поставити максимум 10 балів.

Кількість щорічних іспитів залежить від факультету. Є також список необхідних предметів та іспитів, частина яких складається за вибором самого студента і затверджується *Consiglio di Laurea*. На закінчення студій студент повинен скласти випускний іспит *esame di laurea* вигляді письмових тез чи проекту (*tesidilaurea*), які захищаються перед групою з 11 викладачів (тому загальна оцінка може досягти балів). Відвідування обов'язкове під час отримання диплома спеціалізації. Для доступу до навчання наступного року наприкінці попереднього року складаються іспити з теорії й практики обраної спеціалізації. Підсумковий іспит включає письмові тези з одного чи кількох предметів, що стосуються програми навчання.

Аспіранти на докторських студіях повинні щороку звітувати про виконаний обсяг роботи для отримання дозволу на продовження навчання. Після його закінчення вони захищають тези (дисертацію) перед національною комісією.

Професорсько-викладацький персонал в університетах складають:

а) повні чи асоційовані професори, які користуються однаковими правами і незалежністю;

б) дослідники, які розширюють поле досліджень і допомагають у викладанні офіційних навчальних курсів;

в) професори за короткочасними контрактами, які також допомагають читати офіційні курси (їх 1/10 від кількості усіх викладачів);

г) викладачі мов (*lettori di madre lingua*) на курсах, де не може бути більше 150 осіб.

Кваліфікації. Італійські університети, приймаючи учнів 13-річної середньої школи, присуджують лише чотири види дипломів:

1. *Diploma universitario* – визнання коротких циклів стандартною тривалістю 2-3 роки в університетах і т. зв. *scuole dirette afini speciali*, які мають бути перетворені у майбутньому на повні «дипломні» курси.

2. *Diploma di laurea* – повний диплом після 4-6 років загальних культурних і наукових студій, який дає право на титул «*dottore*». Представники регульованих професій (лікарі, архітектори та ін.) для початку фахової діяльності мають скласти державний професійний екзамен. З більшості фахів навчання триває 4 роки, з інженерії, архітектури, стоматології – 5 років, з медицини – 6 років.

3. *Diploma di specializzazione* — професійна кваліфікація спеціаліста після додаткових 1-2 років навчання за програмами, які визначають самі університети (підготовка вчителів ліцеїв тощо).

4. *Dottorato di ricerca*(Ph.D.) — введене з 1980 р. звання доктора з наукових досліджень, які здійснюються під наглядом і за рішенням *Collegio dei docenti* даної дисципліни. Студії тривалістю 3-5 років дають аспіранту змогу виконати самостійні пошуки з оригінальними результатами.

Навчання студентів-іноземців. Кандидат повинен розпочати дії за рік до обраного ним моменту старту занять в Італії зі звернення до найближчого посольства (консульства) Італії. Інформацію про систему освіти та умови прийому можна отримати через базу даних ORTELIUS, а також шляхом звернення до Міносвіти, університетів та інших закладів вищої освіти, до інформаційного центру з порівняння і визнання CIMEA (італійський NARIC), довідників про окремі факультети, що містять детальну інформацію про курси. Місця для іноземців резервуються як у ВНЗ з вільним вступом, так і з вступом через конкурсні екзамени.

Для претендування на повний диплом треба мати не менше 12 років навчання в середній школі та визнаний в Італії атестат, а також скласти іспит з італійської мови, який кожен ВНЗ проводить для себе. Комплект документів має потрапити у найближче консульство Італії до 15 квітня. Вказується найпривабливіший факультет, а також другий на вибір. Якщо там складаються конкурсні екзамени, іноземці роблять це разом зі школярами Італії.

Визнання закордонної кваліфікації. Італія, що є членом більшості міжнародних конвенцій з визнання Ради Європи та ЮНЕСКО, визнає і приймає Міжнародний та Європейський бакалаврати.

Угоди з Францією, Бельгією та Іспанією забезпечують автоматичне взаємовизнання атестатів, які дають допуск в університети. З Францією та Іспанією вже відбувається процес передачі кредитів. Підписано двосторонні угоди про визнання дипломів з університетами Франції, Німеччини та Іспанії.

Місця в університетах надаються у такому порядку:

- 1) громадянам країн Європейського Союзу;
- 2) громадянам з країн, що розвиваються;
- 3) громадянам з країн без вищої освіти чи з тих, де немає бажаної програми навчання.

Докторантура має обмежену кількість місць, тому всі кандидати зобов'язані скласти вступий іспит. Іноземцям надають до 50% наявних місць. Оформлення запитів здійснюється через італійські дипломатичні служби. Для допуску до *Scuole dirette a fini speciali* також обов'язкові вступні екзамени. Заклади освіти можуть встановлювати свої вимоги і провадити селекцію. Оформлення запитів відбувається через амбасади.

Плата за навчання. Кожен університет сам встановлює плату, орієнтуючись на кілька критеріїв, наприклад, прибутки сім'ї і досягнення студента. Мінімум встановлено приблизно у 200 євро, максимум – не більше 600 євро за рік (сума зростає пропорційно інфляції). Плата у приватних закладах набагато більша.

Вища освіта Німеччини

Формування системи вищої освіти. Один із найстаріших університетів Німеччини відкрився у 1385 р. (м. Гейдельберг) і був створений відповідно до паризької моделі, за якою імператор чи папа надавали корпорації викладачів і студентів право вивчати теологію, право, медицину і філософію. На кінець XVII ст. у країні було майже 40 університетів, які готували державних чиновників.

Новий етап реформи вищої освіти почався зі створення зразкового університету в Берліні (1809/10 рр.) і пов'язаний з ім'ям Вільгельма фон Гумбольдта, який певний час керував освітою в уряді Пруссії. В основу діяльності цього університету він поклав принципи широкої автономії при державному фінансуванні, самоуправління кафедр (ординаріїв), акцент на вільних дослідженнях

без вузького практичного спрямування, відмінність університетської освіти від шкільної та від суто професійної підготовки. Усе це стало основою свободи викладання для професорів і поєднання науки та навчання для студентів, а також започаткувало створення технічних університетів.

Під час реформи системи освіти після Другої світової війни до категорії закладів вищої освіти перейшли вищі фахові школи, дипломи яких лише нещодавно впритул наблизилися до університетського рівня.

Концепція традиційного німецького університету базується на неогуманістичній теорії В. Гумбольдта, згідно з якою університет є центром розвитку та пропаганди знань, підготовки висококваліфікованих кадрів.

Сьогодні для вищої освіти Німеччини характерна взаємодія федерального уряду та урядів земель: регулярно збирається конференція міністрів освіти земель, є також Спілка ректорів ВНЗ. Більшість серйозних документів вони створюють спільно. Створено також комісію з наукового планування. ВНЗ фінансуються землями на 94%, центром – на 6% (1993 р.). Близько 7,8% фінансування університетської науки здійснює приватний сектор економіки.

Сьогодні систему німецької освіти можна схематично показати таким чином: початкова школа (4 роки) – середня школа (8-річне реальне училище або 9-річна гімназія) – вища школа (університети, педагогічний ВНЗ, вища школа мистецтв або вищий технічний навчальний заклад).

Сучасні принципи побудови вищої освіти. Заклади освіти. Після об'єднання у 1992/93 навчальному році в Німеччині стало 318 закладів вищої освіти різного рівня: 91 звичайний та один загальноосвітній університети, 11 педагогічних, 19 теологічних, 43 мистецьких і 153 технічних та спеціалізованих ВНЗ. Зі згаданих до недержавного сектору входили 6 університетів, 17 теологічних закладів, 2 мистецьких коледжі, 35 вищих фахових шкіл.

Усі заклади вищої освіти поділяються на такі групи:

- *університети* (класичні, технічні, загальноосвітні та спеціалізовані заклади університетського рівня – вищі педагогічні, теологічні та медичні школи). Більшість університетів мають класичну структуру. У них готують і докторів наук;

- *вищі фахові школи* зі спеціалізованою фаховою підготовкою, готують спеціалістів з інженерії, бізнесу, менеджменту;

- *вищі школи* (коледжі) мистецтв і музики

Основою системи вищої освіти є *університети*. Вони мають зазвичай класичну структуру і завдання: несуть відповідальність за наукові дослід-

ження, навчання, підготовку кадрів вищої кваліфікації, готують докторів наук, наділені правом присуджувати габілітацію (докторат-2) для заміщення посад завідувачів кафедрами. Навчання триває щонайменше чотири роки.

Педагогічні вищі школи готують учителів для нижчих рівнів освіти та спеціалізованих шкіл. *Вищі фахові школи* відіграють важливу роль, готуючи спеціалістів з інженерії, бізнесу, менеджменту тощо; наукові дослідження в них звужено і вони не претендують на фундаментальність.

Музичні і мистецькі вищі школи готують фахівців з усіх видів мистецтв і музики, включаючи музикологію, історію мистецтв тощо.

Доступ громадян до освіти. Для вступу до закладів вищої освіти потрібно мати атестат про середню освіту, який буває трьох типів: «загальний» (дає право вступу до всіх ВНЗ); «фаховий» (дає право вступу на певні спеціальності); документ для вступу лише у вищі фахові школи чи на відповідний факультет загальноосвітнього університету.

Перші два видаються після закінчення гімназії чи відповідного до неї професійного закладу з тривалістю навчання 13 років. Третій отримують після навчання тривалістю 12 років у профшколах. Музичні, мистецькі та спортивні ВНЗ проводять фахові екзамени. Для деяких напрямів вищої інженерної освіти від вступників вимагають певного терміну роботи на виробництві. Існує також можливість вступу до ВНЗ без формального атестата на основі конкурсних екзаменів та обов'язкового певного стажу роботи за даною спеціальністю.

Навчання у державних закладах освіти безкоштовне (крім плати за гуртожиток, користування спортивними спорудами і т. ін.). Для біднішої категорії студентів на певний час призначається державна стипендія, половину якої необхідно протягом певного часу повернути.

Організація навчання, академічний рік та іспити. Тривалість навчання в університетах традиційно становить 12 семестрів, в окремих – 8 семестрів. Процес навчання у ВНЗ поділяється на дві (основну і головну) стадії. Перша, основна, охоплює 4 семестри, складається із загальних обов'язкових предметів і включає заключні проміжні іспити (перехід на другий щабель). Друга стадія, головна, охоплює 4-6 семестрів, надає студентам ширші можливості вибору предметів і завершується екзаменами з видачею диплома магістра або державними екзаменами. Перехід на другу стадію дає можливість певною мірою змінити напрям навчання.

Екзаменами закінчується і кожен предмет. Після завершення програми виконуються письмові роботи, а також складаються усні чи письмові

екзамени з головних дисциплін. Знання студентів оцінюється за 6-бальною системою: дуже добре (1); добре (2); задовільно (3); достатньо (4); недостатньо (5); незадовільно (6).

У навчальному процесі застосовують різні види занять: лекції, семінари, контрольні роботи, практичні заняття та екскурсії. Під час семінарів, контрольних і практик вимагаються усні чи письмові роботи, за які студент отримує курсовий сертифікат, необхідний як під час заключного іспиту, так і під час переходу на наступний рівень навчання. Він є головним засобом контролю якості навчання упродовж навчального року. Розширюється залучення старших студентів до різного виду тьюторської роботи з молодшими студентами (оплачуваної).

Існує чотири категорії викладачів: професор, асистент, науковий працівник і викладач спеціальних дисциплін (іноземних мов, спорту тощо). Функції перших двох виконують доктори, але професор повинен мати чималий досвід і обирається за національним конкурсом. Науковий працівник мусить мати вищу освіту, виконувати наукові дослідження і проводити практичні заняття зі студентами. Увесь викладацький склад має статус державних службовців.

Викладачі університетів витрачають на наукову роботу приблизно 1/3 робочого часу, їхні колеги з вищих фахових шкіл мають удвічі вище тижневе лекційне навантаження, тому на дослідження у них залишається менше можливостей.

Ступеневість освіти. Випускникам вищих навчальних закладів після складання державного іспиту присвоюють титул дипломованого спеціаліста, а в університетах – магістра, що дає право на державну службу, відповідну фахову діяльність та аспірантуру. Магістратура зорієнтована на викладацьку роботу. Вищою кваліфікацією в Німеччині є титул доктора. Це вимагає 3-5 років наукових досліджень, складання державного екзамену та захисту дисертації.

Кваліфікації. Категорія завершального документа (диплом чи магістерська робота) залежить від виду програми (спеціалізації). Отримання диплома закінчуються курси інженерії, економіки, соціальних і природничих наук, магістерською роботою – мистецькі та гуманітарні. Диплом чи магістерське посвідчення видають і після 1-2 років поглибленого додаткового навчання, яке відбувається після оволодіння програмою другого циклу.

Навчання студентів-іноземців. Для навчання на університетському рівні запит слід зробити за рік до початку навчання. Для цього потрібно звер-

нутися до німецької амбасади за вступною інформацією, служби академічних обмінів DAAD або Інституту Гете. Для вступу потрібен національний атестат про середню освіту, який дає право здобувати університетську. З приводу його визнання звертаються до того освітнього закладу, який цікавить. Визнання документа здійснюється на основі рекомендацій Постійної конференції ректорів ВНЗ Німеччини. У випадку прийняття кандидатури аплікант повинен виконати усі перелічені в отриманому від ВНЗ листі вимоги.

Навчання в Німеччині проводиться німецькою мовою, тому її знання є обов'язковим (з 1996 р. для перевірки використовується новий тест DSH).

Німеччина підписала основні конвенції Ради Європи та ЮНЕСКО про визнання закордонних кваліфікацій. Країна має двосторонні угоди з усіма сусідами.

За умови недостатності атестата складається спеціальний тест для вступників (*Feststellungstistung*) і мовний тест. Найчастіше тестування здійснюється після виконання програми двох семестрів у спеціальних *Studienkollegs*. Навчання у цих коледжах необов'язкове, але рекомендоване тим, хто вирішив здобувати вищу освіту в Німеччині.

Вища освіта Польщі

Формування системи вищої освіти. Перший університет у м. Кракові було засновано ще 1364 р.; за часів розквіту країни у XVI-XVII століттях відкрилися університети у Вільно (1578 р.) та Львові (1661 р.), які тоді належали до Польщі. У Варшаві університет діє з 1816 р, політехнічний інститут – з 1826р. Періодами досить значного розвитку вищої школи двічі стали повоєнні роки ХХ століття, хоча першого разу модель освіти була німецькою, а другого – радянською. За соціалістичного ладу державна вища освіта була безкоштовною. До недержавного сектору належав Люблінський католицький університет, який був чи не єдиним великим недержавним закладом освіти в усьому колишньому «соцтаборі».

Політичні та суспільні зміни в державі, впровадження ринкової економіки спонукали і до реформи вищої освіти: ВНЗ отримали значно вищий рівень автономії, право приймати частину студентів з оплатою навчання; урізноманітнися перелік спеціальностей; виникло чимало приватних ВНЗ. Навчання у державних закладах безкоштовне для вступників за конкурсом у межах лімітів.

Польща має 11 державних та 1 приватний університети класичної моделі, 15 технічних університетів і 2 інститути, 6 академій економіки, 11

медичних академій, 17 шкіл мистецтв і 6 вищих закладів навчання з фізкультури і спорту. Список недержавних закладів вищої освіти включав вже 84, з яких 9 мали право надавати кваліфікацію «магістр».

Сучасні принципи побудови вищої освіти. Заклади освіти. Системою вищої освіти керують міністерства, яким підпорядковані найбільші (державні) заклади. З ними співпрацює Центральна рада з вищої освіти, що складається з обраних представників ВНЗ і наукової громадськості (35 професорів, 10 вчителів, 5 студентів), яким закон надав чималі наглядові права, адже без згоди ради не розподіляються кошти бюджету і не виходять міністерські накази.

До структури вищої освіти Польщі входять: університети (практично автономні в усіх питаннях внутрішньої і зовнішньої діяльності, включаючи введення нових факультетів чи спеціальностей); політехнічні і вищі технічні університети, медичні академії; сільськогосподарські академії; економічні академії; вищі педагогічні школи; вищі академії мистецтв (музичні, театральні, художні, кіно); академії фізичного виховання; морські школи; теологічні академії; неурядові і приватні заклади.

До неуніверситетського рівня вищої освіти (післясередньої освіти) належать численні училища, технікуми, вищі профшколи з дипломами і сертифікатами відповідного рівня (техніка, вихователя дошкільних закладів та ін.), які за правами вступу до ВНЗ не перевищують диплома загальноосвітніх ліцеїв (*matura*).

Система оцінок шестибальна, 3 (задовільно) є прохідним балом, 6 – найвищою оцінкою.

Доступ громадян до освіти. Середня освіта включає восьмирічний нижчий рівень і чотирирічний у ліцеях загальної освіти або п'ятирічний у професійних закладах. Атестат має назву «*swiadectwo dojrzalosci*» (свідоцтво зрілості) чи «матура». Отримання його не гарантує автоматичного вступу до ВНЗ, які можуть встановлювати власні вимоги і застосовувати свої методи селекції. Найчастіше проводяться письмові чи усні вступні іспити за програмою середньої освіти, аналізуються шкільні оцінки і проводиться співбесіда для визначення загального розвитку і здібностей. Фахові перевірки проводять і для майбутніх митців та спортсменів. Винятком є переможці і призери всепольських предметних олімпіад, які зараховуються без вступних екзаменів.

Іноземці, крім знання польської мови, повинні продемонструвати ті ж знання, що й польські громадяни.

Організація навчання, академічний рік та екзамени. Навчання розпочинається 1 жовтня і закінчується у червні, маючи зимовий і весняний семестри та екзаменаційні сесії в лютому і червні/липні. Додаткові екзамени проводяться наприкінці вересня. Студенти сільськогосподарських і частини технічних ВНЗ часто мають улітку виробничу практику. Проміжні іспити складаються аналогічно до того, як це відбувається в Україні. Важливі дисципліни закінчуються екзаменом, короткі чи практикуми—заліками. Наприкінці складаються державні іспити і захищається письмова самостійна робота (тези).

Увесь період навчання поділяється на цикли, які закінчуються присудженням відповідних кваліфікацій. З часу трансформації вищої освіти студенти отримали набагато ширші можливості для навчання за індивідуальними навчальними планами. З метою створення міцнішої бази для такої форми планується перехід на систему підрахунку виконання програми через кредити.

Викладачі. Диференціація викладачів, їхня підготовка, наукові і вчені звання, прийом на роботу за конкурсом тощо у Польщі дуже подібні до тих, що є в Україні. Лише замість назви «доктор наук» вживається назва «доктор габілітовани» (*doktor habilitowany*).

«Ліценціат» та «інженер» є професійними кваліфікаціями, академічна складова яких недостатня для вступу на докторські студії. Право на останні надає найпоширеніша у ВНЗ кваліфікація «магістра», отримання якої вимагає переважно п'ятирічного навчання у закладах університетського рівня. Сучасні зміни у польській системі освіти мають за кінцеву мету досягнення міжнародного визнання «магістерки».

Вступ на докторські студії здійснюється через конкурс. Під час навчання необхідно скласти три іспити (фах, додаткова дисципліна та одна з поширених іноземних мов). Вимоги до тез (дисертації), до її перевірки і захисту для обох найвищих рівнів польської вищої освіти приблизно такі ж, як в Україні до кандидатських і докторських дисертацій. Права і можливості власників цих наукових звань теж аналогічні нашим.

Навчання студентів-іноземців. У минулому, за часів надвисокої державної централізації, більшість звернень про прохання навчатися у Польщі проходили через амбасади і контингент студентів-іноземців формувався переважно у результаті міждержавних домовленостей та угод про обміни студентами чи про прийом на навчання.

Демократизація початку 90-х років супроводжувалася істотною децентралізацією. Сьогодні ВНЗ часто здійснюють міжнародні контакти і проекти

поза міністерствами. Нова Польща докладаеть значних зусиль для об'єднання і підтримки своєї діаспори.

Оскільки останнім часом про польські заклади освіти можна знайти чимало інформації у міжнародних виданнях і базах даних, то варто надіслати запит безпосередньо до обраного навчального закладу.

Визнання закордонних кваліфікацій. Польща підписала практично всі європейські конвенції з порівняння і визнання освітніх кваліфікацій, має великий пакет двосторонніх угод, є однією з найактивніших учасниць нових проектів, тому, зазвичай, визнає ті атестати, які у країні їхнього присудження після 12-13-річної середньої освіти надають власнику право претендувати на вступ до закладів університетського рівня. Втім, кожне звернення розглядається суто індивідуально, тому певні шанси мають і власники посвідчень нижчого рангу за наявності інших позитивних якостей.

У Польщі визнаються також періоди розпочатої за кордоном вищої освіти, якщо кандидат має усі необхідні докази їхнього успішного завершення.

Вступні екзамени. У випадках належної оплати програми навчання і виконання вказаних вище кваліфікаційних вимог вища освіта Польщі практично повністю відкрита для студентів-іноземців. Тим, хто бажає навчатися чи продовжувати освіту на мистецьких і спортивних спеціалізаціях, необхідно скласти спеціальні тести для демонстрування належних здібностей, а також (за вимогою) подати зразки свого творчого доробку.

Мовні вимоги. Достатнє знання польської мови є обов'язковою умовою для допуску. Успішного навчання на річних мовних курсах та складання заключних екзаменів зазвичай цілком достатньо для вступу і початку навчання на першому циклі польських закладів університетського рівня. Його можуть засвідчити амбасади і консульства. У разі необхідності вивчення мови кандидат повинен звернутися чи у ВНЗ, чи в мовний центр у м. Лодзь, аби за 9 місяців занять по 20 годин мови щотижня підготуватися до складання екзаменів і навчання.

Дисертації вищого рівня дозволено писати і захищати найбільш вживаними іноземними мовами (англійською, німецькою, французькою чи російською). Останнім часом спостерігається дедалі більше прикладів застосування цього правила до магістерських тез.

Прийом на докторські студії. Для докторських студій кандидат повинен звертатися до польського закладу, який має право їх проводити. Зарахування відбувається на наявні місця, зважаючи на рівень академічної кваліфікації претендента, яка повинна бути не нижчою магістра у Польщі.

Вища освіта Росії

Минуле і сучасне вищої освіти. З історичних причин найстаріші заклади освіти Росії з'явилися у народів периферії імперії, а перші школи на території метрополії датуються X-XI сторіччями (Псков і Новгород). Лише в 1687р. у Москві постав заклад вищої освіти – Слов'яно-греко-латинська академія. Потужний розвиток вищої освіти завдяки запрошенню великої кількості викладачів і науковців з Європи припадає на час царювання Петра I, коли за короткий період (1701-1716) виникло кілька вищих навчальних закладів (медичних, пушкарських, навігаційних, морських, інженерних тощо). Московський університет, що істотно випереджає інші університети країни, був організований зусиллями М. Ломоносова в 1755 р.

Формування системи вищої освіти. Централізовану багаторівневу систему освіти в Росії було створено у XIX сторіччі, а її реформування та розширення припало на його другу половину і початок XX ст., коли в різних містах імперії виникло понад сто класичних і технічних університетів, закладів інших профілів (військових і педагогічних інститутів тощо).

Росія проголосила свою незалежність у серпні 1991 р. У спадок вона отримала специфічну багаторівневу систему освіти СРСР, кращі часи якої припали на перші два десятиріччя після Другої світової війни, коли вона входила у трійку кращих у світі як за рівнем охоплення молоді, так і за змістом та якістю навчання. Головні недоліки радянської системи освіти пов'язані з поєднанням надмірної централізації з екстремістською ідеологією та «залишковим» фінансуванням освіти і неувагою до підтримки викладачів усіх рівнів.

З моменту свого утворення Росія проголосила демократизацію і деполітизацію головним напрямом освітньої політики, досягнувши на цьому шляху очевидних успіхів у швидкому розвитку недержавного сектора освіти, діяльності сотень незалежних видавництв і формуванні ринку навчальної літератури, змін у структурі рівнів освіти, спрямованих на ліквідацію успадкованих недоліків і наближення якості та змісту освіти до визнаних світових і європейських стандартів.

У Росії налічується 541 цивільний і 89 військових ВНЗ; у недержавному секторі приватних і муніципальних ліцензованих закладів – 225 університетів, академій, інститутів, коледжів, тому загальна кількість студентів у Росії перевищила 3 млн. з навчанням за 89 напрямками і понад 400 спеціальностями. Практично сформувалася триступенева структура вищої освіти,

відбувся перерозподіл потоків студентів зі зростанням контингенту на економічних і більшій частині гуманітарних спеціальностей. Дуже мало змінилася середня освіта і система допуску до вищого навчального закладу.

Правову базу вищої освіти заклав Закон про освіту 1996 р. і кілька президентських указів.

Організація навчання, академічний рік та іспити. Як і в середній освіті, навчальний рік у ВНЗ розпочинається 1 вересня, поділяється на два семестри (або 3 в окремих закладах) і триває до червня з невеликими перервами на свята і між двома семестрами. Тижневе навантаження на студента встановлено на рівні 52-54 год., з яких до 24 припадає на аудиторні заняття; серед них домінують лекції. Крім лекцій, використовуються активніші форми занять – різні види семінарів, практичні та лабораторні роботи, практика на виробництві тощо. Для самостійної роботи студенти мають недостатню кількість засобів і можливостей, оскільки сучасний обсяг державного бюджету є недостатнім. Для фінансування вищої освіти застосовуються методи самофінансування типу зарахування частини студентів з оплатою за навчання, залучення коштів приватних структур і спонсорів, отримання закордонної допомоги, наприклад, проекти Фонду Сороса (100 млн. USD) для залучення ВНЗ Росії до Інтернету.

Опрацювання важливих дисциплін закінчується екзаменом чи якимось із видів тестування. Система оцінювання: найвища оцінка 5 (відмінно), 4 (добре), 3 (задовільно), якої достатньо для зарахування дисципліни, 2 (незадовільно), отримання якої не дає змогу продовжувати навчання. Менш істотні дисципліни можуть оцінюватися за двобальною шкалою: «зараховано» (викладач вважає, що студент загалом виконав вимоги) і «незараховано» (робота студента незадовільна, предмет має бути повтореним чи вивченим самостійно).

Радянська однолінійна структура навчання у ВНЗ передбачала студії упродовж 5 років (6 – для медичних спеціальностей) без проміжних стадій, державні екзамени, написання і захист дипломної роботи з отриманням (у разі успіху) документа з назвою «диплом спеціаліста», який мав і академічний (давав право вступу на докторські студії), і професійний (право виконувати певну роботу) кваліфікаційний зміст. П'ятирічні програми підготовки спеціалістів залишаються перехідною формою організації навчання у ВНЗ.

Нова структура запроваджена вже половиною вищих навчальних закладів і передбачає дворічну базову вищу освіту (30% часу на природничі дисципліни і математику, 25% – на гуманітарні) з отриманням проміжного

сертифіката про неповну вищу освіту і можливістю часткової зміни напряму навчання на другому циклі тривалістю 2 роки й отриманням кваліфікації «бакалавр», програми якої містять середню кількість дисциплін спеціалізації. Якщо останніх більше, то присвоюється кваліфікація «спеціаліст».

Кращі студенти можуть продовжити навчання і стати магістрами (тривалість вищої освіти – не менше 6 років), що відкриє їм шлях до докторських студій, або отримати кваліфікацію «спеціаліста з розширеною освітою» (тривалість навчання 5 і більше років).

Заключний етап російської освіти (аспірантура) триває 2-3 роки під наглядом наукового керівника і включає виконання самостійних досліджень, написання і захист дисертаційної роботи визначеного рівня та обсягу. Триває дискусія про доцільність збереження старого звання «кандидат наук» або переходу на міжнародне – «доктор філософії» (PhD). Триваліша наукова робота та узагальнення її наслідків у більшій за обсягом дисертації зі складнішою процедурою захисту приводить до найвищого наукового звання «доктор наук» з широкими правами на особисту автономію у дослідженнях і отримання вищих посад у науковій ієрархії.

Викладачі До складу навчального персоналу ВНЗ Росії входять чотири категорії викладачів: професори, доценти, старші викладачі, асистенти. Для отримання вченого звання «професор» і відповідного диплома необхідно мати науковий ступінь «доктор наук» (у виняткових випадках за наявності визнаного наукового доробку і тривалого успішного викладання достатньо диплома кандидата наук). Професор має керувати кафедрою чи напрямом наукових досліджень і викладати якийсь профільюючий курс (дисципліну). Доцент-кандидат наук повинен читати лекції і керувати науковою роботою. Старший викладач має право читати лекції і вести інші види занять, асистент для читання лекцій повинен отримувати дозвіл керівництва факультету. Усі викладацькі посади заміщуються за конкурсом. Останнім часом відбуваються експерименти щодо контрактного зарахування.

Аудиторне навчальне навантаження викладачів у Росії істотно перевищує стандарти розвинених країн, коливаючись від 200-300 годин для професорів до 800-900 для асистентів.

Кваліфікації. Закінчення загальної середньої школи (11 років навчання) надає кваліфікацію «атестат зрілості», професійно-технічної (12 років навчання від його початку) – диплом техника чи молодшого спеціаліста. Обидва дають право вступу до російських ВНЗ.

Стара п'ятирічна вища освіта надавала лише подвійну за змістом кваліфікацію «дипломованого спеціаліста», вище якої стояли ступені (звання) кандидата і доктора наук. Нова структура передбачає чотири заключні кваліфікації за зростанням запланованої для їх отримання тривалості навчання після школи: бакалавр (4), магістр (5-6), доктор філософії (8-9), доктор наук (понад 12 років). ВНЗ освіти можуть пропонувати програми підготовки спеціалістів двох рівнів: чотири роки (спеціаліст), п'ять і більше – спеціаліст з розширеною освітою.

Визнання закордонних кваліфікацій. Росія підписала основні конвенції Ради Європи та ЮНЕСКО про взаємовизнання дипломів, має також двосторонні угоди, інформацію про застосування яких надають російські амбасади і консульства. Ставлення до закордонних атестатів про вищу освіту досить толерантне, бо у більшості інших країн вона триваліша, ніж у Росії, Другою причиною є те, що майже всі кандидати виявляють свої знання з важливих для навчання в університетах дисциплін під час річного періоду вивчення мови і складання випускних екзаменів з мови і цих дисциплін. Офіційними органами з визнання кваліфікацій є Відділ ліцензування та акредитації Міністерства освіти, а «Инкорвуз» і «Инкоробразование» (неурядові організації) виступають проміжними органами між ВНЗ і закордонними партнерами.

Навчання студентів-іноземців. До іноземців ставляться такі ж вимоги, що й до громадян Росії, за винятком випадків міждержавного обміну, коли відбір кандидатів здійснює країна-партнер. Оскільки майже всі іноземці проводять у Росії рік на мовних курсах з паралельним повторенням необхідних предметів, випускні екзамени цих курсів виконують роль вступних до університетів та інших закладів вищої освіти.

За окремими винятками все викладання проводиться російською мовою. Іноземці найчастіше проходять підготовку на 9-місячних мовних курсах у російських ВНЗ. Після першої стадії вивчення мови на цих курсах викладаються і дисципліни обраного напрямку вищої освіти. Заключні екзамени є одночасно вступними до ВНЗ. Формально іноземець повинен відповідати тим самим вимогам, що й російський абітурієнт.

Для доступу до першого циклу вищої освіти в Росії кандидат повинен мати посвідчення про завершену середню освіту, яке б надавало йому право вступу до університету своєї країни і визнавалося у Росії. З початку 90-х років уряд Росії запровадив відкритість своєї вищої освіти для іноземців, які можуть індивідуально звертатися до університетів та їхніх відділів закор-

донного співробітництва й укладати індивідуальні контракти на отримання освіти в Росії без попередньої згоди з боку Міністерства освіти Росії. Дані про заклади та їхні програми можна знайти в амбасадах і консульствах Росії, а також у довідниках європейських організацій (як *StudentHandbook*, що видається Радою Європи, чи *StudyAbroad*, видання ЮНЕСКО). Кількісних обмежень на зарахування іноземців немає, хіба що їх виявиться більше, ніж число наявних місць. Для прибуття на навчання необхідно отримати візу і завчасно оплатити закладу освіти вартість річної програми.

Дуже часто, отримавши російський диплом, іноземці продовжують докторські студії у тому ж ВНЗ. Для цього вони повинні виконати ті самі вимоги, що й громадяни Росії, і оплачувати за своє навчання до моменту захисту дисертації та отримання наукового звання «кандидат наук» (PhD). Наступну (докторську) дисертацію іноземці рідко виконують на території Росії. Частіше вони роблять це у своїй країні, а процедуру захисту переносять в Росію, прибуваючи у призначений термін. Плата за навчання дуже різниться у різних закладах та регіонах Росії, коливаючись від 1100-1600 до 6000 євро за навчальний рік.

Студентські гуртожитки розраховані на одночасне перебування у кімнаті від 2 до 3-4 осіб. Вартість найму окремого помешкання поза студентським містечком висока. Медичні послуги у державних закладах безкоштовні.

Вища освіта Франції

Формування системи вищої освіти. Отримати вищу освіту, маючи повну середню, можна у 78 університетах. 453 ВНЗ, переважно монодисциплінарних, мають невеликий (кілька сотень) контингент студентів. 25 відсотків студентів навчається у приватному секторі, який налічує 5 університетів і більшість з 453 спеціалізованих закладів вищої освіти. Близько 2/3 студентів країни навчаються у державних університетах, і майже кожен із них – великий заклад з десятком і більше тисяч студентів, що має адміністративну і наукову ради, раду викладачів і студентів, якими керує президент. Університети є об'єднанням «одиниць підготовки і пошуків» (*UFR=Unites de formation et de recherche*) з основних дисциплін на чолі з обраними директорами, а також більш звичних нам інститутів і шкіл (технологічних, політичних чи юридичних студій, професіоналізованих, підготовки вчителів, загальної адміністрації чи менеджменту, туризму, зв'язку, преси, соціального та економічного розвитку, міжнародних відносин і багато інших). Не дивно, що лише університети присвоюють понад десять різних кваліфікацій.

Доступ громадян до освіти. Частина вищої освіти практично повністю відкрита (це переважно університети) і вступ зводиться до простого запису на навчання та сплачування символічної суми на витрати канцелярії, інша – «закрита» (домінують неуніверситетські заклади), бо зарахування провадиться з жорстким відбором при кількох претендентах на одне місце. Навчаючись в останньому класі ліцею («терміналі»), учень може звернутися до його ради з проханням на основі подання вирішити питання вступу до таких *закладів із селективним зарахуванням:*

- *підготовчих класів, які інтенсивно готують до вступу через жорсткий конкурс у популярні у Франції Вищі (чи Великі) Школи;*
- *університетського технологічного інституту, для отримання через два роки технологічного диплома, що є насамперед професійною і вигідною для успіху на ринку праці кваліфікацією;*
- *секції вищих техніків, з виходом через два роки на посвідчення «вищого техника»;*
- *спеціалізованої (вищої) профшколи.*

Для запису в університети необхідно мати документ про середню освіту (12 чи 13 років навчання), який у Франції має назву «бакалаврат» і отримується після складання комплексу випускних екзаменів, що проводяться одночасно по всій країні. Дані про ці екзамени (включаючи й результати учнів) оприлюднюються у пресі.

Особи без бакалаврату можуть отримати перепустку у вищі заклади шляхом складання екзаменів на диплом доступу до вищої школи (DAEU), який визнається еквівалентним замінником. DAEU має лише дві версії: А – гуманітарну, В – природничі та інші спеціальності.

У вищі школи, які готують державних службовців і гарантують випускникам постійне місце роботи, надаючи освіту дуже високого гатунку, вступають за конкурсом після дворічних післяшкільних підготовчих (репетиторських) класів, програми і вимоги яких вищі, ніж на двох курсах університетів. Вступ до цих класів теж селекційний і лише за рекомендаціями шкіл та ліцеїв. У випадку невдачі під час вступу до вищих шкіл випускники підготовчих класів вільно продовжують навчання відразу на третьому курсі університетів (за профілем). Громадськість Франції вважає вищі школи з їхньою ґрунтовною системою підготовчих класів кращим досягненням національної системи освіти.

Однак абсолютна більшість абітурієнтів записується у відкриті університети. З регіону Парижа поширюється практика введення учнями даних про себе і бажані заклади освіти у комп'ютерний банк, який після отримання всіх замовлень і врахування безлічі параметрів надає свій висновок про місце навчання у ВНЗ.

Кваліфікації. Усі види кваліфікацій розподіляються на дві групи, пов'язані з коротко- і довготерміновим навчанням.

«Короткі» програми тривають переважно два, зрідка три роки, і закінчуються присвоєнням професійних кваліфікацій, які надають право праці у промисловості, торгівлі і в секторі послуг. Є чотири головні види програм короткого навчання:

- *програми університетських технологічних інститутів (IUT)* у 19 окремих профілях (дисциплінах) з тривалістю два роки і присудженням університетського диплома з технології (DUT), що дає змогу потрапити на керівні посади нижчого і середнього рівня. DUT достатньо популярний, а тому кількість кандидатів часто у багато разів перевищує кількість місць, що приводить до конкурсного вступу;

- *програми секцій вищих техніків (STS)*, що тривають переважно два роки й надаються у частині ліцеїв з післясередніми профпрограмами, схожими на щойно описані програми DUT, але такими, що відзначаються вищою спеціалізацією і присудженням диплома вищого техніка (*brevet de technicien superieur*). Звуженість фахового змісту стає серйозним недоліком у випадку вимушеної зміни заняття, тому STS менш популярні, ніж варіант університетських інститутів. У багатьох країнах аналоги STS не відносяться до вищої освіти;

- *третій вид короткої університетської програми* – дворічна і високо-спеціалізована програма, що завершується дипломом про університетську наукову і технологічну освіту (DEUST), який також виводить на ринок праці у сервіс чи індустрію;

- *триваліші (до чотирьох років включно) програми підготовки санітарного та іншого медичного персоналу нижчої і середньої кваліфікації* у спеціалізованих школах системи Міністерства охорони здоров'я. Вступ на ці програми – конкурсний.

«Довгі» програми пропонують університети та інші ВНЗ високого рівня. Контингент цих програм складають 68% власників бакалаврського рівня (з них 10% роблять це через посередництво підготовчих класів). Цю групу

закладів можна класифікувати так: а) університети; б) інститути політичних студій; в) вищі школи кількох типів; г) вищі нормальні школи; д) школи мистецтва та архітектури.

Університети навчають за трьома циклами (2+2+1). Перший передбачає два роки викладання загальних основ і базових дисциплін обраного профілю й завершується отриманням *диплома про загальну університетську освіту*.

Другий цикл триває два чи три роки й сам поділяється на дві частини, перша з яких надає лісанс (*licenc*), друга – метріз (*maitrise*). Навчання на другому циклі поглиблене і спеціалізоване. Дипломи мають академічний і професійний компоненти. Така чіткість порушується нововведеними професіоналізованими університетськими інститутами (IUPs), які набирають студентів після першого курсу, досить інтенсивно вчать три роки і після кожного з них послідовно видають тим, хто успішно навчався, посвідчення: DEUG, лісанс, а в кінці – метріз. З власників останніх комісія уважно добирає кращих для присвоєння звання «головного інженера» (чи магістра-інженера – *Ingeniuer-Maitre*).

Третій цикл у першому варіанті зарік вузькофахового навчання надає диплом з вищої спеціалізованої освіти (DESS), у другому – за 1-2 роки ширшого навчання готує до наукової роботи, присуджує диплом поглибленого навчання (DEA) і видає перепустку на докторські студії та захист дисертації.

Багатоваріантність притаманна і студіям після третього циклу. Після років аспірантури звичного університетського типу можна захистити дисертацію і стати доктором наук, потім попрацювати ще й отримати габілітацію для керівництва науковими дослідженнями (HDR). Мета навчання – підвищення шансів на конкурсне заміщення посад університетських професорів.

Інженери з хорошими дипломами з 1993 р. отримали змогу навчатися на програмах, аналогічних до аспірантури з класичних спеціальностей, бо можуть за два роки навчання і досліджень у наукових центрах відповідного профілю отримати диплом з технологічних досліджень (DRT).

Медичні спеціальності мають цілком оригінальну систему дипломів і звань, а здобуття освіти також поділяється на три цикли.

Інститути політичних студій кількісно малі і призначені для підготовки адміністраторів широкого профілю для участі у конкурсному заміщенні посад у державних структурах. Вступ до них конкурсний, основна програма триває три роки, можна також повчитися ще 1-2 роки на третьому циклі й отримати диплом вищого рівня.

Вищі школи наукових і технічних профілів належать кільком міністерствам, мають трирічні програми і присуджують дипломи інженерів (*Diplomed'Ingenieur*). Вступ – конкурсний і лише після попереднього дворічного навчання у підготовчих класах з інтенсивним і глибоким вивченням математики і фізики.

Вищі школи з комерції та управління – приватні і для вступу вимагають попереднього дворічного навчання у спеціалізованих закладах вищої комерційної освіти (HEC).

Вищі нормальні школи (їх усього чотири) мають добру славу як кращі заклади підготовки викладачів ліцеїв і післясередніх закладів освіти. Навчання триває переважно чотири роки; випускники отримують сертифікат здатності до викладання (CAPES), що може доповнюватися додатковим профекзаменом (*agregation*), складання якого сприяє кар'єрному зростанню.

Організація навчання, академічний рік та екзамени. Академічний рік має два семестри, розпочинається у вересні і закінчується у червні. Заняття проводяться у традиційний спосіб, але акцент робиться на самостійній роботі студентів. Фахові дисципліни завершуються екзаменами. Шкала оцінок досить своєрідна: від 20 (найвища) до 0 (найнижча): 16-19 – дуже добре і відмінно, 14-15 – добре, 12-13 – достатньо добре, 10-11 – задовільно (прохідні бали), нижче 10 – незадовільно.

Навчання студентів-іноземців. Франція для більшості студентів-іноземців була й залишається однією з найпривабливіших країн як для короткого чи довгого стажування, так і для отримання повної освіти, оскільки майже всі вони навчаються у державних університетах, де їхня частка сягає 8-9%.

Освіта представлена у довідниках міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу), у базі даних TRACE, ORTELIUS, в Internet тощо. Іноземець повинен відповідати трьом вимогам: засвідчити знання мови, мати грант чи оплатити навчання, добитися визнання свого документа про освіту від того закладу, де він збирається вчитися.

Визнання закордонних кваліфікацій. Франція підписала практично всі міжнародні конвенції про визнання і має двосторонні угоди з багатьма країнами. Процедура визнання визначається наказами Міністерства освіти, які враховують конвенції та угоди і повідомляють остаточне рішення про визнання університетом та іншим ВНЗ, тому кандидати повинні безпосередньо звертатися до керівництва обраного закладу. Через специфічність сис-

теми освіти Франції найчастіше вони отримують часткове визнання і для остаточного зарахування повинні виконати додаткові умови.

Відтак іноземцям незрівнянно легше опинитися у «безконкурсних» і відкритих університетах, ніж конкурувати з французами, які багато років готувалися до вступу в ту чи іншу велику школу, тому понад 95% іноземців навчається у державних університетах.

Вступні екзамени. Вступний мовний екзамен (проводиться у лютому в рідній країні студента-іноземця) для тих, хто хоче навчатися у майже 80 університетах Франції (периферійні навчальні заклади за якістю й рівнем освіти майже нічим не поступаються 15 паризьким університетам).

Вища освіта США

Формування системи вищої освіти. Перші кроки до становлення системи вищої освіти у США було зроблено ще на початку XVII ст., коли засновувались коледжі вільних мистецтв, які створювались на зразок англійських технологічних. Згодом майже в усіх штатах з'явилися сільськогосподарські коледжі. Однак якщо в Європі вищі професійні школи існували самостійно, то в США зазвичай включалися до складу університету поряд з коледжами вільних наук та мистецтв. Одночасно зі ступенем бакалавра вони почали присвоювати ступінь магістра і доктора. Таким чином, до початку XX ст. еволюція установ американської вищої школи привела до створення великих університетів, які стали основними осередками фундаментальної науки в США.

Сучасні принципи побудови вищої освіти. Заклади вищої освіти. У США нараховується кілька тисяч найрізноманітніших ВНЗ, які можна класифікувати багатьма способами. Так, за формою фінансування їх поділяють на дві групи: більшу за чисельністю групу становлять приватні заклади (оплата студентів за навчання, самофінансування ВНЗ, приватні пожертвування, спонсорство, менша частка коштів від бюджету) і державні (значна частина коштів надходить з федерального і місцевих бюджетів). Назагал держава все-таки відіграє домінуючу роль, фінансуючи значну частку наукових програм в університетах, утримуючи дво- і чотирирічні коледжі з майже 80% всього контингенту студентів.

Більшість американських університетів мають розвинену дослідну структуру на рівні докторських програм, решта – багатопрофільні університети з великою кількістю програм підготовки спеціалістів на ступінь бакалавра та магістра.

Відтак за структурою, рівнем і змістом навчання американські фахівці поділяють свої ВНЗ на такі групи:

- *заклади післясередньої освіти* різного виду і напівпрофесійні школи з програмами тривалістю від 1-го до 3-х років і присудженням посвідчень низьких рівнів. Коротка освіта закінчується отриманням сертифіката про певні професійні вміння, довша – присвоєнням асоційованого ступеня (*Associate Degree*) з правом виконання роботи рівня техніків і вступу на третій курс коледжів з бакалаврськими програмами;
- *місцеві і молодші коледжі* з дворічними програмами, виконання яких відкриває двері на третій курс «бакалаврських» коледжів та отримання асоційованого ступеня чи професійної ліцензії (*Occupational License*);
- *коледжі вільних мистецтв*, що є істотною особливістю системи вищої освіти США, з викладанням майже виключно загальних дисциплін типу історії, хімії, економіки тощо і присудженням диплома бакалавра з домінуючим академічним та мінімальним професійним наповненням. Однак помітною є тенденція включати на заключних роках чотирирічної програми і професійні курси, що розширює можливості випускників. Але для окремих спеціальностей, наприклад, медицини і права, для отримання професійної кваліфікації студент повинен пройти ще й програму післядипломного фахового навчання для досягнення рівня магістра в університетських школах;
- *загальноосвітні (comprehensive) коледжі* з присвоєнням диплома як бакалавра, так і магістра (програми включають розвиваючі дофахові і поглиблюючі професійні частини). Більшість цих закладів готує вчителів, бізнесменів, фахівців, діяльність яких вимагає диплома магістра;
- *незалежні професійні школи* з бакалаврським (часто й магістерським) рівнем дипломів у сферах технології, мистецтв тощо. Маючи близький до закладів першої групи зміст програм, ці школи використовують набагато кваліфікованіший персонал з університетською підготовкою;
- *університети* з правом підготовки докторів та усіма циклами навчання, які становлять найбільш престижну групу ВНЗ. До них входять коледжі бакалаврського рівня, школи для навчання до рівня магістра і вище. Часто цю групу диференціюють на вузчі, опираючись на рівень наукових досліджень (за кількістю та тематичною різноманітністю захищених щороку докторських дисертацій), обсягом наукового

фінансування, наявністю чи відсутністю медичної школи з дослідною клінікою, спектром факультетів, нарешті, кількістю викладачів і студентів та співвідношенням між ними.

Традиційними є щорічні рейтинги університетів; особливу увагу привертає список «25 кращих університетів США», який вже давно очолюють трійка приватних (Гарвардський, Йельський і Стенфордський) та кілька державних (Мічиганський і декілька каліфорнійських).

З-поміж звичних вирізняється окрема група закладів вищої освіти, що широко використовують надсучасні засоби передачі інформації та організації дистанційного навчання. Серед перших була відома компанія IBM, що використала двосторонній відеозв'язок через супутники для навчання свого персоналу одночасно на обох берегах Атлантичного океану. Сьогодні і телеконференції науковців стали звичною справою. Навчання з миттєвим спілкуванням викладача та групи студентів у багатьох точках США також застосовується все ширше.

Загалом структура американських ВНЗ дуже різноманітна, однак основною ланкою, яка й виконує більшу частину їхніх завдань, є невелике за складом відділення чи департамент, керівник якого може як призначатися, так і обиратися. Він та його колеги вирішують усі питання викладання певної дисципліни й наукової роботи з наряду відділення. Вищі ланки (підрозділи, навчальні коледжі і весь заклад) лише затверджують колективні рішення департаменту.

Доступ громадян до освіти. Вища освіта США належить до відкритих, адже створює досить прийнятні умови для вступу у ВНЗ тим, хто виявив бажання продовжити навчання після середньої школи, що має 12 класів (варіанти 6+3+3 чи 8+4).

До ВНЗ більшість вступає після отримання диплома заключного рівня середньої школи (*highschool diploma*), в якому переважає загальна освіта з мінімальною спеціалізацією. Громадяни без такого документа можуть отримати його еквівалент (сертифікат чи диплом) з правом вступу до ВНЗ після складання пакета спеціальних тестів із загального освітнього розвитку.

Для зарахування, крім результатів тестів, беруться до уваги багато інших параметрів: результати співбесіди, рекомендації шкіл і вчителів, успіхи кандидата у позаурочній діяльності (спорт, гуманітарна робота, мистецькі захоплення і досягнення тощо), соціальне походження і забезпеченість, склад сім'ї та ін.

Вища освіта в США платна, плата за навчання досить висока, тому багато студентів поєднують навчання з роботою. Вартість одного навчального року не є сталою і залежить від штату, рівня і престижності ВНЗ, його приналежності до державного чи приватного сектора. Законом США про освіту (1938) передбачено фінансову допомогу бідним студентам; крім того діє система підтримки кращих студентів (стипендії, різноманітні гранти).

Організація навчання, академічний рік та экзамени. Гнучка ступенева система американської вищої школи дозволяє переривати навчання на будь-якому рівні, змінювати профіль навчання, продовжувати освіту. У магістратуру та докторантуру відбирають лише бакалаврів, що мають успішність не нижчу за «В», позитивну характеристику, письмову рекомендацію від одного чи двох викладачів. Вони повинні здати успішно экзамени, що проводяться двічі на рік.

Термін навчання в магістратурі залежить від особливостей спеціальності: від півтора року в галузі мистецтв до двох-трьох років у медицині та психології. У кінці навчання необхідно написати реферативний огляд, представити дисертацію чи скласти іспит.

Головним критерієм відбору кандидатур у докторантуру є здатність до наукової роботи. Протягом 2-3-х років навчання докторант має засвоїти значний обсяг теоретичного матеріалу, отримавши за нього до 72 кредитів із 20 экзаменів, скласти кваліфікаційні іспити і захистити дисертацію.

У провідних університетах США є ще один вид ступеневої підготовки – післядокторський, для перевірки своїх наукових ідей та експериментального їх підтвердження.

Відтак, академічний рік (вересень–кінець травня) поділяється на два семестри з тривалістю від 14 до 18 тижнів кожен. Одночасно студенти вивчають 4-5 предметів, складаючи після виконання програми экзамени.

Практикуються усі види занять; лекції можуть читати для малих, середніх і великих (до 1000 студентів) потоків. Один-два рази на тиждень у малих (15-30 студентів) групах відбуваються семінари з тем лекцій, до яких студенти готуються самостійно у бібліотеках. Частково у ВНЗ використовується варіант тьюторського навчання, коли викладач кілька разів на тиждень працює з маленькою групою одних і тих самих студентів для уважного спостереження за їхньою самостійною роботою.

Оцінки, як і в Англії, позначають великими літерами: А – відмінно (4 бали), В – добре (3), С – посередньо (2), D – прохідна (1), Е – незадовільно (0). Наприклад, якщо предмет оцінено у 2 кредити і складено на «відмінно», то

студент отримує $4 \times 2 = 8$ балів. Предмет в 1 кредит за заключної оцінки «добре» додає студенту 3 бали. Для отримання диплома бакалавра за 4 роки (8 семестрів) необхідно набрати 120 і більше балів (але середній бал повинен перевищувати «2»), а це можливо лише за умови, коли у студента траплялися і добре складені іспити).

Викладачі. Рівнів ієрархії викладачів у вищій школі є п'ять: професори, асоційовані професори, професори-асистенти, інструктори, лектори. Перші дві групи перебувають у постійному штаті, професори-асистенти після отримання докторського звання приймаються на час прийому іспитів (1-3 роки), після закінчення якого вони або переводяться у штат, або їм радять запропонувати свої послуги іншому ВНЗ. Оцінювання викладачів проводиться щороку. Враховуються три параметри: наукова продукція, якість викладання, характер та обсяг позанавчальної діяльності (рецензування, експертні послуги та ін.).

Кваліфікації. У ВНЗ США порівняно багато різних кваліфікацій, дипломів і сертифікатів, які присвоюються після завершення програм різного рівня. Рівнів вищої освіти – три.

Першим є рівень підготовки бакалаврів, який триває найчастіше чотири роки (окрім медицини, права і деяких інших спеціальностей). Поширений поділ цього часу на дві половини, коли у першій викладаються загальні дисципліни, з яких менше 50% стосується майбутньої спеціалізації, а в другій таких предметів уже більше половини. Дипломи (*Bachelors Degree*) цього рівня за змістом - переважно академічні кваліфікації і представлені дипломами бакалавра мистецтв або наук. Програма другого рівня після спеціалізації у певній галузі за 1 -2 роки завершується присвоєнням диплома магістра (*Master Degree*). Вимоги для його отримання досить різноманітні: написання тез (наукової роботи), складання іспиту з іноземної мови, засвідчення вміння використовувати комп'ютери та бази даних, заключні екзамени.

Третім рівнем є аспірантура і підготовка докторської дисертації, що вимагає наукових студій упродовж 3-5 років після отримання диплома магістра. Поточні вимоги залежать від царини студій: наукова робота і захист написаної на її матеріалі дисертації, загальні чи фахові екзамени тощо. Останні складаються переважно упродовж перших двох років докторських студій. Зазвичай після завершення третього рівня вищої освіти присвоюється звання доктора філософії (PhD), що є вищим академічним званням у США.

Навчання студентів-іноземців. Вища освіта США належить до найдоступніших для іноземців, хоча вартість її досить висока. Країна вже

багато років утримує світове лідерство як за кількістю студентів-іноземців (але не за їхнім відсотком серед усіх студентів), так і за кількістю країн, з яких вони прибувають. Для навчання достатньо виконати три попередні умови: довести володіння мовою і скласти тест на знання англійської як іноземної (TOEFL) з оцінкою понад 500 (у кращі ВНЗ – понад 550) чи інший еквівалентний тест; мати атестат про закінчення середньої 12-річної освіти, яку б американський ВНЗ захотів визнати еквівалентним до національного диплома за старшу середню школу; заплатити за навчання.

Політика уряду США скерована на максимальне залучення іноземців у заклади країни, тому створено потужну систему найрізноманітніших органів, організацій та агентств для виконання цього завдання. Заклади вищої освіти США на основі подання кандидата остаточно вирішують питання про дозвіл розпочати навчання. Рішення про це приймається за 6-12 місяців до початку навчального року.

Вища освіта Японії

Формування системи вищої освіти. Перші заклади освіти японські вчені відносять до VIII ст. Академію для підготовки вищих державних службовців було створено ще у далекому 1633 р. в Токіо, а Указ про впровадження тристадійної освіти з'явився ще 1872 р. Однак перехід від елітарної до масової освіти відбувся в Японії після її поразки у Другій світовій війні, коли усі зусилля нації були спрямовані на розбудову країни. В основу було покладено американську модель освіти, яку японці суттєво модифікували на основі власних досягнень і традицій. У 60-х роках кількість студентів збільшилася у 7 разів, досягши 1,5 млн, а обсяг докторських студій -у 215 разів. Японські вчені проходили стажування у наукових лабораторіях більшості ВНЗ розвинутих країн світу. Вагому роль відіграла і та обставина, що уряд створив дуже прийнятні умови для розвитку недержавного сектору вищої освіти. Надзвичайно стрімкі економічні та технологічні зміни висунули настільки високі вимоги до системи освіти, що японці були змушені постійно її модифікувати, відкриваючи усе нові типи навчальних закладів та вдосконалюючи програми й методи навчання. Стала звичною повна середня освіта тривалістю 12 років для всіх; постійно зростає відсоток молоді, яка навчається в закладах університетського рівня.

Сучасні принципи побудови вищої освіти. Заклади освіти. У 1993 р. в Японії налічувалося 489 університетів (*daigaku*), понад 520 молодших (*tanki-daigaku*) і 65 технологічних (*koto-senmongakko*) коледжів, понад дві третини з

них входять до недержавного сектору. У координації і плануванні освіти бере участь велика кількість громадських організацій: Національна асоціація університетів, Асоціація місцевих університетів, Асоціація приватних університетів, Японська університетська акредитаційна асоціація, Центральна рада з освіти та Національна рада університетів і коледжів.

Окрім десятків класичних університетів, в Японії функціонує багато інших: педагогічні, технічні, економічні, сільськогосподарські, незвичні для нас буддійські, жіночі, християнські та інші. До університетської системи включаються школи, коледжі та інститути (нерідко з 1-2 факультетами), які за програмами високого рівня готують фахівців необхідних для країни профілів. Віддавна університети в Японії були комплексами, до складу яких входять заклади всіх рівнів освіти, – від дитячого садка до технологічних коледжів, випускники яких мають суттєві переваги під час вступу до університетів. Отримані у молодших і технологічних коледжах упродовж 2-3-річної програми кредити зараховуються в закладах університетського рівня.

Цікавим є заснований у 1983 р. в Японії потужний «віртуальний університет» з програмами дистанційного і заочного навчання, який використовує усі досягнення сучасної техніки трансляції та інформації. Систему післясередньої освіти доповнюють понад 1500 спеціалізованих (професійних) шкіл з однорічними програмами для підготовки до роботи на достатньо складному японському ринку праці.

Доступ громадян до освіти. Середня освіта в Японії триває 12 років і поділяється на три стадії однакової тривалості, з яких остання досить диференційована і використовує кредитну систему врахування виконаного (атестат вимагає 85 кредитів, кожен з яких відповідає 35 годинам занять).

Прийом студентів до вищих навчальних закладів досить регламентований. Процес вступу складний і тривалий. Спочатку Національний центр прийому в університети централізовано проводить однаковий для всіх тест з перевірки шкільних досягнень учнів. Ті, хто подолав цей бар'єр, отримують змогу складати вступні іспити та проходити співбесіди в обраний університет. Не забороняється складання тестів одночасно в кількох ВНЗ, віддається перевага тим, хто досягає високих результатів після кількох невдалих спроб на попередніх вступних сесіях. Екзамени відіграють надзвичайно важливу роль у системі освіти Японії, тому такими поширеними є репетиторські послуги і відповідні заклади різного типу, тому японський школяр і вчиться «у дві зміни»: зранку в школі, увечері – в репетиторів.

Навчальний рік в японських ВНЗ розпочинається у квітні і завершується в березні. Він складається з трьох триместрів з літніми канікулами. Перші два роки студенти зазвичай навчаються на загальноосвітньому факультеті, далі йде спеціалізація.

Організація навчання, академічний рік та екзамени. Зміст і структурну побудову вищої освіти японці практично запозичили у США з їх основним чотирирічним циклом освіти для отримання диплома (для медичних спеціальностей виконання повної програми вимагає 6 років). Ці роки поділяються на дві дворічні частини, перша з яких - загальноосвітня, друга – спеціалізована. Однак випускник японського університету чи технічного ВНЗ продовжує навчатися ще кілька місяців на своєму робочому місці. І надалі самоосвіта не припиняється, бо національний центр створення тестів забезпечує усіх роботодавців необхідними комплектами тестів з метою проведення регулярних «контрольних» для перевірки професійного зростання працівників.

Застосовується 100-бальна рейтингова система оцінювання: 100-80 балів – відмінно (оцінюється літерою А), 79-70 – добре (оцінюється літерою В), 69-60 – задовільно (оцінюється літерою С), 59-0 – незадовільно (оцінюється літерою D).

Академічний рік становить 35 тижнів (кредитів), або 210 навчальних днів. Мова викладання – японська. Після виконання чотирирічної програми передбачено кілька випускних екзаменів, які більшість успішно складає.

Щоб здобути ступінь бакалавра, студент повинен набрати протягом 4-х років навчання певну кількість залікових одиниць (таньї, на зразок американських кредитів) з визначених груп предметів. Із загальної суми 124 таньї 36 припадає на загальноосвітні предмети, 8 – на іноземну мову, 4 – на фізичне виховання та 76 – на професійні дисципліни. Щоб отримати одну танью, необхідно прослухати упродовж 15 тижнів по одній годині лекцій (вона вимагає одногодинної самостійної підготовки), щотижня брати участь у 2-годинному семінарі (вимагає одногодинної самостійної підготовки), щотижня брати участь у 2-годинних лабораторних заняттях (вимагають 3-годинної самостійної підготовки).

Другим циклом освіти є дворічна магістерська програма, яку долають лише один-два бакалаври з 20-30, маючи надалі непогані шанси (понад 20%) для продовження свого росту на докторських студіях та отримання докторського звання. Для здобуття звання «магістр» студентові необхідно набрати за

два роки 30 таньї, написати дослідницьку роботу та захистити її, скласти іспит на ступінь магістра.

Для здобуття докторату потрібно закінчити 5-6-річну докторантуру, отримати 30 таньї, написати дисертацію і здати екзамени.

Основна структурна одиниця університету – факультет, який ділиться на декілька департаментів. Головними категоріями викладачів є: професори, асоційовані професори, асистенти професора і наукові співробітники.

Однак через високу різноманітність закладів освіти є ще посади асистента, лектора чи інструктора.

Кваліфікації. Набір освітніх кваліфікацій в Японії не надто широкий, якщо враховувати велику різноманітність ВНЗ, тому в Японії вже тривалий час дискутують про бажаність більшої кількості кваліфікацій, експериментують з короткотривалими програмами підготовки інженерів, але це істотно не впливає на систему вищої освіти в цілому.

Навчання студентів-іноземців. Для вступу вони повинні виконати ті самі умови, що й японські абітурієнти, але для цього потрібно спочатку оформити візи. Головні труднощі у навчанні іноземців – це великі затрати часу на необхідне вільне оволодіння не лише розмовною японською мовою, а й досить швидким читанням текстів, що передаються ієрогліфами. Нормативна тривалість мовних курсів для закордонних кандидатів – 3,5 року.

Вступ до приватних закладів істотно не регулюється, до закладів державного сектору звернення йде через Міністерство освіти. Іноземці разом з японськими громадянами повинні достатньо успішно скласти всі екзамени і виконувати письмові та усні тести.

Студенти Японії майже не отримують стипендій, тому за таких умов іноземцеві важко розраховувати на гранти чи фінансову підтримку з боку японського уряду, перспективніше знайти якесь інше фінансування.

Кращі шанси отримати урядову допомогу мають кандидати на магістерську програму, але для вступу необхідно провчитися у рідній країні не менше 16 років на всіх рівнях системи освіти.

Плата за навчання достатньо висока, ще дорожче – саме перебування. Вочевидь, усі ці труднощі призводять до того, що з усієї Європи в Японії вчаться ледь кілька сотень студентів, а основний контингент студентів-іноземців становлять представники сусідніх країн з ієрогліфічним письмом – Тайваню, Південної Кореї та Китаю.

4.3. Порівняльний аналіз систем вищої освіти у деяких країнах Європи

Із наведених вище характеристик чітко простежуються національні особливості ступеневої, кваліфікаційної, спеціалізаційної, а отже, і організаційної підготовки, яка спричиняє суттєві труднощі при переході громадян з країни в країну як для отримання чи продовження освіти, так і при визнанні кваліфікацій для отримання робочих місць. Тому останнім часом у зв'язку із глобалізаційними та євроінтеграційними процесами назріла гостра необхідність уніфікації ступенів та кваліфікацій через зближення структури, організації та змісту освіти в різних країнах Європи.

Для кращого сприйняття зазначених відмінностей та уявлення про необхідні зміни та уніфікації подаємо порівняльні таблиці структури та організації вищої освіти в окремих країнах Європи.

Таблиця 4.1

Структура освітніх та наукових ступенів у деяких країнах Європи*

Країна	Система вищої освіти		Структура університетських ступенів		Структура ступеня доктора	
	Унітарна	Бінарна	Однорівнева	Дворівнева	Однорівнева	Дворівнева
Австрія		x	x		x(c)	
Бельгія (Fr)		x	x(d)		x	
Бельгія (N1)		x	x(d)		x	
Греція		x	x		x(b)	
Данія		x		x		x
Ірландія		x		x	x	
Іспанія	x		x		x	
Ісландія		x		X		x
Італія		x(a)	X		x	
Ліхтенштейн		x		x	x	
Люксембург		x	-	-		
Нідерланди		x(f)	X		x	
Німеччина		x	x(e)		x(c)	
Норвегія		x		x	x	

Країна	Система вищої освіти		Структура університетських ступенів		Структура ступеня доктора	
	Унітарна	Бінарна	Однорівнева	Дворівнева	Однорівнева	Дворівнева
Португалія		х		х	х	
Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії	х			х	х	
Україна		х		х		х
Фінляндія		х		х	х(b)	
Франція		х		х	х(b)(c)	
Швеція	х			х	х(b)	

* Наведено за джерелом [13]

Примітка: *a* - переважно бінарна система вищої освіти з відносно невеликим неуніверситетським сектором; *b* - пропонується «проміжний» ступінь, орієнтований на дослідження. У Фінляндії і Швеції це ступінь за вибором; після нього отримується нижчий докторський ступінь і він не є обов'язковою передумовою для продовження навчання на отримання ступеня доктора. У Франції і Греції «проміжний» ступінь – обов'язкова умова для навчання за докторською програмою; *c* – крім докторського ступеня, існує також габілітація (*Habilitation*); *d* - структура ступеня *B (Fr)* і *B (N1)* може вважатися одночасно одно- та дворівневою.

Характеристика механізму здобуття вищої освіти у деяких країнах Європи [13]

Країна	Зарахування для здобуття вищої освіти	Норма та обмеження при зарахуванні до ВНЗ
1	2	3
Австрія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи його еквівалент. Існують специфічні вимоги до зарахування на навчання за обраною програмою. Враховується також те, в якій країні видано посвідчення про закінчення середньої школи.	Немає обмежень у зарахуванні до університетів. Допуск до <i>Fachhochschule</i> обмежений, абітурієнти складають вступні іспити.
Бельгія (fr)	До ВНЗ можуть бути зараховані всі абітурієнти, які мають чинне посвідчення про закінчення середньої школи. Виняток — декілька напрямів, що мають спеціальні вимоги (напр., інженер-будівельник); для здобуття освіти за такими спеціальностями необхідно скласти вступний іспит.	Обмежень у зарахуванні немає.
Бельгія (nl)	За винятком декількох напрямів зі спеціальними вимогами, до ВНЗ можуть бути зараховані всі студенти, які мають чинне посвідчення про закінчення середньої школи. Вступні іспити складаються студентами (фламандцями чи іншими), які обрали навчання за напрямом інженер-будівельник, архітектора, стоматолога, медичні науки (університетські ступені), морські науки та образотворче мистецтво (ступені <i>Hogescholen</i>)	
Великобританія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: складання іспитів підвищеного рівня з двох чи більше предметів або рівноцінні кваліфікації, до яких входять такі професійні кваліфікації: Національні дипломи GNVQs, NUQs та BVETC. Для зарахування необхідне виконання як основних, так і спеціальних вимог курсу.	Обмеження при зарахуванні існують за деякими напрямками підготовки. Заклади мають право встановлювати свої власні обмеження.
Греція	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи та складання іспитів <i>Panhellenic</i> .	Зарахування до університетів проводиться з ретельним відбором, обмеження при зарахуванні існують за всіма напрямками підготовки. Згідно з новою реформою «Освіта 2000», скасовуються іспити <i>Panhellenic</i> вводить гнучкіша система вступу до ВНЗ.
Данія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи або його еквівалент. Існують специфічні вимоги до зарахування на навчання за обраною програмою.	За винятком декількох напрямів підготовки (медична, деякі парамедичні спеціальності і т. ін.), обмежень у зарахуванні немає. Заклади мають право на встановлення обмежень за власним розсудом, напр., через брак місць.

Продовження табл. 4.2

1	2	3
Ірландія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи. Почасти існують спеціальні вступні вимоги.	Повного обмеження при зарахуванні немає, але університети мають право відбирати студентів згідно зі своїми власними стандартами.
Ісландія	Попри загальні вимоги доступу до ВНЗ (чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи його еквівалент), існують специфічні вимоги до зарахування на навчання за обраною програмою	Обмеження при зарахуванні існують за деякими напрямками підготовки.
Іспанія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентна кваліфікація, а також один рік підготовчих курсів COU або <i>BachilleratoLOGSE</i> . До того ж, вступний іспит складається для зарахування на більшість напрямків навчання.	Обмеження при зарахуванні існують за деякими напрямками підготовки.
Італія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентна кваліфікація.	Обмеження при зарахуванні існують для курсів DU, а також для обмеженої кількості-ті університетських курсів.
Ліхтенштейн	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентна кваліфікація.	Немає інформації.
Люксембург	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентні кваліфікації.	Обмежень при зарахуванні немає.
Нідерланди	Загальні вимоги доступу до університетів: чинне посвідчення про закінчення середньої школи (VWO -13-річна середня освіта). Загальні вимоги доступу до Hogeschoolen(університетів професійної освіти) - чинне посвідчення про закінчення середньої школи (HAVO- 12-річна середня освіта). Зарахування залежить від специфічних вимог до вступу на навчання за обраною програмою.	Обмеження при зарахуванні існують за деякими напрямками підготовки.
Німеччина	Доступ до вступу до університетів вимагає 12-13 річної середньої освіти (<i>Abitur</i>) або рівноцінної кваліфікації. Доступ до <i>Fachhochschule</i> вимагає12-річної середньої освіти. (<i>Fachhochschulreife</i>) або рівноцінної кваліфікації. Існують спеціальні вступні вимоги для вступу на навчання за деякими програмами, особливо до музичних академії та академії образотворчих мистецтв.	Окрім деяких сфер, загальних обмежень у зарахуванні до університетів немає. Допуск до <i>Fachhochschule</i> по обмежений за деякими напрямками.

Продовження табл. 4.2

1	2	3
Норвегія	Попри загальні вимоги доступу до ВНЗ (чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи його еквівалент), існують специфічні вимоги до зарахування на навчання за обраною програмою.	Обмеження при зарахуванні існують за більшістю напрям-ків підготовки
Португалія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентна кваліфікація.	Обмеження при зарахуванні існують за більшістю напрямів підготовки. Студенти мають право на те, щоб їм запропонували місце навчання, але воно не завжди може спів-падати з вибором студента.
Україна	Відбувається за наявності атестата про закінчення середньої школи або спеціального професійного закладу, сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання	Загальна кількість студентів, які зараховуються до ВНЗ, визначається ліцензованим обсягом, що регулюється державним органом ліцензування. Кількість майбутніх студентів, які вступають на державну форму навчання, визначається державним замовленням, що формує Міністерство освіти і науки України.
Фінляндія	Загальні вимоги доступу до ВНЗ: чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи еквівалентна кваліфікація, а також екзамен на зарахування до ВНЗ. Зарахування зазвичай ґрунтується на оцінках іспиту на зарахування до ВНЗ/ посвідчення про закінчення середньої школи та на вступних тестах.	Обмеження при зарахуванні існують за більшістю напрямів навчання.
Франція	Загальні вимоги доступу до університетів: чинне посвідчення про закінчення середньої школи. Інших вимог до вступу немає. Решта закладів освіти мають різноманітні вступні вимоги.	. Система обмеженого зарахування при вступі до університетів не застосовується. Інші типи закладів (IUT та <i>Grandes Ecoles</i>) проводять ретельний чи надзви-чайно ретельний відбір при зарахуванні
Швеція	Попри загальні вимоги доступу до ВНЗ (чинне посвідчення про закінчення середньої школи чи його еквівалент), існують специфічні вимоги до зарахування на навчання за обраною програмою	Обмеження при зарахуванні існують за всіма напрямками підготовки. Навчальний заклад має право самостійно встановлювати обмеження у кількості студентів.

Примітка: Згідно з Лісабонською угодою (*LisbonConvention*), терміни «доступ» (*access*) та «зарахування» (*admission*) пов'язані один з одним, але мають різне значення. Вони позначають різні етапи одного процесу, що веде до участі у вищій освіті. Відповідність вимогам доступу (*access*) є необхідною, але не завжди достатньою умовою для того, щоб бути зарахованим на навчання за програмою вищої освіти (аби отримати місце навчання).

Таблиця 4.3.

Організація навчального року в університетах окремих країн Європи [13]

Країна	Початок навчального року	Організація навчального року
1	2	3
Австрія	Вересень – жовтень	Навчальний рік складається з двох семестрів; навчання у I семестрі – з 1 жовтня до кінця січня, у II – з 1 березня до кінця червня.
Бельгія (fr)	Вересень – жовтень	Навчальний рік в університетах може мати таку організацію: а) навчання протягом року та екзамени у кінці червня; б) поділ року на семестри, складання іспитів у кінці кожного семестру.
Бельгія (nl)	Жовтень	Навчальний рік в університетах може мати таку організацію: а) навчання протягом року та екзамени у кінці червня; б) поділ року на семестри, складання іспитів у кінці кожного семестру; в) поділ року на триместри, складання екзаменів у кінці кожного триместру.
Велико-британія	Кінець вересня – початок жовтня	Навчальні заклади по-різному організують навчальний рік. Основні моделі організації навчального року базуються на системі триместрів та семестрів. Деякі навчальні заклади організують роботу за семестрами з триместровою структурою. Періоди складання екзаменів встановлюються навчальними закладами самостійно. Очікується, що зросте кількість навчальних закладів, які організуюватимуть навчальний рік за семестрами.
Греція	Навчання починається у середині вересня	Навчальний календар поділяється на семестри. Перший семестр розпочинається у середині вересня та завершується екзаменами у січні/ лютому. Другий семестр розпочинається у кінці лютого та закінчується іспитами у середині червня.
Данія	Середина серпня - перший тиждень вересня	Зазвичай навчальний рік поділяється на три семестри: вересень - кінець січня, лютий - кінець червня. Більшість екзаменів складаються у січні та червні. Навчальний рік за деякими програмами навчання в неуніверситетському секторі не поділяється на семестри, іспити складаються в кінці навчального року.
Ірландія	Звичайно, в жовтні, деколи - у вересні	Зазвичай, навчальний рік поділяється на три триместри. Проте останнім часом багато університетів перейшли на систему двох семестрів, тому проблема поділу навчального року на семестри і триместри зараз активно обговорюється.
Ісландія	Початок вересня	Навчальний рік поділяється на два семестри. Перший семестр: вересень - грудень, другий: січень-травень. Екзамени відбуваються у грудні - травні.

Продовження табл. 4.3

1	2	3
Іспанія	Перший/другий тиждень жовтня	Навчання організоване зарічною системою. Деякі університети використовують семестрову.
Італія	Донедавна навчальний рік розпочинався 1 листопада. Нещодавно у деяких ВНЗ ввели семе-строву систему, тому навчання розпочинається раніше.	Навчальний рік в університетах може мати таку організацію: -річ-на основа, - основа компактного семестру, - звична семестрова основа. Найчастіше використовується основа компактного семестру.
Ліхтен-штейн	Кінець жовтня	Навчальний рік поділяється на семестри. Перший семестр розпочинається не пізніше, ніж у кінці жовтня, а другий - у квітні.
Люксембург	Початок жовтня	Навчальний рік в Університетському центрі Люксембурга (Centre Universitaire de Luxembourg) складається з двох семестрів.
Нідерланди	Кінець серпня - початок вересня	Навчальний рік організовано за однією з наступних моделей: а)поділ року на два семестри. Перший семестр: вересень - кінець грудня; другий семестр: січень/лютий -липень, б) модульна система. Зазвичай, складається з п'яти модулів/блоків, кожен з яких триває приблизно 8 тижнів (два перед Різдом, три після Різдва). Екзамени складаються в кінці кожного семестру чи блоку.
Німеччина	Вересень - жовтень	Основою навчального календаря є двосеместрова система. Існують певні розбіжності в навчальному календарі між університетським та неуніверситетським сектором. Перший семестрзазвичайрозпочинається на початку або в середині жовтня і закінчується у середині лютого, початок другого семестру у середині квітня, закінчення -в липні. Екзамени складаються у кінці кожного семестру.
Норвегія	Середина серпня	Зазвичай навчальний рік поділяється на два семестри. Перший семестр триває від середини серпня до грудня, другий— від середини січня до середини червня, включаючи період екзаменів. Деякими навчальними закладами використовується система триместрів
Португалія	Початок жовтня	Найчастіше використовується семестрова система. Екзамени, зазвичай, складаються у січні-лютому та червні-липні.

Продовження табл. 4.3

1	2	3
Україна	1 вересня	Навчальний рік складається зазвичай з двох семестрів (1 вересня - початок січня; 1 лютого - кінець червня). В окремих ВНЗ навчальний рік поділяється на три триместри.
Фінляндія	Середина серпня або середина вересня	Навчальний рік поділяється на два семестри. Екзамени складаються у кінці кожного з них
Франція	1 жовтня. Початок навчання деколи може змінюватись	Організація навчального року може базуватися на: а) річній основі з екзаменами в кінці навчального року (у червні); б) семестровій основі з екзаменами після кожного семестру (зазвичай у січні та червні).
Швеція	Кінець серпня	Організація навчального року державою не регулюється. Більшість навчальних закладів використовує систему поділу на два семестри. Навчання на курсах та за програмами може починатися і в січні.

Таблиця 4.4.

Оплата за навчання та фінансова підтримка студентів для навчання за кордоном в окремих країнах Європи [13]

Країна	Оплата за навчання	Система підтримки студентів для навчання за кордоном
1	2	3
Австрія	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, ЄС та для деяких інших категорій. Оплачують навчання студенти, які є громадянами країн, не згаданих вище.	Фінансова допомога може надаватися протягом усього періоду навчання. Студенти, які отримують національний грант, мають право на одержання фінансової допомоги для навчання за кордоном на термін, що не перевищує 20 місяців.
Бельгія (fr)	Після перевірки на платоспроможність встановлюється платня за реєстрацію та за навчання. Сума залежить від рівня навчання. Невисока платня встановлена також за участь в екзаменах. Платня за навчання – приблизно 650 євро на рік.	Фінансової допомоги для навчання за кордоном не надається.
Бельгія (nl);	Після перевірки на платоспроможність стягується платня за навчання. Вона залежить від рівня навчання. Платня за навчання – приблизно 460 євро на рік.	Фінансової допомоги для навчання за кордоном не надається.
Великобританія	Студенти, які є громадянами країни або ЄС, та студенти решти країн вносять різну платню за навчання. Для студентів-громадян ОК чи ЄС здобуття бакалаврської освіти на стаціонарі коштує 1025 фунтів стерлінгів. Платня за навчання встановлюється після перевірки на платоспроможність і може частково чи повністю залежати від прибутку. Навчальні заклади самостійно встановлюють суму платні за навчання для студентів-заочників, студентів, які здобувають післябакалаврський ступінь, та студентів-громадян країн, що не є членами ЄС.	Фінансова допомога може надаватися для навчання за кордоном на чинних курсах (як для частини курсу, так і для повного курсу, що веде до отримання ступеня).

Продовження табл. 4.4

1	2	3
Греція	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни та ЄС. Студенти інших країн навчання оплачують.	Загальної державної фінансової підтримки для навчання за кордоном немає
Данія	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни та для зарубіжних студентів.	Фінансова допомога може надаватися для навчання на чинних курсах (як для частини курсу, так і для повного курсу, що веде до отримання ступеня) тривалістю чотири роки. Максимальний термін—шість років у Скандинавських країнах.
Ірландія	1996 року скасовано систему оплати за навчання для здобуття першого ступеня. Усі наступні рівні освіти оплачуються.	Фінансова підтримка може надаватися протягом повного циклу .
Ісландія	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, ЄС та для зарубіжних студентів.	Загальної державної фінансової підтримки для навчання за кордоном немає.
Іспанія	Після перевірки на платоспроможність встановлюється платня за навчання зі студентів, які є громадянами країни, ЄС та зарубіжних студентів.	Загальної державної фінансової підтримки для навчання за кордоном немає.
Італія	Після перевірки на платоспроможність встановлюється платня за навчання зі студентів, які є громадянами країни, ЄС та зарубіжних студентів. Сума залежить від рівня навчання.	Загальної державної фінансової підтримки для навчання за кордоном немає.
Люксембург	Навчання безоплатне.	Загальної державної фінансової підтримки для навчання за кордоном немає.
Нідерланди	Після перевірки на платоспроможність зі студентів, які є громадянами країни та ЄС, стягується платня за навчання, що становить приблизно 1200 євро. Для зарубіжних студентів ВНЗ визначають суму платні самостійно.	Фінансова допомога може надаватися для навчання за кордоном на чинних програмах (як для частини курсу, так і для повного курсу, що веде до отримання ступеня).
Німеччина	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, та для зарубіжних студентів.	Фінансова допомога може надаватися для навчання за кордоном на термін від 1 до 1,5р.

Продовження табл. 4.4

1	2	3
Норвегія	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, ЄС та для зарубіжних студентів.	Фінансова допомога може надаватися для навчання за кордоном на чинних курсах (як для частини курсу, так для повного курсу, що веде до отримання ступеня).
Португалія	Платня за навчання стягується зі студентів, які є громадянами, країни, ЄС та зарубіжних студентів. Для програм на здобуття ступеня бакалавра сума становить 294 євро	Студентам, що навчаються за кордоном протягом короткого періоду часу, не переривається виплата їхнього гранта.
Україна	Для студентів, які навчаються за державним замовленням, навчання безоплатне. Крім того, при успішному навчанні виплачується щомісячна стипендія за рахунок держави. Зарахування на навчання коштом держави здійснюється за замовленням держави (цільовим направленням) або на конкурсних умовах. Громадяни мають право навчатися за власні кошти та кошти роботодавців, спонсорів тощо. Для іноземних громадян навчання платне, крім випадків, передбачених міждержавними угодами	Фінансова допомога для навчання, як правило, не надається, крім випадків, передбачених міждержавними угодами. Можливе кредитування оплати за навчання з боку державних установ.
Фінляндія	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, ЄС та для зарубіжних студентів.	Фінансова допомога може надаватися для навчання за кордоном на чинних курсах (як для частини курсу, так і для повного курсу, що веде до отримання ступеня).
Франція	Після перевірки на платоспроможність стягується платня за реєстрацію зі студентів, які є громадянами країни, ЄС та зарубіжних студентів. Сума становить від 100 до 230 євро.	Фінансова допомога для навчання за кордоном може надаватися на термін, що не перевищує 1 року.
Швеція	Навчання безоплатне для студентів, які є громадянами країни, ЄС та для зарубіжних студентів.	Фінансова допомога може надаватися для і навчання за кордоном на чинних курсах (як для частини курсу, так і для повного курсу, що веде до отримання ступеня).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ І ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ

1. Андрощук Г. Інноваційна політика ЄС: стан і тенденції//Проблеми науки.– 2002 – № 12. – С. 25–32.
2. Андрощук Г.О. Інноваційна політика ЄС: стратегічні напрямки // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформація, аналіз, прогноз-стратегічні важелі ефективного державного управління», Київ, 29–30 травня 2008 р. – С. 7–16.
3. Академия наук Чехии и Карлов университет признаны лучшими в Восточной Европе – Scimago [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.novoaya.com/info/1500.html>
4. Андрощук Г. Комерційна реалізація ноу-хау: зарубіжний досвід та вітчизняна практика // Міжнародний форум «Трансфер технологій та інновацій» Київ, 20–21 листопада 2008р.– С. 90–108.
5. Андрушкевич Ф. Інновації в польській та українській освіті як наслідок підписання європейських освітніх декларацій: (порівняльний аналіз) / Фабіан Андрушкевич // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 2. – С. 32–40.
6. Андрушкевич Ф. Основні напрями та форми українсько-польської академічної співпраці / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2011. – № 1. – С. 108–113.
7. Андрушкевич Ф. Польський «освітній прорив» та його значення для українських освітніх інновацій / Фабіан Андрушкевич // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С. 103–108.
8. Андрощук Г.А. Коммерциализация результатов исследовательской деятельности: зарубежный опыт государственной поддержки// 13-я Международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы интел-лектуальной собственности»: материалы выступлений. Ялта, 1-5 сентября 2008 – С. 47–60.
9. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / Валерій Юхимович Биков. – К.: Атіка, 2008.– 684 с.
10. Бонковскі А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / Александр Бонковскі, Міхал Клепка, Кшиштоф Матусяк, Єжи Стшелец, Кшиштоф Засядли. – Познань, 2005. –186 с.
11. Бразилія як виняток із правил у глобальному змаганні за університети світового класу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/brazils-exception-to-the-world-class-university-movement/>
12. Валента Ф. Творческая активность – инновации – эффект / Ф. Валента. – М: Эксмо., 2008. – 400 с.
13. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб./ за редакцією В.Г. Кременя; Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. –384 с.
14. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко [та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.

15. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 1991–2006 рр.: наук.-допом. бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; упоряд.: Л.О. Пономаренко, І.П. Моїсеєва, Л.І. Ніколюк, О.С. Микитенко; наук. ред. П.І. Рогова; наук. консультант Б.І. Корольов; бібліогр. ред. Л.О. Пономаренко. – К., 2008. – 487 с.

16. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр.: наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Ін-т вищ. освіти; [упоряд.: Пономаренко Л.О., Стельмах Н.А., Пеєва С.П., Айвазова Л.М., Бублик Н.М.]; наук. консультант і авт. вступ. ст. Корольов Б.І.; наук. ред. Рогова П.І.; бібліогр. ред. Пономаренко Л.О. – К.: Нілан-ЛТД, 2012. – 663 с.

17. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии: [монография] / Л. Водачек, О. Водачкова; авт. предисл. В. С. Рапопорт; сокр. пер. со словац. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.

18. Водопьянова Е. Страны Центральной и Восточной Европы: наука в пути / Е. Водопьянова // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 10. – С. 71–77.

19. Гриневич Л. План демонополізації освіти і науки [Електронний ресурс] / Л. Гриневич // Освітня політика: портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/218-plan-demonopolizatsiji-osviti-inauki>

20. Грیشнова О. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення / Олена Грیشнова // Вища шк. – 2001. – № 2/3. – С. 22–33.

21. Домбровський Я. Інноваційна практика польських підприємств / Я. Домбровський, І. Каладкевич. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2005. – 131 с.

22. Інноваційні дослідницькі університети як чинник модернізації освітньо-наукової сфери та розбудови суспільства знань: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1427/>

23. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

24. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети (інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48725>

25. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).

26. Керівництво Осло. Рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій. Третє видання. Спільна публікація ОЕСР і Євростату. Переклад з англійської та наукова редакція Андрощук Г. О. К: УкрІНТЕІ, 2009. – 163 с.

27. Котлярова О.О. Етапи реформування системи вищої освіти України кінця ХХ – початку ХХІ сторіччя [Електронний ресурс] / О.О. Котлярова // Науковий портал Донбасу: – Режим доступу: http://alma-mater.lnpu.edu.ua/elect_v/N1.

28. Коніжай Р. Досвід функціонування промислових (інноваційних) кластерів у Канаді / Р. Коніжай, М. Коніжай // Юридичний вісник. Випуск 2(23). – 2012р. – С.103-104.
29. Колотило М. Дослідницький університет як інноваційна модель розвитку вищої освіти // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип 3. – 2010р. – С. 31.
30. Луговий В.І. Вища освіта через дослідження: концептуальні засади здійснення й оцінювання / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Вища освіта України: тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології.» – Т. 1. – 2012. – № 3. – С. 16–28.
31. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVI Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Кошице – Мішкольц, 21-24 травня 2013 року /ред. кол. Ф.Г.Ващук (голова), Х.М.Олексик, І.В.Артёмов та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2013. – Вип. 7(26). – 400 с.
32. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: матеріали до першої лекції / уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К., 2004. – 24 с.
33. Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір / за ред. О.С. Онищенко, Б.А. Маліцького. – К., 2007. – С. 216–220.
34. Національний план розвитку 2004-2006 рр., ухвалений Радою Міністрів Польщі 14 січня 2003 року, скоригований відповідно до рішення Ради Міністрів з 11 лютого 2003 р. – Варшава, лютий 2003, С. 91-125.
35. Організація науки і наукових досліджень у сучасній Чехії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/12087.003.pdf
36. Перлакі І. Нововведення в організаціях: пер. з словац./ І. Перлакі – М.: Экономика, 1991. – 144 с.
37. Санто Б. Сила інноваційного саморозвиття / Б. Санто // Інновації. – 2004. – № 2. – С. 6.
38. Санто Б. Інновація як средство економічного розвитку / Б. Санто. – Москва: Прогресс, 1990. – 295 с.
39. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Степко // Вища шк. – 2013. – № 7. – С. 13–22.
40. Суліма Є. Інноваційні виклики сучасності й динаміка модернізації національної освіти / Є. Суліма // Вища шк. – 2013 – № 7. – С. 7–12.
41. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535
42. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна/ Т.В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.

43. Bielefeld University [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uni-bielefeld.de/%28en%29/>

44. Czech Republic [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/html2fo/reports/cz_pb_country.pdf.

45. Carnegie Foundation [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.carnegiefoundation.org/>

46. Communication from the commission to the european parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions A resource-efficient Europe – Flagship initiative under the Europe 2020 Strategy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/pdf/resource_efficient_europe_en.pdf

47. Filacek A. Social Sciences and Humanities in Czech Republic // Theory of Science. – 2004. – Vol. 24, N 1. – P. 5–34.

48. Graham Stack. Tapping Ukraine’s IT potential // Financial Times. – 2012. – August 22 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/08/22/tapping-ukraines-it-outsourcing-potential/>

49. Henry Etzkowitz. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation In Action. – London: Routledge, 2008. – 177p.

50. National Science and Technology policy, organization and priorities of 1976 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg459.pdf>

51. Stevenson — Wydler technology Innovation act of 1980 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://legcounsel.house.gov/Comps/Stevenson-wydler%20Technology%20Innovation%20Act%20Of%201980.pdf>

52. Bayh-Dole patent of 1980 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cptech.org/ip/health/bd/>

53. Technische Universität Hamburg-Harburg (TUHH) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tuhh.de/tuhh/startseite.html>

54. The University of Rostock – Traditio et Innovatio [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uni-rostock.de/en/>

55. The University of Tübingen [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.uni-tuebingen.de/en/university.html>

56. Universität Bamberg [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.uni-bamberg.de/>

57. Freie Universität Berlin [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fu-berlin.de/>

58. Research Universities and the Future of America: Ten Breakthrough Actions Vital to Our Nation’s Prosperity and Security – Washington, D. C.: The National Academies Press, 2012. – P. 4.

Наукове видання

Інновації у вищій освіті

*За матеріалами наукового проекту
«Інноваційний університет – інструмент інтеграції
в європейський освітній і науковий простір»*

У 2 частинах Частина І. Аналітичний огляд

Упорядкування і загальна редакція **І.В. Артьомова**

Автори:

**Артёмов І.В., Студеняк І.П., Устич С.І., Кокенєші О., Лісі В.,
Шерегій Є., Мірошніков Д.Д., Білак О.П., Яценко Є.В.,
Гусь А.В., Зуб С.В., Серєда Л.І.**

Науковий консультант проекту:
Луговий В.І.

Верстання: Кокіна Р.С.

Підписано до друку 30. 05.2016 р.
Гарнітура TimesNewRoman Ум. друк. арк. 44,6.
Формат 60x84/8. Зам. № 116. Тираж 100 прим.

ПП «АУТДОР – ШАРК»
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15/1.
тел.: 3-51-25, e-mail: office@shark.com.ua

*Свідомство про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 40 від 29 жовтня 2012 року*

Віддруковано: ТОВ «РІК-У»
м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36

I-66 Інновації у вищій освіті: У 2 частинах. Ч. I. Аналітичний огляд /
упорядкування і загальна редакція І.В.Артюмова. – Ужгород: ПП «АУТ-
ДОР – ШАРК», 2016. – 384 с.

ISBN 978-617-7132-55-3

У виданні вміщено матеріали до заключного звіту щодо реалізації наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір».

У частині I – «Аналітичний огляд» – за результатами напрацювань експертних груп проекту висвітлено особливості інноваційної політики країн Вишеградської групи, досвід впровадження освітніх інновацій у вищих навчальних закладах країн світу й України, проблеми інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності.

ББК 74.58+67я7
УДК 378:34(075)